TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBRI XLI–XLV
(BIBLIOTHECA TEVBNERIANA VOL. 1491)

ADDENDA ET CORRIGENDA

p. III	u. etiam Lehmann, o.c. (adn. 4), III. 155, qui codicem aut e Britannia aut Roma Dorostadum adlatum esse credebat; inde ad monasterium Laurishamense nono saeculo peruenisse.
p. XIV	s. n. Heinsius: lege 'Lugduni Batauorum'.
p. XVI	lege 'Dušánek (F.)'.
p. XIX	s. n. Madvig: lege '1877'.
p. XXI	s. n. Pluygers lege 'ἀπομνημονεύματα'.
p. XXII	dele adn. 2.

* * * *

Nisi indicatur, quae sequuntur ad apparatum criticum spectant. his nouis compendiis utor:

Hell (N.)	*Obseruationes Liuianae,* Marburgi, 1870
Watt (W.S.)	'Notes on Livy 41–45', *Athenaeum* 1988, 11–17

41.16.5	⟨ante⟩ : lege '*om. V*'.
41.20.10	reliqu⟨a h⟩orum sui moris cum copia *Watt*
41.21.9	adde 'Gracchus *V* : Gracchi f. *Münzer* (*RA, 130 adn. 1*) : *del. Badian* (*Arethusa 1968, 35*)'.
41.24.10	+ dissertio + : dissolutio *Watt*
41.27.12	lege '*Hertz* cloacas'. adde testimonium : '*Cassius Hemina fr.* 38*P*'.
41.28.6	(§ 7 fla⟩men *incipit*) in textu lege '+ u. mil. tib.s +', in apparatu 'u. mil. tib.s + *V* : quin-

	que mil⟨...⟩ *Fr. 1* : quinque millia *Sig.* : quinquaginta *Frank* (*Economic Survey, 1.137*)'.
42.1.5	C. (Matienus): lege '*cf.* 41.28.5 *adn.*'.
42.11.5	+ iamiam primum + : iam quam primum ⟨populo Romano inferendum⟩ *Hell*
42.16.9	+ tacite habere id pati + : lege 'tacita habere *Hell*'.
42.30.6	+ inde + : ⟨opt⟩and⟨a⟩e *Watt*
42.30.8	preces suas : preces suas pro ⟨p. R.⟩ *Watt*
42.45.5	⟨pro⟩uidissent *Watt*
42.47.7	+ regis + : ⟨eg⟩regia *uel* ⟨eg⟩regie *Watt*
42.47.9	utilis : utili⟨ta⟩tis *Watt*
42.49.5	*del.* aduersa secundaque *Watt*
42.53.9	etiam : sta⟨t⟩im *Watt*
42.61.5–6	nos ... ⟨uelut⟩ naufragorum *Watt*
42.63.12	urbem ⟨praetor⟩ *Shackleton Bailey* (*RFIC 1986, 332*)
42.64.4	nequiquam ... oppressae: nequiquam: ⟨nam⟩ ... *Watt*
42.64.9	qui : illi *Watt*
42.66.7	turba : turba⟨m⟩ *Watt*
43.17.4	iis dato : ⟨iis⟩ adu⟨o⟩cato *Watt*
44.2.4	profectus : lege 'frumentum *Hell*'.
44.4.7	inopi ⟨aquae⟩ *Hell*
44.4.11	in textu distingue 'transgressurus, ... iter, ...'.
p. 205	dele testimonium.
44.16.2	+ rem p. + : iam *Watt*
44.22.10	adde testimonium '22.10 : *cf. Enn. Ann.* 371 *V* = 364 *Sk*'.
	+ quae + : Qui⟨rites⟩, que (§ 11) *deleto, Watt*
44.23.8	sanci⟨end⟩o : lege 'sancitae *Fr. 1*'.
44.30.13	in textu lege 'Algalsus', in apparatu 'Algalsus *V* : Agalsus *Fr. 2*'.
44.43.4–5	lege 'uexatus ... regia *Fr. 1*'; ... in regiam ei regresso (qui) *Watt*
44.46.5	in textu diuide 're-/stagnantes'.

45.12.6 dextram : suam dextram *Watt*
45.14.8–9 post testimonium adde '*de rebus in lacuna narratis u. per.* 45, *Astin, Historia 1988,* 488'.
45.23.6 fuimus : ⟨qui⟩euimus *Watt*
45.41.1 lege 'L. Pauloratio *V*'.

****

Apparatui critico addenda

42.64.5 incisa spe oppugnationis *Donini (RFIC 1987, 326)*
44.5.12–13 peditumque pars ... tenebat; ima ualle ... eques ubi tenderet amplectebatur *Hell*
44.15.1 lege '... 3.10) *Zingerle*'.
44.18.1 aliis ⟨bellis expertus⟩ *Watt*
44.25.5 ⟨ad⟩ conciliandam gratiam magis ⟨in dies⟩ *Watt*
45.13.16 lege 'ea, *commate distinguens, Perizonius*; *sic, sed sine commate Coraluppi, Graeco-Latina Mediolanensia, 103 sqq.*'.
45.28.9 nimis soluta a⟨b⟩usus *Watt*

****

Index nominum

M. Aemilius Lepidus : dele '43.5'; adde 'M. Aemilius Lepidus (cos. 158), 43.5' (*cf. MRR, Supp.*², *7*).
adde 'Agesilochus, 42.45'.
Apollonia : adde '(in Illyria)'; dele 45.28; adde 'Apollonia (in Macedonia), 45.28'.
Elpeus : lege '44.8, 9, ... 35, 39'.
dele Hegesilochus.
Theaetetus : lege 'Theaedetus'.

p. 1 in testimoniis ante *App.* adde '*Obs.* 8'.

TITI LIVI

AB VRBE CONDITA

LIBRI XXXI–XL

EDIDIT
JOHN BRISCOE

TOMVS I
LIBRI XXXI–XXXV

STVTGARDIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMXCI

Gedruckt mit Unterstützung der Förderungs-
und Beihilfefonds Wissenschaft der VG WORT GmbH,
Goethestraße 49, 8000 München

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Livius, Titus:
[Ab urbe condita]
Titi Livi Ab urbe condita / ed. John Briscoe. – Stutgardiae : Teubner.
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
NE: Briscoe, John [Hrsg.]

Libri 31/40.
T. 1. Libri XXXI–XXXV. – 1991
ISBN 3-519-01492-0

Printed in Germany
Gesamtherstellung: Passavia Druckerei GmbH Passau

PRAEFATIO[1]

1. *Fragmenta Bambergensia et Codex Bambergensis*

Per maiorem partem quartae decadis traditionem bipartitam[2] habemus, hac codicem Moguntinum, hodie deperditum,[3] illac codices superstites haud minus centum unum.[4] qui codices iterum sunt bifariam diuidendi; ex una parte est Bambergensis class. 35 (B), Bambergae saeculo undecimo exaratus, libros 31–38.46.4 (... *quid igitur inci-*) continens,[5]

* de compendiis in adnotationibus usurpatis u. pp. XXIV sqq.

1 cum, ut saepe fit, nihil habeo quod addam eis quae McDonald in praefatione editionis librorum 31–35 Oxoniensis exposuit, rem breuiter tracto.

2 de traditione tertia (R) cf. p. XIX.

3 u. pp. XVIII–XIX.

4 u. Reeve (1986), 129 adn. 1, 133 adn. 1, 166 adn. 2.

5 de B u. McDonald, xxi. f. 168^r (34.61.5–62.18), ut mihi uidetur, a librario secundo scriptum est. McDonald librarium primum uerba male diuidisse criminatus est; quales tamen errores, B cum NV comparato (u. p. XIII), haud crebri sunt.

textus 33.1.1–17.6 ... *regione* in editione libri 33 a. 1616 Romae impressa primum diuolgatus est. nihil praeterea de B lectionibus ante a. 1822 uiris doctis cognitum est; u. McDonald, vi.

saeculo duodecimo Petrus Diaconus libros 39 et 40 in Cassino monte (cf. Bloch, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 1984, 72–3); potuit fieri, ut Michael Reeve me admonet, ut pars codicis Bambergensis nunc deperdita ad Cassinum montem migrauerit.

ex altera omnes reliqui codices, quorum plurimi[6] libros 31–32, 34–40.37.3 (... *fora conciliabulaque edixerunt*) praebent, saeculis quarto decimo[7] et quinto decimo a scribis Italicis exarati.

Initio huius saeculi fragmenta codicis quartae decadis, scriptura unciali saeculo quinto exarati, Bambergae sunt reperta (F).[8] scimus duos[9] codices Liui ecclesiae Bambergensi ab imperatore Henrico II donatos esse, Henricum antea ab imperatore Ottone III hereditate accepisse, Ottonem Placentiae sibi seruatos inuenisse.[10] Billanovich olim coniecit codicem F Nonantolae exaratum esse;[11] nunc, ut qui bibliothecam papalem Lateranensem maximi momenti in libris tradendis habeat, Romae eum scriptum esse existimat, a papa Gregorio V Ottoni ultimis annis saeculi decimi esse donatum.[12] haud dubitari potest codicem B ex F integro esse descriptum;[13] saeculo quinto decimo, ut aliis libris reparandis et contegendis sufficeret, codex diuolsus est.

6 u. infra adn. 18 (de A), p. VII (de α(a)), adn. 55, 61, 80 (de Vat. Ferr. 562, Flor. Med. Laur. 63.14, BL Harl. 2671); u. etiam McDonald, xxv (de Flor. Med. Laur. 19 sin. 7, Par. Bibl. Nat. Lat. 14630), xxi (de Holk. 353, qui etiam 38.54.3 *quod* ... 39.2.7 *tenentibus,* 39.15.13 *uos* ... 49.7 *res ut,* 40.10.4 *nec eundo* ...14.2 *gaudio* omittit, ad 40.27.8 *contionabundus* desinit).

7 u. adn. 31.

8 de F u. Traube, McDonald, vii–x. 35.5.10 (patieban)TUQ (Traube, 37) error est typographicus; fragmentum plane -TUR exhibet. hodie imagines phototypicae a Traube uolgatae saepe fragmentis ipsis sunt clariores. si litteram a Traube datam nec in fragmento nec in imagine legere possum, Traube fidem habeo.

9 Traube, 15, coniecit textum in duas pentades diuisum esse.

10 McDonald, xi.

11 *JWI* 1951 (posthac cit. 'Billanovich (1951)'), 188 adn. 1.

12 Billanovich, *Studi Petrarcheschi* 1986 (posthac cit. 'Billanovich (1986)'), 13–17.

13 cf. McDonald, xiii.

2. *Codices Italici*

Omnes reliqui codices superstites librum 33 omittunt; plerique ad 40.37.3 deficiunt.[14] cum tamen persaepe cum B aduersus codicem Moguntinum in falsa lectione consentiunt, prope certum est hos codices ab F deriuatos esse.[15]

Scimus Landulfum de Columna a. 1303 librum Liui bibliothecae capitulari ecclesiae Carnotensis restituisse, a. 1309 iterum accepisse; postea Iohannes, Landulfi fratris filius, scripsit 'uidi tamen ego quartam decadam in archiuis ecclesiae Carnotensis; sed littera adeo erat antiqua quod uix ab aliquo legi poterat'.[16] his testimoniis fretus, a. 1951 Billanovich sibi persuasit Landulfum exemplar huius codicis (mox ueteris Carnotensis ab Eduard Fraenkel nominati[17]) transcribendum curauisse, adnotasse, et Auenionem a. 1328 secum tulisse; id exemplar (φ), etiam libros 26–30 continens, fontem fuisse duorum optimorum codicum, Auenione a. 1328–9 exaratorum, Par. Bibl. Nat. Lat. 5690 (P), libri a Landulfo ipso adnotati, et Lond. Bibl. Brit. Harl. 2493 (A), libri Petrarchae;[18] tertium codicem, Esc. R. I.4 (E),[19] (sic monuisse McDonald) textum AP similem praebere.

Haec Billanovich uiris doctis persuasit, in primis McDonald, qui editionem quartae decadis Oxoniensem curabat.

14 u. adn. 6.

15 McDonald, xv. Billanovich (1986, 17) existimat custodes bibliothecae papalis, priusquam F Ottoni dederint, nouum exemplum in scriptura carolina fecisse; quod fontem reliquorum codicum fuisse.

16 Billanovich (1951), 151–6, 162–4, McDonald, xxiii, Reeve (1986), 149.

17 *JRS* 1952, 140.

18 de AP u. pp. X–XI. A ad 38.24.11 *ultimum* desinit. in tertia decade P L(andulfianus) a P. G. Walsh appellatur (ed. lib. 26–7, x).

19 Billanovich (1986, 45) nunc adfirmat Zenobium de Strada Esc. R.I.4 medio saeculo quarto decimo conficiendum curauisse.

is autem, codices diligenter conferens, quosdam discreuit, saeculo quinto decimo scriptos, qui saepe cum B, in lectionibus et ueris et falsis, aduersus φ consentiunt; hos codices ab alio ueteris Carnotensis apographo (ψ) descriptos esse, Landulfum lectionem traditam saepe correxisse iudicauit.[20]

Quae omnia McDonald a. 1965 in praefatione editionis Oxoniensis librorum 31–5 uolgauit, et per multos annos nemo dissentiebat.[21] tum a. 1981, simul cum editione phototypica codicis A, Billanovich primam partem magni operis de traditione Liui ab urbe condita librorum edidit.[22] quae cum multa noua, tum haec praecipua profert.

Iam a. 1914 Sabbadini Bencium Alexandrinum c. a. 1320 textum quartae decadis in media Demetri oratione (40.12–15) desinentem legisse demonstrauit.[23] a. 1951 Billanovich Louatum Patauinum quartam decadem saeculo tertio decimo legisse adfirmauit.[24] cuius textum ibidem defecisse nunc apparet: nam in codice Iustini Lond. Bibl. Brit. Add. 19906, a Louato ipso et scripto et adnotato, in margine f. 48ᵘ, ad *igitur Perseus perspecta patris aegritudine cottidie absentem Demetrium apud eum criminari et primo inuisum post etiam suspectum reddere*[25] Louatus *hic deficit*

20 McDonald, xv–xvii, xxiii. de codicibus ψ u. pp. XI–XII.

21 de la Mare (*Livy*, ed. Dorey, London, 1971, 177) coniecit non ψ et φ, sed ψ et codicem Carnotensem gemellos fuisse; cf. *BRL* 1980, 319. codices ψ Florentiae scriptae sunt (de la Mare, o.c., 177–9).

22 *La tradizione del testo di Livio e le origini dell' umanesimo, 1 : Tradizione e fortuna di Livio tra medioevo e umanesimo,* 1 (Padova, 1981) (posthac cit. 'Billanovich (1981)').

23 *Le scoperte dei codici greci e latini ne' secoli xiv e xv, 2* (Firenze, 1914), 130–1, 141–2; cf. Reeve (1986), 138.

24 Billanovich (1951), 208.

25 Iust. 32.2.8.

T. Liuius scripsit.[26] tres codices superstites, Lips. Bibl. Vniu. Rep. 1.1, Par. Bibl. Nat. Lat. 5740, Guelf. Helmst. 46 ad 40.12.15 *imponerent Macedoniae regem* desinunt. quibus addendi sunt Holk. 344 et Vat. S. Petr. C 132, quorum scriba primus ad eundem locum desiit; scriba secundus reliqua haud multo post addidit.[27] McDonald hos omnes classi α codicum deteriorum attribuit, quam a φ, uariis lectionibus in margine φ (φmg[28]), et correctionibus Petrarchae (A^2) deriuatam esse iudicauit.[29] si tamen φ c.a. 1328 scriptus est et codices α textum iam multos annos ante a. 1328 cognitum exhibent, haudquaquam ab illis fontibus exoriri possunt.

Haec praeterea consideranda sunt:

(a) illuminatorum, quos dicunt, codicum periti Par. Lat. 5690 primis annis saeculi quarti decimi attribuunt;[30] eadem aetate Holk. 344 exaratus esse uidetur.[31]

(b) ubi φ et ψ dissentiunt, codices α plerumque cum φ congruunt; sed haud pauci sunt loci ubi α cum ψ uel Bψ aduersus φ consentiunt,[32] et haud dubium est lectionem traditam α seruasse. unus tantum locus pro argumento sufficiat:

35.24.1 *qui priore anno repulsam tulerat et L. Cornelius Scipio* Bψα : om. φ[33]

(c) si codex Carnotensis 'uix ab aliquo legi poterat', dubium

26 Billanovich (1981), 6–10. Riccobaldus Ferrariensis c. a. 1313 textum ibidem desinentem legit (id., o.c., 30–1). de Mussato Patauino, alio quartae decadis lectore aequali, u. eund. (o.c.), 14.

27 Billanovich (1981), 282–308, Reeve (1986), 140 adn. 2.

28 u. p. X.

29 McDonald, xxv.

30 u. Reeve (1987), 423 adn. 1.

31 fortasse ultimis annis saeculi tertii decimi; u. Reeve (1986), 140 adn. 2, (1987), 146 adn. 2. de codicibus Lipsiensi et Parisiensi u. Billanovich (1981), 283–308.

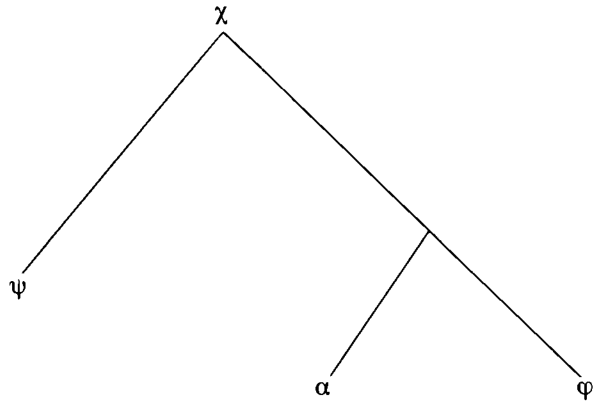
32 de locis ubi ψα aduersus Bφ consentiunt u. p. XIV.

33 u. etiam Reeve (1986), 139, 143.

est num Carnotum aliquam partem in quarta decade seruanda habuerit.

Billanovich quidem nunc adfirmat Petrarcham, traditiones Carnotensem et Patauinam miscentem, φ a. 1326–8 creauisse.[34] uix tamen credendum est Petrarcham, si codicem α habuisset, tot lectiones α ueras neglecturum fuisse.[35]

Fatendum est igitur nescire nos aut quo tempore aut e quo codice φ et ψ descripti sint.[36] codices α autem, etsi maxime corrupti sunt, 'nullo modo φ uel ψ pares',[37] auctoritatem propriam possident. stemma codicum Italicorum Reeve sic constituit:[38]

34 *Atti dei convegni lincei* 1976, 195–7; cf. eundem (1986), 41, 45. nihil attinet librarium A de nouo libro ad 31.27 incipiendo cogitauisse, quod faciunt codices ad 40.12.15 desinentes; u. Reeve (1987), 131.

35 uerum Petrarcha A ex α correxit; u. Reeve (1986), 139.

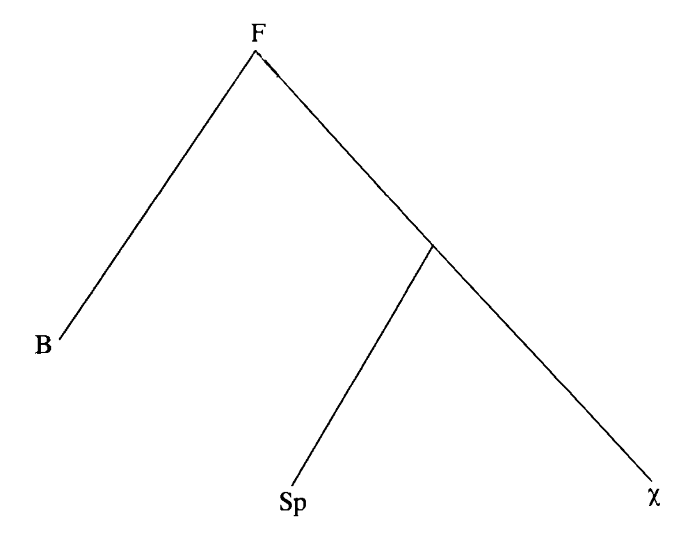
36 cf. Reeve (1986), 150; u. infra p. XIII et addendum (p. XXII).

37 Reeve (1986), 143.

38 *Studies in Latin Literature and its Tradition in Honour of C. O. Brink* (Cambridge, 1989), 99. siglum 'χ', a McDonald ad codicem Carnotensem notandum usurpatum, retineo. in apparatu 'χ' consensum φ et ψ, etiam cum codices α dissentiunt, indicat.

3. *Codex Spirensis*

In editione altera Frobeniana, Basileae a. 1535 impressa, Beatus Rhenanus (in libris 26–30) et Sigismundus Gelenius (in quarta decade) lectiones ex codice Spirensi, nunc paene omnino deperdito, adnotauerunt.[39] tertiae decadis editoribus maximi est momenti statuere qui codices 'traditioni Spirensi' attribuendae sint.[40] in quarta decade minus negotii habemus. ex Geleni adnotationibus apparet codicem Spirensem eosdem ac χ libros continuisse, i.e. librum 33 omisisse, ad 40.37.3 desisse. aliquando lectionem traditam seruat, ubi χ errorem praebet.[41] superior igitur pars stemmatis sic est constituenda:

39 duo folia, ut uidetur, tertiae decadis exstant; u. Reeve (1986), 151, (1987), 406–7, Billanovich (1986), 87–9. de ratione adnotationes Geleni in apparatu citandi u. pp. XVIII–XIX.

40 u. Reeve (1987), 406–30.

41 McDonald, xxxvi–xxxvii.

4. φ, ψ, α

Restat ut plura de singulis stirpibus dicam.

(a) φ

(i) φ*mg*

Librarii codicum φ, nunc omnes nunc duo modo uel unus, uarias lectiones in margine addiderunt. has omnes McDonald Landulfo adscripsit.[42] sed saepe fit ut lectiones φmg etiam in ψ uel α (aliquando ψα) appareant (cf., e.g., 32.25.10 adn.); unde sequitur uarias lectiones in communi fonte exstitisse. si tamen φmg cum B aduersus χ consentit (e.g. 31.30.9 *templum*, 30.10 *saeuisse*) ueri simile est lectionem coniecturam esse; potuit tamen fieri ut aliquae uariae lectiones, a ψ et α neglectae, a φmg sint receptae.[43]

(ii) *P*

McDonald, Billanovich secutus, uarias lectiones, praeter φmg, quattuor manibus discripsit, Landulfo (P^2), Petrarchae (P^3),[44] et 'alii lectori fere aequali' (P^4).[45] in quibus nihil habeo quod improbem; addendus tamen est P^5, manus saeculi quinti decimi.[46]

(iii) *A*

Billanovich adnotationes Petrarchae (A^2) et Vallae in tertia decade luculente discreuit.[47] ante initium quartae decadis

42 McDonald, xxiii.
43 cf. p. XIV (de B et α consensu).
44 in summo folio 367ʳ Petrarcha scripsit 'emptus Auinione 1351 diu tamen ante possessus'; fortasse codicem a. 1338 adeptus est (Reeve (1987), 435).
45 McDonald, xxii.
46 idem est, nisi fallor, qui dies natales filiorum adnotauit (ff. 367ʳ, 368ʳ).
47 Billanovich (1951), 137–51.

(f. 222ᵘ) Petrarcha scripsit *inter bellum Punicum secundum et bellum Macedonicum intercessit bellum Punicum tertium, conscriptum in decem libros,* quem errorem alia manus postea correxit. eadem manus adnotauit librum 33 deesse (f. 247ʳ) et plerasque coniecturas addidit. hanc Vallae esse manum Billanovich iudicauit.[48] mihi tamen persuasi has adnotationes non a Valla, sed ab alio uiro docto, Valla posteriore, esse scriptas; in apparatu eum 'A^z' uoco.[49]

(b) ψ

McDonald quinque codices stirpi ψ adscripsit:[50]
N Oxon. Coll. Noui 279 (c. a. 1440)[51]
V Vat. Lat. 3331 (a. 1453/4)[52]
L Flor. Med. Laur. 89. inf. 3^3 (c. a. 1445)
C Flor. Med. Laur. 63.6 (a. 1412/3)[53]
D Flor. Bibl. Nat. B.R. 36 (s. xv^2)
quorum codicum soli NV meram traditionem ψ seruant; McDonald C et L uarie e φ emendatos, D ex L iam correcto descriptum esse adfirmauit. in apparatu solis NVL usus est, C ut 'codicem incertum' exclusit.[54]

48 Billanovich (1951), 168.

49 *BRL* 1980, 312–16. de la Mare (ap. Fryde, *Humanism and Renaissance Historiography,* London 1983, 88) A^z Panormitam esse coniecit. haesitat Regoliosi, *Lorenzo Valla e l'umanesimo italiano* (Padova, 1986), 65–8.

50 McDonald, xv–xix.

51 hodie in bibliotheca Bodleiana.

52 a Niccolao de Buccellis scriptum; u. Billanovich (1981), 310, de la Mare ap. Garzelli, *Miniatura fiorentina del Rinascimento 1440–1525,* 1 (Firenze, 1985), 514–5.

53 'idibus Ianuariis a. d. m. ccccxii' (f. 118ᵘ); errat McDonald, xvi.

54 'neque tamen codicem tam incertum necesse est proferamus nisi de numeris' (xix). in apparatu tamen numquam C citat.

In libris quidem 31–34.26.10 C textum ψ e φ emendatum praebet: in reliqua tamen parte quartae decadis paucas lectiones ψ exhibet. similis est Vat. Ferr. 562,[55] sed in libris 31–34.22.3[56] non easdem ac C lectiones ψ habet, in reliqua parte decadis textum C uicinum praebet.[57]

Constat L textum ψ e φ emendatum in libris 31–39 exhibere. sed in libro 40 nullo modo codex ψ est numerandus: immo textus Par. Bibl. Nat. Lat. 5741, C, et Vat. Ferr. 562 simillimus est.[58] si quando L lectiones ψ in libro 40 habet, eaedem in his codicibus inueniuntur.

Ego, Michael Reeve monente, plerumque solis NV ad lectionem ψ statuendam utor. in libris tamen 31–32 et 34–39, ubi N et V inter se dissentiunt et L cum aut N aut V consentit (etiamsi L lectionem φ praebet), L cito. raro C eadem ratione utor.

Post 40.35.6 *exercitum* N a nouo librario alio atramento est scriptus; plerasque lectiones α uel α(d) (u.p. XIII) exhibet. V contra, librario manente, textum eundem fere ac φ praebet. ueri simile est ψ ad *exercitum* desisse, N^2 ad codicem stirpis α, V ad codicem a φ deriuatum se contulisse.[59]

55 a. 1416 scriptus (de la Mare, o. c. (adn. 21), 179, Reeve (1986), 164–5). deperdita sunt 31.38.2 *(fu)disset* ... 41.9 *tumulum,* 31.48.7 *in alteram* ... 32.1.11 *propraetore* (sc. unum bifolium), 38.59.7 *Nabidi* ... 39.3.5 *conquireret* (sc. unum folium); codex ad 40.36.6 *consulibus* (in fine f. 129^u) desinit.

56 34.22.9 *fuerit*, 23.10 *manendi*, 26.10 *et d* seruat C, ubi Ferr. 562 lectiones φ habet.

57 u. p. XVII.

58 u. p. XVII.

59 perraro alibi, ut uidetur, V e codice a φ deriuato est correctus; cf., e.g., 31.2.2 adn.

N et V, iam uterque iam unus modo, saepe uerba male diuidunt; conligi potest ψ codicem ueterem fuisse, qui a librariis saeculi quinti decimi haud facile legi posset, ipsum uerba interdum perperam diuidentem.[60] haud tamen conicere ausim ψ codicem Carnotensem fuisse.[61]

(c) α

Reeve codices α in quattuor classes discripsit.[62] cui monenti[63] obsecutus, contuli ex classe (a), quae codices ad 40.12.15 desinentes continet, Holkham. 344, Lips. Vniu. Rep. 1.1, Par. Bibl. Nat. 5740, ex classe (c) Esc. g. I.8, ex classe (d) Leid. Voss. Lat. F 66.[64]

McDonald textum α optime e codicibus classis (c) restituendum esse iudicauit.[65] Billanovich contra classem (a) meram traditionem α seruare adfirmauit, reliquos codices 40.12.15–37.3 e fonte Carnotensi sumpsisse.[66] quorum ego

60 u. *BRL* 1980, 318–9.

61 de lectionibus ψ propriis in aliis codicibus u. Reeve (1986), 165–9. Flor. Med. Laur. 63.14, codex tertiae decadis c. a. 1425 (ut me docet A. C. de la Mare) exaratus, desinit ad 29.12.13 *legatis ab senatu*: sequuntur 40.29.1 *data* ... 37.3 *edixerunt*. lectiones φ et ψ permixtas exhibet; post 35.6 *exercitum* lectiones cum Nα communes habet. aliquae lectiones ψ propriae in Holk. 354 et Ves. bibl. mun. 839 (u. p. XV) inueniuntur; cf., e.g., 31.9.3 *libeat*, 14.8 *percunctatos*, 17.5 *tum etiam*, 24.2 *ementiens*, 32.7.13 *C. Elius*, 34.3.9 *fulgeamus*, 13.7 *imperatorem nullos*. quas omnes coniecturas esse haud credam.

62 Reeve (1986), 140–2.

63 Reeve (1986), 171.

64 chart. saec. xiv^2 : u. de Meyier, *Codices Vossiani Latini*, 1 (Leiden, 1973), 128; McDonald eum perperam s. xv adscribit.

65 McDonald, xxvii adn. 1.

66 Billanovich (1986), 52.

neutri adsentior. codices α(a) non solum 40.12.15–37.3 sed etiam 31.8.4 *legatum* ... 9.2 *tamen nisi* et 37.59.2 *quam si* ... 38.17.15 *naturam esse* omittunt. quibus in locis Esc. g. I.8 et Voss. Lat. F 66, necnon, quod ad 37.59.2–38.17.15 et 40.12.15–37.3 attinet, Holk. 344 a secundo librario scriptus, haud secus ac in reliqua parte decadis lectiones (B)ψ aliquando praebent. Esc. g. I.8 autem, codex alioqui minus corruptus, saepe lectionem φ seruat, ubi alii codices cum (B)ψ consentiunt. textus igitur α ex consensu maioris partis est constituendus. nonnumquam tamen fit ut et codices α(a) inter se dissentiant, alius cum φ, alius cum (B)ψ congruens. mihi ueri simile uidetur archetypum α plures uarias lectiones continuisse, quarum aliam alius librarius sibi sumpserit. certe interdum uidemus eundem codicem duas lectiones in textu praebentem; e.g. 38.34.3 *fore* Bφ: *esse* ψ: *esse fore* Holk. 344. item, ut supra dictum est, aliquae lectiones et in α et in φmg inueniuntur.[67]

Nonnumquam codices α cum B aduersus φψ congruunt. nescio an hoc ubique casui uel coniecturae sit adscribendum. potuit tamen fieri ut aliquae lectiones antiquitus traditae a φψ neglectae, ab α receptae sint;[68] cf., e.g., 31.7.15 *iam* Bα: *etiam* φψ. simili ratione, si B et φ aduersus ψα consentiunt, potuit fieri ut utraque lectio in χ exstiterit.[69]

Quod ad Esc. g. I.8 attinet, uix credendum est unum librarium tot lectiones a φ dissentientes spreturum fuisse, alios accepturos. malim credere fontem classis (c) lectiones φ et α nescio quo modo miscuisse.

In apparatu hac ratione de α ago. si codices α cum φ consentiunt, uel lectionem habent quae haud dubie corruptela lectionis φ est iudicanda, sileo. si tamen codices α, siue

67 u. p. X.
68 cf. p. X.
69 cf. pp. XX, 787–8.

omnes siue aliqui siue unus modo,[70] lectionem cum Bψ uel B uel ψ consentientem exhibent, hanc lectionem laudo; idem facio si codices α lectionem, etsi non eandem ac codices cum φ dissentientes, similem tamen habent. aliquando, praesertim post 38.46.4, ubi B deficit, lectionem α ut aut solam ueram aut memoratu dignam laudo.

5. *Alii codices laudati*

Non mihi est propositum reliquos codices enumerare et in classes digerere.[71] praeter Bφψα nullus auctoritatem propriam possidet. operae tamen est pretium, cum uera lectio in codicibus primariae auctoritatis non apparet, indicare, si potest, qui primus eam exhibuerit. si autem omnes codices perlegere conatus essem, hanc editionem numquam confecissem. contuli igitur, Reeve iterum monente,[72] duos ex classe β antiquissimos, Lond. Bibl. Brit. Burn. 198, Patauii ultimis annis saeculi quarti decimi,[73] et Par. Bibl. Nat. Lat. 5741, Mutinae a Iacobo de Camnazarinis a. 1405 scriptum;[74] si hi duo codices inter se consentiunt 'β' scribo. duos item contuli antiquissimos ex classe γ, Holkham. 354, Bononiae a. 1409, et Vesont. Bibl. Munic. 839, Florentiae a. 1427 scriptum. Reeve quidem hos codices a γ separare uoluit:[75] ego tamen, ne difficultates augeam, horum consensum 'γ' appello. praeterea Vat. Lat. 1852, librum Poggi c. a. 1425 exaratum, contuli.[76] aliquas lectiones profero e codicibus a

70 si soli codices classis (a) lectionem laudandam exhibent, 'α(a)' scribo; si aut Esc. g. 1.8 et Leid. Voss. F 66 aut unus ex his et duo ex classi (a), 'α' ante codices citatos scribo.

71 u. McDonald, xxv–xxxiv, multis modis a Reeve (1986), 134–43, 163–9 correctum.

72 u. adn. 63.

73 Billanovich (1951), 173–4.

74 Reeve (1986), 135 adn. 1.

75 Reeve (1986), 137.

76 Reeve (1986), 165–6.

Gebhardo, Hearne, Crévier et Drakenborch citatis, sc. Holkham. 345,[77] 351.3,[78] 353, 355, 356,[79] Lond. Bibl. Brit. Harl. 2671,[80] Oxon. Bodl. Laud. Lat. 112,[81] Par. Bibl. Nat. Lat. 14360,[82] Vat. Pal. Lat. 877;[83] lectiones laudatas semper ipse inspexi.[84] 'Det(t).' non scribo nisi ad codicem 'Gaertnerianum'[85] et codices a Sigonio, Vrsino et J.F. Gronouio citatos indicandos. si lectionem editionis principis, Romae a. 1469–70 diuolgatae, in nullo codice inueni, 'ed. Rom.' scripsi. haec editio a codice Flor. Ricc. 487 est impressa;[86] sine dubio multae lectiones a me et codicibus et 'ed. Rom.' adscriptae in codicibus prioribus latent.[87]

Plura de β addere uelim. constat codices classis β ortos esse ab exemplari medio saeculo quarto decimo a Petrarcha confecto.[88] Reeve adfirmat nullam se lectionem ab codici-

77 Reeve (1986), 140–1 adn. 3.

78 hic est 'codex Meadianus secundus' a Drakenborch (cf. tom. vii, 327) citatus; u. Reeve (1987), 131–2.

79 u. adn. 6, Reeve (1986), 142 adn. 4 (353), 140–1 adn. 3, 167 adn. 4 (355), 140–1 adn. 3 (356; si lectio laudanda etiam in Lond. Bibl. Brit. Burn. 200, a quo Holk. 356 est deriuatus, inuenitur, codicem uetustiorem (a. 1440) cito).

80 Reeve (1986), 136; desunt 31.1.1–3.6 *regno*.

81 Reeve (1986), 141 adn. 2.

82 Reeve (1986), 140–1 adn. 3.

83 Reeve (1986), 165. semel (31.46.3) Vat. Ott. 1291 (Reeve, 1986, 164) cito.

84 Drakenborch codices saepe perperam citat; etiam periculosius est silentio eius confidere.

85 Drakenborch, tom. vii, 321, Reeve (1986), 136.

86 Reeve (1986), 166.

87 si lectio uera in B seruata, cum codices χ primariae auctoritatis errant, in aliis codicibus inuenitur, plerumque solum B cito. perraro, si coniectura admiranda uidetur, hos quoque laudo.

88 Billanovich (1951), 173–6, *Giorn. stor. d. lett. ital.* 1953, 324–7. ueri simile est Boccaccium codice a β deriuato usum esse; u. Reeve (1986), 135 adn. 3.

bus aliis ac φ deriuatam in β inuenisse.[89] multa quidem in β (et plura in Par. 5741 quam in Burn. 198) inueniuntur quae cum ψ uel α uel ψα congruunt. nescio an ulla lectio e coniectura oriri non potuerit. certe haud ueri simile uidetur aut Petrarcham aut librarios Burn. 198 et Par. 5741 codicem ψ legere potuisse. sed constat Petrarcham codicem stirpis α inspexisse, cuius lectiones in A adnotauerit.[90] quae lectiones cum in β non appareant, Reeve eum, cum β conficeret, codicem α nondum uidisse adfirmat.[91] notabile tamen est plures lectiones α et β communes in secunda quam in prima pentade inueniri. potuit fieri ut aut Petrarcha codicem α adeptus sit postquam β elaborare incepisset, aut paulatim plura ex eo sumpserit.

Vt supra dictum est,[92] in libro 40 L textum exhibet Par. Bibl. Nat. Lat. 5741, C et Vat. Ferr. 562 similem. Et Par. 5741 et C 24.1 *iterum ad* ... 29.11 *facturum* inter 18.1 *comitia* et *consulibus* habent. non tamen conligi potest utrumque ex eodem codice descriptum esse: nam interdum Par. 5741 et L communem errorem exhibent, ubi C ueram lectionem seruat.[93] immo uero C et fons communis Par. 5741 et L e codice sunt descripti in quo bifolium perperam est impositum. nonnumquam Ferr. 562 lectionem ueram seruat ubi Par. 5741, C et L eundem errorem habent.[94]

89 Reeve (1986), 135.

90 cf. adn. 36.

91 Reeve (1986), 139.

92 p. XII.

93 40.5.3 *perplexis institit* χC : *institit perplexis* Par. 5741L; 8.13 *sit* χC : *est* Par. 5741L; cf. 7.5 *omnes* χ : *et* Par. 5741L : *et omnes* C.

94 40.4.13 *diluit* χFerr. 562 : om. Par. 5741CL; 5.6 *belli* χ Ferr. 562 : om. Par. 5741CL. iam inde ab 36.30, nisi fallor, Par. 5741, C et Ferr. 562 lectiones inter se communes exhibent.

6. *Codex Moguntinus*[95]

Constat codicem deperditum Moguntinum 33.17.6 *iis partibus* (corrupte pro *artis faucibus*) – 40.59.8 continuisse. 33.17.6–49.8 et 40.37.3 *maiores* – 59.8 primum diuolgauit Nicolaus Carbachius in editione Moguntiae a. 1519 impressa; cuius textum 'Mog.' appello. ad libros 34–40.37.3 *edixerunt* 'annotata ex uetusto codice' Carbachius addidit: haec ut 'Mg' cito. a. 1535, in editione Frobeniana altera (Fr. 2), Gelenius adnotationes ad quartam decadem edidit. in quibus plura profecto correxit quae Carbachius falso legerat.[96] incertum tamen est quas lectiones in codicibus Moguntino et Spirensi inuenerit, quas suo Marte excogitauerit. nam in adnotationibus uariis modis lectionem suadet: 'adde, antiqua(-uior) lectio, antiqua(-uior) scriptura, antiqui codices, antiquus ordo, archetypa(-um), exemplaria, germana scriptura, illic est, illic legitur, imo, incorruptior lectio, in ueteribus, lege, legendum, legi debet, lego, Liuius scripsit, manuscripta, manuscripti codices, melius (legitur), MSS., non, potius quam, repositum est, reposuimus, restituimus, restitutum est, scribitur, scribe(-o), scripta uolumina, scriptum exemplar, sincera lectio, uera lectio, uetus lectio, uetus(ta) scriptura, uetusti codices'. aliquando Gelenius adfirmat lectionem cum Bχ dissentientem in codicibus et Moguntino et Spirensi exstitisse, quod nullo modo uerum esse potest.[97] in adnotationibus igitur Geleni laudandis haec facio: in libris 33.17.6 sqq. et 40.37.3 sqq., si Gelenius codicem diserte citat, 'Mg' scribo; alibi 'Mg' uel 'Sp' numquam scribo, sed in parenthesi ea cito quae Gelenius

95 McDonald, xxxvii–xxxix.

96 nonnulla ed. Aldina (1519), plura ed. Frobeniana prior (1531) iam suo Marte correxerant.

97 *BRL* 1980, 322–3; adde 34.24.4, 45.5, 46.2–3, 35.33.9, 36.24.6, 38.4.6, 17.12, 35.1, 41.4.

de lectione scripsit.[98] in libro 33.17.6 sqq., si B cum Gelenio (uel, Gelenio silente, cum textu editionis Frobenianae alterius) aduersus Mog. in uera lectione congruit, nihil indico.

Plerumque Carbachius non solum uerba quae Mg aliter ac editiones priores exhibuit citat, sed contextum etiam addit. McDonald, cum de uerbis in contextu agendum erat, 'Mg ut uid.' scripsit.[99] saepe tamen uix dubitandum est lectionem in Mg exstitisse. ego igitur 'Mg*' scribo de lectionibus in editionibus Moguntina prioribus – semper fere in ed. Ascensiana a. 1513 impressa – inuentis quae etiam in adnotationibus Carbachi apparent.

Aliquando lectio primum in editione Moguntina, silente Carbachio, uel in editione Frobeniana altera, silente Gelenio, inuenitur. de his lectionibus 'Mog.' (Mog.*) uel 'Fr. 2' scribo. aliae sine dubio coniecturae sunt; aliae tamen ex codicibus sumi potuerunt.

Certum est Mg traditionem aliam ac FBχ seruare. nonnumquam tamen Mg et B in lectionibus falsis consentiunt; ex quo colligi potest et Mg et F ab eodem archetypo deriuatos esse.[100]

7. *Fragmenta Romana* (*R*)[101]

Per breuem partem libri 34 (36.6–39.2, 39.11–40.2) testem habemus traditionis tertiae, nec cum codicibus ab F deriuatis nec cum codice Moguntino coniunctae. fragmenta codicis scriptura unciali in Italia saeculo quarto uel quinto exarati in ecclesia S. Iohannis Lateranensis a. 1906 sunt inuenta. textum ualde corruptum praebent.

98 aliquando nihil praeter lectionem dat. 'Gel.*' indicat lectionem etiam in Fr. 1 inuentam.

99 McDonald, xxxviii, xlv.

100 u. Tränkle (1967), 373.

101 Vat. Lat. 10696; u. Vattasso, *Studi e testi* 18, Lowe, *Codices Latini Antiquiores*, 1. 57, McDonald, xxxix–xli.

8. *Ratio apparatus critici*

Eliminatione, quam dicunt, usus, cum Bψ(α) aduersus φ uel Bφ aduersus ψ in lectione uera consentiunt, lectiones certe falsas non cito.[102] in quibus tamen locis Bφ aduersus ψα in lectione uera consentiunt, hos in appendice indicaui.[103] idem feci cum Mg et B aduersus χ uel Mg (Mg*) et χ aduersus B in lectione uera cohaerent. cum tamen fragmenta FR exstant, eliminatione non utor, et lectiones falsas indico: si codices superstites fideliter lectionem F seruant, nihil nisi 'F' scribo.

In usu angulatorum, qui dicuntur, uncorum ad supplementa indicanda rationem sibi constantem inuenire non potui. haec igitur feci: si lectionem in quocumque codice, etsi plane auctoritate caret, inueni, eam sine uncis scripsi; idem feci si lectio in editione Moguntina uel Frobeniana altera, ut quae auctoritatem possidere possit, primum inuenitur;[104] in libro 40.37.3 sqq., ubi supplementa in editione Frobeniana prima etiam in editione altera inueniuntur, ea quoque sine uncis scripsi; idem feci in supplementis orthographicis (in nominibus propriis tantum de Romanis necnon aliis quae infra citantur). alia supplementa uncis inclusi.

In rebus orthographicis eandem fere rationem ac in libris 41–45 sum secutus.[105] si lectio mea cum codicibus in orthographia modo discrepat, nisi de plerisque nominibus propriis, de *ae*/*oe*, de *-und-* in gerundi(u)is, et raro alibi, nihil

102 cf. Ogilvie, ed. Oxon. lib. 1–5, xv–xvi. post 38.46.4, ubi B deficit, si ψα aduersus φ in lectione uera consentiunt, lectiones indico.

103 u. p. XIV.

104 nisi quod bis (33.18.5, 38.59.7; u. adnn. ad locc.) uncis utor.

105 u. ed. lib. 41–45, ix–x.

indico.[106] idem facio, nisi alia de re lectio est citanda, (i) cum lectio falsa in B aut a librario ipso (B¹) aut (in libro 31) ab correctore (B²) emendata est, (ii) de nominibus propriis *Ambracia* (*-iensis*, *-ius*), *Amphilochia* (*-chus*), *Argi, Boeoti*(*a*), *Carthago* (*-giniensis*), *Chalcis* (*-idensis*), *Chersonesus, Hannibal, Lacedaemonius, Lycurgus, Messalla, Nabis, Paullus, Peloponnesus, Phaeneas, Philippus, Purpureo, Pyrrheum* (*-hus*), *Quinctius, Rhodus* (*-dius*), *Thracia* (*Thrax*), *Vulso,* (iii) cum codices *queque* pro *quoque* uel *enim* pro *eius* scribunt,[107] (iv) cum codices *i* et *y* in nominibus geographicis inter se commutant, (v) cum codices *aliquod/aliquot, hora/ora, hostium/ostium* inter se commutant, (vi) cum codices sigla praenominum Romanorum perperam explent (*consul* pro *C, proconsul* pro *P., a proconsule* pro *Ap., Liuius* pro *L., Quartus* pro *Q.*), (vii) cum codices *Cl., Val.,* pro *Claudius, Valerius* scribunt, (viii) cum codices uerba perperam bis scribunt, (ix) nisi ad 33.1–17.6, et aliquando alibi, cum codices uocem nihili praebent.

Haec praeterea sunt notanda. (i) cum B spatium pro litteris quas legere nequiuit reliquit, et spatium litteris omissis aptum est, longitudinem spatii non indico. (ii) persaepe codices, praesertim φ, *hi*(*i*)(*s*) pro *ii*(*s*) scribunt. si *ii*(*s*) certe recta est lectio, codicum lectiones non indico; si tamen res dubia est, lectiones cito. (iii) FBV plerumque

106 de *ae/oe* u. infra. in libro 40.37.3 sqq., si editio Moguntina nomen proprium perperam scribit, nil nisi lectionem eius editionis indico. orthographiam codicum (nisi plerumque de *ci/ti* et *e* pro *ae/oe*), editionum et uirorum doctorum seruo. si lectio est citanda et codices in orthographia inter se discrepant, id uncis sic indico: si inter *ads-* et *ass-* uariant, *ad(s)s-* scribo, si inter *iunx-* et *iuncx-*, *iun(c)x*.

107 sic saepe NV.

dipthongos *ae* et *oe* indicant,[108] reliqui *e* scribunt. FB (rao V) cito (nisi de uocibus nihili, *Achaeus* et *Lacedaemonius*) cum librarius aut *e* pro *ae* (*oe*) aut *ae* (*oe*) pro *e* (*oe*) scribit.[109] (iv) numeros plerumque uerbis indico.[110]

* * *

Restat ut gratias agam Academiae Britannicae et Vniversitati Mancuniensi, quae uiatica mihi liberaliter dederunt, necnon custodibus bibliothecarum Britannicae Londinii, Bodleianae Oxonii, Holkhamensis, Apostolicae Vaticanae, Mediceae Laurentiae Florentiae, rei publicae Parisiis, municipalis Vesontii, rei publicae Bambergae, Vniuersitatis Lipsiae, Vniuersitatis Lugduni Batauorum, regiae Escorialensis, qui aut me ipsum benigne acceperunt aut imagines codicum mihi petenti efficiendos curauerunt.

Maximae autem sunt gratiae agendae Suzanne Davies, quae, machina uerba ordinante peritissime usa, exemplar maioris partis textus effecit, Edward Medcalf, qui et illud exemplar et indicem et schedas impressas summa diligentia perlegit et correxit, Michael Reeve, qui, errores meos humaniter patiens, consilio me magnopere adiuuit. quae etiamnunc improbanda uel desideranda sunt, ea mihi soli imputentur.

Dabam Mancunii J. B.
mense Augusto, MCMXC

108 in B librarius primus et alter plerumque *ae*, tertius ę scribit.

109 ed. Rom. *e*, ed. Camp. ę scribit. in nominibus propriis, praesertim Romanis, Sigonius multa correxit.

110 de ratione apparatus ad 33. 1–17. 6 u. p. 125.

Addendum (u. p. VIII): Reeve (1987, 423) scribit codicem undecimi saeculi, cuius tria bifolia tertiae decadis nuper reperta sunt, si quartam decadem continuerit, φ fuisse.

COMPENDIA

Codices[1]

R	Fragmenta, Vat. Lat. 10696, s. iv–v
F	Fragmenta, Bamb. Bibl. Rei Publicae Class. 35 a, s. v
B	Bamb. Bibl. Rei Publicae Class. 35, s. xi
χ	consensus φ et ψ
φ	consensus codicum PAE
P	Par. Bibl. Nat. 5690, s. xiv in.
A	Lond. Bibl. Brit. Harl. 2493, s. xiv^{1}
E	Esc. R. I.4, s. xiv med.
φmg (PmgAmgEmg)	uariae lectiones in marginibus codicum φ (u. p. X)
ψ	consensus codicum NV (de CFerr. L u. p. XII)
N	Oxon. Coll. Noui 279, c. a. 1440
V	Vat. Lat. 3331, a. 1453/4
C	Flor. Laur. Med. 63.6, a. 1412/3
Ferr.	Vat. Ferr. 562, a. 1416
L	Flor. Laur. Med. 89 inf. 3^{3}, c. a. 1445

1 correctores sic indicantur: ipse librarius: ^{1}; secunda manus (siue aequalis siue posterior): ^{2}; corrector incertus: ^{x}. de correctoribus apud FB u. McDonald, x, xii; de correctoribus apud AP u. pp. X–XI.

α[2]	consensus codicum Holk. Lips. Par. Esc. Voss.
α (a)	consensus codicum Holk. Lips. Par.
Holk.	Bibl. Holkham. 344, s. xiv in.
Lips.	Vniu. Rep. 1.1, s. xiv med.
Par.	Par. Bibl. Nat. Lat. 5740, s. xiv^2
Esc.	Esc. g. I.8, s. xiv
Voss.	Leid. Voss. Lat. F66, s. xiv^2
β	consensus codicum Burn. Par. 5741
Burn.	Lond. Bibl. Brit. Burn. 198, s. xiv ex.
Par. 5741	Par. Bibl. Nat. Lat. 5741, a. 1405
γ	consensus codicum Holk. 354 Ves.
Holk. 354	Bibl. Holkham. 354, a. 1409
Ves.	Vesont. Bibl. Munic., a. 1427
Mg	codex Moguntinus (u. p. XVIII)
Mg*	u. p. XIX

Editio Princeps

ed. Rom.[3] ed. Romae, 1469 uel 1470

Opera ante a. 1743 edita

Conspectum editionum instruxit Drakenborch (tom. VII, pp. 328 sqq.). qui editiones non curauerunt, eorum aetatem fere indicaui. maior pars emendationum laudatarum apud Drakenborch inuenietur. reliquas ex ipsis editionibus sumpsi.

2 u. p. XV adn. 70.
3 u. Reeve (1986), 166.

Aegyptius	cf. Drak.
Ald.	ed. Aldina, tom. III, Venetiis, 1520
Asc. (1510)	ed. Badii Ascensii, Parisiis, 1510
Asc.	ed. Badii Ascensii, Parisiis, 1513
Boekler (J.H.)	1610–72
Brisson (B.)	1531–91
Budé (G.)	1467–1540
Burman (P.)	1688–1741
ed. Camp.	ed. J.A. Campani, Romae, c. 1470
Carb.(achius) (N.)	u. p. XVIII
Clericus	J. Le Clerc, ed. Amstelaedami, 1710
Cluuerius	P. Klüwer, 1580–1623
Curio (C.S.)	edd. Basileae, 1549, 1555
Cuper (G.)	1644–1716
Dodwell (H.)	1641–1711
Doujat (J.)	ed. Parisiis, 1679–80
Drak.(enborch) (A.)	ed. Amstelaedami–Lugduni Batauorum, tom. IV–V, 1741, 1743
Duker (K.A.)	1670–1752
T. Faber	Tanaquil Faber, 1615–72
Florebellus	A. Florebelli, fl. 1550
Fr. 1	ed. Frobeniana, Basileae, 1531
Fr. 2	ed. Frobeniana, Basileae, 1535
Freinsheim (J.)	1608–60
Gebhardus (J.)	1592–1632
Gel.(enius) (S.)	u. p. XVIII
Glar.(eanus) (H.)	adnotationes in ed. Basileae, 1540
Gron.(ouius)	J.F. Gronov, edd. Lugduni Batauorum et Amstelaedami, 1645–78
J. Gron.(ouius)	J. Gronov (J.F. filius), ed. Amstelaedami, 1679
Grut.(erus)	J. Gruytere, edd. Francofurti ad Moenum, 1612–28
Gryph.(ius) (S.)	edd. Lugduni, 1542–54
Gutherius (J.)	fl. c. 1612

Hearne (T.)	ed. Oxonii, 1708
Heinsius (D.)	ed. Lugduni Batauorum, 1634
N. Heinsius	(D. filius), 1620–81
Heumann (C. A.)	1681–1764
Horrion (J.)	ed. lib. XXXIII, Paderbornae, 1617
Lipsius	J. Lips, 1547–1606
Manutius	P. Manuzio, 1511–74
Meibom (M.)	1630–1710
Meursius (J.)	1579–1639
Modius (F.)	ed. Francofurti ad Moenum, 1588
Mog.	ed. Moguntiae, 1519
Mog. e. e.	emendatio errorum in ed. Mog.
Muret (M. A.)	1526–85
Oudendorp (F. von)	1696–1761
Le Paulmier (J.)	1587–1660
Perizonius	J. Voorbroek, 1651–1715
A. Perizonius	A. Voorbroek (T. filius)
Pighius	S. V. Wynants, 1520–1604
r	G. Lusignanus, ed. princ. lib. XXXIII. 1–17.6, Romae, 1616
rmg	emendationes F. Bartholini et A. Quaerengi in marginibus editionis
Roellius	cf. Drak.
Rollin (C.)	1661–1741
Röver (M.)	1719–1803
Rubenius	A. Rubens, 1614–57
Sabell.(icus) (M. A.)	edd. Venetiis, 1491–1501
Salmasius (C.)	1588–1653
Scaliger (J. J.)	1540–1609
Scheffer (J. G.)	1621–79
Schelius (R. H.)	1622–62
Sig.(onius)	C. Sigonio, edd. Venetiis, 1555–72
Stephanus	H. Etienne, 1528–98
Titius (R.)	1551–1609
Valesius	H. de Valois, 1603–76
Vasc.(osanus) (M.)	ed. Parisiis, 1543

Vrsinus	F. Orsini, 1529–1600
Wesseling (P.)	1692–1764

Opera post a. 1743 edita

Conspectum editionum post 1743 impressarum instruxit Kreyssig (ed. 1823–7, tom. I, pp. LXII sqq. : = ed. Twiss, Oxonii, 1841, tom. IV, pp. 472 sqq.). paginas librorum in apparatu critico non indicaui nisi cum loci ordine non tractantur. si quando opus ipse inuenire non potui, indicaui apud quem citetur ((H) = apud Hertz, (Z) = apud Zingerle). iis praeterea compendiis usus sum quae apud *L'Année Philologique* inueniuntur (*Mnem.* = *Mnemosyne, Phil.* = *Philologus*).

Adam (R.)	ed. Budé lib. XXXVIII, Paris, 1982
Afzelius (A.)	*Die römische Kriegsmacht,* København, 1942
Alanus (H.)	(H. E. Allen) *Emendationes Liuianae tertiae,* Dublinii–Londinii, 1869
Bauer (C. L.)[4]	*Chrestomathia Liuiana,* Lipsiae, 1770–1824
Baumgarten-Crusius (C. G.)	ed. Lipsiae, 1825–6
Becker (W. A.)	*Handbuch der römischen Altertümer nach den Quellen bearbeitet,* Leipzig, 1843–67
Bekker (I.)	ed. Berolini, 1829–38
Benedict (T. F.) (1804, 1807)	*Ad quaedam Liuii loca obseruationes,* Torgauiae, 1804, 1807
Bessler (F.)	*Quaestionum Liuianarum specimen,* Salzwedel, 1847
Brakman (C.)	'Liuiana III', *Mnem.* 1927, 54–65

4 non uidi.

Briscoe (J.)[5]	*A Commentary on Livy, books XXXI–XXXIII, XXXIV–XXXVII,* Oxford, 1973, 1981
Büttner (C. F.)	*Obseruationes Liuianae,* Primislauiae, 1819
Burck (E.)	*Gnomon* 1975, 252–62
CGL	*Corpus glossariorum Latinorum,* edidit G. Goetz, Lipsiae, 1888–1923
CIL	*Corpus inscriptionum Latinarum*
Cobet (C. G.)	'De locis nonnullis apud Liuium', *Mnem.* 1882, 106–10
Crév.(ier) (J. B. L.)	edd. Parisiis, 1735–42 (u. Drak.), 1747–8
Damsté (P. H.)	'Notae criticae ad T. Liuii lib. XXXI–XXXV', 'Ad T. Liuii lib. XXXVI et XXXVII', 'Ad T. Liuii lib. XXXVIII–XL'. *Mnem.* 1915, 155–69, 446–63, 1916, 396–422
De Sanctis (G.)	*Storia dei Romani,* Torino–Firenze, 1907–64
Dobree (P. P.)	*Aduersaria,* II, Cantabrigiae, 1832, 381
Doering (F. G.)	ed. Gothae, 1796–1824
Dušánek (F.)	'De formis enuntiationum condicionalium apud Liuium', *ČMF* 1903, 88–110, 162–221
Engel (J.-M.)	ed. Budé lib. XXXVII, Paris, 1983
Ernesti (A. G.)	*Glossarium Liuianum,* emendauit plurimisque accessionibus locupletauit G. H. Schaefer, Lipsiae, 1804
FGrH	*Die Fragmente der griechischen Historiker,* ed. F. Jacoby, Berlin–Leiden 1923

5 adnotationes in his libris locorum modo numeris, 'adn. (c)' addito, indicantur.

Fügner (F.)	*Lexicon Liuianum,* I, Lipsiae, 1889–97
GL	*Grammatici Latini,* ex recensione J. Keilii, Lipsiae, 1857–70
Goeller (F.)	ed. lib. XXXIII, Francofurti ad Moenum, 1822
Götzfried (K. T.)	*Annalen der römischen Provinzen beider Spanien von der ersten Besetzung durch die Römer bis zum letzten großen Freiheitskampf (218–154),* Erlangen, 1907
Goodyear (F. R. D.)	*The Annals of Tacitus, books 1–6,* I–II, Cambridge, 1972, 1981
Gouillart (Ch.)	ed. Budé lib. XL, Paris, 1986
Haase (F.)	ap. C. K. Reisig, *Lateinische Syntax,* Berlin, 1888
Halbkart (K. W.)	*Tentamina criseos,* Vratislauiae, 1812
Hammond (N. G. L.)	*A History of Macedonia,* I, Oxford, 1972
Hand (F.)	*Tursellinus,* Lipsiae 1829–45
Harant (A.)	*Emendationes et adnotationes ad Titum Liuium,* Parisiis, 1880
Havet (L.)	*De Saturnio Latinorum uersu,* Paris, 1880
Heinze (J. M.)	*Specimen obseruationum Liuianarum* III, Vinariae, 1777
Hell (N.)	*Obseruationes Liuianae,* Marburgi, 1870
Heraeus (W.)	ed. Teubneriana, pars V, fasc. I (lib. XXXIX–XL), Lipsiae, 1908
C. F. Hermann	*Disputatio de loco Apollinis in carmine Horatii saeculari,* Gottingae, 1843
G. Hermann	*Elementa doctrinae metricae,* Lipsiae, 1816

Hertz (M.)	ed. Lipsiae, uol. III, 1862
Heus.(inger) (K.)	*Livius. Römische Geschichte. Übersetzung mit kritischen und erklärenden Anmerkungen,* Braunschweig, 1821
Holleaux (M.), *Études*	*Études d'épigraphie et d'histoire grecques,* Paris, 1938–68
Hülsen (C. C. F.)	*Dissertazioni della Pontificia Accademia Romana di Archeologia,* 1896
Huschke (P. E.), *ST*	*Die Verfassung des Königs Servius Tullius,* Heidelberg, 1838
I. I.	*Inscriptiones Italiae*
ILLRP	*Inscriptiones Latinae liberae rei publicae,* ed. A. Degrassi, Firenze, 1963–5
Jacobs (F.)	ap. Goeller, pp. 385 sqq.
Klenze (C. A. C.)	*Philologische Abhandlungen,* Berlin, 1839
Koch (H. A.)	*Emendationum Liuianarum pars altera,* Brandenburg, 1861
Köhler (U.)	*Qua ratione T. Liuii annalibus usi sint historici Latini atque Graeci describitur,* Gottingae, 1860
Kreyssig (J. T.)	edd. Lipsiae, 1823–7, 1828
Kreyssig (J. T.) (G.)	ap. Goeller, pp. 408 sqq.
Kreyssig (J. T.) (1839)	ed. lib. XXXIII, Misenae, 1839
Kromayer (J.)	*Antike Schlachtfelder in Griechenland,* Berlin, 1903–31
K–St	R. Kühner–C. Stegmann, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache,* dritte Auflage durchgesehen von A. Thierfelder, Leverkusen, 1955

Lachmann (F.)	*De fontibus historiarum T. Liuii commentatio altera,* Gottingae, 1828
Latte (K.)	*Römische Religionsgeschichte,* München, 1960
Lindau (A. F.)	*Spicilegium criticum in Thucydidem et Liuium,* Vratislauiae, 1817
Luchs (A.)	*Emendationum Liuianarum particula quarta,* Erlangae, 1889, 4–5
Madvig (J. N.)	*Emendationes Liuianae, iterum auctiores editae,* Hauniae, 1877
Madvig (J. N.), *Em.*[1]	*Emendationes Liuianae,* Hauniae, 1860
Madvig (J. N.) (1839)	ed. Ciceronis de finibus, Hauniae, 1839
Madvig (J. N.), (*e,* 1884)	ed. Hauniae, uol. III, 1863, 1865, uol. III pars I^2, 1884
Madvig (J. N.), (*p*)	praefatio edd. Hauniae
Manuelian (A.)	ed. Budé lib. XXXVI, Paris, 1983
Mayerhoefer (A.)	*Critika studia Liuiana,* Bambergae, 1880
McDonald (A. H.)	ed. lib. XXXI–XXXV, Oxonii, 1965
Medcalf (E.)	coniecturae mecum communicatae
Mercklin (L.)	*Die Cooptation der Römer,* Mitau–Leipzig, 1848
Merkel (R.)	ed. Ouidi Fastorum, Berolini, 1841
Mommsen (T.), *RChr*	*Die römische Chronologie bis auf Caesar,* Berlin, 1858
Mommsen (T.), *RF*	*Römische Forschungen,* Berlin, 1864–79
Mommsen (T.), *StR*	*Römisches Staatsrecht,* Leipzig, I–II^3, 1887, III, 1888
MRR	T. R. S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic,* New York, 1951–86

H. J. M.(üller)	*Wilhelm Weissenborn's erklärende Ausgabe,* VII^3 (lib. XXXI–XXXIV), VIII^3 (lib. XXXV–XXXVIII), IX^3 (lib. XXXIX–XL), Berlin, 1883, 1906–7, 1909
M. Müller	ed. Teubneriana^2, pars IV, Lipsiae, 1887, 1890
M. Müller (1866, 1869, 1871, 1886)	*Beiträge zur Kritik und Erklärung des Livius,* Stendal, 1866, 1871, *NJPhP* 1869, 340–45; 'zu Livius', *NJPhP* 1886, 855–63
Niese (B.)	*Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten seit der Schlacht bei Chaeronea,* Gotha, 1893–1903
Nitsche (W.)	ap. H. J. M.
Novák (R.)[6]	in libris XXXIX–XL adnotationes apud H. J. M.; in libris XXXI–XXXVIII 'Mluvnickokritická studia k Livioci', *Rozpravy Česká Akademia,* roč. 3, tř. 3 (1894); in libris XXXIX–XL 'Novák (1894)' hoc opus significat
Oakley (S. P.)	coniectura mecum communicata
Ogilvie (R. M.)	Phoenix 1966, 343–7
ORF^3	H. Malcovati, *Oratorum Romanorum Fragmenta*^{3}, Pavia, 1967
Otto (F. W.)	*Diuinationes Liuianae e codicum maxime uestigiis petitae,* Karlsruhe, 1839
Packard (D. W.)	*A Concordance to Livy,* Cambridge, Mass., 1968

6 Quod ad alia opera a Novák scripta attinet, plerumque ea cito quae H. J. M. in *JPhV* refert.

Passalacqua (M.) — ed. Prisciani de figuris numerorum, Roma, 1987

Pettersson (O.) — *Commentationes Liuianae,* Upsaliae, 1930

Pluygers (G. G.) — 'ἀπομνημονεύματα', *Mnem.* 1881, 15–18

Preller (L.) — *Römische Mythologie*[3], Berlin, 1881

Pritchett (W. K.) — *Studies in Ancient Greek Topography,* II, Berkeley–Los Angeles, 1969

Ramsay (W. M.), *Cities* — *The Cities and Bishoprics of Phrygia,* Oxford, 1895–6

Ramsay (W. M.), *HG* — *Historical Geography of Asia Minor,* London, 1890

Reeve (M. D.) (1986) (1987) — 'The Transmission of Livy 26–40', 'The Third Decade of Livy in Italy: the Family of the Puteaneus', 'The Third Decade of Livy in Italy: the Spirensian Tradition', *RFIC* 1986, 129–72, 1987, 129–64, 405–40

Richter (G.) — *Beitrag zum Gebrauche des Zahlwortes in Lateinischen,* Leipzig, 1880

Ritschl (F.) — *Parerga zu Plautus und Terenz,* Leipzig, 1845

Ronconi (A.) — ed. lib. XXXVI–XL, Torino, 1980

Ronconi (A.) (1942) — 'Note critiche a Livio', *StudUrb* 1942, 171–87

Rossbach (O.) — 'Zum 31–35 Buche des Livius', 'Zum 36. bis 40. Buche des Livius und zwei noch unbenützte Handschriften dieser Bücher', *WKlPh,* 1917, 1128–35, 1918, 280–6, 476–8, 497–501

Rubino (J.)	*Untersuchungen über römische Verfassung und Geschichte,* Cassel, 1839
Ruperti (G. A.)	ed. Gottingae, 1807–9
Schorn (W.)	*Geschichte Griechenlands,* Bonn, 1833
Schulze (W.)	*Zur Geschichte lateinischer Eigennamen,* Berlin, 1904
SEG	*Supplementum Epigraphicum Graecum*
Seyffert (M.)	'Emendationes Liuianae', *NJPhP* 1861, 823–34
Shackleton Bailey (D. R.)	'Liuiana', *RFIC* 1986, 320–32
Sherwin-White (A. N.)	*Roman Citizenship*[2], Oxford 1973
Siesbye (O.)	ap. Madvig (*p*)
Stählin (F.)	*Das hellenische Thessalien,* Stuttgart, 1924
Sumner (G. V.)	*The Orators in Cicero's Brutus. Prosopography and Chronology,* Toronto, 1973
Syll.[3]	*Sylloge Inscriptionum Graecarum*[3], ed. W. Dittenberger, Leipzig, 1915–24
TLL	*Thesaurus Linguae Latinae*
Tränkle (H.) (1967)	*Gnomon,* 1967, 365–80
Tränkle (H.) (1977)	*Livius und Polybios,* Basel–Stuttgart, 1977
Traube (L.)	'Bamberger Fragmente der vierten Dekade des Livius', *ABAW* 1904, 1
Unger (G. F.)	*Die römischen Quellen des Livius in der vierten und fünften Dekade, Phil.* Suppbd. 3,2 (1878)
Ussing (J. L.)	ap. Madvig (*p*).
Vahlen (I.), *Op. Ac.*	*Opuscula Academica,* Leipzig, 1907–8

Vielhaber (L.)	'Zu Livius', *ZöG* 1868, 405–18
J. H. Voss	*Anmerkungen und Randglossen zu Griechen und Römern,* Leipzig, 1838, 280–8
Wachendorf (H.)	*Obseruationes Liuianae,* Bonnae, 1864
Walch (G. L.)	*Emendationes Liuianae,* Berolini, 1815
Walker (J.)	*Supplementary Annotations on Livy,* London, 1822
Walsh (P. G.)	*CR* 1967, 53–6
Walter (F.) (1929, 1938, 1940)	'Zu Livius', *PhW* 1929, 955–60, 1938, 28–32, 1940, 349–51
Weiss.(enborn) (W.)	ed. Teubneriana, pars IV–V, Lipsiae, 1851
Weiss.(enborn) (W.) (1833)[7]	*Lectionum Liuianarum particula* I, Eisenach, 1833
Weiss.(enborn) (W.) (1860, 1862, 1864, 1867, 1873, 1875)	ed. Weidmann, Bände VII–IX, VII^2–IX.1^2, Berlin, 1860, 1862, 1864, 1867, 1873, 1875; u. etiam H. J. M.
Wesenberg (A. S.)	'Emendatiunculae Liuianae', *Tidskrift for Philologie og Paedagogik,* 1870–1, 1–41, 81–111, 275–302, 1872–3, 205–314
Wölfflin (E.)	*Livianische Kritik und livianischer Sprachgebrauch,* Berlin, 1864
Wulsch (G.)	*De praepositionis 'per' usu Liuiano,* Halis Saxonum, 1880
Zingerle (A.)	ed. Vindobonae–Lipsiae–Pragae, pars V–VI, 1890–4
Zingerle (A.) (1898)	'Zur vierten Decade des Livius', *SAWW* 1898.2

7 Cum lectiones primum in hoc libello uolgatae etiam in editione Teubneriana inueniuntur, solum 'Weiss.' scribo.

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXI

1 Me quoque iuuat, uelut ipse in parte laboris ac periculi
2 fuerim, ad finem belli Punici peruenisse. nam etsi profiteri
ausum perscripturum res omnes Romanas in partibus sin-
3 gulis tanti operis fatigari minime conueniat, tamen cum in
mentem uenit tres et sexaginta annos – tot enim sunt a
primo Punico ad secundum bellum finitum – aeque multa
4 uolumina occupasse mihi quam occupauerint quadringenti
duodenonaginta anni a condita urbe ad Ap. Claudium con-
5 sulem, qui primum bellum Carthaginiensibus intulit, iam
prouideo animo, uelut qui proximis litori uadis inducti ma-
re pedibus ingrediuntur, quidquid progredior, in uastiorem
me altitudinem ac uelut profundum inuehi, et crescere pae-
ne opus, quod prima quaeque perficiendo minui uidebatur.

Inscriptiones : Incipit liber tricesimus (quadragesimus A^{2}) primus feliciter *A* : Titi Liuii de bello Macedonico liber primus *E* : Titi Liuii Patauini n(*sic*)istoriographi de bello Macedonico liber primus incipit lege feliciter sic dicit *V* : Titi Liuii de bello Macedonico incipit liber primus *Lips.* : Titi Liuii liber primus incipit de bello Macedonico *Voss.*

1.2 ausum *BAP* : ausim ψ (ausim̃ *N*) *E*α (*aEsc.*) **4** lxxxviii *Glar.* : lxxviii *B*χ (septuaginta octo χ) : octoginta septem *C. Peter* (*Zt. f. Alt. 1839, 631*) : octoginta sex *Sandars* (*CJ 1906/7, 82*) **5** proximis litori *Mog.* : proximi litori *B* : proximi litoris χ : proximis litoris *ed. Rom.* profundum *Asc.* : profundam *B*χ uidebatur φ : uideatur *B*ψα

6 Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit, periculo
haudquaquam comparandum aut uirtute ducis aut militum
7 robore, claritate regum antiquorum uetustaque fama gentis
et magnitudine imperii, quo multa quondam Europae
maiorem partem Asiae obtinuerant armis, prope nobilius.
8 ceterum coeptum bellum aduersus Philippum decem ferme
ante annis triennio prius depositum erat, cum Aetoli et
9 belli et pacis fuissent causa. uacuos deinde pace Punica iam
Romanos, et infensos Philippo cum ob infidam aduersus
10 Aetolos aliosque regionis eiusdem socios pacem, tum ob
auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Hannibali Poenisque, preces Atheniensium, quos agro peruastato in urbem compulerat, excitauerunt ad renouandum bellum.
2 Sub idem fere tempus et ab Attalo rege et Rhodiis legati
2 uenerunt, nuntiantes Asiae quoque ciuitates sollicitari. his
legationibus responsum est curae eam rem senatui fore;
consultatio de Macedonico bello integra ad consules, qui
3 tunc in prouinciis erant, reiecta est. interim ad Ptolomaeum
Aegypti regem legati tres missi, C. Claudius Nero M. Aemilius Lepidus P. Sempronius Tuditanus, ut nuntiarent uictum Hannibalem Poenosque, et gratias agerent regi quod in rebus dubiis, cum finitimi etiam socii Romanos
4 desererent, in fide mansisset, et peterent ut si coacti iniuriis

2.1–2: *Pol.* 16.24.3
2.3–4: *cf. Pol.* 16.27.7

7 quo *B*χ : quod *Harant* : quando *M. Müller* (*1886*) : *del.* armis *uel* quo *H.J.M.* **8** causa *Heinsius* : causa/ *B* : causae χ **10** A(f)fricam *BA*α(*a*) : Africa ψ*PE* **2.1** et (ab) χ : ei *B* Rhodiis *B*χ : ⟨ab⟩ Rhodiis *Fügner* (*JPhV 1890, 213*) **2** eam *B* : Asiam φ*NL* : Asianam *V*α (*aVoss.*) prouinciis *B* : prelii neiis *N* : proelio (-io *in ras.*) n (*erasum* : cum *s.l.*) Bo(*in ras.*)iis *V* : proelio Bohiis φ : proelio cum Bois *Voss.*; *cf. Reeve* (*1986*), *163* **3** Pt(T- *N*, Pth- *A*)olomaeum χ : Piolaemaeum *B* P. (Sempronius) *B*χ : C. *Drak.* nuntiarent *B* : et annuntiarent χ in fide mansisset χ : *om. B*

bellum aduersus Philippum suscepissent, pristinum animum erga populum Romanum conseruaret.
5 Eodem fere tempore P. Aelius consul in Gallia, cum audisset a Boiis ante suum aduentum incursiones in agros sociorum factas, duabus legionibus subitariis tumultus eius causa
6 scriptis, additisque ad eas quattuor cohortibus de exercitu suo, C. Ampium praefectum socium hac tumultuaria manu per Vmbriam, qua tribum Sapiniam uocant, agrum Boiorum inuadere iussit; ipse eodem aperto itinere per montes
7 duxit. Ampius ingressus hostium fines primo populationes satis prospere ac tuto fecit. delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco ad demetenda frumenta – iam enim
8 maturae erant segetes –, profectus neque explorato circa nec stationibus satis firmis quae armatae inermes atque operi intentos tutarentur positis, improuiso impetu Gallo-
9 rum cum frumentatoribus est circumuentus. inde pauor fugaque etiam armatos cepit. ad septem milia hominum palata per segetes sunt caesa, inter quos ipse C. Ampius prae-
10 fectus; ceteri in castra metu compulsi. inde sine certo duce consensu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum suarum, ad consulem per saltus prope inuios peruenere.
11 qui nisi quod populatus est Boiorum fines, et cum Ingaunis Liguribus foedus icit, nihil quod esset memorabile aliud in prouincia cum gessisset, Romam rediit.

6 Ampium *EEsc.* : Appium *BψAP* Sapiniam *BLips.* : Sappiniam *φN* : Saḅbiniam *V* **7** Ampius *BEsc.* : Appius χ Mutilum V^{1} : Mutillum χ : militum *B* **9** Ampius *B* : Appius χ **11** Ingaunis P^{x} : Incaunis *BφN* : Icaunis *VL* icit *Holk. 345* : iecit *B*χ : fecit *Bessler*

3 Cum primum senatum habuit, uniuersis postulantibus ne
quam prius rem quam de Philippo ac sociorum querellis
2 ageret, relatum extemplo est; decreuitque frequens senatus
ut P. Aelius consul quem uideretur ei cum imperio mitte-
ret, qui, classe accepta quam ex Sicilia Cn. Octauius redu-
3 ceret, in Macedoniam traiceret. M. Valerius Laeuinus pro-
praetor missus, circa Vibonem duodequadraginta nauibus
4 ab Cn. Octauio acceptis, in Macedoniam transmisit. ad
quem cum M. Aurelius legatus uenisset, edocuissetque
eum quantos exercitus quantum nauium numerum compa-
5 rasset rex, quemadmodum circa omnes non continentis mo-
do urbes sed etiam insulas partim ipse adeundo, partim per
6 legatos conciret homines ad arma – maiore conatu Romanis
id capessendum bellum esse, ne cunctantibus iis auderet
Philippus quod Pyrrhus prius ausus ex aliquanto minore
regno esset –, haec scribere eadem Aurelium consulibus
senatuique placuit.
4 Exitu huius anni cum de agris ueterum militum relatum
esset qui ductu atque auspicio P. Scipionis in Africa bellum
2 perfecissent, decreuerunt patres ut M. Iunius praetor urba-
nus, si ei uideretur, decemuiros agro Samniti Apuloque,
quod eius publicum populi Romani esset, metiendo diui-
3 dendoque crearet. creati P. Seruilius, Q. Caecilius Metel-
lus, C. et M. Seruilii – Geminis ambobus cognomen erat –,

3.1 ac sociorum *B* : sociorumque χ **2** Elius φ : Helius ψ : Aemilius *B* Cn. *BVoss.* : C. χ **3** propraetor *B* : proconsule PR χ : *fort.* pro praetore Cn. *B* : C. φ*N* : *om. VL* **5** quemadmodum *B* : *ante add.* et χ **6** ne χ : nec *B* senatuique *B* : et senatui χ **4.1** bellum χ : *om. B* **2** urbanus A^2*Esc.* : urbis *B*χ Apuloque *Vat. Lat. 1852* : Apuscoque *B* : adpuscosque χ populi Ro(mani) *VEmgP*^{x} : $\overline{pr}$. *B* : publicae rei *PENL* **3** creati *B* : sed creati χ C. χ : *om. B* Seruili *PENL* : Seruilius *BAV*

L. et A. Hostilii Catones, P. Villius Tappulus, M. Fuluius
Flaccus, P. Aelius Paetus, T. Quinctius Flamininus.
4 Per eos dies, P. Aelio consule comitia habente, creati con-
sules P. Sulpicius Galba C. Aurelius Cotta. praetores exin-
de facti Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpureo, Q. Fuluius
5 Gillo, C. Sergius Plautus. ludi Romani scaenici eo anno
magnifice apparateque facti ab aedilibus curulibus L. Vale-
rio Flacco et L. Quinctio Flaminino; biduum instauratum
6 est; frumentique uim ingentem quod ex Africa P. Scipio
miserat quaternis aeris populo cum summa fide et gratia
7 diuiserunt. et plebeii ludi ter toti instaurati ab aedilibus
plebi L. Apustio Fullone et Q. Minucio Rufo, qui ex aedili-
tate praetor creatus erat; et Iouis epulum fuit ludorum
causa.
5 Anno quingentesimo quinquagesimo primo ab urbe condi-
ta, P. Sulpicio Galba C. Aurelio consulibus, bellum cum
rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Car-
2 thaginiensibus datam. omnium primum eam rem idibus
Martiis, quo die tum consulatus inibatur, P. Sulpicius con-
3 sul rettulit, senatusque decreuit uti consules maioribus ho-
stiis rem diuinam facerent quibus dis ipsis uideretur cum
4 precatione ea, ‘quod senatus populusque Romanus de re
publica deque ineundo nouo bello in animo haberet, ea res
uti populo Romano sociisque ac nomini Latino bene ac

5.1: *Prisc. fig. num.* 22 (= *GL* 3.413)

Hostili P^x : Hostiliis *B* : Hostilis φ : Hostilius ψα(*aVoss.*) Tappulus *Gel.* (“*scripti codices constanter appellant*”) : T. Apuleius *B*χ T. *B* : *om.* χ **4** consule *A*α(*a*) : cōs. *B* : consulum ψ*EP* **5** apparateque facti *B*χ : apparati factique *H. J. M.* (*JPhV 1890, 168*) L. (Quinctio) *Esc.* : T. *B*χ **7** plebi *BPar.* : plebis χ **5.1** quingentesimo *B*χ : quingesimo *Prisc.* quinquageimo (*sic*) *Par.* : quadrage(n)simo *B*χ primo *Voss.* (*cf. Reeve 1986, 141*) : uno *B*ψ : *om.* φ : quarto *Glar.* : secundo *Dodwell* (*ap. Drak.*) **2** primum *B*χ : primam *Gron.* **3** uti *B* : ut hi(i) χ **3–4** ea quod BV^1 : eo quod ψ : ea quidem φ : eo quidem α(*aVoss.*)

feliciter eueniret'; secundum rem diuinam precationemque
5 ut de re publica deque prouinciis senatum consulerent. per
eos dies opportune inritandis ad bellum animis et litterae
ab M. Aurelio legato et M. Valerio Laeuino pro praetore
6 adlatae, et Atheniensium noua legatio uenit, quae regem
adpropinquare finibus suis nuntiaret, breuique non agros
modo sed urbem etiam in dicione eius futuram, nisi quid in
7 Romanis auxilii foret. cum renuntiassent consules rem diui-
nam rite peractam esse, et precationi adnuisse deos haru-
spices respondere, laetaque exta fuisse, et prolationem fi-
nium uictoriamque et triumphum portendi, tum litterae
8 Valeri Aurelique lectae et legati Atheniensium auditi. se-
natus inde consultum factum est, ut sociis gratiae agerentur
quod diu sollicitati ne obsidionis quidem metu fide deces-
9 sissent: de auxilio mittendo tum responderi placere cum
consules prouincias sortiti essent, atque is consul cui Mace-
donia prouincia euenisset ad populum tulisset ut Philippo
regi Macedonum indiceretur bellum.

6 P. Sulpicio prouincia Macedonia sorti euenit, isque rogatio-
nem promulgauit, 'uellent iuberent Philippo regi Macedoni-
busque qui sub regno eius essent ob iniurias armaque inlata
2 sociis populi Romani bellum indici.' alteri consulum Aure-
lio Italia prouincia obtigit. praetores exinde sortiti sunt C.
Sergius Plautus urbanam, Q. Fuluius Gillo Siciliam, Q. Mi-
3 nucius Rufus Bruttios, L. Furius Purpureo Galliam. rogatio
de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme cen-
turiis antiquata est. id cum fessi diuturnitate et grauitate
belli sua sponte homines taedio periculorum laborumque
4 fecerant, tum Q. Baebius tribunis plebis, uiam antiquam

5.6: *cf. Paus.* 1.36.6
6.1: *Enn. Ann.* 329*V* = 324*Sk*

5 pro praetore *sic AE* : pro p̅r̅. *Bψ* : propraetore *P, fort. recte* **7** renuntiassent *B* : pernuntiassent χ peractam *B* : perfectam χ haruspices *B* : (h)aruspicem χ **9** responderi *B* : respondere χ **6.1** sorti *BφNL* : sortis B^2 : sorte *Vα*(*Esc. Voss.*)

criminandi patres ingressus, incusauerat bella ex bellis seri,
5 ne pace unquam frui plebs posset. aegre eam rem passi
patres, laceratusque probris in senatu tribunus plebis, et
consulem pro se quisque hortari ut de integro comitia roga-
6 tioni ferendae ediceret, castigaretque segnitiam populi at-
que edoceret quanto damno dedecorique dilatio ea belli
futura esset.
7 Consul in campo Martio comitiis, priusquam centurias in
2 suffragium mitteret contione aduocata, 'ignorare' inquit
'mihi uidemini, Quirites, non utrum bellum an pacem ha-
beatis uos consuli – neque enim liberum id uobis Philippus
permittet, qui terra marique ingens bellum molitur –, sed
utrum in Macedoniam legiones transportetis an hostes in
3 Italiam accipiatis. hoc quantum intersit, si nunquam ante
alias, proximo certe bello experti estis. quis enim dubitat
quin, si Saguntinis obsessis fidemque nostram imploranti-
bus impigre tulissemus opem, sicut patres nostri Mamerti-
nis tulerant, totum in Hispaniam auersuri bellum fuerimus,
quod cunctando cum summa clade nostra in Italiam accepi-
4 mus? ne illud quidem dubium est quin hunc ipsum Philip-
pum, pactum iam per legatos litterasque cum Hannibale ut
in Italiam traiceret, misso cum classe Laeuino qui ultro ei
5 bellum inferret, in Macedonia continuerimus. et quod tunc
fecimus, cum hostem Hannibalem in Italia haberemus, id
nunc, pulso Italia Hannibale, deuictis Carthaginiensibus,
6 cunctamur facere? patiamur expugnandis Athenis, sicut
Sagunto expugnando Hannibalem passi sumus, segnitiam
7 nostram experiri regem: non quinto inde mense, quem-
admodum ab Sagunto Hannibal, sed quinto die quam

7.2 mihi uidemini *B* : uidemini mihi χ Macedoniam *BNL* : Macedonia φ*V* hostes *B* : hostem χ **3** ante χ : *om.* *B*α(*a*), *fort. recte* proximo certe *Madvig* : Punico proximo certe *B*χ : proximo certe Punico *Holk. 345* tulerant *B*χ : *fort.* tulerunt **4** ut in ... traiceret *B* : in ... traicere χ : in ... trahiceretur *Par.* **7** quinto (die) *Madvig* : quinto inde *B*χ

8 ab Corintho soluerit naues, in Italiam perueniet. ne
aequaueritis Hannibali Philippum nec Carthaginiensibus
Macedonas: Pyrrho certe aequabitis. ⟨aequabitis⟩ dico?
9 quantum uel uir uiro uel gens genti praestat! minima acces-
sio semper Epirus regno Macedoniae fuit et hodie est. Pe-
loponnesum totam in dicione Philippus habet Argosque ip-
sos, non uetere fama magis quam morte Pyrrhi nobilitatos.
10 nostra nunc comparate. quanto magis florentem Italiam,
quanto magis integras res, saluis ducibus, saluis tot exerciti-
bus quos Punicum postea bellum absumpsit, adgressus
Pyrrhus tamen concussit et uictor prope ad ipsam urbem
11 Romanam uenit! nec Tarentini modo oraque illa Italiae
quam maiorem Graeciam uocant, ut linguam ut nomen se-
cutos crederes, sed Lucanus et Bruttius et Samnis ab nobis
12 defecerunt. haec uos, si Philippus in Italiam transmiserit,
quietura aut mansura in fide creditis? manserunt enim Pu-
nico postea bello. nunquam isti populi, nisi cum deerit ad
13 quem desciscant, ab nobis non deficient. si piguisset uos in
Africam traicere, hodie in Italia Hannibalem et Carthagi-
nienses hostes haberetis. Macedonia potius quam Italia
bellum habeat: hostium urbes agrique ferro atque igni
14 uastentur. experti iam sumus foris nobis quam domi felicio-
ra potentioraque arma esse. ite in suffragium bene iuuanti-
15 bus diuis, et quae patres censuerunt uos iubete. huius uobis

8 nec *Bψ* : ne φ : neu *Bessler* ⟨aequabitis⟩ *Smith ap. Walker* : *om. Bχ* **9** dicione *Bα* : dicionem *φVL* : (totam) Macedonem *N* **10** comparate P^x : compara *Bχ* : comparo *J.H. Voss* integras χ : integra *B* ducibus *Bχ* : ⟨tot⟩ ducibus *Rossbach* Romanam *Bψα*(*a Voss.*) : Romam φ **14** arma esse χ : *om. B*

sententiae non consul modo auctor est sed iam di immorta-
les, qui mihi sacrificanti precantique ut hoc bellum mihi
senatui uobisque, sociis ac nomini Latino, classibus exerci-
tibusque nostris bene ac feliciter eueniret, laeta omnia pro-
speraque portendere.'
8 Ab hac oratione in suffragium missi, uti rogaret, bellum
2 iusserunt. supplicatio inde a consulibus in triduum ex sena-
tus consulto indicta est, obsecratique circa omnia puluina-
ria di ut quod bellum cum Philippo populus iussisset, id
3 bene ac feliciter eueniret; consultique fetiales ab consule
Sulpicio, bellum quod indiceretur regi Philippo utrum ipsi
utique nuntiari iuberent, an satis esset in finibus regni quod
proximum praesidium esset eo nuntiari. fetiales decreue-
4 runt utrum eorum fecisset recte facturum. consuli a patri-
bus permissum ut quem uideretur ex iis qui extra senatum
essent legatum mitteret ad bellum regi indicendum.
5 Tum de exercitibus consulum praetorumque actum. consu-
les binas legiones scribere iussi, ueteres dimittere exercitus.
6 Sulpicio, cui nouum ac magni nominis bellum decretum
erat, permissum ut de exercitu quem P. Scipio ex Africa
deportasset uoluntarios, quos posset, duceret: inuitum ne

15 iam *B*α : etiam χ uobisque B^1 : uobis *B* : uobisque et χ **8.1** rogaret *B*χ : rogarat *ed. Rom.* : rogas *Sig.* **3** iuberent φ : iuberet *B*ψ **4–9.2** legatum ... nisi *om.* α(*a*) **5** exercitibus χ : exercitu *B* **6** magni BP^x : magnum χ

7 quem militem ueterem ducendi ius esset. praetoribus L.
Furio Purpureoni et Q. Minucio Rufo quina milia socium
Latini nominis consules darent, quibus praesidiis alter Gal-
8 liam, alter Bruttios prouinciam obtineret. Q. Fuluius Gillo
ipse iussus ex eo exercitu quem P. Aelius habuisset, ut
quisque minime multa stipendia haberet, legere, donec et
ipse quinque milia socium ac nominis Latini effecisset: id
9 praesidii Siciliae prouinciae esset. M. Valerio Faltoni, qui
praetor priore anno Campaniam prouinciam habuerat, pro-
10 rogatum in annum imperium est, uti pro praetore in Sardi-
niam traiceret; is quoque de exercitu qui ibi esset quinque
milia socium nominis Latini, qui eorum minime multa sti-
11 pendia haberent, legeret. et consules duas urbanas legiones
scribere iussi, quae si quo res posceret, multis in Italia con-
tactis gentibus Punici belli societate iraque inde tumenti-
bus, mitterentur. sex legionibus Romanis eo anno usura res
publica erat.

9 In ipso apparatu belli legati a rege Ptolomaeo uenerunt qui
nuntiarent Athenienses aduersus Philippum petisse ab rege
2 auxilium: ceterum, etsi communes socii sint, tamen nisi ex
auctoritate populi Romani neque classem neque exercitum
defendendi aut oppugnandi cuiusquam causa regem in Grae-
3 ciam missurum esse; uel quieturum eum in regno, si populo
Romano socios defendere libeat, uel Romanos quiescere,
si malint, passurum, atque ipsum auxilia, quae facile

ius esset *BP*^{x} : iussisset χ **7** consules darent *Goeller* (*148*) : cos. darent *B* : consul daret χ **8** Aelius *McDonald* : Aelius consul *B*χ praesidio *B*ψα(*Esc.Voss.*) : id praesidium esse *Gron.* : praesidi *Madvig* (*om.* id ... esset φ, *add.* id ... prouinciae *A*^{2}; *cf. Reeve, 1986, 139*) **9** Faltoni φ : Falconi *B*ψ **10** pro praetore *Sig.* : pro .pr̄. *B* : pro populo Romano χ : propraetor *ed. Rom.*, *fort. recte* is quoque *B* : quodque χ : quoque *Fr.2* haberent *Muret* : haberet *B*χ **9.3** libeat *NL*γ : liceat *B*φ : licebat *V* quae *B*α(*a*)*P*^{x} : qua χ

4 aduersus Philippum tueri Athenas possent, missurum. gra-
tiae regi ab senatu actae, responsumque tutari socios po-
pulo Romano in animo esse: si qua re ad id bellum opus
sit, indicaturos regi, regnique eius opes scire subsidia firma
5 ac fidelia suae rei publicae esse. munera deinde legatis in
singulos quinum milium aeris ex senatus consulto missa.
Cum dilectum consules haberent, pararentque quae ad
bellum opus essent, ciuitas religiosa in principiis maxime
6 nouorum bellorum, supplicationibus habitis iam et obsecra-
tione circa omnia puluinaria facta, ne quid praetermittere-
tur quod aliquando factum esset, ludos Ioui donumque
uouere consulem cui prouincia Macedonia euenisset iussit.
7 moram uoto publico Licinius pontifex maximus attulit, qui
negauit ex incerta pecunia uoueri debere, quia ea pecunia
non posset in bellum usui esse, seponique statim deberet
nec cum alia pecunia misceri: quod si factum esset, uotum
8 rite solui non posse. quamquam et res et auctor mouebat,
tamen ad collegium pontificum referre consul iussus si pos-
set recte uotum incertae pecuniae suscipi. posse rectiusque
9 etiam esse pontifices decreuerunt. uouit in eadem uerba
consul, praeeunte maximo pontifice, quibus antea quin-
10 quennalia uota suscipi solita erant, praeterquam quod tanta
pecunia quantam tum cum solueretur senatus censuisset
ludos donaque facturum uouit. octiens ante ludi magni de
certa pecunia uoti erant, hi primi de incerta.

4 pop^{o}. Ro. *Ferr.* : p. r. *B*φ : populi Romani ψ **5** quinum mil. *B* : quinum millium *Gel.* ("*legendum*") : quina milia quinquaginta χ : quinum milium quinquaginta α(*Esc. Voss.*) **7** uoueri *Crév.* : uouere *B*χ : uouere ⟨licere; ex certa uoueri debere⟩ *Madvig* quia ea P^{x} : quia *B* : si ea χ : quae *Mommsen* (*StR, 3. 1137 adn. 1*) seponique *B* : reponique χ **10** quantam tum B^{2} AEP^{x} : qua tamen tum *B* : quam tantum ψ*P*α(*aVoss.*) octiens *B*ψ : totiens φ

10 Omnium animis in bellum Macedonicum uersis, repente,
nihi minus eo tempore timentibus, Gallici tumultus fama
2 exorta. Insubres Cenomanique et Boii, excitis Celinibus
Iluatibusque et ceteris Ligustinis populis, Hamilcare Poeno
duce, qui in iis locis de Hasdrubalis exercitu substiterat,
3 Placentiam inuaserant; et direpta urbe ac per iram magna
ex parte incensa, uix duobus milibus hominum inter incen-
dia ruinasque relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripien-
4 dam pergunt. uicinae urbis audita clades spatium colonis
dedit ad claudendas portas praesidiaque per muros dispo-
nenda, ut obsiderentur tamen prius quam expugnarentur,
5 nuntiosque mitterent ad praetorem Romanum. L. Furius
Purpureo tum prouinciae praeerat, cetero ex senatus con-
sulto exercitu dimisso praeter quinque milia socium ac Lati-
ni nominis; cum iis copiis in proxima regione prouinciae
circa Ariminum substiterat. is tum senatui scripsit quo in
6 tumultu prouincia esset: duarum coloniarum quae ingentem
illam tempestatem Punici belli subterfugissent alteram cap-
7 tam ac direptam ab hostibus, alteram oppugnari; nec in
exercitu suo satis praesidii colonis laborantibus fore, nisi
quinque milia socium quadraginta milibus hostium – tot
enim in armis esse – trucidanda obicere uelit, et tanta sua
clade iam inflatos excidio coloniae Romanae augeri ho-
stium animos.
11 His litteris recitatis decreuerunt ut C. Aurelius consul exer-
citum, cui in Etruriam ad conueniendum diem edixerat,
2 Arimini eadem die adesse iuberet et aut ipse, si per com-
modum rei publicae posset, ad opprimendum Gallicum
3 tumultum proficisceretur, aut Q. Minucio praetori scribe-
ret ut cum ad eum legiones ex Etruria uenissent, missis in
uicem earum quinque milibus sociorum quae interim Etru-
riae praesidio essent, proficisceretur ipse ad coloniam libe-
randam obsidione.

10–11.3: *Dio fr.* 58.5, *Zon.* 9.15.7, *Oros.* 4.20.4

10.2 Celinibus *B* : Selinibus χ **11.3** Q. Minucio *B*χ : L. Furio *ed. Med. 1505* : *del. M. Müller*

4 Legatos item mittendos in Africam censuerunt, eosdem
Carthaginem, eosdem in Numidiam ad Masinissam: Car-
5 thaginem ut nuntiarent ciuem eorum Hamilcarem relictum
in Gallia – haud satis scire ex Hasdrubalis prius an ex Ma-
6 gonis postea exercitu – bellum contra foedus facere, exerci-
tus Gallorum Ligurumque exciuisse ad arma contra popu-
lum Romanum; eum, si pax placeret, reuocandum illis et
7 dedendum populo Romano esse. simul nuntiare iussi perfu-
gas sibi non omnes redditos esse, ac magnam partem eorum
palam Carthagini obuersari dici; quos comprehendi conqui-
8 rique debere ut sibi ex foedere restituantur. haec ad Car-
thaginienses mandata, Masinissae gratulari iussi quod non
patrium modo reciperasset regnum, sed parte florentissima
9 Syphacis finium adiecta etiam auxisset. nuntiare praeterea
iussi bellum cum rege Philippo susceptum, quod Carthagi-
10 nienses auxiliis iuuisset, iniuriasque inferendo sociis populi
Romani flagrante bello Italia coegisset classes exercitusque
in Graeciam mitti, et distinendo copias causa in primis fuis-
set serius in Africam traiciendi; peterentque ut ad id bellum
11 mitteret auxilia Numidarum equitum. dona ampla data
quae ferrent regi, uasa aurea argenteaque, toga purpurea
et palmata tunica cum eburneo scipione et toga praetexta
12 cum curuli sella; iussique polliceri, si quid ei ad firman-
dum augendumque regnum opus esse indicasset, enixe id
13 populum Romanum merito eius praestaturum. Verminae
quoque Syphacis filii legati per eos dies senatum adierunt,
excusantes errorem adulescentiamque, et culpam omnem
14 in fraudem Carthaginiensium auertentes: et Masinissam

9 iussi *B*χ : *del. Gron.* iuuisset ψ$A^x P^x$: iuuissent *B*φ
10 Italia *B*α(*aVoss.*) : in Italia χ peterentque *B*χ : petere *Fr.1*
12 ei *B*χ : si⟨bi⟩ *Gron.* : *del. J.H. Voss* : ei⟨s⟩ *Madvig* : e⟨t⟩i⟨am⟩ *Weidner* (*Phil. 1877, 245*)

Romanis ex hoste amicum factum, Verminam quoque ad-
nisurum ne officiis in populum Romanum aut a Masinissa
aut ab ullo alio uincatur; petere ut rex sociusque et amicus
15 ab senatu appellaretur. responsum legatis est et patrem
eius Syphacem sine causa ex socio et amico hostem repente
populi Romani factum, et eum ipsum rudimentum adules-
16 centiae bello lacessentem Romanos posuisse; itaque pacem
illi prius petendam ab populo Romano esse quam ut rex
sociusque et amicus appelletur: nominis eius honorem pro
magnis erga se regum meritis dare populum Romanum
17 consuesse. legatos Romanos in Africa fore, quibus manda-
turum senatum ut Verminae pacis dent leges, liberum arbi-
trium eius populo Romano permittenti: si quid ad eas addi
demi mutariue uellet, rursus ab senatu ei postulandum fo-
18 re. legati cum iis mandatis in Africam missi C. Terentius
Varro Sp. Lucretius Cn. Octauius, quinqueremes singulis
datae.

12 Litterae deinde in senatu recitatae sunt Q. Minuci praeto-
ris, cui Bruttii prouincia erat: pecuniam Locris ex Proserpi-
nae thesauris nocte clam sublatam nec ad quos pertineat
2 facinus uestigia ulla exstare. indigne passus senatus non
cessari ab sacrilegiis, et ne Pleminium quidem, tam clarum
recensque noxae simul ac poenae exemplum, homines de-
3 terrere. C. Aurelio consuli negotium datum ut ad praeto-
rem in Bruttios scriberet: senatui placere quaestionem de
expilatis thesauris eodem exemplo haberi quo M. Pompo-
nius praetor triennio ante habuisset; quae inuenta pecunia

16 ab *B*χ : a *Holk.Lips.*, *fort. recte*; *cf. Packard, 1.13, 42* **17** permittenti *Rubenius* : permittente *B*χ mutariue χ : mutari *B* **18** Sp. *B* : *om.* χ Cn. *B* : C. χ **12.2** sacrilegiis φ : sacrilegis *B*ψα(*Holk.Lips.Esc.*) *Gel.* (“*uetus lectio*”) Pleminium *BVoss.* : Plemenium φ*VL* : pleme num *N* **3** ad praetorem in Bruttios *B* : ad in Bruttios φ : ad Bruttios ψα Pomponius χ : Pompinius *B*

4 esset reponi; si quo minus inuentum foret expleri, ac piacu-
laria, si uideretur, sicut ante pontifices censuissent, fieri.
5 curam expiandae uiolationis eius templi prodigia etiam sub
idem tempus pluribus locis nuntiata accenderunt. in Luca-
nis caelum arsisse adferebant, Priuerni sereno per diem
6 totum rubrum solem fuisse, Lanuui i⟨n⟩ templo Sospitae
Iunonis nocte strepitum ingentem exortum. iam animalium
obsceni fetus pluribus locis nuntiabantur: in Sabinis incer-
tus infans natus, masculus an femina esset, alter sedecim
7 iam annorum item ambiguo sexu inuentus; Frusinone
agnus cum suillo capite, Sinuessae porcus cum capite hu-
mano natus, in Lucanis in agro publico eculeus cum quin-
8 que pedibus. foeda omnia et deformia errantisque in alie-
nos fetus naturae uisa: ante omnia abominati semimares,
iussique in mare extemplo deportari, sicut proxime C.
Claudio M. Liuio consulibus deportatus similis prodigii fe-
9 tus erat. nihilo minus decemuiros adire libros de portento
eo iusserunt. decemuiri ex libris res diuinas easdem quae
proxime secundum id prodigium factae essent imperarunt.
carmen praeterea ab ter nouenis uirginibus cani per urbem
10 iusserunt, donumque Iunoni reginae ferri. ea uti fierent C.
Aurelius consul ex decemuirorum responso curauit. car-
men, sicut patrum memoria Liuius, ita tum condidit P. Lici-
nius Tegula.

6 Lanuui ⟨i⟩n *M. Müller* (*1866*) : *sic, sed* Lanuuii *Weiss.* (*1860*) : Lanuuii *Bχ* **9** praeterea *Bχ* : propterea *Gitlbauer* (*ZöG 1878, 933*) **10** decemuirorum *BALips.Esc.* : uigintiuirorum *ψEP*

13 Expiatis omnibus religionibus – nam etiam Locris sacrile-
gium peruestigatum ab Q. Minucio erat, pecuniaque ex
bonis noxiorum in thesauros reposita –, cum consules in
2 prouincias proficisci uellent, priuati frequentes, quibus ex
pecunia quam M. Valerio M. Claudio consulibus mutuam
dederant tertia pensio debebatur eo anno, adierunt sena-
3 tum, quia consules, cum ad nouum bellum quod magna
classe magnisque exercitibus gerendum esset uix aerarium
sufficeret, negauerant esse unde iis in praesentia soluere-
4 tur. senatus querentes eos non sustinuit: si in Punicum bel-
lum pecunia data in Macedonicum quoque bellum uti res
publica uellet, aliis ex aliis orientibus bellis quid aliud quam
publicatam pro beneficio tamquam obnoxiam suam pecu-
5 niam fore? cum et priuati aequum postularent nec tamen
soluendo aere alieno res publica esset, quod medium inter
6 aequum et utile erat decreuerunt, ut quoniam magna pars
eorum agros uolgo uenales esse diceret et sibimet emptis
opus esse, agri publici qui intra quinquagesimum lapidem
7 esset copia iis fieret: consules agrum aestimaturos et in
iugera asses uectigal testandi causa publicum agrum esse
8 imposituros, ut si quis, cum soluere posset populus, pecu-
niam habere quam agrum mallet, restitueret agrum populo.
9 laeti eam condicionem priuati accepere; trientabulumque is
ager, quia pro tertia parte pecuniae datus erat, appellatus.

13.1 ab Q. *B* : Q. *A*² : *spat. A* : *om. ψEP* **4** obnoxiam *Rossbach* : noxiam *B* : ob noxam χ : ob noxiam *Bessler* : noxia *Weiss.* **5** aere *B*χ : aeri *Budé* **6** emptis *BEsc.* : empti χ **7** uectigal testandi *B* : uectigales efestandi ψ : uectigales estandi φ **9** trientabulumque *Hearne* : trieñ tabulumque *B*χ : trientabulum *Gron.* : trientabulusque *Bekker*

14 Tum P. Sulpicius secundum uota in Capitolio nuncupata
2 paludatis lictoribus profectus ab urbe Brundisium uenit, et
ueteribus militibus uoluntariis ex Africano exercitu in le-
giones discriptis, nauibusque ex classe Cn. Corneli electis,
altero die quam a Brundisio soluit in Macedoniam traiecit.
3 ibi ei praesto fuere Atheniensium legati, orantes ut se obsi-
dione eximeret. missus extemplo Athenas est C. Claudius
4 Centho cum uiginti longis nauibus et mille militum; neque
enim ipse rex Athenas obsidebat: eo maxime tempore
Abydum oppugnabat, iam cum Rhodiis et Attalo naualibus
5 certaminibus, neutro feliciter proelio, uires expertus; sed
animos ei faciebat praeter ferociam insitam foedus ictum
cum Anticho Syriae rege diuisaeque iam cum eo Aegypti
opes, cui morte audita Ptolomaei regis ambo imminebant.
6 Contraxerant autem sibi cum Philippo bellum Athenienses
haudquaquam digna causa, dum ex uetere fortuna nihil
7 praeter animos seruant. Acarnanes duo iuuenes per initio-
rum dies non initiati templum Cereris imprudentes religionis
8 cum cetera turba ingressi sunt. facile eos sermo prodidit
absurde quaedam percunctantes, deductique ad antistites
templi, cum palam esset per errorem ingressos, tamquam
9 ob infandum scelus interfecti sunt. id tam foede atque ho-
stiliter gens Acarnanum factum ad Philippum detulit, im-
petrauitque ab eo ut datis Macedonum auxiliis bellum se
10 inferre Atheniensibus pateretur. hic exercitus primo terram

14.1 paludatis *Bχ* : paludatus α(*aVoss.*) : paludatus ⟨cum⟩ *Asc.(1510)* **2** Cn. *B* : C. χ **3** Centho *Sig.* : Cento *BVes.*(-o *in ras.*) *Gel.* ("*non* Centimalus") : centum χ mille militum B^2 : militum *Bφ* : militum copiis ψα(*aVoss.*) **4** naualibus … proelio *Bχ* : ⟨duobus⟩ naualibus … feliciter, *del.* proelio *Crév.* **6** sibi *Bχ* : *del. Gel.* ("*superest*") **8** percun(c)tantes α(*aVoss.*) : percont(-unct- φ)atis *Bφ* : percontatos B^2ψ **9** gens Acarnanum factum *Bχ* : factum gens Acarnanum *Fr. 2*

Atticam ferro ignique depopulatus cum omnis generis prae-
da in Acarnaniam rediit. et inritatio quidem animorum ea
prima fuit: postea iustum bellum decretis ciuitatis ultro in-
11 dicendo factum. Attalus enim rex Rhodiique persecuti ce-
dentem in Macedoniam Philippum cum Aeginam uenis-
sent, rex Piraeum renouandae confirmandaeque cum Athe-
12 niensibus societatis causa traiecit. ciuitas omnis obuiam ef-
fusa cum coniugibus ac liberis, sacerdotes ⟨cum⟩ insignibus
suis intrantem urbem ac di prope ipsi exciti sedibus suis
acceperunt.

15 In contionem extemplo populus uocatus ut rex quae uellet
coram ageret; deinde ex dignitate magis uisum scribere
2 eum de quibus uideretur, quam praesentem aut referendis
suis in ciuitatem beneficiis erubescere, aut significationibus
acclamationibusque multitudinis adsentatione immodica
3 pudorem onerantis. in litteris autem, quae missae in contio-
nem recitataeque sunt, commemoratio erat beneficiorum
primum in ciuitatem suorum, deinde rerum quas aduersus
4 Philippum gessisset, ad postremum adhortatio capessendi
belli dum se, dum Rhodios, tum quidem dum etiam Roma-
nos haberent: nequiquam postea, si tum cessassent, prae-
5 termissam occasionem quaesituros. Rhodii deinde legati
auditi sunt; quorum recens erat beneficium, quod naues
longas quattuor Atheniensium captas nuper ab Macedoni-
bus reciperatasque remiserant. itaque ingenti consensu

14.11–15.8: *Pol.* 16.25–26

10 quidem *B* : finem χ **11** confirmandae *B* : firmandaeque χ **12** ⟨cum⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ : ⟨in⟩ *Weiss.* ac di *B*P^x *Fr.2* : cadim χ **15.2** ciuitatem *ed. Ven. 1470* : ciuitate *B*χ **3** suorum *B* : suam χ *Gel.* ("*legendum*") **4** capessendi belli *B* : capescendi bellum φ : cape(-a- *N*)ssendi bellan(dum) ψ : capessendum bellum *Gel.* ("*non* capessendi belli") : ⟨ad⟩ capessendum bellum *Madvig* (*1884*(*p*)) **5** quattuor *BAVmg*α(*om. Holk.*) : tres *VL* : in *PEN*

6 bellum aduersus Philippum decretum. honores regi pri-
mum Attalo immodici, deinde et Rhodiis habiti: tum pri-
mum mentio inlata de tribu quam Attalida appellarent ad
7 decem ueteres tribus addenda, et Rhodiorum populus co-
rona aurea uirtutis ergo donatus, ciuitasque Rhodiis data
quemadmodum Rhodii prius Atheniensibus dederant. se-
cundum haec rex Attalus Aeginam ad classem se recipit;
8 Rhodii Ceam ab Aegina, inde per insulas Rhodum nauiga-
runt, omnibus praeter Andrum Parumque et Cythnum,
quae praesidiis Macedonum tenebantur, in societatem ac-
9 ceptis. Attalum Aeginae missi in Aetoliam nuntii exspec-
10 tatique inde legati aliquamdiu nihil agentem tenuere. ⟨s⟩ed
neque illos excire ad arma potuit, gaudentes utcumque
composita cum Philippo pace, et ipse Rhodiique, cum, si
institissent Philippo, egregium liberatae per se Graeciae
11 titulum habere potuissent, patiendo rursus eum in Helles-
pontum traicere, occupantemque Thraciae opportuna loca
uires conligere, bellum aluere gloriamque eius gesti perfec-
tique Romanis concesserunt.
16 Philippus magis regio animo est usus; qui cum Attalum
Rhodiosque hostes non sustinuisset, ne Romano quidem
2 quod imminebat bello territus, Philocle quodam ex prae-
fectis suis cum duobus milibus peditum equitibus ducentis
3 ad populandos Atheniensium agros misso, classe tradita

15.10–16.1: *Pol.* 16.28

6 Attalo *Bχ* : *del. susp. Duker* **7** ergo *B Gel.* (“*non* gratia”) : gratia *χ* recipit *Bχ* : recepit *Par.* **8** Ceam *Gel.* (“*non* etiam”) : Ceiam *Bχ* : Ciam *Sig.* Cythnum *Gel.* (“*non* Scyrum”) : Cytnum *B* : Cynum *φV* : num *N* **10** ⟨s⟩ed *Duker* : et *Bχ* : at *J.H. Voss* **11** Thraciae *Gron.* : Graeciae *Bχ* : Thraeciae *Weiss.*

Heraclidi ut Maroneam peteret, ipse terra eodem cum ex-
peditis duobus milibus peditum equitibus ducentis pergit.
4 et Maroneam quidem primo impetu expugnauit; Aenum
inde cum magno labore, postremo per proditionem Calli-
5 medis praefecti Ptolomaei, cepit. deinceps alia castella,
Cypsela et Doriscon et Serrheum, occupat. inde progressus
ad Chersonesum, Elaeunta et Alopeconnesum tradentibus
6 ipsis recipit; Callipolis quoque et Madytus deditae, et ca-
stella quaedam ignobilia. Abydeni ne legatis quidem ad-
missis regi portas clauserunt. ea oppugnatio diu Philippum
tenuit, eripique ex obsidione, ni cessatum ab Attalo et
7 Rhodiis foret, potuerunt. Attalus trecentos tantum milites
in praesidium, Rhodii quadriremem unam ex classe, cum
8 ad Tenedum staret, miserunt. eodem postea, cum iam uix
sustinerent obsidionem, et ipse Attalus cum traiecisset,
spem tantum auxilii ex propinquo ostendit, neque terra
neque mari adiutis sociis.

17 Abydeni primo, tormentis per muros dispositis, non terra
modo adeuntes aditu arcebant, sed nauium quoque statio-
2 nem infestam hosti faciebant; postea, cum et muri pars
strata ruinis, et ad interiorem raptim oppositum murum
cuniculis iam peruentum esset, legatos ad regem de condi-
3 cionibus tradendae urbis miserunt. paciscebantur autem ut

17–18.8: *Pol.* 16.30–34

16.4 labore *Bχ* : *post add.* ⟨obsedit⟩ *Pluygers,* ⟨nequiquam oppugnasset⟩ *M. Müller,* ⟨oppugnare adortus⟩ *Zingerle* Callimedis *Bekker* : Gallimedis *BφN* : Galimedis *V* : Ganimedis β **5** Cypsela *Mog.* : Cypsella *Bφ* : Cipsella ψ **6** Callipolis *Mog.* : Gallipolis *BψAP* : Gallis polis *E* Madytus *scripsi* : Madoc(t)us *Bψα*(*aVoss.*) : Madociis φ : Madytos *Mog.* : Madoetus (*uel* -os) *Rossbach* deditae *Wesenberg* : dedita *Bχ*, *fort. recte* **8** adiutis sociis *Bχ* : adiuti sociis B^x : adiuti socii *Bessler* : ostendit. neque . . . adiuti a sociis Abydeni *Madvig* **17.1** aditu *BNC* : auditu *φVL*

Rhodiam quadriremem cum sociis naualibus Attalique prae-
sidium emitti liceret, atque ipsis urbe excedere cum singu-
4 lis uestimentis. quibus cum Philippus nihil pacati nisi omnia
permittentibus respondisset, adeo renuntiata haec legatio
5 ab indignatione simul ac desperatione iram accendit ut ad
Saguntinam rabiem uersi matronas omnes in templo Dia-
nae, pueros ingenuos uirginesque, infantes etiam cum suis
6 nutricibus in gymnasio includi iuberent, aurum et argentum
in forum deferri, uestem pretiosam in naues Rhodiam Cyzi-
cenamque quae in portu erant coici, sacerdotes uictimas-
7 que adduci et altaria in medio poni. ibi delecti primum qui,
ubi caesam aciem suorum pro diruto muro pugnantem ui-
8 dissent, extemplo coniuges liberosque interficerent, aurum
argentum uestemque quae in nauibus esset in mare deice-
rent, tectis publicis priuatisque quam plurimis locis possent
9 ignes subicerent: id se facinus perpetraturos praeeuntibus
exsecrabile carmen sacerdotibus iure iurando adacti; tum
militaris aetas iurat neminem uiuum nisi uictorem acie ex-
10 cessurum. hi memores deorum adeo pertinaciter pugnaue-
runt ut, cum proelium nox diremptura esset, rex prior, ter-
11 ritus rabie eorum, pugna abstiterit. principes, quibus atro-
cior pars facinoris delegata erat, cum paucos et confectos
uolneribus ac lassitudine superesse proelio cernerent, luce
prima sacerdotes cum infulis ad urbem dedendam Philippo
mittunt.

5 infantes etiam *B* : etiam infantes φ : tum etiam infantes ψ : cum etiam infantes (suis) α **6** coici *B* : conici ψ : coi si *E* : coi fi(fi *in ras.*) *A* : cōiici P^x *in ras.* **9** id *B* : et χ : et id *Baumgarten-Crusius* praeeuntibus *B* : praeeuntibus et χ iurat *B* : iurare χ, *fort. recte* : *del. Crév.* uiuum *B*χ : *del. Cobet* **10** hi(i) χ : ii *B*

18 Ante deditionem ex iis legatis qui Alexandream missi
erant M. Aemilius trium consensu, minimus natu, audita
2 obsidione Abydenorum ad Philippum uenit. qui questus
Attalo Rhodiisque arma inlata et quod tum maxime
Abydum oppugnaret, cum rex ab Attalo et Rhodiis ultro
se bello lacessitum diceret, 'num Abydeni quoque' inquit
3 'ultro tibi intulerunt arma?' insueto uera audire ferocior
oratio uisa est quam quae habenda apud regem esset.
'aetas' inquit 'et forma et super omnia Romanum nomen te
4 ferociorem facit. ego autem primum uelim uos foederum
memores seruare mecum pacem: sin bello lacessitis, mihi
quoque animos facere et regnum et Macedonum nomen
haud minus quam Romanum nobile sentietis.'
5 Ita dimisso legato, Philippus auro argentoque quae coa-
ceruata erant acceptis hominum praedam omnem ami-
6 sit. tanta enim rabies multitudinem inuasit ut proditos rati
qui pugnantes mortem occubuissent, periuriumque alius
alii exprobrantes et sacerdotibus maxime, qui quos ad mor-
tem deuouissent, eorum deditionem uiuorum hosti fecis-
7 sent, repente omnes ad caedem coniugum liberorumque
discurrerent seque ipsi per omnes uias leti interficerent.

18.1 legatis *B* : legatis Romanis χ Alexandream *B* : Alexandriam χ, *fort. recte* trium *B*χ : duorum *Mog.* : ⟨ce⟩ter⟨ro⟩um *Schenkl* (*Z*) **4** sin *B* : si χ lacessitis *B*χ : lacesseritis α(*Holk. Lips. Voss.* : lacessetis *Par.*) : lacessieritis *Kreyssig* animos *Madvig* : animo est *B*χ : ⟨in⟩ animo est *ed. Med. 1505* : *sic, sed* ut regnum ... sentiatis *Fr. 1* **5** argentoque quae *B*χ : argento quaeque (*sic Harant*) ⟨alia⟩ *H. J. M.* (*JPhV 1885, 123, 1888, 87*) : argento quaeque coaceruata ⟨alia⟩ *M. Müller* : argentoque quae ⟨in foro⟩ *Damsté* acceptis *Harant* : accepto *B*χ **6–7** ut proditos ... repente omnes (*uel* ut repente proditos ... omnes) *Crév.* : ut repente proditos ... repente omnes *B*χ : repente ut proditos ... repente omnes *Damsté* **7** seque ... uias *B*χ (uices *V*) : per omnes uias seque ipsi (laeti) *H. J. M.* (*ZöG 1888, 706*) laeti *B*

obstupefactus eo furore rex suppressit impetum militum, et
8 triduum se ad moriendum Abydenis dare dixit. quo spatio
plura facinora in se uicti ediderunt quam infesti edidissent
uictores, nec, nisi quem uincula aut alia necessitas mori
prohibuit, quisquam uiuus in potestatem uenit. Philippus,
9 imposito Abydi praesidio, in regnum rediit. cum uelut Sa-
gunti excidium Hannibali, sic Philippo Abydenorum clades
ad Romanum bellum animos fecisset, nuntii occurrerunt
consulem iam in Epiro esse, et Apolloniam terrestres co-
pias nauales Corcyram in hiberna deduxisse.

19 Inter haec legatis, qui in Africam missi erant, de Hamilcare
Gallici exercitus duce responsum a Carthaginiensibus est
nihil ultra se facere posse quam ut exsilio eum multarent
2 bonaque eius publicarent: perfugas et fugitiuos quos inqui-
rendo uestigare potuerint reddidisse, et de ea re missuros
legatos Romam qui senatui satisfacerent. ducenta milia
modium tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedo-
3 niam miserunt. inde in Numidiam ad reges profecti legati.
dona data Masinissae mandataque edita; equites mille Nu-
4 midae, cum duo milia daret, accepti. ipse in naues impo-
nendos curauit, et cum ducentis milibus modium tritici du-
5 centis hordei in Macedoniam misit. tertia legatio ad Vermi-
nam erat. is ad primos fines regni legatis obuiam progres-
sus, ut scriberent ipsi quas uellent pacis condiciones permi-
6 sit: omnem pacem bonam iustamque fore sibi cum populo
Romano. datae leges pacis, iussusque ad eam confirman-
dam mittere legatos Romam.

8 quo *B* : pro quo χ **9** fecisset χ : fecissent *B* **19.1** duce χ : rege *B* bonaque χ : bona *B*, *fort. recte* **3** reges *B Fr.2* : regem χ mille *BC* (∞) *Gel.* (m. "*restituimus*") : ccc ψα(*Par. Esc.Voss.* : *om. Holk.*)A^2 : cc (ducenti *P*, cc^{ti} *E*) *PE* : *om.*, *spat. rel.*, *A* duo milia *BC* (∞∞) *Gel.* (mm "*restituimus*") : coco *V* : *om.* φ*NL* (*spat. rel. AN*)

20 Per idem tempus L. Cornelius Lentulus pro consule ex Hi-
2 spania rediit. qui cum in senatu res ab se per multos annos
fortiter feliciterque gestas exposuisset, postulassetque ut
3 triumphanti sibi inuehi liceret in urbem, res triumpho di-
gnas esse censebat senatus, sed exemplum a maioribus non
accepisse ut qui neque dictator neque consul neque praetor
4 res gessisset triumpharet: pro consule illum Hispaniam
5 prouinciam, non consulem aut praetorem obtinuisse. de-
currebatur tamen eo ut ouans urbem iniret, intercedente
T⟨i⟩. Sempronio Longo tribuno plebis, qui nihilo magis id
6 more maiorum aut ullo exemplo futurum diceret. postremo
uictus consensu patrum tribunus cessit, et ex senatus con-
7 sulto L. Lentulus ouans urbem est ingressus. argenti tulit
quadraginta tria milia pondo, auri duo milia quadringenta
quinquaginta; militibus ex praeda centenos uicenos asses
diuisit.

21 Iam exercitus consularis ab Arretio Ariminum transductus
erat, et quinque milia socium Latini nominis ex Gallia in
2 Etruriam transierant. itaque L. Furius magnis itineribus ab
Arimino aduersus Gallos Cremonam tum obsidentes pro-
fectus, castra mille quingentorum passuum interuallo ab
3 hoste posuit. occasio egregie rei gerendae fuit, si protinus
4 de uia ad castra oppugnanda duxisset: palati passim uaga-
bantur per agros, nullo satis firmo relicto praesidio; lassitu-
5 dini militum timuit, quod raptim ductum agmen erat. Galli

21–22.3: *cf. ad* 10–11.3

20.1 pro consule *B* : proconsul χ : procons. *Esc.* **4** pro consule *BPar. Voss.* : proconsulem χ **5** T⟨i⟩. *Sig.* : T. *B*χ **7** tulit *Weiss.* (*1860*) : tulit ex praeda *B*χ centenos uicenos *Weiss.* (*1860*) : centum uiginti *B*χ **21.2** tum *B*χ : ⟨etiam⟩ tum *Weiss.* (*1860*) **3** egregiae *BV* **4** lassitudini ... timuit B^2χ : *om.* timuit *B* : lassitudini ... pepercit *Madvig* : lassitudine⟨m⟩ ... timuit *Hertz* : lassitudini ... indu⟨ls⟩it *M. Müller*

clamore suorum ex agris reuocati, omissa praeda quae in
manibus erat, castra repetiuere, et postero die in aciem
6 progressi. nec Romanus moram pugnandi fecit; sed uix spa-
tium instruendi fuit: eo cursu hostes in proelium uenerunt.
7 dextra ala – in alas diuisum socialem exercitum habebat – in
prima acie locata est, in subsidiis duae Romanane legiones.
8 M. Furius dextrae alae, legionibus M. Caecilius, equitibus
9 L. Valerius Flaccus – legati omnes erant – praepositi. prae-
tor secum duos legatos, C. Laetorium et P. Titinium, habe-
bat, cum quibus circumspicere et obire ad omnes ho-
10 stium subitos conatus posset. primo Galli omni multitudine
in unum locum conixi obruere atque obterere sese dextram
11 alam, quae prima erat, sperarunt posse. ubi id parum pro-
cedebat, circuire a cornibus et amplecti hostium aciem,
quod in multitudine aduersus paucos facile uidebatur, co-
12 nati sunt. id ubi uidit praetor, ut et ipse dilataret aciem,
duas legiones ex subsidiis dextra laeuaque alae quae in pri-
ma acie pugnabat circumdat, aedemque Vedioui uouit si eo
13 die hostes fudisset. L. Valerio imperat ut parte una duarum
legionum equites altera sociorum equitatum in cornua ho-
14 stium emittat, nec circuire eos aciem patiatur; simul et ipse,
ut extenuatam mediam diductis cornibus aciem Gallorum
uidit, signa inferre confertos milites et perrumpere ordines
15 iubet. et cornua ab equitibus et medii a pedite pulsi; ac
repente, cum in omni parte caede ingenti sternerentur,

5–6 repetiuere et *Bχ* : repetiuere., *del.* et, *Madvig* (*265*) : repetiuere. et ... progressi, nec *Walsh* **7** in *B* : quae in *χ* **11** circuire *BN* : circumire *φVL* in multitudine *ψ* : multitudine *Bφ* : multitudini A^2 **12** Vedioui *Merkel* (*cxxiv*) : deo Ioui *Bχ* : Diioui *Valesius* : Ioui *Böttcher* (*H*) : Veioui *Rossbach* **13** una *B* : *om.* *χ* **14** diductis B^1(*om.* *B*)*φ* : deductis *ψ*P^x*Esc.* : dictis *α*(*a Voss.*) **15** in *Bψα*A^2 : *om.* *φ* : i⟨a⟩m *Weiss.*

16 Galli terga uerterunt fugaque effusa repetunt castra. fu-
gientes persecutus eques; mox et legiones insecutae in ca-
stra impetum fecerunt. minus sex milia hominum inde effu-
17 gerunt; caesa aut capta supra quinque et triginta milia cum
signis militaribus septuaginta, carpentis Gallicis multa prae-
18 da oneratis plus ducentis. Hamilcar dux Poenus eo proelio
cecidit et tres imperatores nobiles Gallorum. Placentini
captiui ad duo milia liberorum capitum redditi colonis.
22 Magna uictoria laetaque Romae fuit: litteris adlatis suppli-
2 catio in triduum decreta est. Romanorum sociorumque ad
duo milia eo proelio ceciderunt, plurimi dextrae alae, in
3 quam primo impetu uis hostium ingens inlata est. quam-
quam per praetorem prope debellatum erat, consul quoque
C. Aurelius, perfectis quae Romae agenda fuerant, profec-
tus in Galliam uictorem exercitum a praetore accepit.
4 Consul alter cum autumno ferme exacto in prouinciam ue-
5 nisset, circa Apolloniam hibernabat. ab classe, quae Corcy-
rae subducta erat, C. Claudius triremesque Romanae, sicut
ante dictum est, Athenas missae cum Piraeum peruenis-
sent, despondentibus iam animos sociis spem ingentem at-
6 tulerant. nam et terrestres ab Corintho quae per Megara
7 incursiones in agros fieri solitae erant non fiebant, et prae-
donum a Chalcide naues, quae non mare solum infestum
sed etiam omnes maritimos agros Atheniensibus fecerant,
non modo Sunium superare sed ne⟨c⟩ extra fretum Euripi
8 committere aperto mari se audebant. superuenerunt his
tres Rhodiae quadriremes, et erant Atticae tres apertae
naues, ad tuendos maritimos agros comparatae. hac classe

uerterunt *B* : uertunt χ **22.5** triremesque χ : triremes quae *B* Athenas *B* : Athenis χ despondentibus *B* : deponentibus φ : disponentibus ψ **6** Megara χ : Megaram *B* **7** ne⟨c⟩ *Asc.* : ne *B*χ : ne ... Euripi ⟨quidem⟩ *Madvig* (*1839, 821*) : ne ... fretum ⟨quidem⟩ *Novák*

si urbs agrique Atheniensium defenderentur, satis in prae-
sentia existimanti Claudio esse maioris etiam rei fortuna
oblata est.
23 Exsules ab Chalcide regiorum iniuriis pulsi attulerunt occu-
2 pari Chalcidem sine certamine ullo posse; nam et Macedo-
nas, quia nullus in propinquo sit hostium metus, uagari
passim, et oppidanos praesidio Macedonum fretos custo-
3 diam urbis neglegere. his auctoribus profectus, quamquam
Sunium ita mature peruenerat ut inde prouehi ad primas
angustias Euboeae posset, ne superato promunturio con-
4 spiceretur, classem in statione usque ad noctem tenuit. pri-
mis tenebris mouit, et tranquillo peruectus Chalcidem pau-
lo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis mili-
tibus turrim proximam murumque circa scalis cepit, alibi
5 sopitis custodibus alibi nullo custodiente. progressi inde ad
frequentia aedificiis loca, custodibus interfectis refractaque
6 porta ceteram multitudinem armatorum acceperunt. inde
in totam urbem discursum est, aucto etiam tumultu quod
7 circa forum ignis tectis iniectus erat: conflagrarunt et hor-
rea regia et armamentarium cum ingenti apparatu machi-
narum tormentorumque. caedes inde passim fugientium
8 pariter ac repugnantium fieri coepta est; nec ullo iam qui
militaris aetatis esset non aut caeso aut fugato, Sopatro
etiam Acarnane praefecto praesidii interfecto, praeda om-
9 nis primo in forum conlata, deinde in naues imposita. car-
cer etiam ab Rhodiis refractus, emissique captiui quos Phi-
10 lippus tamquam in tutissimam custodiam condiderat. statu-
is inde regis deiectis truncatisque, signo receptui dato con-
scenderunt naues, et Piraeum, unde profecti erant, redi-
11 erunt. quod si tantum militum Romanorum fuisset ut et

23–25.1: *Zon.* 9.15.3

23.3 inde *B*χ : inte⟨rdiu⟩*Heus.* statione φ : stationem *B*ψα(*aEsc.*) **9** quos *B*χ : quos ⟨eo⟩ *Gron.* **10** statuis χ : statius *B* : statiuis B^2

Chalcis teneri et non deseri praesidium Athenarum potuis-
set, magna res principio statim belli, Chalcis et Euripus
12 adempta regi forent; nam ut terra Thermopylarum angu-
stiae Graeciam, ita mari fretum Euripi claudit.
24 Demetriade tum Philippus erat. quo cum esset nuntiata
clades sociae urbis, quamquam serum auxilium perditis
2 ⟨rebus⟩ erat, tamen, quae proxima auxilio est, ultionem
petens, cum expeditis quinque milibus et trecentis equiti-
bus extemplo profectus cursu prope Chalcidem contendit,
3 haudquaquam dubius opprimi Romanos posse. a qua desti-
tutus spe, nec quicquam aliud quam ad deforme spectacu-
lum semirutae ac fumantis sociae urbis cum uenisset, paucis
uix qui sepelirent bello absumptos relictis, aeque raptim ac
uenerat transgressus ponte Euripum per Boeotiam Athe-
nas ducit, pari incepto haud disparem euentum ratus re-
4 sponsurum. et respondisset, ni speculator – hemerodromos
uocant Graeci, ingens die uno cursu emetientes spatium –
contemplatus regium agmen ex specula quadam, praegres-
5 sus nocte media Athenas peruenisset. idem ibi somnus ea-
demque neglegentia erat quae Chalcidem dies ante paucos
6 prodiderat. excitati nuntio trepido et praetor Atheniensium
et Dioxippus, praefectus cohortis mercede militantium au-
xiliorum, conuocatis in forum militibus tuba signum ex arce
7 dari iubent, ut hostes adesse omnes scirent. ita undique ad
portas ad muros discurrunt. paucas post horas Philippus,
aliquanto tamen ante lucem, adpropinquans urbi, conspec-
tis luminibus crebris et fremitu hominum trepidantium, ut

24.1 ⟨rebus⟩ *Luchs* (*JPhV 1882, 323*) : *om. B*χ **2** milibus *B* : milibus (milia *P*) peditum χ **4** hemerodromos *Asc.* : hemerodromas *B*χ, *fort. recte* **5** dies ante paucos *B*χ : ante paucos dies *uel* paucos ante dies *Wesenberg* (*ad* 9.37.11) **6** iubent *B*^{x}φ : iubet *B*ψ*Lips.Par.* hostis *BVoss.* : hosticos χ **7** luminibus χ : liminibus *B*

8 in tali tumultu, exaudito, sustinuit signa et considere ac
conquiescere agmen iussit, ui aperta propalam usurus
9 quando parum dolus profuerat. ab Dipylo accessit. porta
ea, uelut in ore urbis posita, maior aliquanto patentiorque
quam ceterae est, et intra eam extraque latae uiae sunt, ut
10 et oppidani derigere aciem a foro ad portam possent, et
extra limes mille ferme passus longus, in Academiae gym-
nasium ferens, pediti equitique hostium liberum spatium
praeberet. eo limite Athenienses cum Attali praesidio et
cohorte Dioxippi, acie intra portam instructa, signa extule-
11 runt. quod ubi Philippus uidit, habere se hostes in potestate
ratus et diu optata caede – neque enim ulli Graecarum
ciuitatium infestior erat – + expleturum +, cohortatus mili-
12 tes ut se intuentes pugnarent, scirentque ibi signa ibi aciem
esse debere ubi rex esset, concitat equum non ira tantum
13 sed etiam gloria elatus, quod ingenti turba, completis etiam
ad spectaculum muris, conspici se pugnantem egregium du-
14 cebat. aliquantum ante aciem cum equitibus paucis euec-
tus, in medios hostes ingentem cum suis ardorem tum
15 pauorem hostibus iniecit. plurimos manu sua comminus
eminusque uolneratos compulsosque in portam consecutus
et ipse, cum maiorem in angustiis trepidantium edidisset
caedem, in temerario incepto tutum tamen receptum habu-
16 it, quia qui in turribus portae erant sustinebant tela, ne in
17 permixtos hostibus suos conicerent. intra muros deinde
tenentibus milites Atheniensibus, Philippus, signo receptui
dato, castra ad Cynosarges – templum Herculis gymna-
18 siumque et lucus erat circumiectus – posuit. sed et Cynosar-

9 patentiorque *BLips.* : potentiorque χ derigere *B* : dirigere χ **10** longus *B* : *om.* χ **11** + expleturum + *B*χ : ⟨iram⟩ *uel* ⟨odium⟩ expleturum *Weiss.* (*1860*) : ⟨odium⟩ *ante* (*uel pro* (*1866*)) diu *M. Müller* : expletum iri *Madvig* (*1884*) **12** concitat *B* : concitat in hostes χ

ges et Lycium et quidquid sancti amoeniue circa urbem erat
incensum est, dirutaque non tecta solum sed etiam sepul-
cra, nec diuini humaniue iuris quicquam prae impotenti ira
est seruatum.

25 Postero die cum primo clausae fuissent portae, deinde
subito apertae quia praesidium Attali ab Aegina Romani-
que ab Piraeo intrauerant urbem, castra ab urbe rettulit rex
2 tria ferme milia passum. inde Eleusinem profectus spe im-
prouiso templi castellique, quod et imminet et circumda-
tum est templo, capiendi, cum haudquaquam neglectas cu-
stodias animaduertisset et classem a Piraeo subsidio uenire,
omisso incepto Megara ac protinus Corinthum ducit, et
cum Argis Achaeorum concilium esse audisset, inopinanti-
3 bus Achaeis contioni ipsi superuenit. consultabant de bello
aduersus Nabim tyrannum Lacedaemoniorum, qui tralato
imperio a Philopoemene ad Cycliadan, nequaquam parem
illi ducem, dilapsa cernens Achaeorum auxilia redinte-
grauerat bellum, agrosque finitimorum uastabat, et iam ur-
4 bibus quoque erat terribilis. aduersus hunc hostem cum
quantum ex quaque ciuitate militum scriberetur consulta-
rent, Philippus dempturum se eis curam, quod ad Nabim et
5 Lacedaemonios attineret, pollicitus, nec tantum agros so-
ciorum populationibus prohibiturum, sed terrorem omnem
belli in ipsam Laconicam, ducto eo extemplo exercitu, tra-
6 laturum. haec oratio cum ingenti adsensu hominum accipe-

25.2–11: *Pol.* 16.38

18 Lycium *Bχ* : Lyceum *Gel.* ("*reposuimus*" (*pro* lucus)) humaniue *χ* : humanique *B* **25.2** Eleusinem *Mog.* : Eleusinam *Bχ* Megara *Bχ* : Megaram *B*²*Lips.* Argis *Bχ* : Aegii *Harant* **3** Cycliadan (*uel* -am) *Drak.* : Cycladem *B* : Ciclademψα(*Lips.Esc.* : Chiclandem *Holk.* : Chycladem *Par.* : Clichadem *Voss.*) : Cy(i)cliadem φ **4** pollicitus *Bχ* : pollicitus ⟨est⟩ *Madvig* (*p*) : ⟨est⟩ pollicitus *M. Müller*

retur, 'ita tamen aequum est' inquit 'me uestra meis armis
7 tutari ne mea interim nudentur praesidiis. itaque, si uobis
uidetur, tantum parate militum quantum ad Oreum et
Chalcidem et Corinthum tuenda satis sit, ut meis ab tergo
8 tutis securus bellum Nabidi inferam et Lacedaemoniis.' non
fefellit Achaeos quo spectasset tam benigna pollicitatio au-
xiliumque oblatum aduersus Lacedaemonios: id quaeri ut
obsidem Achaeorum iuuentutem educeret ex Peloponneso
9 ad inligandam Romano bello gentem. et id quidem coar-
guere Cycliadas praetor Achaeorum nihil attinere ratus, id
modo cum dixisset, non licere legibus Achaeorum de aliis
10 rebus referre quam propter quas conuocati essent, decreto
de exercitu parando aduersus Nabim facto concilium forti-
ter ac libere habitum dimisit, inter adsentatores regios ante
11 eam diem habitus. Philippus magna spe depulsus, uolunta-
riis paucis militibus conscriptis, Corinthum atque in Atti-
cam terram rediit.

26 Per eos ipsos dies quibus Philippus in Achaia fuit Philocles
praefectus regius, ex Euboea profectus cum duobus milibus
Thracum Macedonumque ad depopulandos Atheniensium
2 fines, regione Eleusinis saltum Cithaeronis transcendit. in-
de dimidia parte militum ad praedandum passim per agros
dimissa, cum parte ipse occultus loco ad insidias opportuno
3 consedit, ut si ex castello ab Eleusine in praedantes suos
impetus fieret, repente hostes effusos ex improuiso adorire-
4 tur. non fefellere insidiae. itaque reuocatis qui discurrerant
ad praedandum militibus instructisque ad oppugnandum
castellum Eleusinem profectus, cum multis inde uolneribus

7 sit *Crév.* : sint *BφN* : sinit *V* **9** Cycliadas *Burn.* : Cycliades *B* : Clycliadas φ : Clu(y)diadas ψ **10** adsentatores *Bφmg* : ad senatores χ **26.3** Eleusine *Bχ* : Eleusino B^x **4** discurrerant χ : discurrebant *B* Eleusinem χ : Elusinem *B*

recessit, Philippoque se uenienti ex Achaia coniunxit.
5 temptata et ab ipso rege oppugnatio eiusdem castelli est;
sed naues Romanae a Piraeo uenientes intromissumque
6 praesidium absistere incepto coegerunt. diuiso deinde exer-
citu rex cum parte Philoclem Athenas mittit, cum parte
Piraeum pergit, ut dum Philocles subeundo muros commi-
nanda oppugnatione contineret urbe Athenienses, ipsi
Piraeum leui cum praesidio relictum expugnandi facultas
7 esset. ceterum nihilo ei Piraei quam Eleusinis facilior, iisdem
fere defendentibus, oppugnatio fuit. a Piraeo Athenas repen-
8 te duxit. inde eruptione subita peditum equitumque inter
angustias semiruti muri, qui bracchiis duobus Piraeum Athe-
9 nis iungit, repulsus, omissa oppugnatione urbis, diuiso cum
Philocle rursus exercitu ad agros uastandos profectus, cum
priorem populationem sepulcris circa urbem diruendis ex-
10 ercuisset, ne quid inuiolatum relinqueret, templa deum
11 quae pagatim sacrata habebant dirui atque incendi iussit. et
ornata eo genere operum eximie terra Attica et copia do-
mestici marmoris et ingeniis artificum praebuit huic furori
12 materiam; neque enim diruere modo ipsa templa ac simula-
cra euertere satis habuit, sed lapides quoque, ne integri
13 cumularent ruinas, frangi iussit. et postquam non tam ira
satiata quam irae exercendae materia deerat, agro hostium
in Boeotiam excessit, nec aliud quicquam dignum memoria
in Graecia egit.

6 comminanda *B*χ : comminando B^2 : ⟨et⟩ comminanda *Ald.* : comminanda⟨que⟩ *Hertz, fort. recte* oppugnatione *B*χ : oppugnationem B^2 **11** et ornata *B*ψα : exornata φ eximiae *B* **13** satiata *B*χ : satiata ⟨erat⟩ *Siesbye* : ⟨erat⟩ satiata *H. J. M.*

27 Consul Sulpicius eo tempore inter Apolloniam ac Dyrra-
chium ad Apsum flumen habebat castra, quo arcessitum L.
Apustium legatum cum parte copiarum ad depopulandos
2 hostium fines mittit. Apustius extrema Macedoniae popu-
latus, Cor⟨r⟩hago et Gerrunio et Orgesso castellis primo im-
petu captis, ad Antipatream, in faucibus angustis sitam ur-
3 bem, uenit. ac primo euocatos principes ad conloquium ut
fidei Romanorum se committerent perlicere est conatus;
deinde, ubi magnitudine ac moenibus situque urbis freti
dicta aspernabantur, ui atque armis adortus expugnauit,
4 puberibusque interfectis, praeda omni militibus concessa,
5 diruit muros atque urbem incendit. hic metus Codrionem,
satis ualidum et munitum oppidum, sine certamine ut dede-
6 retur Romanis effecit. praesidio ibi relicto, Cnidus – nomen
propter alteram in Asia urbem quam oppidum notius – ui
capitur. reuertentem legatum ad consulem cum satis magna
praeda Athenagoras quidam, regius praefectus, in transitu
fluminis a nouissimo agmine adortus postremos
7 turbauit. ad quorum clamorem et trepidationem cum re-
uectus equo propere legatus signa conuertisset, et coniectis
in medium sarcinis aciem direxisset, non tulere impetum

27: *Zon.* 9.15.3

27.1 consul *BEP* : *spat.* onsul *A Par.* (*cf. p. VIII adn. 34*; *Subscriptio* : Titi Liuii Patauini hystoriographi de bello Macedonico liber primus explicit incipit secundus *Lips.*) : C. ψ ac Dyrrachium *B* : ad Dir(r)achium ψ : ad Cyrrachium φ Apsum *ed. Med. 1505* : Hapsum *B* : Tharsum B^2χ L. *Glar.* : T. *B*χ **2** Cor⟨r⟩hago *ed. Rom.* : Corhago *B*χ : *fort.* Corrago Gerrunio *B*χ : Gerunio *Bekker* Orgesso χ : Orsesso *B* : *fort.* Orgusso Antipatream *Bekker* : Antepatream *B*χ angustis B^xφ : angustiis *B*ψβ **4** omni B^2*Voss.* : omnis *B* : omnibus χ **5** Codrionem *B*χ : Codrion *Wesenberg* : Codrione *Harant* effecit *B*χ : affecit *Kreyssig* (*1839, 395*) **6** Cnidus *B* : nidus χ notius *B*χ : notius ⟨est⟩ *Siesbye* **7** propere χ : prope *B*α et coniectis *B* : coniectis ψα(*om.* et … direxisset *Par.*) : coniectisque φ

Romanorum militum regii: multi ex iis occisi, plures capti.
8 legatus, incolumi exercitu reducto ad consulem, remittitur
inde extemplo ad classem.
28 Hac satis felici expeditione bello commisso, reguli ac prin-
cipes accolae Macedonum in castra Romana ueniunt, Pleu-
ratus Scerdilaedi filius et Amynander Athamanum rex et ex
2 Dardanis Bato Longari filius: bellum suo nomine Longarus
cum Demetrio Philippi patre gesserat. pollicentibus auxilia
respondit consul Dardanorum et Pleurati opera, cum exer-
3 citum in Macedoniam induceret, se usurum; Amynandro
Aetolos concitandos ad bellum attribuit. Attali legatis –
nam ii quoque per id tempus uenerant – mandat ut Aeginae
rex, ubi hibernabat, classem Romanam opperiretur, qua
4 adiuncta bello maritimo, sicut ante, Philippum urgeret. ad
Rhodios quoque missi legati, ut capesserent partem belli.
nec Philippus segnius – iam enim in Macedoniam peruene-
5 rat – apparabat bellum. filium Persea, puerum admodum,
datis ex amicorum numero qui aetatem eius regerent, cum
parte copiarum ad obsidendas angustias quae ad Pelago-
6 niam sunt mittit. Sciathum et Peparethum, haud ignobiles
urbes, ne classi hostium praedae ac praemio essent, diruit.
ad Aetolos mittit legatos, ne gens inquieta aduentu Roma-
norum fidem mutaret.
29 Concilium Aetolorum stata die, quod Panaetoli⟨c⟩um uo-
cant, futurum erat. huic ut occurrerent, et regis legati iter
adcelerarunt et a consule missus L. Furius Purpureo legatus
2 uenit; Atheniensium quoque legati ad id concilium occurre-

28.1: *Zon.* 9.15.4

8 extemplo χ : exemplo *B* **28.1** hac *B* : nec φ*V* : hec *NL* Scerdilaedi *Gron.* : Scerdi(-iu- *E*)leui *B*χ : Scerdileti *Fr.1* Longari *BAE* : Langari *P* : Lingari ψ **2** Longarus *B*ψ*Esc.* (Longari *Lips.* : Longati *Par.*) : Langarus φ **6** Peparethum *Mog.* : Peraretum *B* : Peperethum ψ : Pepet(c)ret(h)um φ **29.1** stata *B* : statuta χ Panaetoli⟨c⟩um *Holleaux* (*Études, 1.222 adn. 2*) : Panaetolium *B*χ Furius *B* : Rufus χ

runt. primi Macedones, cum quibus recentissimum foedus
3 erat, auditi sunt. qui ⟨in⟩ nulla noua re nihil se noui habere
quod adferrent dixerunt: quibus enim de causis experta
inutili societate Romana pacem cum Philippo fecissent,
4 compositam semel pacem seruare eos debere. 'an imitari'
inquit unus ex legatis 'Romanorum licentiam, an leuitatem
dicam, mauoltis? qui cum legatis uestris Romae responderi
ita iussissent: "quid ad nos uenitis, Aetoli, sine quorum
5 auctoritate pacem cum Philippo fecistis?", iidem nunc ut
bellum secum aduersus Philippum geratis postulant; et an-
tea propter uos et pro uobis arma sumpta aduersus eum
simulabant, nunc uos in pace esse cum Philippo prohibent.
6 Messanae ut auxilio essent primo in Siciliam transcende-
runt, iterum ut Syracusas oppressas ab Carthaginiensibus in
7 libertatem eximerent: et Messanam et Syracusas et totam
Siciliam ipsi habent uectigalemque prouinciam securibus et
8 fascibus subiecerunt. scilicet sicut uos Naupacti legibus
uestris per magistratus a uobis creatos concilium habetis,
socium hostemque libere quem uelitis lecturi, pacem ac
bellum arbitrio habituri uestro, sic Siculorum ciuitatibus
Syracusas aut Messanam aut Lilybaeum indicitur conci-
9 lium. praetor Romanus conuentus agit: eo imperio euocati
conueniunt, excelso in suggestu superba iura reddentem,
stipatum lictoribus uident, uirgae tergo secures ceruicibus
imminent; et quotannis alium atque alium dominum sor-
10 tiuntur. nec id mirari debent aut possunt, cum Italiae ur-
bes, Regium Tarentum Capuam – ne finitimas quarum rui-
nis creuit urbs Roma nominem –, eidem subiectas uideant

3 ⟨in⟩ nulla *Madvig* : nulla *B*ψα : in illa φ   (semel) pacem *B*χ : *om. ed. Rom.*   **6** transcenderunt *B* : conscenderunt χ   **7** et (Messanam) *B*χ : en *Rossbach*   **9** praetor *B* : populi Romani χ   lictoribus BP^2 : uictoribus χ   **10** ne finitimas ... nominem B^2 (*om.* nominem, *spat. rel.*, *B*) : ne finitimas nominem (*sic Gel.* "*uetus lectio*") ... Roma *Fr.2* : ue (ne *NPar.*) finitimas (fintimas *E*) ... Romana χ   eidem *B* : eiusdem χ

11 imperio. Capua quidem sepulcrum ac monumentum Cam-
pani populi, elato et extorri eiecto ipso populo, superest,
urbs trunca sine senatu, sine plebe, sine magistratibus, pro-
digium, relicta crudelius habitanda quam si deiecta foret.
12 furor est, si alienigenae homines plus lingua et moribus et
legibus quam maris terrarumque spatio discreti haec tenue-
13 rint, sperare quicquam eodem statu mansurum. Philippi
regnum officere aliquid uidetur libertati uestrae; qui, cum
merito uestro uobis infensus esset, nihil a uobis ultra quam
14 pacem peti⟨i⟩t fidemque hodie pacis pactae desiderat. ad-
suefacite his terris legiones externas et iugum accipite: sero
ac nequiquam, cum dominum Romanum habebitis, socium
15 Philippum quaeretis. Aetolos Acarnanas Macedonas, eius-
dem linguae homines, leues ad tempus ortae causae diiun-
gunt coniunguntque: cum alienigenis cum barbaris aetern-
um omnibus Graecis bellum est eritque; natura enim, quae
perpetua est, non mutabilibus in diem causis hostes sunt.
16 sed unde coepit oratio mea, ibi desinet. hoc eodem loco
iidem homines de eiusdem Philippi pace triennio ante de-
creuistis, iisdem improbantibus eam pacem Romanis, qui
nunc pactam et compositam turbare uolunt. in qua consul-
tatione nihil fortuna mutauit, cur uos mutetis non uideo.'

11 eiecto *B*χ : *del. J. H. Voss* prodigium, relicta crudelius *ed. Rom.* : prodigium relicta crudelius *Gron.* : prodigium relicta, crudelius *Madvig* (*e*) deiecta *B*α : deleta χ **13** uidetur χ : uideretur *B* infensus *B* : infestus χ nihil *B* : et nihil χ peti⟨i⟩t *ed. Rom.* : petit *B*χ **15** leues *B*χ : leues ⟨et⟩ *Bauer* diiungunt *B* : disiungunt B^2χ diem *B*χ : dies *Wesenberg*

30 Secundum Macedonas, ipsis Romanis ita concedentibus iu-
bentibusque, Athenienses, qui foeda passi iustius in crude-
litatem saeuitiamque regis inuehi poterant, introducti sunt.
2 deplorauerunt uastationem populationemque miserabilem
agrorum: neque id se queri, quod hostilia ab hoste passi
forent; esse enim quaedam belli iura, quae ut facere ita
3 pati sit fas: sata exuri, dirui tecta, praedas hominum peco-
4 rumque agi misera magis quam indigna patienti esse; ue-
rum enim uero id se queri, quod is qui Romanos alienigenas
et barbaros uocet adeo omnia simul diuina humanaque iura
polluerit, ut priore populatione cum infernis deis secunda
5 cum superis bellum nefarium gesserit. omnia sepulcra mo-
numentaque diruta esse in finibus suis, omnium nudatos ma-
6 nes, nullius ossa terra tegi. delubra sibi fuisse quae quon-
dam pagatim habitantes in paruis illis castellis uicisque con-
secrata ne in unam urbem quidem contributi maiores sui
7 deserta reliquerint: circa ea omnia templa Philippum infe-
stos circumtulisse ignes; semusta truncata simulacra deum
8 inter prostratos iacere postes templorum. qualem terram
Atticam fecerit, exornatam quondam opulentamque, talem
eum, si liceat, Aetoliam Graeciamque omnem facturum.
9 urbis quoque suae similem deformitatem futuram fuisse,
nisi Romani subuenissent. eodem enim scelere urbem co-
lentes deos praesidemque arcis Mineruam petitam, eodem
Eleusine Cereris templum, eodem Piraei Iouem Miner-
10 uamque; sed ab eorum non templis modo sed etiam moeni-
bus ui atque armis repulsum in ea delubra quae sola religio-
11 ne tuta fuerint saeuisse. itaque se orare atque obsecrare

30.1 iubentibusque *B*P^x : iuuentibusque χ in crudelitatem *B*α (*Holk.Lips.Esc.*) : incredulitatem χ **6** delubra sibi *BAs.l.Pmg* : delubras ibi ψ : delubra ibi φ **9** urbis B^2φ : urbes *B*ψα Eleusine *APVoss.* : Eleusini(a)e *BEVL*α(*aEsc.*) : Eleusinis *N* templum *B*φ*mg* : templi χ **10** saeuisse *BPmgEmg* : sedisse χ

Aetolos ut miseriti Atheniensium ducibus dis immortali-
bus, deinde Romanis, qui secundum deos plurimum pos-
sent, bellum susciperent.
31 Tum Romanus legatus: 'totam orationis meae formam Ma-
2 cedones primum, deinde Athenienses mutarunt. nam et
Macedones, cum ad conquerendas Philippi iniurias in tot
socias nobis urbes uenissem, ultro accusando Romanos,
defensionem ut accusatione potiorem haberem effecerunt,
3 et Athenienses in deos inferos superosque nefanda atque
inhumana scelera eius referendo quid mihi aut cuiquam
4 reliquerunt quod obicere ultra possim? eadem haec Ci⟨a⟩nos
Abydenos Aenios Maronitas Thasios Parios Samios Lari-
senses Messenios hinc ex Achaia existimate queri, grauiora
etiam acerbioraque eos quibus nocendi maiorem faculta-
5 tem habuit. nam quod ad ea attinet quae nobis obiecit, nisi
6 gloria digna sunt, fateor ea defendi non posse. Regium et
Capuam et Syracusas nobis obiecit. Regium Pyrrhi bello
legio, Reginis ipsis ut mitteremus orantibus, in praesidium
missa urbem ad quam defendendam missa erat per scelus
7 possedit. comprobauimus ergo id facinus? an bello persecu-
ti sceleratam legionem, in potestatem nostram redactam,
tergo et ceruicibus poenas sociis pendere cum coegissemus,
urbem agros suaque omnia cum libertate legibusque Regi-
8 nis reddidimus? Syracusanis oppressis ab externis tyrannis,

11 ut miseriti *B* : uti miseriti *V* : ut inmiseriti *N* : uti miserti φ possent *B* : possint χ **31.2** uenissem P^x *in ras.* : uenissent *BψAE* **3** inferos superosque *B*χ : superos inferosque *ed. Rom.* quid χ : quod *B* possim *B*χ : possem *Wesenberg* **4** haec Ci⟨a⟩nos *Kreyssig* : haec *spat.* *B* : haec Chios B^2 : Hechios *AE* : Echios ψ*PHolk.* : Cianos *Sig.* Aenios *Drak.* : (A)eneos *B*χ Maronitas χ : Maronitait(thasios) *B* Larisenses *Bekker* : Lamsenses *B* : Lansenses χ : Larissenses *ed. Rom.* etiam χ : *om. B* eos quibus *B*χ : eos quod *Perizonius* : e⟨xpert⟩os (*uel* ⟨pas⟩sos) quia *M. Müller* (*1866*) facultatem χ : difficultatem *B* **6** legio *B* : legio a nobis χ, *fort. recte*

quo indignius esset, cum tulissemus opem et fatigati prope
per triennium terra marique urbe munitissima oppugnanda
essemus, cum iam ipsi Syracusani seruire tyrannis quam
capi a nobis mallent, captam iisdem armis et liberatam ur-
9 bem reddidimus. neque infitias imus Siciliam prouinciam
nostram esse, et ciuitates quae in parte Carthaginiensium
fuerunt, et uno animo cum illis aduersus nos bellum gesse-
runt, stipendiarias nobis ac uectigales esse: quin contra hoc
et uos et omnes gentes scire uolumus, pro merito cuique
10 erga nos fortunam esse. an Campanorum poenae, de qua
ne ipsi quidem queri possunt, nos paeniteat? hi homines,
cum pro iis bellum aduersus Samnites per annos prope sep-
11 tuaginta cum magnis nostris cladibus gessissemus, ipsos
foedere primum deinde conubio atque cognationibus, po-
12 stremo ciuitate nobis coniunxissemus, tempore nostro ad-
uerso primi omnium Italiae populorum, praesidio nostro
foede interfecto, ad Hannibalem defecerunt, deinde, indi-
gnati se obsideri a nobis, Hannibalem ad oppugnandam
13 Romam miserunt. horum si neque urbs ipsa neque homo
quisquam superesset, quis id durius quam pro merito ipsorum
14 statutum indignari posset? plures sibimet ipsi conscientia
scelerum mortem consciuerunt quam ab nobis supplicio ad-
fecti sunt. ceteris ita oppidum ita agros ademimus ut agrum
15 locumque ad habitandum daremus, urbem innoxiam stare
incolumem pateremur, ut qui hodie uideat eam nullum op-
pugnatae captaeue ibi uestigium inueniat. sed quid ego Ca-
puam dico, cum Carthagini uictae pacem ac libertatem de-
16 derimus? magis illud est periculum ne nimis facile uictis
ignoscendo plures ob id ipsum ad experiendam aduersus

9 infitias *B*ψ*E* : in infitias B^2AP quae *B*α(*a Voss.*)A^2 : quas χ nobis χ : *om. B, fort. recte* **10** ne *B* : neque χ possunt *ed. Rom.* : possint B^1χ : possent *B* **11** atque *B* : atque inde χ **16** experiendam α(*a*) : experiundam *B*χ

17 nos fortunam belli incitemus. haec pro nobis dicta sint,
haec aduersus Philippum, cuius domestica parricidia et co-
gnatorum amicorumque caedes et libidinem inhumaniorem
prope quam crudelitatem uos, quo propiores Macedoniae
18 estis, melius nostis. quod ad uos attinet, Aetoli, nos pro
uobis bellum suscepimus aduersus Philippum, uos sine no-
19 bis cum eo pacem fecistis. et forsitan dicatis bello Punico
occupatis nobis coactos metu uos leges pacis ab eo qui tum
plus poterat accepisse; et nos, cum alia maiora urgerent,
20 depositum a uobis bellum et ipsi omisimus. nunc et nos,
deum benignitate Punico perfecto bello, totis uiribus no-
stris in Macedoniam incubuimus, et uobis restituendi uos in
amicitiam societatemque nostram fortuna oblata est, nisi
perire cum Philippo quam uincere cum Romanis mauoltis.'
32 Haec dicta ab Romano cum essent, inclinatis omnium ani-
mis ad Romanos Damocritus praetor Aetolorum, pecunia,
ut fama est, ab rege accepta, nihil aut huic aut illi parti
2 adsensus, rem magni discriminis consiliis nullam esse tam
inimicam quam celeritatem dixit: celerem enim paenitenti-
am, sed eandem seram atque inutilem sequi, cum praecipi-
tata raptim consilia neque reuocari neque in integrum resti-
3 tui possint. deliberationis autem eius cuius ipse maturita-
tem exspectandam putaret tempus ita iam nunc statui pos-
se: cum legibus cautum esset ne de pace belloque nisi in
4 Panaetolico et Pylaico concilio ageretur, decernerent ex-
templo ut praetor sine fraude, cum de bello et pace agere
uelit, aduocet concilium, et quod tum referatur decernatur-
que ut perinde ius ratumque ⟨sit⟩ ac si in Panaetolico aut

17 sint *Asc.* : sunt *Bχ* **32.2** eandem *Fr.1* : tandem *Bχ* **3** autem χ : *om. B* belloque *B* : belloue χ Pylaico *Gel.* ("*legendum*") : Pyr(a)ea *Bχ* : Pyraeo B^2 : Pyreaco A^x **4** ⟨sit⟩ *ed. Med. 1505* : *om. Bχ* : sit *pro* ut A^z si in *φmg* : si *B* : sine χ Pylaico *Gel.* (*u.s.*) : Pyliaco *Bφ* : Pyriaco *ψφmg* esset B^2χ (esse *V*) : est *B* : sit *Weiss.*

5 Pylaico concilio actum esset. dimissis ita suspensa re lega-
tis, egregie consultum genti aiebat: nam utrius partis melior
fortuna belli esset, ad eius societatem inclinaturos. haec in
concilio Aetolorum acta.
33 Philippus impigre terra marique parabat bellum. nauales
2 copias Demetriadem in Thessaliam contrahebat; Attalum
Romanamque classem principio ueris ab Aegina ratus mo-
turos, nauibus maritimaeque orae praefecit Heraclidam,
3 quem et ante praefecerat; ipse terrestres copias compara-
bat, magna se duo auxilia Romanis detraxisse credens, ex
una parte Aetolos, ex altera Dardanos, faucibus ad Pelago-
4 niam a filio Perseo interclusis. ab consule non parabatur
sed gerebatur iam bellum. per Dassaretiorum fines exerci-
tum ducebat, frumentum quod ex hibernis extulerat inte-
grum uehens, quod in usum militi satis esset praebentibus
5 agris. oppida uicique partim uoluntate partim metu se tra-
debant; quaedam ui expugnata, quaedam deserta, in mon-
6 tes propinquos refugientibus barbaris, inueniebantur. ad
Lyncum statiua posuit prope flumen Beuum; inde frumen-
tatum circa horrea Dassaretiorum mittebat. Philippus con-
sternata quidem omnia circa pauoremque ingentem homi-
num cernebat, sed parum gnarus quam partem petisset
consul, alam equitum ad explorandum quonam hostes iter
7 intendissent misit. idem error apud consulem erat: mouisse
ex hibernis regem sciebat, quam regionem petisset igno-
rans. is quoque speculatum miserat equites. hae duae alae

33–40.6: *Dio fr.* 58, *Zon.* 9.15.5–6

5 aiebat *BNL* : agebat *φV* **33.2** Heraclidam *Bχ* : Heraclidem *Esc.* **4** Dassaretiorum *Mog.* : Darsertiorum *Bχ* : Darsetiorum B^x **6** Beuum *Mog.* : Bactum *BEVoss.* : Bactim *ψ* : Baccum *AP* **6,7** Dassaretiorum, -os *Mog.* : Darsetiorum, -os *Bχ*

ex diuerso, cum diu incertis itineribus uagatae per Dassare-
8 tios essent, tandem in unum iter conuenerunt. neutros fe-
fellit, ut fremitus procul hominum equorumque exauditus
est, hostes adpropinquare. itaque priusquam in conspec-
tum uenirent, equos armaque expedierant; nec mora, ubi
9 primum hostem uidere, concurrendi facta est. forte et
numero et uirtute, utpote lecti utrimque, haud impares
aequis uiribus per aliquot horas pugnarunt. fatigatio ipso-
10 rum equorumque incerta uictoria diremit proelium. Mace-
donum quadraginta equites Romanorum quinque et trigin-
ta ceciderunt. neque eo magis explorati quicquam in qua
regione castra hostium essent aut illi ad regem aut hi ad
11 consulem rettulerunt; per transfugas cognitum est, quos
leuitas ingeniorum ad cognoscendas hostium res in omni-
bus bellis praebet.
34 Philippus aliquid et ad caritatem suorum et ut promptius
2 pro eo periculum adirent ratus profecturum se, si equitum
qui ceciderant in expeditione sepeliendorum curam habuis-
set, adferri eos in castra iussit, ut conspiceretur ab omnibus
3 funeris honos. nihil tam incertum nec tam inaestimabile est
quam animi multitudinis. quod promptiores ad subeundam
omnem dimicationem uidebatur facturum, id metum pigri-
4 tiamque incussit; nam qui hastis sagittisque et rara lanceis
facta uolnera uidissent, cum Graecis Illyriisque pugnare
adsueti, postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora,
bracchiis cum umero abscisis, aut tota ceruice desecta

8 hosti(e)s adpropinquare χ : *om. B* **9** pugnarunt *BNL* : pugnauerunt φ : pugnarent (*corr. ex* pugnatun) *V* **34.1** profecturum *B*χ : perfecturum B^2 **4** Graecis B^2β(*Burn.mg*)*V* : Grascis *B*φ*NL*

diuisa a corpore capita patentiaque uiscera et foeditatem
5 aliam uolnerum uiderunt, aduersus quae tela quosque uiros
pugnandum foret pauidi uolgo cernebant. ipsum quoque
regem terror cepit nondum iusto proelio cum Romanis con-
6 gressum. itaque reuocato filio praesidioque quod in fauci-
bus Pelagoniae erat, ut iis copiis suas augeret, Pleurato
7 Dardanisque iter in Macedoniam patefecit. ipse cum uiginti
milibus peditum duobus milibus equitum, ducibus transfugis,
ad hostem profectus, paulo plus mille passus a castris Ro-
manis tumulum propinquum Ataeo fossa ac uallo commu-
8 niuit; ac subiecta cernens Romana castra, admiratus esse
dicitur et uniuersam speciem castrorum et discripta suis
quaeque partibus cum tendentium ordine tum itinerum in-
teruallis, et negasse barbarorum ea castra ulli uideri posse.
9 biduum consul et rex, alter alterius conatus exspectantes,
continuere suos intra uallum; tertio die Romanus omnes in
aciem copias eduxit.

35 Rex, tam celerem aleam uniuersi certaminis timens, qua-
dringentos Trallis – Illyriorum id, sicut alio diximus loco,
est genus – et Cretenses trecentos, addito his peditibus pari
numero equitum, cum duce Athenagora, uno ex purpura-
2 tis, ad lacessendos hostium equites misit. ab Romanis au-
tem – aberat acies eorum paulo plus quingentos passus –
uelites et equitum duae ferme alae emissae, ut numero

5 uiros ψα : ueros *B*φ   iusto χ : *om. B*   **7** ∞∞ *BC* : octo ψ*P* : octo milibus A^2E (*A legi non potest*)   mille *B* : cc χ   Ataeo ψ : Athaeo φ : *spat. B*; *nomen incertum*   **9** eduxit χ : duxit *B*   **35.1** tam *ed. Rom.* : non tam *B*χ : uero tam P^x : non tam ⟨proelium ipsum quam⟩ *Novák* (*JPhV 1884, 104*) : non tam ⟨certamen quam⟩ *Zingerle* : non tam ... timens ⟨quam parte copiarum successum quaerens⟩ *Shackleton Bailey*   **2** autem *B*χ : item *Gron.* : – aberat autem *Drak.*   quingentos *B*φ : ducentos ψ*Esc.*   alae emissae φ : alee missae *B* : alae missae B^xψ

3 quoque eques pedesque hostem aequarent. credere regii
genus pugnae quo adsueuerant fore, ut equites in uicem
insequentes refugientesque nunc telis uterentur nunc terga
darent, Illyriorum uelocitas ad excursiones et impetus subi-
tos usui esset, Cretenses in inuehentem se effuse hostem
4 sagittas conicerent. turbauit hunc ordinem pugnandi non
5 acrior quam pertinacior impetus Romanorum; nam haud
secus quam si tota acie dimicarent et uelites emissis hastis
comminus gladiis rem gerebant, et equites, ut semel in ho-
stem euecti sunt, stantibus equis, partim ex ipsis equis par-
6 tim desilientes immiscentesque se peditibus pugnabant. ita
nec eques regius equiti par erat, insuetus ad stabilem pu-
gnam, nec pedes concursator et uagus et prope seminudus
genere armorum ueliti Romano parmam gladiumque ha-
benti, pariterque et ad se tuendum et ad hostem petendum
7 armato. non tulere itaque dimicationem, nec alia re quam
uelocitate tutantes se in castra refugerunt.
36 Vno deinde intermisso die, cum omnibus copiis equitum
leuisque armaturae pugnaturus rex esset, nocte caetratos,
quos peltas⟨tas⟩ uocant, loco opportuno inter bina castra
2 in insidiis abdiderat, praeceperatque Athenagorae et equi-
tibus ut si aperto proelio procederet res, uterentur fortuna,
si minus, cedendo sensim ad insidiarum locum hostem per-
3 traherent. et equitatus quidem cessit, duces caetratae co-
hortis, non satis exspectato signo ante tempus excitatis suis,
occasionem bene gerendae rei amisere. Romanus et aperto
proelio uictor et tutus a fraude insidiarum in castra sese
recepit.

36.1: *CGL* 5.564.57

3 credere *B*χ : cred⟨id⟩ere *ed. Rom.* quo *B*χ : cui α Illyriorum *B* : Illy(i)riorumque χ **6** regius *B* : regis χ genere *Vat. Lat. 1852*^{x} : generi *B*χ **36.1** peltas⟨tas⟩ *Asc.* : peltas *B*χ : peltatos *CGL l.c.* **2** caedendo *B*

4 Postero die consul omnibus copiis in aciem descendit, ante prima signa locatis elephantis, quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, usi sunt.
5 ubi latentem intra uallum hostem uidit, in tumulos quoque ac sub ipsum uallum exprobrans metum successit. postquam ne tum quidem potestas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis statiuis parum tuta frumentatio erat, di-
6 spersos milites per agros equitibus extemplo inuasuris, octo fere inde milia, interuallo tutiorem frumentationem habiturus, castra ad Otolobum – id est loco nomen – mouit.
7 cum in propinquo agro frumentarentur Romani, primo rex intra uallum suos tenuit, ut cresceret simul et neglegentia
8 cum audacia hosti. ubi effusos uidit, cum omni equitatu et Cretensium auxiliaribus, quantum equitem uelocissimi pedites cursu aequare poterant, citato profectus agmine inter
9 castra Romana et frumentatores constituit signa. inde, copiis diuisis, partem ad consectandos uagos frumentatores emisit, dato signo ne quem uiuum relinquerent, cum parte ipse substitit, itineraque quibus ad castra recursuri uide-
10 bantur hostes obsedit. iam passim caedes ac fuga erat, necdum quisquam in castra Romana nuntius cladis peruenerat,
11 quia refugientes in regiam stationem incidebant, et plures ab obsidentibus uias quam ab emissis ad caedem interficiebantur. tandem inter medias hostium stationes elapsi quidam trepidi tumultum magis quam certum nuntium intulerunt castris.

5 hostem ... uallum *B* : *om.* χ ex $B^2\chi$: *B legi non potest* : ⟨h⟩os⟨tium⟩ *Duker* : *del. Damsté* **6** milia $B^2\chi$: *B legi non potest* : millium *Gron.* Otolobum *Pritchett* (*171*) : Attalobum $B\chi$: Octolophum *Gel.* ("*exemplaria scripta*") : Ortholophum *Kreyssig* : Ottolobum *Weiss.* **7** simul et neglegentia $B\chi$: ⟨temeritas⟩ simul ... *Koch* (*13*) : simul neglegentia *Ussing* : ⟨socordia⟩ (*uel* ⟨securitas⟩ (*1866*)) simul ... *M. Müller* : cum audacia simul et neglegentia *H.J.M.* (*ZöG 1888, 706*) : neglegentia simul *Fügner* (*JPhV 1889, 20*) : simul cum audacia neglegentia *Novák* (*JPhV 1901, 23*) : simul et neglegentia ⟨et contemptus⟩ *Brakman*

37 Consul, equitibus iussis qua quisque posset opem ferre la-
borantibus, ipse legiones e castris educit et agmine quadra-
2 to ad hostem ducit. dispersi equites per agros quidam aber-
rarunt decepti clamoribus aliis ex alio exsistentibus loco,
pars obuios habuerunt hostes. pluribus locis simul pugna
3 coepit. regia statio atrocissimum proelium edebat; nam et
ipsa multitudine equitum peditumque prope iusta acies
erat, et Romanorum, quia medium obsederat iter, plurimi
4 in eam inferebantur. eo quoque superiores Macedones
erant, quod et rex ipse hortator aderat, et Cretensium auxi-
liares multos ex improuiso uolnerabant, conferti praepara-
5 tique in dispersos et effusos pugnantes. quod si modum in
insequendo habuissent, non in praesentis modo certaminis
6 gloriam sed in summam etiam belli profectum foret: nunc
auiditate caedis intemperantius secuti in praegressas cum
7 tribunis militum cohortes Romanas incidere, et fugiens
eques, ut primo signa suorum uidit, conuertit in effusum
hostem equos, uersaque momento temporis fortuna
8 pugnae est, terga dantibus qui modo secuti erant. multi
comminus congressi multi fugientes interfecti; nec ferro
tantum periere, sed in paludes quidam coniecti profundo
9 limo cum ipsis equis hausti sunt. rex quoque in periculo
fuit; nam ruente saucio equo praeceps ad terram datus
10 haud multum afuit quin iacens opprimeretur. saluti fuit
eques, qui raptim ipse desiluit pauidumque regem in
equum subiecit; ipse, cum pedes aequare cursu fugientes
non posset equites, ab hostibus ad casum regis concitatis
11 confossus perit. rex circumuectus paludes per uias inuiaque
trepida fuga in castra tandem, iam desperantibus plerisque

37.4 effusos *Bχ* : effuse *Ernesti* **5** non in *χ* : non *B* **7** primo *Bχ* : prima *Madvig* **9** afuit B^1 : affuit *B* : abfuit *ψ*A^2 : aufuit *φ* **10** perit *BEP* : periit *ψALips.Par.* **11** inuiaque *Holk. 345* : inuiasque *Bχ*

12 incolumem euasurum, peruenit. ducenti Macedonum equi-
tes eo proelio periere, centum ferme capti; octoginta ad-
modum ornati equi, spoliis simul armorum relatis, abducti.
38 Fuere qui hoc die regem temeritatis consulem segnitiae ac-
cusarent: nam et Philippo quiescendum fuisse, cum paucis
diebus hostes, exhausto circa omni agro, ad ultimum ino-
2 piae uenturos sciret, et consulem, cum equitatum hostium
leuemque armaturam fudisset ac prope regem ipsum cepis-
3 set, protinus ad castra hostium ducere debuisse; nec enim
mansuros ita perculsos hostes fuisse, debellarique momen-
4 to temporis potuisse. id dictu quam re, ut pleraque, facilius
erat. nam si omnibus peditum quoque copiis congressus rex
fuisset, forsitan inter tumultum, cum omnes uicti metuque
perculsi ex proelio intra uallum, protinus inde superuaden-
tem munimenta uictorem hostem fugerent, exui castris po-
5 tuerit rex; cum uero integrae copiae peditum in castris
mansissent, stationes ante portas praesidiaque disposita es-
sent, quid nisi ut temeritatem regis effuse paulo ante secuti
6 perculsos equites imitaretur profecisset? neque enim ne re-
gis quidem primum consilium, quo impetum in frumentato-
res palatos per agros fecit, reprehendendum foret, si mo-
7 dum prosperae pugnae imposuisset. eo quoque minus est
mirum temptasse eum fortunam, quod fama erat Pleura-
tum Dardanosque ingentibus copiis profectos domo iam in
8 Macedoniam transcendisse; quibus si undique circumuen-
tus copiis foret, sedentem Romanum debellaturum credi
9 poterat. itaque secundum duas aduersas equestres pugnas
multo minus tutam moram in iisdem statiuis fore Philippus

12 equi *Gel.* (“*sincera lectio*”) : equi sunt *B* : equis χ **38.3** debellarique *Vat. Lat. 1852* : debilitarique (debitarique *A*, *corr.* A^2) B^2χ : debilitari quae *B* potuisse *Vat. Lat. 1852* : debuisse *B*χ **4** erat *B* : *om.* χ hostem *BEP* : hostemque ψ*A* fugerent *hic B*χ : *post* uallum *Walker* **5** regis χ : *om. B*

ratus, cum abire inde et fallere abiens hostem uellet, cadu-
ceatore sub occasum solis misso ad consulem qui indutias
10 ad sepeliendos equites peteret, frustratus hostem secunda
uigilia, multis ignibus per tota castra relictis, silenti agmine
abit.

39 Corpus iam curabat consul cum uenisse caduceatorem et
2 quid uenisset nuntiatum est. responso tantum dato mane
postero die fore copiam conueniendi, id quod quaesitum
erat, nox dieique insequentis pars ad praecipiendum iter
Philippo data est. montes, quam uiam non ingressurum
3 graui agmine Romanum sciebat, petit. consul, prima luce
caduceatore datis indutiis dimisso, haud ita multo post abis-
se hostem cum sensisset, ignarus qua sequeretur, iisdem
4 statiuis frumentando dies aliquot consumpsit. Stuberram
deinde petit atque ex Pelagonia frumentum quod in agris
erat conuexit; inde ad Pluinnam est progressus, nondum
5 comperto quam regionem hostes petissent. Philippus cum
primo ad Bruanium statiua habuisset, profectus inde
transuersis limitibus terrorem praebuit subitum hosti.
mouere itaque ex Pluinna Romani, et ad Osphagum flumen
6 posuerunt castra. rex haud procul inde et ipse, uallo super
ripam amnis ducto – Erigonum incolae uocant –, consedit.
7 inde satis comperto Eordaeam petituros Romanos, ad oc-
cupandas angustias, ne superare hostes artis faucibus in-
8 clusum aditum possent, praecessit. ibi alia uallo, alia fossa,
alia lapidum congerie ut pro muro essent, alia arboribus
obiectis, ut aut locus postulabat aut materia suppeditabat,
9 ⟨pr⟩opere permuniit atque, ut ipse rebatur, uiam suapte

39.2 quam *B*χ : qua *Voss.* **5** Bruanium *Gron.* : Bruantiam *B* : Bruannam χ : Bryanium *Sig.* transuersis χ : transuectis *B* **7** Eordaeam *Gron.* : Erduaeam *BEP* : Erdumeam *A*[2]*(in A quinta littera legi non potest)NL* : Erdiraneam *V* **8** ut aut *B* : ita ut χ, *fort. recte* : ita ut aut *Kreyssig* ⟨pr⟩opere *J. H. Voss* : *sic, sed* muniit *Jacobs (388)* : opere *B*χ : *om.* α(*aVoss.*) : (suppeditabat) operi, ... *Walch (231 sqq.)*

natura difficilem obiectis per omnes transitus operibus in-
10 expugnabilem fecit. erant pleraque siluestria circa, incom-
moda phalangi maxime Macedonum, quae nisi ubi praelon-
gis hastis uelut uallum ante clipeos obiecit, quod ut fiat
11 libero campo opus est, nullius admodum usus est. Thracas
quoque rumpiae ingentis et ipsae longitudinis inter obiectos
12 undique ramos impediebant. Cretensium una cohors non
inutilis erat; sed ea quoque ipsa, ut si quis impetum faceret,
in patentem uolneri equum equitemque sagittas conicere
poterat, ita aduersus scuta Romana nec ad traiciendum sa-
tis magnam uim habebat nec aperti quicquam erat quod
13 peterent. itaque id ut uanum teli genus senserunt esse, saxis
passim tota ualle iacentibus incessebant hostem. ea maiore
cum sonitu quam uolnere ullo pulsatio scutorum parumper
14 succedentes Romanos tenuit; deinde iis quoque spretis par-
15 tim testudine facta per aduersos uadunt hostes, partim
breui circumitu cum in iugum collis euasissent, trepidos ex
praesidiis stationibusque Macedonas deturbant et, ut in lo-
cis impeditis difficili fuga, plerosque etiam obtruncant.
40 Ita angustiae minore certamine quam quod animis propo-
suerant superatae et in Eordaeam peruentum, ubi perua-
statis passim agris in Elimiam ⟨consul⟩ se recepit. inde impe-
tum in Orestidem facit, et oppidum Celetrum est adgressus
2 in paeneinsula situm: lacus moenia cingit, angustis faucibus
3 unum ex continenti iter est. primo situ ipso freti clausis
portis abnuere imperium; deinde, postquam signa ferri ac

39.11: *CGL* 5.580.47

9 fecit ψ : facit *B, fort. recte* : faciat φ **11** rumpiae *B*α(rinupe *Holk.*) : rumphiae χ **12** peterent *B*χ : peteret αA^z **13** succedentis ψ*E* : succendentis *BAP* **40.1** in Eordaeam *Gron.* : in Erdum(a)eam *B*φ : interdum e(ę- *V*)am ψ : in Heordaeam *Sig.* ⟨consul⟩ *Harant* : *om.* *B*χ, *fort. recte* Orestidem *BE* : Norestidem *AP* : Horestidem ψ **3** ac *BNL*A^z : a φ : ae *V*

testudine succedi ad portam, obsessasque fauces agmine
hostium uiderunt, priusquam experirentur certamen metu
4 in deditionem uenerunt. ab Celetro in Dassaretios proces-
sit, urbemque Pelion ui cepit. seruitia inde cum cetera prae-
da abduxit, libera capita sine pretio dimisit, oppidum-
5 que iis reddidit praesidio ualido imposito; nam et sita op-
6 portune urbs erat ad impetus in Macedoniam faciendos. ita
peragratis hostium agris, consul in loca pacata ad Apollo-
niam, unde orsus bellum erat, copias reduxit.
7 Philippum auerterant Aetoli et Athamanes et Dardani et
8 tot bella repente alia ex aliis locis exorta. aduersus Darda-
nos, iam recipientes ex Macedonia sese, Athenagoran cum
expeditis peditibus ac maiore parte equitatus misit, iussum
instare ab tergo abeuntibus, et carpendo postremum agmen
9 segniores eos ad mouendos domo exercitus efficere. Aeto-
los Damocritus praetor, qui morae ad decernendum bellum
ad Naupactum auctor fuerat, idem proximo concilio ad ar-
ma conciuerat post famam equestris ad Otolobum pugnae
Dardanorumque et Pleurati cum Illyriis transitum in Mace-
10 doniam, ad hoc classis Romanae aduentum Oreum et super
circumfusas tot Macedoniae gentes maritimam quoque in-
stantem obsidionem.

4 Pelion *B* : Prelium χ libera *Madvig* : et libera *B*χ **6** pacata *B Gel.* ("*lege*") : iam pacata χ orsus *BV Gel.* ("*non* ortum") : ortum φ : ortus *N* **8** Athenagoran *B*φ : Athenagoram(ā) ψα **9** Damocritus $PA^{2}V$: Damotritus *AE* : Damoc(-t- *Holk.Par.*)retus ψα auctor *B*χ : *om. Par. 5741* Otolobum *Voss.* : Ottolobum *BAPNL* : Octolobum *EVC* : Etolobum *Par.* : Etolobium *Holk.* : Octolophum *Fr. 2*

41 Hae causae Damocritum Aetolosque restituerant Roma-
nis; et Amynandro rege Athamanum adiuncto profecti
2 Cercinium obsedere. clauserant portas, incertum ui an uo-
3 luntate, quia regium habebant praesidium; ceterum intra
paucos dies captum est Cercinium atque incensum; qui su-
perfuerunt e magna clade liberi seruique inter ceteram
4 praedam abducti. is timor omnes qui circumcolunt Boeben
5 paludem relictis urbibus montes coegit petere. Aetoli ino-
pia praedae inde auersi in Perrhaebiam ire pergunt. C⟨h⟩y-
retias ibi ui capiunt foedeque diripiunt; qui Malloeam inco-
6 lunt uoluntate in deditionem societatemque accepti. ex
Perrhaebia Gomphos petendi Amynander auctor erat: et
imminet Athamania huic urbi, uidebaturque expugnari sine
7 magno certamine posse. Aetoli campos Thessaliae opimos
ad praedam petiere, sequente quamquam non probante
Amynandro nec effusas populationes Aetolorum nec castra
quo fors tulisset loco sine ullo discrimine aut cura muniendi
8 posita. itaque ne temeritas eorum neglegentiaque sibi ac
suis etiam cladis alicuius causa esset, cum campestribus lo-
9 cis subicientes eos castra Pharcado⟨ni⟩ urbi uideret, ipse
paulo plus mille passuum inde tumulum suis quamuis leui
10 munimento tutum cepit. cum Aetoli nisi quod populaban-
tur uix meminisse uiderentur se in hostium agro esse, alii
palati semermes uagarentur, alii in castris sine stationibus

41.1 Damocritum φ : Damocretum *BNPar.* : Damoeretum *V* : Damec(-t- *Holk.*)retum *Holk.Lips.* : Damotretum *Esc.* : Demiecretum *Voss.* obsedere χ : obsidere *BLips.Esc., fort. recte* **3** Cercinium *B* : Cercenium χ superfuerunt *B*χ : superfuerant *Holk.Esc.* **5** C⟨h⟩yretias *Ogilvie* : Cyretias *B*χ Malloeam *Fr.2* : Maloeam *B*χ **7** fors *BN* : fonsa *V* : sors φ : foris *L* **8** ne *B* : *om.* χ Pharcado⟨ni⟩ *Ussing* : Phaecado B^2χ : Phaeca *spat. B* : Phecae *Bekker* : Phaecae *Weiss.* **9** ipse χ : ii se *B* : is se α(*aVoss.*) : id se *Esc.* mille (∞ *BV*) *BVL* : quingentorum φ : *spat. N* **10** hostium agro χ : agro hostium *B*, *fort. recte* palati χ : *om. B*, *fort. recte*

per somnum uinumque dies noctibus aequarent, Philippus
11 inopinantibus aduenit. quem cum adesse refugientes ex
agris quidam pauidi nuntiassent, trepidare Damocritus cete-
rique duces – et erat forte meridianum tempus, quo plerique
12 graues cibo sopiti iacebant –, excitare alii alios, iubere arma
capere, alios dimittere ad reuocandos qui palati per agros
praedabantur; tantaque trepidatio fuit ut sine gladiis qui-
13 dam equitum exirent, loricas plerique non induerent. ita
raptim educti, cum sescentorum aegre simul equites pedi-
tesque numerum explessent, incidunt in regium equitatum
14 numero armis animisque praestantem. itaque primo impetu
fusi, uix temptato certamine, turpi fuga repetunt castra;
caesi captique quos equites ab agmine fugientium interclu-
sere.
42 Philippus iam suis uallo adpropinquantibus receptui cani
iussit; fatigatos enim equos uirosque non tam proelio quam
itineris simul longitudine simul praepropera celeritate ha-
2 bebat. itaque turmatim equites in uicem manipulos leuis
3 armaturae aquatum ire et prandere iubet, alios in statione
armatos retinet, opperiens agmen peditum tardius ductum
4 propter grauitatem armorum. quod ubi aduenit, et ipsis
imperatum ut statutis signis armisque ante se positis raptim
cibum caperent, binis ternisue summum ex manipulis
aquandi causa missis; interim eques cum leui armatura pa-
5 ratus instructusque stetit, si quid hostis moueret. Aetoli –
iam enim et quae per agros sparsa multitudo fuerat recepe-
rant se in castra – ut defensuri munimenta circa portas

12 excitare *B* : excitare igitur χ **13** cum *B*χ : cum uniuersi *Gel.* ("*dictio interciderat*") armis animisque *B*χ : animis armisque *ed. Rom.* : armisque *Grut.* **14** quos *B* : quidam quos χ **42.1** iam suis *BLips.* : suis iam χ **5** receperant φ*NL* : rerepe-rant *B* : receperunt *V* : receperat *Holk.*

uallumque armatos disponunt, dum quietos hostes ipsi fe-
6 roces ex tuto spectabant. postquam mota signa Macedo-
num sunt, et succedere ad uallum parati atque instructi coe-
pere, repente omnes relictis stationibus per auersam par-
tem castrorum ad tumulum ad castra Athamanum perfu-
giunt; multi in hac quoque tam trepida fuga capti caesique
7 sunt Aetolorum. Philippus, si satis diei superesset, non du-
bius quin Athamanes quoque exui castris potuissent, die
per proelium deinde per direptionem castrorum absumpto
sub tumulo in proxima planitie consedit, prima luce inse-
8 quentis diei hostem adgressurus. sed Aetoli eodem pauore
quo sua castra reliquerant nocte proxima dispersi fugerunt.
maximo usui fuit Amynander, quo duce Athamanes itine-
rum periti summis montibus per calles ignotas, sequentibus
9 eos hostibus, in Aetoliam perduxerunt. non ita multos in
dispersa fuga error intulit in Macedonum equites, quos pri-
ma luce Philippus, ut desertum tumulum uidet, ad carpen-
dum hostium agmen misit.
43 Per eos dies et Athenagoras regius praefectus Dardanos
recipientes se in fines adeptus postremum agmen primo
2 turbauit; dein, postquam Dardani conuersis signis direxere
aciem, aequa pugna iusto proelio erat. ubi rursus procedere
Dardani coepissent, equite et leui armatura regii nullum
tale auxilii genus habentes Dardanos oneratosque immobi-
3 libus armis uexabant; et loca ipsa adiuuabant. occisi per-
pauci sunt, plures uolnerati, captus nemo, quia non exce-
dunt temere ordinibus suis sed confertim et pugnant et ce-
dunt.

6 auersam *B*ψ : aduersam φ ad tumulum ad castra *B*χ : in *pro alterutro* ad *Gron.* : ... ac castra *Madvig* **7** absumpto B^xψA^2*Esc.* : ad(s)umpto *B*φ **8** periti *Mog.* : peritis *B*χ **9** prima luce *BEsc.* : luce prima χ uidet *BVL*α : uidit φ*N* **43.1** primo χ : *om. B, fort. recte* **2** dein *BVL Fr.2* : deinde φ*N* tale χ : *om. BPar.5741, fort. recte* oneratosque *B* : oneratos ψ : ornatos φ

4 Ita damna Romano accepta bello, duabus per opportunas
expeditiones coercitis gentibus, restituerat Philippus incep-
to forti, non prospero solum euentu. minuit deinde ei forte
5 oblata res hostium Aetolorum numerum. Scopas princeps
gentis, ab Alexandrea magno cum pondere auri ab rege
Ptolomaeo missus, sex milia peditum et quingentos equites
6 mercede conductos Aegyptum uexit; nec ex iuuentute
Aetolorum quemquam reliquisset, ni Damocritus nunc bel-
7 li quod instaret, nunc futurae solitudinis admonens, incer-
tum cura gentis an ut aduersaretur Scopae parum donis
cultus, partem iuniorum castigando domi continuisset.
44 Haec ea aestate ab Romanis Philippoque gesta terra; classis
a Corcyra eiusdem principio aestatis cum L. Apustio legato
profecta Maleo superato circa Scyllaeum agri Hermionici
2 Attalo regi coniuncta est. tum uero Atheniensium ciuitas,
cui odio in Philippum per metum iam diu moderata erat, id
3 omne in auxilii praesentis spem effundit. nec unquam ibi
desunt linguae promptae ad plebem concitandam; quod ge-
nus cum in omnibus liberis ciuitatibus tum praecipue Athe-
nis, ubi oratio plurimum pollet, fauore multitudinis alitur.

5 quingentos *B* : *om.* χ uexit *B* : auexit χ, *fort. recte* **6** Damocritus φ*V* : Damocretus *BNLips.* : Damacretus *Holk. Par.* : Damotretus *Esc.* : Democ(h)ritus *Voss.L* **44.1** terra *Madvig* : erant *B*χ : *del. Duker* Maleo superato *B* : Maleo (Malo *NL*) superata χ : Malea superata α **2** odio ... moderata *B*χ : odium ... immoderatum B^2 Philippum χ : Philippo *B* effundit *B*ψ*EHolk.Voss.* : effudit *AP*

4 rogationem extemplo tulerunt plebesque sciuit ut Philippi
statuae imagines omnes nominaque earum, item maiorum
eius uirile ac muliebre secus omnium tollerentur deleren-
turque, diesque festi sacra sacerdotes, quae ipsius maiorum-
que eius honoris causa instituta essent, omnia profanaren-
5 tur; loca quoque in quibus positum aliquid inscriptumue
honoris eius causa fuisset detestabilia esse, neque in iis
quicquam postea poni dedicarique placere eorum quae in
6 loco puro poni dedicarique fas esset; sacerdotes publicos
quotienscumque pro populo Atheniensi sociisque, exerciti-
bus et classibus eorum precarentur, totiens detestari atque
exsecrari Philippum liberos eius regnumque, terrestres
naualesque copias, Macedonum genus omne nomenque.
7 additum decreto si quis quid postea quod ad notam ignomi-
niamque Philippi pertineret ferret, id omne populum Athe-
8 niensem iussurum; si quis contra ignominiam proue honore
eius dixisset fecissetue, qui occidisset eum iure caesurum.
postremo inclusum ut omnia quae aduersus Pisistratidas
decreta quondam erant eadem in Philippo seruarentur.
9 Athenienses quidem litteris uerbisque, quibus solis ualent,
bellum aduersus Philippum gerebant.
45 Attalus Romanique cum Piraeum primo ab Hermione pe-
2 tissent, paucos ibi morati dies oneratique aeque immodicis
ad honores sociorum atque in iram aduersus hostem fuerant

4 statuae imagines *B*χ : statuae imagines⟨que⟩ *Hertz* : statuae ⟨et⟩ imagines *Madvig* (*e*) uirile ac muliebre secus *B* : uirilis ac muliebris sexus B^2φ : uiriles ac muliebres sexus ψ sacerdotes quae φ : sacerdotesque *B*ψ : sacerdotes qui ... instituti B^2 : sacerdotia quae *M. Müller* maiorumque *B* : maiorumue φ : malorumque ψ **7** omne populum *B* : omnem χ **8** caesurum *BA* : cessurum ψ : censurum *PE* **9** ualent *B*χ : ⟨tum⟩ uale⟨ba⟩nt *Stephanus* : uale⟨re⟩nt *Harant* **45.2** iram *B*χ : ira α

3 Atheniensium decretis, nauigant a Piraeo Andrum. et cum
in portu quem Gaurion uocant constitissent, missis qui
temptarent oppidanorum animos, si uoluntate tradere ur-
4 bem quam uim experiri mallent, postquam praesidio regio
arcem teneri nec se potestatis suae esse respondebant, ex-
positis copiis apparatuque omni urbium oppugnandarum,
diuersis partibus rex et legatus Romanus ad urbem sub-
5 eunt. plus aliquanto Graecos Romana arma signaque non
ante uisa animique militum tam prompte succedentium mu-
6 ros terruere; itaque fuga extemplo in arcem facta est, urbe
hostes potiti. et in arce cum biduum loci se magis quam
armorum fiducia tenuissent, tertio die pacti ipsi praesi-
diumque ut cum singulis uestimentis Delium Boeotiae
7 transueherentur, urbem arcemque tradiderunt. ea ab Roma-
nis regi Attalo concessa: praedam ornamentaque urbis ipsi
auexerunt. Attalus, ne desertam haberet insulam, et Mace-
donum fere omnibus et quibusdam Andriorum ut manerent
8 persuasit. postea et ab Delio qui ex pacto trauecti eo fue-
rant promissis regis, cum desiderium quoque patriae faci-
lius ad credendum inclinaret animos, reuocati.
9 Ab Andro Cythnum traiecerunt; ibi dies aliquot oppugnan-
da urbe nequiquam absumpti, et quia uix operae pretium
10 erat abscessere. ad Prasias – continentis Atticae is locus est
– Issaeorum uiginti lembi classi Romanorum adiuncti sunt.
ii missi ad populandos Carystiorum agros; cetera classis
Geraestum, nobilem Euboeae portum, dum ab Carysto Is-

3 portu *Asc.(1510)* : portum *B*χ, *fort. recte* Gaurion *Hertz* : Caurelon *B* : Gaurelon χ : Gaureion *McDonald* **6** urbem ... tradiderunt *B* : *om.* χ **7** ea ... praedam *B Fr.2* : et ... praeda χ **8** facilius *B*χ : faciles *Gron.* **9** Cythnum *Gel.* ("*lege*") : Cy(i)dnum *B*χ **10** Atticae is ψ : Atucae is *B* : tanticeis φ ii *B* : duo (.ii. φ) χ Gerestum ψα(*aVoss.* : Gerestium *Esc.*) : Coerestum *B* : Gerestrum φ

11 saei redirent, tenuit. inde omnes, uelis in altum datis, mari
12 medio praeter Scyrum insulam Icum peruenere. ibi paucos
dies saeuiente Borea retenti, ubi prima tranquillitas data
est, Sciathum traiecere, uastatam urbem direptamque nu-
13 per a Philippo. per agros palati milites frumentum et si qua
alia usui esse ad uescendum poterant ad naues rettulere;
praedae nec erat quicquam, nec meruerant Graeci cur diri-
14 perentur. inde Cassandream petentes primo ad Mendae-
um, maritimum ciuitatis eius uicum, tenuere. inde cum su-
perato promunturio ad ipsa moenia urbis circumagere clas-
sem uellent, saeua coorta tempestate prope obruti flucti-
bus, dispersi, magna ex parte amissis armamentis, in terram
15 effugerunt. omen quoque ea maritima tempestas ad rem
terra gerendam fuit. nam conlectis in unum nauibus exposi-
tisque copiis adgressi urbem, cum multis uolneribus repulsi
– et erat ualidum ibi regium praesidium –, inrito incepto
regressi ad Canastraeum Pallenes traiecere. inde superato
16 Toronae promunturio nauigantes Acanthum petiere. ibi
primo ager uastatus, deinde ipsa urbs ui capta ac direpta;
nec ultra progressi – iam enim et graues praeda naues habe-
bant – retro unde uenerant Sciathum et ab Sciatho Euboe-
am repetunt.

46 Ibi relicta classe decem nauibus expeditis sinum Maliacum
intrauere ad conloquendum cum Aetolis de ratione gerendi
2 belli. Pyrrhias Aetolus princeps legationis eius fuit quae ad
communicanda consilia cum rege et cum Romano legato
3 Heracleam uenit. petitum ex foedere ab Attalo est ut mille

45.15–16: *Enn. Ann.* 330*V* = 325*Sk*

11 mari *B* : maris χ **14** ad *B*χ : *om.* α(*aVoss.*) Mend(a)eum *B*χ : Mendin *Mog.* : Mendam *Glar.* **15** ad (Canastraeum) *B* : *om.* χ Toronae *Fr. 1* : Coronae *B*χ **46.2** Pyrrhias *Bekker* : Pyrrihas *B* : Sipyrrichas χ quae *Gron.* : qui *B*χ Heracleam *hic Pluygers, ante* cum rege *B*χ (*sic, sed* ⟨con⟩uenit *Weiss.* (*1860*)), *ante* ad *H.J.M.*

milites ⟨...⟩; tantum enim numerum bellum gerentibus
4 aduersus Philippum debebat. id negatum Aetolis, quod illi
quoque grauati prius essent ad populandam Macedoniam
exire, quo tempore Philippo circa Pergamum urente sacra
profanaque abstrahere eum inde respectu rerum suarum
5 potuissent. ita Aetoli cum spe magis, Romanis omnia polli-
centibus, quam cum auxilio dimissi; Apustius cum Attalo
ad classem redit.
6 Inde agitari de Oreo oppugnando coeptum. ualida ea ciui-
tas et moenibus et, quia ante fuerat temptata, firmo erat
praesidio: coniunxerant se iis post expugnationem Andri
cum praefecto Acesimbroto uiginti Rhodiae naues, tectae
7 omnes. eam classem in stationem ad Zelasium miserunt –
Pthiotidis super Demetriadem promunturium est perop-
portune obiectum –, ut si quid inde mouerent Macedonum
8 naues, in praesidio essent. Heraclides praefectus regius
classem ibi tenebat magis per occasionem, si quam negle-
gentia hostium dedisset, quam aperta ui quicquam ausurus.
9 Oreum diuersi Romani et rex Attalus oppugnabant, Roma-
ni a maritima arce, regii aduersus uallem inter duas iacen-
10 tem arces, qua et muro intersaepta urbs est. et ut loca
diuersa, sic dispari modo etiam oppugnabant: Romanus

3 ⟨...⟩ *lac. indicaui* : praestaret *Vat. Ott. 1291 s. l.* : ⟨mitteret⟩ *uel* ⟨daret⟩ *Weiss.* **6** agitari *B* : excitari χ post expugnationem (-e *E*) χ : postea pugnationem *B* : post eam oppugnationem *B*² Andri *Harl. 2671* : Andrii *B* : Mandrii χ Acesimbroto *Niese* (*2.606 adn. 1*) : Hagesimbroto *B* : Hagesimbro *NL* : Agesimbro φ*V* **7** Zelasium *B*φ*VL* : Elasium *N* : Phalasiam *Gron.* Phth(Pth- *scripsi*)iotidos *Weiss.* : Pthiniae id *B* : Yshinie (Yschinie *A*) id χ : Istiaeae id *uel* Istiaeotidis *Gron.* Demetriadem ψα : Demetriaden *B*φ : Demetrium *Meyer* (*RE, 9A.2473*) obiectum *B*α(*a Voss.*) : obtectum χ praesidio χ : praedio *B* **10** Romanus *B* : Romanis ψ : Romani φ

testudinibus et uineis et ariete admouendo muris, regii bal-
listis catapultisque et alio omni genere tormentorum tela
ingerentes et pondere ingenti saxa; faciebant et cuniculos et
quidquid aliud priore oppugnatione expertum profuerat.
11 ceterum non plures tantum Macedones quam ante tueban-
tur urbem arcesque sed etiam praesentioribus animis, et
castigationis regis in admissa culpa et simul minarum simul
promissorum in futurum memores. itaque cum praeter
spem tempus ibi traheretur plusque in obsidione et in ope-
12 ribus quam in oppugnatione celeri spei esset, interim et
aliud agi posse ratus legatus, relictis quod satis uidebatur ad
opera perficienda, traicit in proxima continentis, Larisam-
que – non illam in Thessalia nobilem urbem, sed alteram
quam Cremasten uocant – subito aduentu praeter arcem
13 cepit. Attalus quoque Pteleon nihil minus quam tale quic-
quam in alterius oppugnatione urbis timentibus oppressit.

faciebant *Kreyssig* : iaciebant *BφV* : iacebant *NLHolk.Par.* : *del. uel* ingerentes (et pondere ... iaciebant) et cuniculis *Gron.* : iaciebant et cuniculos ⟨agebant⟩ *Weiss.* : iacie⟨ntes facie⟩bant *Schenkl* (*Z*) **11** urbem *BHolk.* : urbes χ castigationis ... et simul *Gron.* : castigationibus ... et simul *B*χ : castigationibus ... simul *Drak.* : castigationibus ... culpa ad⟨moniti⟩ simul *Weiss.* (*JPhP 1840, 202*) promissorum *B* : promissionum χ itaque ... oppug- *B* : *om.* χ **12** relictis quod *B*ψα *Fr.2* : relictis quot φ : *sic, sed* uidebantur β, uidebantur ... perficienda ⟨militibus⟩ *ed. Rom.* : relictis quod satis ⟨militum⟩ *Weiss.* (*1860*) : ⟨...⟩ relictis quod *uel* relictis ⟨quingentis⟩ quod *M. Müller* : relictis ⟨mille delectis⟩ quod *Zingerle* : ⟨... militibus⟩ relictis quod *McDonald* : relictis quod satis ⟨uirium⟩ *Burck* (257) **13** Pteleon *Ruperti* : E(A- *P*)geleon *B*χ

14 et iam cum opera in effectu erant circa Oreum, tum praesidium quod intus erat labore adsiduo uigiliis diurnis pariter
15 nocturnisque et uolneribus confectum. muri quoque pars ariete incusso subruta multis iam locis prociderat, perque apertum ruina iter nocte Romani + quae super portum est +
16 in arcem perruperunt. Attalus luce prima, signo ex arce dato ab Romanis, et ipse urbem inuasit stratis magna ex parte muris: praesidium oppidanique in arcem alteram perfugere, unde biduo post deditio facta. urbs regi, captiua corpora Romanis cessere.

47 Iam autumnale aequinoctium instabat, et est sinus Euboicus quem Coela uocant suspectus nautis; itaque ante hiemales motus euadere inde cupientes, Piraeum, unde pro-
2 fecti ad bellum erant, repetunt. Apustius, triginta nauibus ibi relictis, super Maleum nauigat Corcyram. regem statum initiorum Cereris ut sacris interesset tenuit; secundum initia et ipse in Asiam se recepit, Acesimbroto et Rhodiis
3 domum remissis. haec ea aestate terra marique aduersus Philippum sociosque eius ab consule et legato Romanis, adiuuantibus rege Attalo et Rhodiis, gesta.

47.5: *Zon.* 9.15.7

15 subruta *Bχ* : subruti *Büttner* + quae supra portum est + in arcem *B* : *sic, sed* quoque ψ, quaeque φ : *del.* quae ... est (*sic etiam J. H. Voss*), *fort. recte, uel* in arcem quae supra portum est *Büttner* : ⟨maritumam⟩ quae ... *Hertz* : quae ... est *post* ex arce (§ 16) *M. Müller* (*1866*) **47.1** sinus χ : *om. B* Coela *B* : Coera χ **2** Maleum *Bχ* : Maleam *Fr. 1* Corcyram *B Fr. 2* : apud (*sic* α (super *Lips.*)) Corcydam ψ : prae Corcidam φ Cereris χ : ceperis *B* tenuit *Bχ* : ⟨tempus⟩ initiorum *Wesenberg* : ⟨tempus⟩ tenuit *Madvig* (*1884*) Acesimbroto *Niese* (*u.* 46.6 *adn.*) : Hagesimbroto *BψE* : Agesimbroto *AP* et *Par. 5741* : *om. Bχ* **3** legato φ : legatis *Bψ*

4 Consul alter C. Aurelius ad confectum bellum cum in
prouinciam uenisset, haud clam tulit iram aduersus praeto-
5 rem quod absente se rem gessisset. misso igitur eo in Etru-
riam, ipse in agrum hostium legiones induxit, populando-
6 que cum praeda maiore quam gloria bellum gessit. L. Fu-
rius simul quod in Etruria nihil erat rei quod gereret, simul
Gallico triumpho imminens quem absente consule irato at-
que inuidente facilius impetrari posse ratus, Romam inopi-
7 nato cum uenisset, senatum in aede Bellonae habuit, expo-
sitisque rebus gestis ut triumphanti sibi in urbem inuehi
liceret petit.
48 Apud magnam partem senatus et magnitudine rerum ge-
2 starum ualebat et gratia. maiores natu negabant trium-
phum et quod alieno exercitu rem gessisset, et quod
prouinciam reliquisset cupiditate rapiendi per occasionem
3 triumphi: id uero eum nullo exemplo fecisse. consulares
4 praecipue exspectandum fuisse consulem censebant – potu-
isse enim castris prope urbem positis tutanda colonia ita ut
acie non decerneret in aduentum eius rem extrahere –, et
quod praetor non fecisset, senatui faciendum esse ut consu-
5 lem exspectaret: ubi coram disceptantes consulem et praeto-
6 rem audissent, uerius de causa existimaturos esse. magna
pars senatus nihil praeter res gestas et an in magistratu
suisque auspiciis gessisset censebant spectare senatum de-
7 bere: ex duabus coloniis, quae uelut claustra ad cohibendos
Gallicos tumultus oppositae fuissent, cum una direpta et

48: *Dio fr.* 57.81

6 quem ... ratus *B*χ : ⟨eu⟩mque ... ratus *Gron.* : *del.* quem *Madvig* : ⟨at⟩que ⟨eu⟩m ... ratus *Weiss.* (*1860*) : ... ratus ⟨est⟩ *M. Müller* **48.1** rerum χ : regum *B* **2** cupiditate *B* : utilitate φ : utilitatem ψ **4** extrahere et χ : extraheret *B* : extrahere *Ves.* : – potuisse ... extrahere – et *distinxit McDonald* ut (consulem) *B* : *om.* χ **6** suisque *Fr.2* : (magistratu)s ius quis *B* : suis quis χ : suis quis⟨que⟩ *Asc.*

incensa esset, traiecturumque id incendium uelut ex conti-
nentibus tectis in alteram tam propinquam coloniam esset,
8 quid tandem praetori faciendum fuisse? nam si sine consule
geri nihil oportuerit, aut senatum peccasse qui exercitum
praetori dederit – potuisse enim, sicut non praetoris sed
consulis exercitu rem geri uoluerit, ita finire senatus consul-
9 to ne per praetorem sed per consulem gereretur –, aut
consulem qui non, cum exercitum ex Etruria transire in
Galliam iussisset, ipse Arimini occurrerit ut bello interesset
10 quod sine eo geri fas non esset. non exspectare belli tempo-
ra moras et dilationes imperatorum, et pugnandum esse
11 interdum non quia uelis sed quia hostis cogat. pugnam ip-
sam euentumque pugnae spectari debere: fusos caesosque
hostes, castra capta ac direpta, coloniam liberatam obsidio-
ne, alterius coloniae captiuos reciperatos restitutosque suis,
12 debellatum uno proelio esse. non homines tantum ea uicto-
ria laetatos, sed dis quoque immortalibus per triduum
supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod
male ac temere res publica a L. Furio praetore gesta esset.
data fato etiam quodam Furiae genti Gallica bella.
49 Huius generis orationibus ipsius amicorumque uicta est
praesentis gratia praetoris absentis consulis maiestas,
2 triumphumque frequentes L. Furio decreuerunt. trium-
phauit de Gallis in magistratu L. Furius praetor et in aera-
rium tulit trecenta uiginti milia aeris, argenti centum sep-
3 tuaginta milia mille quingentos. neque captiui ulli ante cur-
rum ducti neque spolia praelata neque milites secuti: omnia
praeter uictoriam penes consulem esse apparebat.

8 sicut non *B* : si non cum *VL* : sicut non cum *N* : si cum non φ   exercitu χ : exercitum *B*   consulto *Duker* : consultum *B*χ   ne χ : nec *B*   **9** exercitum *AP* : exercitu *B*ψ*E*   occurrerit φ : occurreret *B*α(occurret *Lips.Par.*) : occurrisset ψ   bello χ : bella *B*   **49.2** aeris ... milia χ : *om.* *B* : aeris argenti ⟨bigati⟩ ... milia *Hertz*   ∞d *BAEVC* : *ras.* d *P* : *spat.* *N*

4 Ludi deinde a P. Cornelio Scipione, quos consul in Africa
5 uouerat, magno apparatu facti. et de agris militum eius
decretum ut quot quisque eorum annos in Hispania aut in
Africa militasset, in singulos annos bina iugera agri accipe-
6 ret: eum agrum decemuiri adsignarent. triumuiri item crea-
ti ad supplendum Venusinis colonorum numerum, quod
bello Hannibalis attenuatae uires eius coloniae erant, C.
Terentius Varro T. Quinctius Flamininus P. Cornelius Cn.
f. Scipio; hi colonos Venusiam adscripserunt.
7 Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconsul Hispa-
niam obtinebat, magnum hostium exercitum in agro Sede-
tano fudit. quindecim milia Hispanorum eo proelio dicun-
tur caesa, signa militaria capta octo et septuaginta.
8 C. Aurelius consul cum ex prouincia Romam comitiorum
causa uenisset, non id quod animis praeceperant questus
9 est, non exspectatum se ab senatu neque disceptandi cum
praetore consuli potestatem factam, sed ita triumphum de-
cresse senatum ut nullius, nisi eius qui triumphaturus esset,
10 eorum qui bello interfuissent uerba audiret: maiores ideo
instituisse ut legati tribuni centuriones milites denique
triumpho adessent, ut testes rerum gestarum eius cui tantus

4 consul *B*χ : ⟨pro⟩consul *Glar.* : ⟨pro⟩consul⟨e⟩ *Muret* **5** in Hispania aut *B*χ : *del. Unger* (*36*) quot φ : quod *B*ψα(quosque (eorum) *Holk.*) agri *B* : *om.* χ **6** Venusinis (B- *N*) χ : *spat. B* Flamininus *B* : Flaminius φ*VL* : Flaminus *N* Cn. f. *B* : consul (con. *A* cō. *EP*) Fuluius χ **7** proconsul χ : procos. *B* : *fort.* pro consule **9** eorum *Walker* : et eorum *B*χ : ⟨ha⟩ud eorum *ed. Med. 1505* : et ⟨non⟩ eorum *Weiss.* (*1860*) : nec *uel* ex iis *pro* et eorum *Hertz* **10** denique χ : deni *spat. B* testes *Madvig* : *spat. B* : uirtus χ : ueritas *L* : ueritatem *Kreyssig* : ⟨a⟩uct⟨o⟩res *Harant* : testes uirtutis (eius) *M. Müller* (*1886*) : ⟨ar⟩bitros *Brakman*

11 honos haberetur populus Romanus uideret. ecquem ex eo exercitu qui cum Gallis pugnauerit, si non militem, lixam saltem fuisse quem percunctari posset senatus quid ueri
12 praetor uaniue adferret? comitiis deinde diem edixit, quibus creati sunt consules L. Cornelius Lentulus P. Villius Tappulus. praetores inde facti L. Quinctius Flamininus, L. Valerius Flaccus, L. Villius Tappulus, Cn. Baebius Tamphilus.

50 Annona quoque eo anno peruilis fuit; frumenti uim magnam ex Africa aduectam aediles curules M. Claudius Marcellus et Sex. Aelius Paetus binis aeris in modios populo
2 diuiserunt. et ludos Romanos magno apparatu fecerunt; diem unum instaurarunt: signa aenea quinque ex multaticio
3 argento in aerario posuerunt. plebeii ludi ab aedilibus L. Terentio Massaliota et Cn. Baebio Tamphilo, qui praetor
4 designatus erat, ter toti instaurati. et ludi funebres eo anno per quadriduum in foro mortis causa ⟨M.⟩ Valeri Laeuini a P. et M. filiis eius facti et munus gladiatorium datum ab iis;
5 paria quinque et uiginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta decemuir sacrorum mortuus: in eius locum M'. Acilius Glabrio suffectus.

populus Romanus uideret *B* : publice (-cem *N* -cam *V*) uideretur χ : publice uideret α (uideretur *Par.*) **11** ecquem *B Gel.* ("*legendum*") : neque χ : haec (hoc *Lips.* : nec *Holk.*) quem (-que *Esc.*) α si non (*sic* α) militem lixam *B Gel.* ("*legendum*") : sine milite unum χ adferret *BNL* : adferre *V* : referret φ **12** P. *B* : A. χ Tappulus *Glar.* : T. Appalus *B*χ **50.1** peruilis χ : praeuilis *B* aduectam φ*NL* : aduecta *B* : aduectans *V* **3** Massaliota *Gel.* ("*est Terentii cognomen*") : Masiliota ψ : Massioliota *B*φ : Massiliota L^2 Cn. *B* : C. χ (A^2 *in ras.*) qui praetor design. erat *B* : qui praetorem designauerant φ : quem praetorem designarunt ψ **4** ⟨M.⟩ *Mog.* : *om.* *B*χ P. et M. B^1χ : P. et M. et *B* : P. et M. et ⟨C.⟩, *fort. recte*, *uel* C. et M. *Weiss.* (*1860*) pugnarunt χ : pugnabunt *B* **5** M'. *Sig.* : M. *B*χ

6 Comitiis aediles curules creati sunt forte ambo qui statim
occipere magistratum non possent. nam C. Cornelius Ce-
thegus absens creatus erat, cum Hispaniam obtineret
7 prouinciam; C. Valerius Flaccus, quem praesentem creaue-
rant, quia flamen Dialis erat iurare in leges non poterat;
magistratum autem plus quinque dies, nisi qui iurasset in
8 leges, non licebat gerere. petente Flacco ut legibus soluere-
tur, senatus decreuit ut si aedilis qui pro se iuraret arbitratu
consulum daret, consules si iis uideretur cum tribunis plebis
9 agerent uti ad plebem ferrent. datus qui iuraret pro fratre
L. Valerius Flaccus praetor designatus; tribuni ad plebem
tulerunt plebesque sciuit ut perinde esset ac si ipse aedilis
10 iurasset. et de altero aedile scitum plebi est factum: rogan-
tibus tribunis quos duos in Hispaniam cum imperio ad exer-
citus ire iuberent, ut C. Cornelius aedilis curulis ad magi-
11 stratum gerendum ueniret, et L. Manlius Acidinus decede-
ret de prouincia multos post annos, plebes Cn. Cornelio
Lentulo et L. Stertinio pro consulibus imperium esse in
Hispania iussit.

6 aediles curules *Bχ* : aedilium curulium *Unger* (*37*) occipere *B* : accipere *χ* **8** consulum *ed. Rom.* : cos. *B* : consulis *χ* daret *B* : daretur *χ* uti *Bχ* : ut i⟨i⟩ *Madvig* **10** aedile *BVα*(*aEsc.*) : aedili *φNL* scitum plebi *Bψ* : scitum plebis *φ* : plebi(-e- *Lips.*)scitum *α* quos *χ* : quod *B* **11** Cn. *B* : C. *χ* Lentulo *Bχ* : *re uera Blasio*, *sed errauit ipse Liuius* Stertinio *Fr. 1* : Tercinio *Bχ* pro coss. *B* : proconsuli *φ* : proconsule *ψ* : *fort.* proconsulibus

Subscriptiones : Titi Liui (Liuii *AN*) ab urbe condita liber xxxi (xxxii A^x) explicit incipit liber xxxii (xxxiii A^x) feliciter *BAN* : Titi Liuii de bello Macedonico liber secundus incipit *E* : Titi Liuii Patauini historiographi ab urbe condita de bello Macedonico liber primus explicit. incip̄ secundus feliciter lege *V* : Titi Liuii Patauini historiographi de bello Macedonico liber secundus explicit incipit tertius *Lips.* : Titi Liuii liber primus de bello Macedonico explicit incipit secundus in eodem *Voss.*

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXII

1 Consules praetoresque, cum idibus Martiis magistratum
2 inissent prouincias sortiti sunt. L. Lentulo Italia, P. Villio
Macedonia, praetoribus L. Quinctio urbana, Cn. Baebio
Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Villio Sardinia euenit.
3 Lentulus consul nouas legiones scribere iussus, Villius a P.
Sulpicio exercitum accipere: in supplementum eius quan-
4 tum militum uideretur ut scriberet ipsi permissum. praetori
Baebio legiones quas C. Aurelius consul habuisset ita de-
cretae ut retineret eas donec consul nouo cum exercitu suc-
5 cederet; in Galliam ubi is uenisset, omnes milites exaucto-
rati domum dimitterentur praeter quinque milia socium: iis
6 obtineri circa Ariminum prouinciam satis esse. prorogata
imperia praetoribus prioris anni, C. Sergio ut militibus qui
in Hispania Sicilia Sardinia stipendia per multos annos fe-
7 cissent agrum adsignandum curaret, Q. Minucio ut in Brut-
tiis idem de coniurationibus quaestiones quas praetor cum

1.2 L. *Burn.* : P. *B*χ Macedonia *PN*α(*exc. Par.*) : Macedonia a *B* : Macedoniam *AEVL* urbana χ : urbano *B* Cn. *B* : C. χ **5** Galliam *B* : Gallia χ exauctorati *ed. Ven. 1470* : ex auctoritate *B*χ **6** prorogata imperia *Gron.* : prorogato imperio *B*χ : prorogatum imperium *Holk. 345* C. *Bekker* : L. *B* : Li. ψ*EPA*^{2}(*in ras.*) : Cn. *Ald.* **7** Minucio φ : Minuc(t)ius *B*ψα

8 fide curaque exercuisset perficeret, et eos quos sacrilegii compertos in uinculis Romam misisset Locros mitteret ad supplicium, quaeque sublata ex delubro Proserpinae essent
9 reponenda cum piaculis curaret. feriae Latinae pontificum decreto instauratae sunt, quod legati ab Ardea questi in senatu erant sibi in monte Albano Latinis carnem, ut adsolet, datam non esse.
10 Ab Suessa nuntiatum est duas portas quodque inter eas muri erat de caelo tactum, et Formiani legati aedem Iouis, item Ostienses aedem Iouis, et Veliterni Apollinis et San-
11 cus aedes, et in Herculis aede capillum enatum; et ex Bruttiis ab Q. Minucio pro praetore scriptum eculeum cum quinque pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus na-
12 tos esse. a P. Sulpicio pro consule ex Macedonia litterae allatae, in quibus inter cetera scriptum erat lauream in
13 puppi nauis longae enatam. priorum prodigiorum causa senatus censuerat ut consules maioribus hostiis quibus dis
14 uideretur sacrificarent; ob hoc unum prodigium haruspices in senatum uocati, atque ex responso eorum supplicatio populo in diem unum edicta et ad omnia puluinaria res diuinae factae.

8 cum piaculis *BPmg* : causa piaculi χ curaret *B* : seruaret χ **10** Suessa ... est χ : *spat. v f. litt.* annuntiatum est *B* : Suessa nuntiarunt *Gron.* Sancus *McDonald* : Sangus *B* : Saturni χ : Sangi *Gel.* ("*reposuimus*") : Sanci *Gron.* aede *B*φ : aedes ψ : sede (*uel* aede caprif⟨ic⟩um) *Titius* : ⟨signo⟩ Herculis aereo *Walsh* capillum *B*χ : capillum ⟨in signi capite⟩ *Damsté* : capellum *Radke* (*RE, 8A.2410*) **11** ab Q. χ : absque *B* : abs Q. *Rossbach* pro pr. *B*ψ : propraetore φ, *fort. recte* eculeum *Bekker* : equileum *B* : equuleum *Gel.* ("*non* equum") : equum χ **12** a P. *B*β : NR ψ*AP* : P̄R *E* pro consule *sic B*(cos.)*N* : *unum uerbum* φ*VL*, *fort. recte* pup(p)i ... longae *BVoss.* : puppi ... longam ψ : pup(p)im ... longam φ : puppim ... longae *Holk.* : puppim ... longa etinatam *Par.* **13** consules ψ : cos. *B* : consul φ **14** edicta χ : dicta *B* : ⟨i⟩ndicta *Weiss.*

2 Carthaginienses eo anno argentum in stipendium imposi-
2 tum primum Romam aduexerunt. id quia probum non esse
quaestores renuntiauerant, experientibusque pars quarta
decocta erat, pecunia Romae mutua sumpta intertrimen-
3 tum argenti expleuerunt. petentibus deinde ut si iam uide-
retur senatui, obsides sibi redderentur, centum redditi obsi-
4 des; de ceteris, si in fide permanerent, spes facta. petenti-
bus iisdem qui non reddebantur obsides ut ab Norba, ubi
parum commode essent, alio traducerentur, concessum ut
5 Signiam et Ferentinum transirent. Gaditanis item petenti-
bus remissum ne praefectus Gades mitteretur, aduersus id
quod iis in fidem populi Romani uenientibus cum L. Mar-
6 cio Septimo conuenisset. et Narniensium legatis querenti-
bus ad numerum sibi colonos non esse et immixtos quos-
dam non sui generis pro colonis se gerere, earum rerum
7 causa tresuiros creare L. Cornelius consul iussus. creati P.
et Sex. Aelii – Paetis fuit ambobus cognomen – et Cn.
Cornelius Lentulus. quod Narniensibus datum, ut colono-
rum numerus augeretur, id Cosani petentes non impetra-
uerunt.
3 Rebus quae Romae agendae erant perfectis, consules in
2 prouincias profecti. P. Villius in Macedoniam cum uenis-
set, atrox seditio militum iam ante inritata nec satis in prin-
3 cipio compressa excepit. duo milia ea militum fuere, quae
ex Africa post deuictum Hannibalem in Siciliam, inde anno
fere post in Macedoniam pro uoluntariis transportata

3: *Enn. Ann.* 343–5*V* = 326–8*Sk*

2.2 experientibusque φ : experientibus quae *B*ψ argenti χ : agenti *B* **4** Norba *ed. Med. 1478* : Norbe *B*χ Signiam *B*χ : Setiam *Sig.* Ferentinum *BAmgPmg* : Ferentium χ **5** id *B* : *om.* χ Septimo *B*α : Septimio χ **6** causa χ : causam *B* **7** P. et Sex. Aelii *B* : praetores et sex alii χ datum *B* : datum erat χ augeretur *B* : cogeretur χ id Cosani *B* : ideo sani χ **3.2** compressa *B* : expressa χ **3** duo milia (∞ ∞, m m) *BVCA*^{2} *Gel.* (*"sincera lectio"*) : *om. EP* : *spat. AN*

4 erant. id uoluntate factum negabant: ab tribunis recusantes
in naues impositos. sed utcumque, seu iniuncta seu suscep-
ta foret militia, et eam exhaustam et finem aliquem militan-
5 di fieri aequum esse. multis annis sese Italiam non uidisse;
consenuisse sub armis in Sicilia Africa Macedonia; confec-
tos iam se labore opere, exsangues tot acceptis uolneribus
6 esse. consul causam postulandae missionis probabilem, si
modeste peteretur, uideri dixit: seditionis nec eam nec ul-
7 lam aliam satis iustam causam esse. itaque si manere ad
signa et dicto parere uelint, se de missione eorum ad sena-
tum scripturum; modestia facilius quam pertinacia quod
uelint impetraturos.
4 Thaumacos eo tempore Philippus summa ui oppugnabat
aggeribus uineisque, et iam arietem muris admoturus erat.
2 ceterum incepto absistere eum coegit subitus Aetolorum
aduentus, qui Archidamo duce inter custodias Macedonum
moenia ingressi nec nocte nec die finem ullum erumpendi
3 nunc in stationes nunc in opera Macedonum faciebant. et
adiuuabat eos natura ipsa loci. namque Thaumaci a Pylis
sinuque Maliaco per Lamiam eunti loco alto siti sunt in
ipsis faucibus, imminentes quam Coelen uocant Thessaliae;
4 quae transeunti confragosa loca implicatasque flexibus ual-
lium uias ubi uentum ad hanc urbem est, repente uelut
maris uasti sic uniuersa panditur planities ut subiectos cam-
5 pos terminare oculis haud facile queas: ab eo miraculo

4.1 Thaumacos *A Esc. Gel.* (“*habent scripta exemplaria*”) : Thaumachos *BψEP* oppugnabat *Voss.* : expugnabat *Bχ* **2** Archidamo *Bχ* : *fort.* Archedamo **3** Thaumaci *BEsc.* : Thaumagi χ Pylis *ed. Med. 1505* : Pyleis *Bχ* quam Coelen *Fr. 2* : quam Coelem *Bψ* : quas Coele φ **3–4** Thessaliae, quae (. Thessaliae quae *Drak.*) *Doujat* : Thes(s)aliaeque *BφLN* : Thessaliae que *V* (*sic saepe pro* -que) : Thessali; itaque *uel* Thessaliae; ⟨at⟩que *uel* (*1884*) Thessaliae; ⟨ita⟩que *Madvig* **4** implicatasque χ : implicatas *B* **4–5** queas ab *B* : queas χ : qui *Vmg* : qui ab α

Thaumaci appellati. nec altitudine solum tuta urbs, sed
6 quod saxo undique absciso rupibus imposita est. hae diffi-
cultates et quod haud satis dignum tanti laboris periculique
pretium erat ut absisteret incepto Philippus effecerunt.
7 hiemps quoque iam instabat, cum inde abscessit et in Mace-
doniam in hiberna copias reduxit.
5 Ibi ceteri quidem data quanticumque quiete temporis simul
2 animos corporaque remiserant: Philippum quantum ab ad-
siduis laboribus itinerum pugnarumque laxauerat animum,
tanto magis intentum in uniuersum euentum belli curae
angunt, non hostes modo timentem qui terra marique urge-
3 bant, sed nunc sociorum nunc etiam popularium animos,
ne et illi ad spem amicitiae Romanorum deficerent, et Ma-
4 cedonas ipsos cupido nouandi res caperet. itaque et in
Achaiam legatos misit, simul qui ius iurandum – ita enim
pepigerant quotannis iuraturos in uerba Philippi – exige-
rent, simul qui redderent Achaeis Orchomenon et Heraean
5 et Triphylian Eleis ⟨ademptam, Megalopolitis⟩ Alipheran,
contendentibus nunquam eam urbem fuisse ex Triphylia
sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis quae ad con-
dendam Megalen polin ex concilio Arcadum contributae

5 Thaumaci *BAEsc.* : Thaumac(t)hi ψ : Athaumati *P* : Thaumati *E*α(*aVoss.*) **5.1** quanticumque *J. Gron.* : quantacumque *B*χ **2** animum *B Gel.* ("*legendum*") : animus χ : annus *Gron.* angunt *B* : agunt χ timentem χ : timenti *B* : *sic, sed* Philippo ... laxauerat, *Harant* **4** quotannis χ : quod annis *B* Heraean *Bekker* : Ther(a)ean *B*χ : Eream *Mog.* : Heream *Fr.1* : Heraeam *Sig.* **5** Eleis ⟨ademptam Megalopolitis⟩ *Madvig* : Eleis *B*χ : ⟨Megalop⟩olitis *pro* Eleis *Gron.* : ⟨Megalopolitis, nam ademerat iam⟩ Eleis *Heus.* : Eleis ⟨priore bello ereptam, Megalopolitanis⟩ *Niese* (*2.608 adn. 3*) Alipheran *Bekker* : Aliphera *B*χ polin χ : poline *B*

6 forent. et cum Achaeis quidem per haec societatem firma-
7 bat: ⟨ad⟩ Macedonum animos cum Heracliden amicum ma-
xime inuidiae sibi esse cerneret, multis criminibus onera-
8 tum in uincla coniecit, ingenti popularium gaudio. bellum si
quando unquam ante alias, tum magna cura apparauit, ex-
ercuitque in armis et Macedonas et mercennarios milites,
9 principioque ueris cum Athenagora omnia externa auxilia
quodque leuis armaturae erat in Chaoniam per Epirum ad
occupandas quae ad Antigoneam fauces sunt – Stena uo-
10 cant Graeci – misit. ipse post paucis diebus grauiore secutus
agmine, cum situm omnem regionis adspexisset, maxime
idoneum ad muniendum locum credidit esse praeter am-
11 nem Aoum. is inter montes, quorum alterum Meropum
alterum Asnaum incolae uocant, angusta ualle fluit, iter
exiguum super ripam praebens. Asnaum Athenagoram
cum leui armatura tenere et communire iubet; ipse in Me-
12 ropo posuit castra. qua abscisae rupes erant, statio pauco-
rum armatorum tenebat; qua minus tuta erant, alia fossis
13 alia uallo alia turribus muniebat. magna tormentorum
etiam uis, ut missilibus procul arcerent hostem, idoneis lo-
cis disposita est. tabernaculum regium pro uallo in conspec-
to maxime tumulo, ut terrorem hostibus suisque spem ex
fiducia faceret, positum.

6 ⟨ad⟩ Macedonum animos *Madvig* : Macedonum animos *B*χ : Macedonum animos ⟨sibi conciliauit⟩ *Asc.* : *lac. post* animos *Bekker, post* amicum (*uel* ad Macedonas, *del.* animos) *Weiss.* : amicum ⟨a se alienare⟩ *uel* ⟨offendere eumque cum⟩ *Weiss.* (*1860*) : ⟨ad⟩ Macedonum animos ⟨conciliandos⟩ *Seyffert* **6–7** Heracliden amicum *B* : *sic, sed* Heraclide nam i cum φ : Heraclide nam cum ψα **8** tum *Lips.Par.* : cum *B*χ **9** stena *BN* : steña *V* : stenta φ **10** secutus χ : se cuiuis *B* credidit χ : reddidit *B* **11** ripam *B* : ipsam χ **12** minus tuta *B* : instituta χ uallo *B* : uallis χ **13** conspecto *NL* : conspectu *B*φ*V*

6 Consul, per Charopum Epiroten certior factus quos saltus cum exercitu insedisset rex, et ipse, cum Corcyrae hibernasset, uere primo in continentem trauectus ad hostem du-
2 cere pergit. quinque milia ferme ab regiis castris cum abesset, loco munito relictis legionibus, ipse cum expeditis progressus ad speculanda loca, postero die consilium habuit,
3 utrum per insessum ab hoste saltum, quamquam labor ingens periculumque proponeretur, transitum temptaret, an eodem itinere quo priore anno Sulpicius Macedoniam in-
4 trauerat circumduceret copias. hoc consilium per multos dies agitanti ei nuntius uenit T. Quinctium consulem factum, sortitumque prouinciam Macedoniam maturato itinere iam Corcyram traiecisse.
5 Valerius Antias intrasse saltum Villium tradit, quia recto itinere nequiuerit omnibus ab rege insessis, secutum uallem
6 per quam mediam fertur Aous amnis, ponte raptim facto in ripam in qua erant castra regia transgressum, acie conflixis-
7 se; fusum fugatumque regem, castris exutum; duodecim milia hostium eo proelio caesa, capta duo milia et ducentos et signa militaria centum triginta duo, equos ducentos triginta; aedem etiam Ioui in eo proelio uotam, si res prospere
8 gesta esset. ceteri Graeci Latinique auctores, quorum quidem ego legi annales, nihil memorabile a Villio actum, integrumque bellum insequentem consulem T. Quinctium accepisse tradunt.

6.1 Epiroten *B* : Epirotem χ trauectus *B* : trabeatus χ **4** agitanti ei *B* : agitante χ **5** nequiuerit *B* : nequierit χ **7** (et) .cc. *B* : ducenti χ Ioui in *Mog.* : Iouis in χ : *spat. B*

7 Dum haec in Macedonia geruntur, consul alter L. Lentulus, qui Romae substiterat, comitia censoribus creandis ha-
2 buit. multis claris petentibus uiris creati censores P. Corne-
3 lius Scipio Africanus et P. Aelius Paetus. ii magna inter se concordia et senatum sine ullius nota legerunt, et uenalicium Capuae Puteolisque, item Castris portorium, quo in loco nunc oppidum est, fruendum locarunt, colonosque eo trecentos – is enim numerus finitus ab senatu erat – adscripserunt, et sub Tifatis Capuae agrum uendiderunt.
4 Sub idem tempus L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens, prohibitus a P. Porcio Laeca tribuno plebis ne ouans rediret, cum ab senatu impetrasset, priuatus urbem ingrediens + ... + pondo argenti, triginta pondo ferme auri in aerarium tulit.
5 Eodem anno Cn. Baebius Tamphilus, qui ab C. Aurelio consule anni prioris prouinciam Galliam acceperat, temere ingressus Gallorum Insubrum fines prope cum toto exercitu
6 est circumuentus; supra sex milia et septingentos milites amisit: tanta ex eo bello quod iam timeri desierat clades
7 accepta est. ea res L. Lentulum consulem ab urbe exciuit; qui ut in prouinciam uenit plenam tumultus, trepido exercitu accepto praetorem multis probris increpitum prouincia
8 decedere atque abire Romam iussit. neque ipse consul memorabile quicquam gessit, comitiorum causa Romam reuocatus; quae ipsa per M. Fuluium et M'. Curium tribunos

7.2 Cornelius ψ : *om.* *B*φ **3** legerunt *B* : legebant ψ : regebant φ et *Madvig* : et portoria *B*χ uenalicium *BVL* : ueneclicium *N* : uenalium φ : uectigali⟨a que instituer⟩unt *M. Müller* Castris (*uel* Castri) *Pettersson* (*110 adn. 1*) : Castrum *B*χ : ⟨ad⟩ Castrum *Madvig* sub Tifatis *ed. Rom.* : subiti fatis *B*ψ : subiti factis φ **4** + ... + : *spat.* ∞ *B* : b.9. αι *P* : b.a. *E* : b. *ras.* *A* : cc ψ : b (u *Lips.*, l *Esc.*) et cc (α*Par.*) α : quinquaginta milia *Luchs* : sex milia *McDonald* triginta *B*χ : trecenta *McDonald* : ⟨tria milia⟩ triginta *Luchs* **5** Cn. *B* : C. χ Tamphilus A^z : Pamphilus *B*χ C. A^x : O *B* : Cn. χ **6** septingentos *B* : sexcentos χ, *fort. recte* **8** M'. *Sig.* : M. *B*χ

9 plebis impediebantur, quod T. Quinctium Flamininum con-
10 sulatum ex quaestura petere non patiebantur: iam aedilita-
tem praeturamque fastidiri nec per honorum gradus, docu-
mentum sui dantes, nobiles homines tendere ad consula-
11 tum, sed transcendendo media summa imis continuare. res
ex campestri certamine in senatum peruenit. patres censu-
erunt qui honorem quem sibi capere per leges liceret pete-
ret, in eo populo creandi quem uelit potestatem fieri
12 aequum esse. in auctoritate patrum fuere tribuni. creati
consules Sex. Aelius Paetus et T. Quinctius Flamininus.
13 inde praetorum comitia habita. creati L. Cornelius Merula,
M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato C. Heluius, qui
aediles plebis fuerant. ab iis ludi plebeii ⟨...⟩ instaurati; et
14 epulum Iouis fuit ludorum causa. et ab aedilibus curulibus
C. Valerio Flacco, flamine Diali, et C. Cornelio Cethego
15 ludi Romani magno apparatu facti. Ser. et C. Sulpicii
Galbae pontifices eo anno mortui sunt: in eorum locum M.
Aemilius Lepidus et Cn. Cornelius Scipio pontifices suffec-
ti sunt.
8 Sex. Aelius Paetus T. Quinctius Flamininus magistratu in-
ito senatum in Capitolio cum habuissent, decreuerunt pa-
tres ut prouincias Macedoniam atque Italiam consules com-
2 pararent inter se sortirenturue: utri eorum Macedonia eue-

7.12: *Enn. Ann.* 331*V* = 329*Sk*
8.2, 9.1,6: *Enn. Ann.* 332–3*V* = 330–1*Sk*

11 uelit *Bχ* : uellet *Dušánek* (*217*) **13** C. Heluius *Gel.* (“*uetus lectio*”) : Caelus *B* : Caelius B^1 : C. Elius *ψ* : Elius *φ* ⟨...⟩ *lac. ind. Ritschl* (*311*) **14** C. (*bis*) *B* : Cn. *χ* flamine *BEN* : flaminem *PV* : flamene *L* : flam *spat. A* et C. Sulpicii Galbae *Sig.* : Sulpicius et Galba *Bχ* **8.1** magistratu *B* : consules magistratu (-us *ψ*) *χ*

nisset, in supplementum legionum tria milia militum Ro-
manorum scriberet et trecentos equites, item sociorum La-
tini nominis quinque milia peditum quingentos equites; al-
3 teri consuli nouus omnis exercitus decretus. L. Lentulo
prioris anni consuli prorogatum imperium, uetitusque aut
ipse prouincia decedere prius aut ueterem deducere exerci-
4 tum quam cum legionibus nouis consul uenisset. sortiti con-
sules prouincias: Aelio Italia Quinctio Macedonia euenit.
5 praetores L. Cornelius Merula urbanam, M. Claudius Sici-
liam, M. Porcius Sardiniam, C. Heluius Galliam est sorti-
6 tus. dilectus inde haberi est coeptus; nam praeter consula-
res exercitus praetor⟨ib⟩us quoque iussi scribere milites
7 erant, Marcello in Siciliam quattuor milia peditum socium
et Latini nominis et trecentos equites, Catoni in Sardiniam
ex eodem genere militum duo milia peditum, ducentos
8 equites, ita ut ii praetores ambo cum in prouincias uenis-
sent ueteres dimitterent pedites equitesque.
9 Attali deinde regis legatos in senatum consules introduxe-
runt. ii regem classe sua copiisque omnibus terra marique
rem Romanam iuuare quaeque imperarent Romani consu-
les impigre atque oboedienter ad eam diem fecisse cum
10 exposuissent, uereri dixerunt ne id praestare ei per Antio-
chum regem ultra non liceret: uacuum namque praesidiis
naualibus terrestribusque regnum Attali Antiochum inua-

3 cos. *B* : *om.* χ uetitusque *B Gel.* (“*scribendum*”) : est utque *EPLV* : est itaque *A* : est *ante* imperium, ut que *N* decedere *B Gel.* (“*scribendum*”) : decederet φ*VL* : decedet *N* deducere *hic B*, *post* exercitum *Fr.2* : deduceret *hic* χ **5** L. *ed. Rom.* : T. *B*χ M. Claudius χ : *spat. B* **6** consulares exercitus *B* : consularem exercitus φ : consularem exercitum ψα praetor⟨ib⟩us *Crév.* : praetores *B*χ **7** (quattuor) milia χ : *om. B* .ccc. *B* : trecen(ccc)ti χ duo milia *B* : mille millia φ : mille ψα(*a Voss.*) **8** ut ii *Weiss.* : ut hi(i) χ : uti *B*

11 sisse. itaque Attalum orare patres conscriptos, si sua classe
suaque opera uti ad Macedonicum bellum uellent, mitte-
rent ipsi praesidium ad regnum eius tutandum; si id nollent,
ipsum ad sua defendenda cum classe ac reliquis copiis red-
12 ire paterentur. senatus legatis ita responderi iussit: quod rex
Attalus classe copiisque aliis duces Romanos iuuisset, id
13 gratum senatui esse; auxilia nec ipsos missuros Attalo ad-
uersus Antiochum, socium et amicum populi Romani, nec
Attali auxilia retenturos ultra quam regi commodum esset;
14 semper populum Romanum alienis rebus arbitrio alieno
usum; et principium et finem in potestate ipsorum qui ope
15 sua uelint adiutos Romanos esse; legatos ad Antiochum
missuros qui nuntient Attali nauiumque eius et militum
opera aduersus Philippum communem hostem uti populum
16 Romanum: gratum eum facturum senatui si regno Attali
abstineat belloque absistat; aequum esse socios et amicos
populi Romani reges inter se quoque ipsos pacem seruare.
9 Consulem T. Quinctium, ita habito dilectu ut eos fere lege-
ret qui in Hispania aut Africa meruissent spectatae uirtutis
milites, properantem in prouinciam prodigia nuntiata atque
2 eorum procuratio Romae tenuerunt. de caelo tacta erant
uia publica Veiis, forum et aedes Iouis Lanuui, Herculis
aedes Ardeae, Capuae murus et turres et aedes quae Alba
3 dicitur; caelum ardere uisum erat Arreti; terra Velitris
trium iugerum spatio cauerna ingenti desederat; Suessae
Auruncae nuntiabant agnum cum duobus capitibus natum

11 classe suaque ψα : classis *spat. B* : classi suaque *AE* : classique *P* **14** potestate *L* : potestatem *B*χ **15** populum R(o). L^2 *Gel.* (*"scribe et distingue sic"*) : p.r. *B* : populo Romano χ **16** senatui *B* : et senatui φ : a senatui ψ **9.2** murus φ*NL* : muros *BV* **3** Vel(-ll- V^1L)itris trium CV^1L : uelit tristrium *B*ψ : uelut(-d *Par.*) tristium (-trium *Esc.* : -tum *Lips.* : trium *Par.*) α : Velitris duum φ cum *Esc.* : *om. B*χ

4 et Sinuessae porcum cum humano capite. eorum prodi-
giorum causa supplicatio unum diem habita, et consules
rebus diuinis operam dederunt placatisque dis in prouin-
5 cias profecti sunt, Aelius cum Heluio praetore in Galliam;
exercitumque ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere de-
bebat, praetori tradidit, ipse nouis legionibus quas secum
adduxerat bellum gesturus; neque memorabilis rei quic-
quam gessit.
6 T. Quinctius alter consul maturius quam priores soliti erant
consules a Brundisio cum tramisisset, Corcyram tenuit cum
7 octo milibus peditum equitibus quingentis. ab Corcyra in
proxima Epiri quinqueremi traiecit et in castra Romana
8 magnis itineribus contendit. inde Villio dimisso paucos mo-
ratus dies, dum se copiae ab Corcyra adsequerentur, consi-
lium habuit utrum recto itinere per castra hostium uim fa-
9 cere conaretur, an ne temptata quidem re tanti laboris ac
periculi per Dassaretios potius Lyncumque tuto circuitu
10 Macedoniam intraret; uicissetque ea sententia ni timuisset
ne cum a mari longius recessisset emisso e manibus hoste,
si, quod antea fecerat, solitudinibus siluisque se tutari rex
11 uoluisset, sine ullo effectu aestas extraheretur. utcumque
esset igitur, illo ipso tam iniquo loco adgredi hostem placuit.
sed magis fieri id placebat quam quomodo fieret satis expe-

4 in prouincias profecti *B* : profecti in prouincias χ **6** T. *Par. 5741* : et T. *B*χ tramisisset *B* : transmisisset χ quingentis *B*χ : octingentis *Glar.* **9** Lyncumque *B* : Luncumque χ **10** emisso *B* : imisso *EP* : misso *ψαAE*^{1} **11** fieri χ : fleri *B* expediebant *BN Fr. 2* : expediebat *φVL*

10 diebant; diesque quadraginta sine ullo conatu sedentes in
conspectu hostium absumpserant.
Inde spes data Philippo est per Epirotarum gentem temp-
2 tandae pacis; habitoque concilio delecti ad eam rem agen-
dam Pausanias praetor et Alexander magister equitum con-
sulem et regem, ubi in artissimas ripas Aous cogitur amnis,
3 in conloquium adduxerunt. summa postulatorum consulis
erat: praesidia ex ciuitatibus rex deduceret; iis quorum
agros urbesque populatus esset redderet res quae compa-
4 rerent; ceterorum aequo arbitrio aestimatio fieret. Philip-
pus aliam aliarum ciuitatium condicionem esse respondit:
quas ipse cepisset, eas liberaturum; quae sibi traditae a
maioribus essent, earum hereditaria ac iusta possessione
5 non excessurum. si quas quererentur belli clades eae ciuita-
tes cum quibus bellatum foret, arbitro quo uellent populo-
6 rum cum quibus pax utrisque fuisset se usurum. consul nihil
ad id quidem arbitro aut iudice opus esse dicere: cui enim
non apparere ab eo qui prior arma intulisset iniuriam or-
tam, nec Philippum ab ullis bello lacessitum priorem uim
7 omnibus fecisse? inde cum ageretur quae ciuitates liberan-
dae essent, Thessalos primos omnium nominauit consul. ad
id uero adeo accensus indignatione est rex ut exclamaret
8 'quid uicto grauius imperares, T. Quincti?', atque ita se ex
conloquio proripuit; et temperatum aegre est quin missili-
bus, quia dirempti medio amni fuerant, pugnam inter se

10: *Diod.* 28.11

10.1 absumpserant χ : absum sperant *B* **2** concilio *B*χ : consilio *Esc.* Pausanias *B Gel.* ("*uera lectio*") : Pausalinias ψ : Pausali hii φ praetor *B* : populus Romanus χ magister equitum *B* : magnis equitibus χ in (conloquium) χ : *om. B* **3** res *B*χ : *del. J.H. Voss* **4** traditae a χ : tradita eam *B* **5** arbitro ψ*Esc.* : arbitrio *B*φ quo *B*χ : quo⟨rum⟩ *Gron.* **6** arbitro *B*ψ*Lips. Esc.* : arbitrio φ cui χ : qui *B* priorem *B*χ : ipsum priorem αA^2 **8** se χ : *om. B* quia ψ*Lips. Par.* : quibus *B*φ

9 consererent. postero die per excursiones ab stationibus pri-
mo in planitie satis ad id patenti multa leuia commissa
10 proelia sunt; deinde recipientibus se regiis in arta et confra-
gosa loca auiditate accensi certaminis eo quoque Romani
11 penetrauere. pro his ordo et militaris disciplina et genus
armorum erat, aptum tegendis corporibus; pro hoste loca
et catapultae ballistaeque in omnibus prope rupibus quasi
12 in muro dispositae. multis hinc atque illinc uolneribus ac-
ceptis cum etiam, ut in proelio iusto, aliquot cecidissent,
nox pugnae finem fecit.
11 Cum in hoc statu res esset, pastor quidam a Charopo prin-
2 cipe Epirotarum missus deducitur ad consulem. is se, in eo
saltu qui regiis tum teneretur castris armentum pascere soli-
tum, ait omnes montium eorum anfractus callesque nosse:
3 si secum aliquos consul mittere uelit, se non iniquo nec per-
4 difficili aditu super caput hostium eos deducturum. haec
ubi consul audiuit, percunctatum ad Charopum mittit satis-
ne credendum super tanta re agresti censeret: Charopus
renuntiari iubet ita crederet ut suae potius omnia quam
5 illius potestatis esset. cum magis uellet credere quam aude-

11: *Enn. Ann.* 334–8*V* = 335–9*Sk, Pol.* 27.15.2, *Diod.* 30.5, *Plut. Flam.* 4.2–6, *App. Mac.* 6, *uir. ill.* 51.1, *Zon.* 9.16.1

11 his φ : iis *B*ψ   aptum *Gel.* (“*scripsimus*”) : amplum *B*χ   tegendis corporibus *B* : iung(uig- φ)endis carior (h)iis χ : urgendis regiis *Gel.* (*ut supra, sed “uestigia magis literarum quam literae apparebant in exemplari uetusto*”)   pro hoste *B Gel.* (“*scripsimus*”) : rohoste χ   quasi χ : quas *B*   muro *B* : muris χ : muros α   **12** illinc χ : *om. B*   aliquot(d) cecidissent χ : aliq^{a} decidissent *B*   fecit χ : facit *B*, *fort. recte*   **11.2** is se χ : ipse *B*α(*a Voss.*)   regiis tum teneretur *B*: regis tunc oneratus χ   solitum ait *B* : *om.* χ   **2–3** nosse si secum *BV* (*in ras. V*) : note si secum φ : non cessisse cum *NL*   **3** consul *B* : *om.* χ   deducturum *B*χ : educturum *Gron.*   **4** ubi ... censeret *B* : *om.* ψ*P*α : *spat. AE*   illius *BAN*α : ullius *EPVL*

ret, mixtumque gaudio et metu animum gereret, auctorita-
6 te motus Charopi experiri spem oblatam statuit et, ut auer-
teret re⟨ge⟩m ab suspicione, biduo insequenti lacessere ho-
stem, dispositis ab omni parte copiis succedentibusque in-
7 tegris in locum defessorum, non destitit. quattuor milia in-
de lecta peditum et trecentos equites tribuno militum tra-
dit. equites quoad loca patiantur ducere iubet: ubi ad inuia
equiti uentum sit, in planitie aliqua locari equitatum, pedi-
8 tes qua dux monstraret uiam ire; ubi, ut polliceatur, super
caput hostium peruentum sit, fumo dare signum, nec antea
clamorem tollere quam ab se signo recepto pugnam coep-
9 tam arbitrari posset. nocte itinera fieri iubet – et pernox
forte luna erat –: interdiu cibi quietisque sumeret tempus.
ducem promissis ingentibus oneratum, si fides exstet, uinc-
10 tum tamen tribuno tradit. his copiis ita dimissis eo intentius
Romanus undique instat, ca⟨r⟩pit stationes.
12 Interim die tertio cum uerticem quem petierant Romani
cepisse ac tenere fumo significarent, tum uero trifariam
diuisis copiis consul ualle media cum militum robore succe-
dit, cornua dextra laeuaque admouet castris; nec segnius
2 hostes obuiam eunt. et dum auiditate certaminis prouecti
extra munitiones pugnant, haud paulo superior est Roma-
3 nus miles et uirtute et scientia et genere armorum: post-
quam multis uolneratis interfectisque recepere se regii in

6 re⟨ge⟩m *Harant* : rem *B*χ def(-ff- *N*)essorum χ : defensorum *B* **7** quat(t)uor milia χ : *om. B* **8** polliceatur *B* : pollicetur χ antea *B* : ante χ recepto *B* : accepto χ **9** et pernox χ : ut per noctem *B* sumeret *B*α : sumere χ **10** ca⟨r⟩pit *Harant* (*sed u. Weiss.* (*1867*)) : capit *B* : capi χ : cape⟨re⟩ *Asc.* : aput *Madvig* (*Op. Ac.*[2], *638*) : agere *Seyffert* : *del.* capit stationes *M. Müller* (*1866*) : circa *McDonald* : c⟨o⟩ntra *Ogilvie* **12.1** petierant χ : petiebant *B* tenere *B* : tenere se χ, *fort. recte* admouet castris; nec *sic distinxit ed. Rom.* : admouet. castris nec *Walsh*

loca aut munimento aut natura tuta, uerterat periculum in
Romanos temere in loca iniqua nec faciles ad receptum
4 angustias progressos. neque impunita temeritate inde rece-
pissent sese, ni clamor primum ab tergo auditus, dein pu-
gna etiam coepta amentes repentino terrore regios fecisset.
5 pars in fugam effusi sunt; pars magis quia locus fugae de-
erat quam quod animi satis esset ad pugnam cum substitis-
sent, ab hoste et a fronte et ab tergo urgente circumuenti
6 sunt. deleri totus exercitus potuit si fugientes persecuti uic-
7 tores essent; sed equitem angustiae locorumque asperitas,
8 peditem armorum grauitas impediit. rex primo effuse ac
sine respectu fugit; dein quinque milium spatium progres-
sus cum ex iniquitate locorum, id quod erat, suspicatus
esset sequi non posse hostem, substitit in tumulo quodam,
dimisitque suos per omnia iuga uallesque qui palatos in
9 unum conligerent. non plus duobus milibus hominum amis-
sis, cetera omnis multitudo, uelut signum aliquod secuta, in
unum cum conuenisset, frequenti agmine petunt Thessa-
10 liam. Romani quoad tutum fuit insecuti, caedentes spolian-
tesque caesos, castra regia, etiam sine defensoribus difficili
aditu, diripiunt; atque ea nocte in suis castris manserunt.
13 Postero die consul per ipsas angustias quas inter ualle se
2 flumen insinuat hostem sequitur. rex primo die ad castra
Pyrrhi peruenit; locus quem ita uocant est in Triphylia ter-
rae Molottidis. inde postero die – ingens iter agmini, sed
3 metus urgebat – in montes Lyncon perrexit. ipsi Epiri sunt,

3 uerterat χ : uerteret *B* **5** pars (in) χ : sparsi *B* fugam *B* : pugnam χ magis quia *Muret* : quia magis *B*χ **13.1** quas inter ualle se *Weiss.* (*1860*) : quas inter ualles *B* : qua se inter ualles χ : qua se interuallis *Koch* **2** quem χ : que *B* Molottidis (*uel* -ss-) *Freinsheim* : Molotidis *B*χ agmini sed *B* : agminis et χ montes Lyncon *B* : montem Lincon ψ : montem Lynco (Lycyco *E*) φ

interiecti Macedoniae Thessaliaeque: latus, quod uergit in
Thessaliam, oriens spectat, septentrio a Macedonia obici-
tur. uestiti frequentibus siluis sunt; iuga summa campos
4 patentes aquasque perennes habent. ibi statiuis rex per ali-
quot dies habitis fluctuatus animo est utrum protinus in re-
5 gnum se reciperet, an praeuerti in Thessaliam posset. incli-
nauit sententia ut in Thessaliam agmen demitteret, Tric-
camque proximis limitibus petit; inde obuias urbes raptim
6 peragrauit. homines qui sequi possent sedibus excibat, op-
pida incendebat. rerum suarum quas possent ferendarum
7 secum dominis ius fiebat, cetera militis praeda erat; nec
quod ab hoste crudelius pati possent reliqui quicquam fuit
8 quam quae ab sociis patiebantur. haec etiam facienti Philip-
po acerba erant, sed e terra mox futura hostium corpora
9 saltem eripere sociorum uolebat. ita euastata oppida sunt
Phacium ⟨P⟩iresiae Euhydrium Eretria Palaepharsalus.
Pheras cum peteret exclusus, quia res egebat mora si expu-
gnare uellet, nec tempus erat, omisso incepto in Macedo-
niam transcendit; nam etiam Aetolos adpropinquare fama

3 spectat φ*mg* : sperat χ : *spat. B* a Macedonia *B* : Macedoniae χ : (septentrioni (-roni in *Voss.*)) Macedonia α(*a Voss.*) **4** aliquot (-d ψ) χ : aliquos *B* praeuerti *B* : reuerti χ **5** ut *B* : sex φ : rex ψ : suum α*As.l.* : suum rex *Vmg* Thessaliam ... demitteret *B* : Thessalia ... dimitteret χ Triccamque φ : Tricamque ψ : Triceamque *B* **8** facienti *B* : fatienti *Holk.* : faciente ψα (*exc. Holk.* : fat- *Par.*) : fatente φ **9** ⟨P⟩iresiae *Leake* (*Travels in Northern Greece*, *4.493*) : Iresiae *B*χ Euhydrium *Fr.1* : Euhidrium *B* : Euchidrium χ : ⟨M⟩ethydrium *Imhoof-Blümer* (*ZN 1874, 94*) Palaepharsalus *B* : Palaepharus χ egebat χ : agebat *B* Aetolos *B* : Attalos *ANL* : Attalus *V* : Attolos *EP*

10 erat. qui audito proelio quod circa amnem Aoum factum
erat, proximis prius euastatis circa Sperchias et Macran
quam uocant Comen, transgressi inde in Thessaliam C⟨t⟩i-
11 menes et Angeias primo impetu potiti sunt. a Metropoli,
dum uastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda moe-
nia facto repulsi sunt. Callithera inde adgressi, similem im-
12 petum oppidanorum pertinacius sustinuerunt; compulsis-
que intra moenia qui eruperant, contenti ea uictoria, quia
spes nulla admodum expugnandi erat, abscesserunt. Teu-
13 ma inde et Celathara uicos expugnant diripiuntque; Achar-
ras per deditionem receperunt. Xyniae simili metu a culto-
14 ribus desertae sunt. hoc sedibus suis extorre agmen in prae-
sidium incidit quod ad Thaumacum quo tutior frumentatio
esset ducebatur: incondita inermisque multitudo, mixta et
imbelli turba, ab armatis caesa est; Xyniae desertae diri-
15 piuntur. Cyphaera inde Aetoli capiunt, opportune Dolo-
piae imminens castellum. haec raptim intra paucos dies ab
Aetolis gesta. nec Amynander atque Athamanes post fa-
mam prosperae pugnae Romanorum quieuerunt.
14 Ceterum Amynander, quia suo militi parum fidebat petito
a consule modico praesidio, cum Gomphos peteret, oppi-
dum protinus nomine Phaecam, situm inter Gomphos fau-
cesque angustas quae ab Athamania Thessaliam dirimunt,

10 Sperchias *B* : Sparc(-t- *Esc.*)hias α : Perchias ψ : Perthias φ   Macran *Fr.1* : Macrant *B* : Macranem φ*V* : Macrane *NC*   C⟨t⟩imenes *McDonald* (*cf. Niese, 2. 612 adn. 1*) : Cymenes *B* : Cymines φ : Cimines ψ   **12** Teuma *B*χ : Peuma⟨ta⟩ *Köhler* (*ZN 1885, 113*)   Celathara *B* : Celathana χ   **14** adthaumacum *B* (*uerba distinxit Kreyssig*) : athaumacum *AP* : Athamania cum *E* : atheumacum ψ : Thaumacos *Rubenius* : *fort.* ad Thaumacos et *M. Müller* : ex *B*αA^2 : *om.* χ   **15** haec χ : hae *B*   **14.1** Phaecam *B* : Per(h)ec(t)am χ

2 ui cepit. inde Gomphos adortus, et per aliquot dies summa
ui tuentes urbem, cum iam scalas ad moenia erexisset, eo
3 dem⟨um⟩ metu perpulit ad deditionem. haec traditio Gom-
phorum ingentem terrorem Thessalis intulit. dedidere dein-
ceps sese qui Argenta quique Pherinium et Timarum et
Ligynas et Strymonem et Lampsum habent, aliaque castel-
la iuxta ignobilia.
4 Dum Athamanes Aetolique submoto Macedonum metu in
aliena uictoria suam praedam faciunt, Thessaliaque ab tri-
bus simul exercitibus incerta quem hostem quemue socium
5 crederet uastatur, consul faucibus quas fuga hostium ape-
ruerat in regionem Epiri transgressus, etsi probe scit cui
6 parti Charopo principe excepto Epirotae fauissent, tamen
quia ab satisfaciendi quoque cura imperata enixe facere
uidet, ex praesenti eos potius quam ex praeterito aestimat
habitu, et ea ipsa facilitate ueniae animos eorum in poste-
7 rum conciliat. missis deinde nuntiis Corcyra⟨m⟩ ut onerariae
naues in sinum uenirent Ambracium, ipse progressus modi-
cis itineribus quarto die in monte Cercetio posuit castra,
8 eodem Amynandro cum suis auxiliis accito, non tam ui-
rium eius egens quam ut duces in Thessaliam haberet. ab
eodem consilio et plerique Epirotarum uoluntarii inter au-
xilia accepti.
15 Primam urbem Thessaliae Phaloriam est adgressus. duo
milia Macedonum in praesidio habebat, qui primo summa
ui restiterunt, quantum arma quantum moenia tueri pot-
2 erant; sed oppugnatio continua, non nocte non die remissa,

2 adortus et *B*χ : adortus ⟨est⟩ et *Weiss.*: adortus e⟨s⟩t *Madvig* iam *B* : *om.* χ erexisset χ : rexisset *B* eo dem⟨um⟩ *Perizonius* : eodem *B*χ **3** Ligynas *B* : Lycinas *AP* : Licinas ψ*E* **4** crederet ψ*EPA*^{1} : crederent *BA*, *fort. recte* **6** eos χ : eo *B* **7** Corcyra⟨m⟩ *ed. Rom.* : Corcyra *B*χ Cercetio *BVA*^{2}(Cert-) : Certio φ*NL* eodem χ : eo *B*, *fort. recte* **15.1** urbem *B* : urbium χ Phaloriam *B* : Phaleriam χ

cum consul in eo uerti crederet ceterorum Thessalorum
animos, si primi uim Romanam non sustinuissent, uicit per-
3 tinaciam Macedonum. capta Phaloria legati a Metropoli et
a Cierio dedentes urbes uenerunt: uenia iis petentibus
4 datur; Phaloria incensa ac direpta est. inde Aeginium petit;
quem locum cum uel modico praesidio tutum ac prope in-
expugnabilem uidisset, paucis in stationem proximam telis
5 coniectis ad Gomphorum regionem agmen uertit. degressus-
que in campos Thessaliae, cum iam omnia exercitui dees-
sent, quia Epirotarum pepercerat agris, explorato ante
utrum Leucadem an sinum Ambracium onerariae tenuis-
6 sent, frumentatum Ambraciam in uicem cohortes misit; et
est iter a Gomphis Ambraciam sicut impeditum ac difficile,
7 ita spatio perbreui. intra paucos itaque dies transuectis a
mari commeatibus repleta omni rerum copia sunt castra.
8 inde Atragem est profectus. decem ferme milia ab Larisa
abest; ex Perrhaebia oriundi sunt; sita est urbs super Pe-
9 neum amnem. nihil trepidauere Thessali ad primum ad-
uentum Romanorum; et Philippus sicut in Thessaliam ipse
progredi non audebat, ita intra Tempe statiuis positis, ut
quisque locus ab hoste temptabatur praesidia per occasio-
nes submittebat.

3 Phaloria φ : Pholoria *B* : Phaleria ψα legati ... Phaloria *om. B* Cierio (*uel* Cieria) *Leake* (*Trans. Roy. Soc. Lit. 1.1, 157*) : Piera φ*LN* : Pirea *VPar.* : Pierio *McDonald* hiis *Lips.* : hisdem χ : *del. Madvig* (*p*) : eis dem⟨um⟩ *Harant* : eis ⟨fi⟩dem *H.J.M.* : eis deprecantibus (datur) *Madvig* (*1884*) : eis ⟨qui⟩dem *Novák* (*JPhV 1884, 104*) datur χ : data *Rossbach* Phaloria φ : Phaleria ψα(*exc. Esc. Holk.*) **4** cum *BPar. 5741 Ves.* (tum *Burn.*) : om. χ : cum *ante* uidisset *Lips.* **5** quia *BLips* : qui χ Leucadem *Burn.* : Leucaden *B* : Leucade χ **7** dies χ : *om. B* **8** Atragem *Bekker* : ad Rhagem (*unum uerbum* ψ*E*) *B*χ : Atrhagem *L*[2] : Atracem *Gron.* Larisa φ : Larissa *B*ψ Peneum *Par. 5741* : Peneium *B*χ Perrh(a)ebia *BN* : Perheuia φ : Perrhenia *VC*

16 Sub idem fere tempus quo consul aduersus Philippum pri-
2 mum in Epiri faucibus posuit castra, et L. Quinctius frater
consulis, cui classis cura maritimaeque orae imperium man-
datum ab senatu erat, cum duabus quinqueremibus Corcy-
3 ram trauectus, postquam profectam inde classem audiuit
nihil morandum ratus, cum ad Samen insulam adsecutus
4 esset, dimisso ⟨C.⟩ Liuio, cui successerat, tarde inde ad
Maleum, trahendis plerumque remulco nauibus quae cum
5 commeatu sequebantur, peruenit. a Maleo, iussis ceteris
quantum maxime possent maturare sequi, ipse tribus quin-
queremibus expeditis Piraeum praecedit, accepitque naues
relictas ibi ab L. Apustio legato ad praesidium Athenarum.
6 Eodem tempore duae ex Asia classes profectae, una cum
Attalo rege – eae quattuor et uiginti quinqueremes erant –,
Rhodia altera uiginti nauium tectarum; Acesimbrotus prae-
7 erat. hae circa Andrum insulam classes coniunctae Euboe-
8 am, inde exiguo distantem freto, traiecerunt. Carystiorum
primum agros uastarunt; deinde, ubi Carystus praesidio a
Chalcide raptim misso firma uisa est, ad Eretriam accesse-
9 runt. eodem et L. Quinctius cum iis nauibus quae Piraei
fuerant, Attali regis aduentu audito, uenit, iussis ut quae-
que ex sua classe uenissent naues Euboeam petere.

16–17.3: *Paus.* 7.8.1, *Zon.* 9.16.2–3

16.2 frater consulis χ : praeter cos. *B* **3** Samen *Sig.* : Zammam *B*χ : Zacynthum *Glar.* adsecutus *B* : desecutus χ ⟨C.⟩ Liuio *H.J.M.* : Liuio *B* : Libio χ : Lucio *Harl. 2671* : L. ⟨Apustio⟩ *Sabell.* : L. ⟨...⟩*Madvig* **4,5** Malaeum, -o *B* **4** com(n)meatu χ : commeatus *B* **5** praecedit χ : praecipit *B* **6** (h)e(a)e χ : ea *B* tectarum *B* : tecta χ Acesimbrotus *Niese* (*cf.* 31.46.6 *adn.*) : Hagesimbrotus *B*ψα(*a*) : Hagessimbrotus φ **7** h(a)e(e) *AEN* : haec *BPVL* distantem *Burn. 200* : distante *B*χ **9** petere *Crév.* : peterent *B*χ

10 Eretria summa ui oppugnabatur; nam et trium iunctarum
classium naues omnis generis tormenta machinasque ad ur-
bium excidia secum portabant, et agri adfatim materiae
11 praebebant ad noua molienda opera. oppidani primo
impigre tuebantur moenia; dein fessi uolneratique aliquot,
cum et muri partem euersam operibus hostium cernerent,
12 ⟨...⟩ ad deditionem inclinarunt. sed praesidium erat Mace-
donum, quos non minus quam Romanos metuebant, et
Philocles regius praefectus a Chalcide nuntios mittebat se
13 in tempore adfuturum si sustinerent obsidionem. haec mix-
ta metu spes ultra quam uellent aut quam possent trahere
14 eos tempus cogebat; deinde, postquam Philoclen repulsum
trepidantemque refugisse Chalcidem acceperunt, oratores
extemplo ad Attalum ueniam fidemque eius petentes mise-
15 runt. dum in spem pacis intenti segnius munera belli
obeunt, et ea modo parte qua murus dirutus erat, ceteris
neglectis, stationes armatas opponunt, Quinctius noctu ab
ea parte quae minime suspecta erat impetu facto scalis ur-
16 bem cepit. oppidanorum omnis multitudo cum coniugibus
ac liberis in arcem confugit, deinde in deditionem uenit.
17 pecuniae aurique et argenti haud sane multum fit; signa
tabulae priscae artis ornamentaque eius generis plura quam
pro urbis magnitudine aut opibus ceteris inuenta.

10 urbium *B* : urbis χ **11** impigre L^2 : haud impigre *B*ψ : ut impigre φ : haud pigre *Whitte* (*Opusc. phil. ad Maduigium missa* (*1876*), *89*) : haud ita pigre *Eussner* (*Phil. 1877, 449*) : haud segniter *H. J. M.* : quid⟨em⟩ impigre *Novák* (*JPhV 1883, 340*) : nau⟨i⟩t⟨er⟩ inpigre⟨que⟩ *Zingerle* (*ZöG 1888, 500*) : haud ⟨diu⟩ inpigre *Damsté* *spat. sesquiuersus* ad deditionem inclinarunt *B* : *sic, sed* inclinarent *AE* : ad deditionem inclinarent ψ*P* : ⟨... ut ...⟩ ... inclinarent *McDonald* : ⟨et ...⟩, ... inclinarunt *Tränkle* (*1967, 378*) **12** sustinerent χ : sustineret *B* **14** Chalcidem χ : *om. B* **15** noctu χ : *om. B* facto χ : *om. B* **17** signa ... ornamentaque χ : signata *spat.* ornamenta *B* : signa ⟨ac⟩ ... *Madvig* : signa ⟨et⟩ ... *Weiss.* (*1867*)

17 Carystus inde repetita, unde priusquam e nauibus copiae
exponerentur omnis multitudo urbe deserta in arcem confu-
2 git. inde ad fidem ab Romano petendam oratores mittunt.
oppidanis extemplo uita ac libertas concessa est: Macedoni-
bus nummi treceni in capita statutum pretium est et ut
3 armis traditis abirent. hac summa redempti inermes in Boe-
otiam traiecti. nauales copiae, duabus claris urbibus Eu-
boeae intra dies paucos captis, circumuectae Sunium, Atti-
cae terrae promunturium, Cenchreas Corinthiorum empo-
rium petierunt.
4 Consul interim omnium spe longiorem ⟨Atragis⟩ atrocio-
remque oppugnationem habuit, et ea qua minimum credi-
5 disset resistebant hostes. nam omnem laborem in muro cre-
diderat diruendo fore: si aditum armatis in urbem patefe-
cisset, fugam inde caedemque hostium fore, qualis captis
6 urbibus fieri solet; ceterum postquam parte muri arietibus
decussa per ipsas ruinas transcenderunt in urbem armati,
7 illud principium uelut noui atque integri laboris fuit. nam
Macedones qui in praesidio erant et multi et delecti, glo-
riam etiam egregiam rati si armis potius et uirtute quam
8 moenibus urbem tuerentur, conferti pluribus introrsus or-
dinibus acie firmata, cum transcendere ruinas sensissent
Romanos, per impeditum ac difficilem ad receptum locum
9 expulerunt. id consul aegre passus, nec eam ignominiam ad
unius modo oppugnandae moram urbis sed ad summam
uniuersi belli pertinere ratus, quod ex momentis paruarum
plerumque rerum penderet, purgato loco qui strage semiru-

17.1 repetita χ : repetit *B* **2** nummi ψφ*mg* (*pro* treceni *AP*) : *om.* *B*φ : *fort. nomen Graecum intercidit*, nummi *glossemate scripto* **3** emporium *B* : et caporium χ **4** ⟨Atragis⟩ *McDonald* : Atracis *pro* atrocioremque *Gron.*, *post* atrocioremque *Drak.*, *hic Heus.* ea qua ψα*A* : aequa *B* : ea q̄ *E* : ea quam *P* **8** sensissent *B*χ : siuissent *M. Müller* **9** oppugnandae *B*α : expugnandae χ plerumque χ : plerum *B*

10 ti muri cumulatus erat, turrim ingentis altitudinis, magnam
uim armatorum multiplici tabulato portantem, promouit,
11 et cohortes in uicem sub signis quae cuneum Macedonum –
phalangem ipsi uocant –, si possent, ui perrumperent emit-
12 tebat. sed ad loci angustias, haud late patente interuallo
diruti muri, genus armorum pugnaeque hosti aptius erat.
13 ubi conferti hastas ingentis longitudinis prae se Macedones
obiecissent, uelut in constructam densitate clipeorum testu-
dinem Romani pilis nequiquam emissis cum strinxissent
14 gladios, neque congredi propius neque praecidere hastas
poterant, et si quam incidissent aut praefregissent, hastile
fragmento ipso acuto inter spicula integrarum hastarum uel-
15 ut uallum explebat. ad hoc et muri pars utraque integra
tuta praestabat latera, nec ex longo spatio aut cedendum
aut impetus faciendus erat, quae res turbare ordines solet.
16 accessit etiam fortuita res ad animos eorum firmandos; nam
17 cum turris per aggerem parum densati soli ageretur, rota
una in altiorem orbitam depressa ita turrim inclinauit ut
speciem ruentis hostibus trepidationemque + insanam +
superstantibus armatis praebuerit.
18 Cum parum quicquam succederet, consul minime aequo
animo comparationem militum generisque armorum fieri

10 turrim *Par.* : turrem *B*χ promouit χ : *om. B* **12** loci angustias *B* : loca angusta χ **14** praecidere χ : praecedere *B* quam *Fr.2* : quas *B*χ, *fort. recte* hastile ... explebat *B Fr.2* : hastilia ... explebant χ : hastilia ... explebat *Par.* **15** ad hoc ... praestabat χ : *om. B* **16** fortuita *B Gel.* ("*lego*") : fortiter χ **17** trepidationemque ... praebuerit χ : *spat. B* : *del.* -que *Bekker* + insanam + (-neem *V*) χ : ingen⟨t⟩em *uel* ⟨n⟩on uanam *Madvig* : unam *H.J.M.* : subitam *uel* iniec⟨t⟩am *Burck* : inanem *Shackleton Bailey* **18.1** consul α(*aVoss.*) : consuli *B*χ generisque armorum φ : generis armorumque ψα : generis armorum *B*

2 patiebatur, simul nec maturam expugnandi spem nec ratio-
nem procul a mari et in euastatis belli cladibus locis hiber-
3 nandi ullam cernebat. itaque relicta obsidione, quia nullus
in tota Acarnaniae atque Aetoliae ora portus erat qui simul
et omnes onerarias quae commeatum exercitui portabant
4 caperet, et tecta ad hibernandum legionibus praeberet, An-
ticyra in Phocide in Corinthium uersa sinum ad id opportu-
nissime sita uisa, quia nec procul Thessalia hostiumque lo-
5 cis aberat, et ex aduerso Peloponnesum exiguo maris spatio
diuisam, ab tergo Aetoliam Acarnaniamque, ab lateribus
6 Locridem ac Boeotiam habebat. Phocidis primo impetu
Phanoteam sine certamine cepit. Anticyra haud multum
7 oppugnando morae praebuit. Ambryssus inde Hyampolis-
que receptae. Daulis, quia in tumulo excelso sita est, nec
8 scalis nec operibus capi poterat: lacessendo missilibus eos
qui in praesidio erant cum ad excursiones elicuissent, refu-
giendo in uicem insequendoque et leuibus sine effectu cer-
taminibus eo neglegentiae et contemptus adduxerunt ut
cum refugientibus in portam permixti impetum Romani fa-

2 rationem $B\alpha A^2$ *Gel.* ("*lege*") : stationem χ in euastatis χ : ne uastatis *B* **3** relicta *B* *Gel.* ("*pro* reiecta") : reiecta χ **4** Corinthium φ : Corinthum *B*ψα(*Holk. Esc. Voss.*) hostiumque χ : hostium *B* aberat *B* : abibat φ : habebat *VLEsc.* : abbat *N* **5** diuisam *B* : diuisam et $B^1\chi$ **6** (certa)mine cepit χ : *spat. B* oppugnando *B* : in oppugnando χ, *fort. recte* morae praebuit *B* : praebuit morae (in ore *N*) χ **7** Ambryssus *scripsi* : Ambrussum *B* : Ambrussuum φ : Ambrussium *N* : Ambrusuum *V* : Ambrysus *Asc.*(*1510*) Daulis *Gel.* ("*pro* Daculisia") : Daulias *B* : Daulisias *LN* : Claulisias *V* : Daculisias *EP* : Claculisias *A* **8** insequendoque χ : sequendoque *B* ut χ : *om. B* impetum ... facerent *B*χ : impetu ⟨ea⟩m caperent *uel lac. post* facerent *Duker* : ... facerent ⟨oppidum ceperint⟩ *Damsté* : ... facerent ⟨et oppidum expugnarent⟩ *Rossbach*

9 cerent. et alia ignobilia castella Phocidis terrore magis
quam armis in potestatem uenerunt. Elatia clausit portas,
nec, nisi ui cogerentur, recepturi moenibus uidebantur aut
ducem aut exercitum Romanum.
19 Elatiam obsidenti consuli rei maioris spes adfulsit, Achae-
orum gentem ab societate regia in Romanam amicitiam
2 auertendi. Cycliadan principem factionis ad Philippum
trahentium res expulerant; Aristaenus, qui Romanis gen-
3 tem iungi uolebat, praetor erat. classis Romana cum Attalo
et Rhodiis Cenchreis stabat, parabantque communi omnes
4 consilio Corinthum oppugnare. optimum igitur ratus est,
priusquam eam rem adgrederentur, legatos ad gentem
Achaeorum mitti, pollicentes, si ab rege ad Romanos defe-
cissent, Corinthum contributuros in antiquum gentis conci-
5 lium. auctore consule legati a fratre eius L. Quinctio et
Attalo et Rhodiis et Atheniensibus ad Achaeos missi. Si-
6 cyone datum est iis concilium. erat autem non admodum
simplex habitus inter Achaeos animorum: terrebat Nabis
7 Lacedaemonius, grauis et adsiduus hostis; horrebant Ro-
mana arma; Macedonum beneficiis et ueteribus et recenti-
bus obligati erant; regem ipsum suspectum habebant pro
8 eius crudelitate perfidiaque, neque ex iis quae tum ad tem-
pus faceret aestimantes grauiorem post bellum dominum
9 futurum cernebant. neque solum quid in senatu quisque
ciuitatis suae aut in communibus conciliis gentis pro senten-

19–23.3: *App. Mac.* 7, *Paus.* 7.8.1–2, *Zon.* 9.16.3

9 et *BA*^{2} *Fr.2* : sex χ **19.1** Elatiam χ : et late iam *B* **2** Cycliadan *B* : Cycliadam *AP* : Cycliadem *E* : Cicladem *N* : Cicliadem *V* : Cicladam *L* **3** Cenchreis *ed. Rom.* : Cenchariis *B* : Cenchris φ : Cenc(-t- *V*)ris ψ **4** contributuros *B* : (h)iis contributuros χ **5** A(O- *N*)chaeos χ : Chalceos *B* est (h)i(i)s *BEsc.L* : (h)iis est χ **6** Nabis *B* : eos χ **7** et recentibus *B* : eius ore gentibus χ pro . . . perfidiaque χ : *om. B*

10 tia dicerent ignorabant, sed ne ipsis quidem secum cogitantibus quid uellent aut quid optarent satis constabat. ad homines ita incertos introductis legatis potestas dicendi facta
11 est. Romanus primum legatus L. Calpurnius, deinde Attali
12 regis legati, post eos Rhodii disseruerunt; Philippi deinde legatis potestas dicendi facta est; postremi Athenienses, ut refellerent Macedonum dicta, auditi sunt. ii fere atrocissime in regem, quia nulli nec plura nec tam acerba passi
13 erant, inuecti sunt. et illa quidem contio sub occasum solis, tot legatorum perpetuis orationibus die absumpto, dimissa est.

20 Postero die aduocatur concilium; ubi cum per praeconem, sicut Graecis mos est, suadendi si quis uellet potestas a magistratibus facta esset, nec quisquam prodiret, diu silen-
2 tium aliorum alios intuentium fuit. neque mirum si quibus sua sponte uolutantibus res inter se repugnantes obtorpuerant quodam modo animi, eos orationes quoque insuper turbauerant, utrimque quae difficilia essent promendo
3 admonendoque per totum diem habitae. tandem Aristaenus praetor Achaeorum, ne tacitum concilium dimitteret, 'ubi' inquit 'illa certamina animorum, Achaei, sunt, quibus in conuiuiis et circulis, cum de Philippo et Romanis mentio
4 incidit, uix manibus temperatis? nunc in concilio ad eam rem unam indicto, cum legatorum utrimque uerba audieritis, cum referant magistratus, cum praeco ad suadendum

10 optarent *Bχ* : opt⟨imum put⟩arent *M. Müller* **11** Calpurnius *Vat. Lat.* 1852^{2} : Carpunnius *Bχ* **12** ii *BL*(hi) *Gel.* ("*et* ii fere"): *om.* *χ* **20.2** si ... eos *φ* : si ... eos si *Bψ* : ⟨e⟩st ... eos si *Ussing* uolutantibus *B*P^{x} : uoluntantibus *ψP* : uoluntatibus *AE* animi *φ* : animis *Bψα*(-os *Holk.*) admonendoque *χ* : promonendoque *B* habitae *χ* : habita et *B* **3** temperatis *B* *Fr.2* : temperabatis *χ* **4** rem *B* : *om.* *χ*

5 uocet, obmutuistis. si non cura salutis communis, ne studia
quidem, quae in hanc aut in illam partem animos uestros
6 inclinarunt, uocem cuiquam possunt exprimere? cum prae-
sertim nemo tam hebes sit qui ignorare possit dicendi ac
suadendi quod quisque aut uelit aut optimum putet nunc
occasionem esse, priusquam quicquam decernamus: ubi se-
mel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante displicu-
7 erit, pro bono atque utili fore defendendum.' haec adhorta-
tio praetoris non modo quemquam unum elicuit ad sua-
dendum, sed ne fremitum quidem aut murmur contionis
tantae ex tot populis congregatae mouit.

21 Tum Aristaenus praetor rursus: 'non magis consilium uo-
bis, principes Achaeorum, deest quam lingua; sed suo quis-
que periculo in commune consultum non uolt. forsitan ego
quoque tacerem, si priuatus essem: nunc praetori uideo aut
non dandum concilium legatis fuisse aut non sine responso
2 eos dimittendos esse; respondere autem nisi ex uestro de-
creto qui possum? et quoniam nemo uestrum qui in hoc
concilium aduocati estis pro sententia quicquam dicere uolt
aut audet, orationes legatorum hesterno die dictas ⟨ut⟩ pro

5 in illam *BPar.L ed. Rom.* : illam χ *Fr.2* **6** fore *B* : federe χ **7** non modo *B*χ : non modo ⟨non⟩ *Kühner* (*K–St, 2.64*) **21.1** praetori *BV* : praetor φ*NL* non sine ... dimittendos *Weiss.* : non sine ... non dimittendos *B* : inde sine ... dimittendos non χ : inde (idem *Par.Voss.*) sine ... dimittendos α **2** dictas ⟨ut⟩ pro sententiis *scripsi* : pro sententiis dictas *B*χ : dictas pro sententiis *Par. Fr.2* : dictas *Hertz* : ⟨ut⟩ (⟨sicut⟩ *Zingerle*) pro sententiis dictas *Madvig* (*e*) : pro sententiis dictis *M. Müller* (*1866*)

3 sententiis percenseamus, perinde ac non postulauerint quae e re sua essent sed suaserint quae nobis censerent
4 utilia esse. Romani Rhodiique et Attalus societatem amicitiamque nostram petunt, et in bello quod aduersus Philip-
5 pum gerunt se a nobis adiuuari aequum censent. Philippus societatis secum admonet et iuris iurandi, et modo postulat ut secum stemus, modo ne intersimus armis contentum ait
6 se esse. nulline uenit in mentem cur qui nondum socii sunt plus petant quam socius? non fit hoc neque modestia Phi-
7 lippi neque impudentia Romanorum, Achaei: fortuna et dat fiduciam postulantibus et demit. Philippi praeter legatum uidemus nihil; Romana classis ad Cenchreas stat, urbium Euboeae spolia prae se ferens, consulem legionesque eius, exiguo maris spatio diiunctas, Phocidem ac Locridem
8 peruagantem uidemus: miramini cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi ut pro rege arma caperemus aduersus
9 Romanos modo egerit? qui, si ex eodem foedere ac iure iurando cuius nobis religionem iniciebat rogemus eum ut nos Philippus et ab Nabide ac Lacedaemoniis et ab Romanis defendat, non modo praesidium quo tueatur nos, sed ne
10 quid respondeat quidem nobis sit inuenturus, non hercule magis quam ipse Philippus priore anno, qui pollicendo se aduersus Nabidem bellum gesturum cum temptasset no-

3 postulauerint χ : postulauerant *B* **4** gerunt α : gerant *B*χ **5** secum (admonet) *B*χ : *del. Cauer* (*JPhV 1890, 215*) et modo *B*α : modo χ ut χ *: om. B* ne *B*χ : ni *Madvig* (*1884*) **6** Achaei χ : *spat. B* **7** fortuna *B* : portus χ Cenchreas *Lips. Par.* : Cencreas *B*χ **8** Cl(D-)eomed(-cl-)on χ : (diffidaNT̃) ercleomeden *B* **9** nobis α(*aVoss.*) : uobis *B*χ (u- *in ras. P*) et (ab Romanis) χ : atque *B* non *B* : ne φ : nec ψ quid *B*χ : quod *Wesenberg*

11 stram iuuentutem hinc in Euboeam extrahere, postquam
nos neque decernere id sibi praesidium neque uelle inligari
Romano bello uidit, oblitus societatis eius quam nunc iactat
uastandos depopulandosque Nabidi ac Lacedaemoniis reli-
12 quit. ac mihi quidem minime conueniens inter se oratio
Cleomedontis uisa est. eleuabat Romanum bellum, euen-
tumque eius eundem fore qui prioris belli quod cum Philip-
13 po gesserint dicebat. cur igitur nostrum ille auxilium absens
petit potius quam praesens nos, socios ueteres, simul ab
Nabide ac Romanis tueatur? nos dico? quid ita passus est
Eretriam Carystumque capi? quid ita tot Thessaliae urbes?
14 quid ita Locridem Phocidemque? quid ita nunc Elatiam
oppugnari patitur? cur excessit faucibus Epiri claustrisque
illis inexpugnabilibus super Aoum amnem, relictoque
quem insidebat saltu penitus in regnum abiit? aut ui aut
15 metu aut uoluntate. si sua uoluntate tot socios reliquit ho-
stibus diripiendos, qui recusare potest quin et socii sibi con-
16 sulant? si metu, nobis quoque ignoscat timentibus; si uictus
armis cessit, Achaei Romana arma sustinebimus, Cleome-
don, quae uos Macedones non sustinuistis? an tibi potius
credamus Romanos non maioribus copiis nec uiribus nunc
bellum gerere quam antea gesserint, potius quam res ipsas

11 nos χ : *om. B* depopulandosque χ : populandosque *B* **14** Elatiam χ : Elateiam *B* abiit α(*om. Lips.*) : abit *B*χ aut ... uoluntate *hic Madvig*, *ante* relictoque χ : aut uoluntate *ante* relictoque *B* : *del. Bekker*, *fort. recte* **15** qui *B* : quid χ quin et socii sibi χ : qui ne sociis ibi *B* **16** potius ... potius *B*χ : *alterutrum del. Perizonius*

17 intueamur? Aetolos tum classe adiuuerunt; nec duce con-
sulari nec exercitu bellum gesserunt; sociorum Philippi ma-
ritimae tum urbes in terrore ac tumultu erant; mediterra-
nea adeo tuta ab armis Romanis fuerunt ut Philippus Aeto-
los nequiquam opem Romanorum implorantes depopulare-
18 tur: nunc autem defuncti bello Punico Romani, quod per
sedecim annos uelut intra uiscera Italiae tolerauerunt, non
praesidium Aetolis bellantibus miserunt, sed ipsi duces belli
19 arma terra marique simul Macedoniae intulerunt. tertius
iam consul summa ui gerit bellum. Sulpicius in ipsa Mace-
donia congressus fudit fugauitque regem, partem opulentis-
20 simam regni eius depopulatus: nunc Quinctius tenentem
claustra Epiri, natura loci munimentis exercitu fretum, ca-
stris exuit, fugientem in Thessaliam persecutus praesidia
regia sociasque urbes eius prope in conspectu regis ipsius
expugnauit.
21 Ne sint uera quae Atheniensis modo legatus de crudelitate
auaritia libidine regis disseruit; nihil ad nos pertineant quae
in terra Attica scelera in superos inferosque deos sunt ad-
22 missa, multo minus quae Ciani Abydenique, qui procul ab
nobis absunt, passi sunt; nostrorum ipsi uolnerum, si uoltis,
23 obliuiscamur, caedes direptionesque bonorum Messenae in
media Peloponneso factas, et hospitem Cyparissiae Chari-
telen contra ius omne ac fas inter epulas prope ipsas occi-
sum, et Aratum patrem filiumque Sicyonios, cum senem

17 tum *B* : etiam χ : *del. Gel.* ("*dele*") : ⟨t⟩antum *Gron.* consulari *B*χ : consule *uel del. Crév.* opem χ : orem *B* **18** non χ : non in *B* : non i⟨a⟩m *Weiss.* : non ⟨classem⟩ in *id.* (*1860*) **20** exercitu *Weiss.* : exercitus *B*χ : exercituque *Harl. 2671*, *fort. recte* eius *B*χ : *del. Gemoll* (*JPhV 1889, 14*) **21** Atheniensis ... legatus ... disseruit *B* : Athenienses ... legati ... dixerunt χ sunt *Gron.* : sint *B*χ **22** quae *ed. Rom.* : .q' *B* : quam χ Ciani *Sig.* : Clani *B*α(*Lips.Esc.Voss.* : Claui *Holk.* : Olani *Par.*) : Elani ψ : Elatii φ **23** factas et *B* : factae sed χ Charitelen *Bekker* : Garitelen *B* : Garitenen χ Aratum L^2 : armatum *B*χ

infelicem parentem etiam appellare solitus esset, interfec-
24 tos, filii etiam uxorem libidinis causa in Macedoniam aspor-
tatam; cetera stupra uirginum matronarumque obliuioni
25 dentur. ne sit cum Philippo res, cuius crudelitatis metu ob-
mutuistis omnes – nam quae alia tacendi aduocatis in conci-
lium causa est? –: cum Antigono, mitissimo ac iustissimo
rege et de nobis omnibus optime merito, existimemus dis-
ceptationem esse: num id postularet facere nos quod fieri
26 non posset? paeneinsula est Peloponnesus, angustis Isthmi
faucibus continenti adhaerens, nulli apertior neque oppor-
27 tunior quam nauali bello. si centum tectae naues et quin-
quaginta leuiores apertae et triginta Issaei lembi mariti-
mam oram uastare, et expositas prope in ipsis litoribus ur-
bes coeperint oppugnare, in mediterraneas scilicet nos ur-
bes recipiemus, tamquam non intestino et haerente in ipsis
28 uisceribus uramur bello? cum terra Nabis et Lacedaemonii
mari classis Romana urgebunt, unde regiam societatem et

appellare solitus χ : appellares oblitus *B* **24** filii etiam *Fr. 2* : *spat.* eius *B* : pili eius χ : fili eius *Vat. Pal. Lat. 877* : Poly⟨cratiam⟩ eius *Sabell.* : Poly⟨cr⟩atiam filii (*1860*) (*uel* fili eius) *Weiss.* **25** sit *Duker* : sint *B*χ crudelitatis ψ : credulitatis BPA^2 : credulitas *APmg* : crudelitas *E*α (*Holk. Esc. Voss.* : crudelitates *Lips. Par.*) esse: num *sic distinxit ed. Rom.* : esse, num *McDonald* id ... facere nos *B*χ : ⟨si⟩ id ... faceremus *M. Müller* (*1886*) quod fieri *Bekker* : quod reri *B* : quo cum fieri χ : quod ⟨re publica nostra incolumi⟩ fieri *M. Müller* (*1886*) **26** Isthmi *B* : Isthami ψA^2 : hi *spat. A* : Hist(h)ini *EP* : Hischami *Holk. Voss.* : Histami *Esc.* : Hischimi *Par.* : Hyscimi *Lips.* **27** triginta *B*α*P Fr. 2* : centum triginta ψ*AE* : centum *Pmg* Issaei *Madvig* : Issaici *BNC* : Isyaici *V* : Issanci *L* : Hissaci φ uastare et χ : uastaret *B* scilicet ... urbes χ : *spat. B* : *del.* urbes *Weiss.* **28** Nabis χ : bis *B* unde regiam χ : unde rectam *B* : ⟨...⟩ unde regiam, ⟨quid erit⟩ *uel* ⟨quae perfugia restabunt⟩ *supplens*, *Madvig* : regiam *Wesenberg* : ⟨quo eu⟩entu (*uel* frus⟨tra⟩ *uel* nequ⟨iquam⟩) regiam *M. Müller* (*1886*) : *fort.* regiamne

Macedonum praesidia implorem⟨us⟩? an ipsi nostris armis
ab hoste Romano tutabimur urbes quae oppugnabuntur?
29 egregie enim Dymas priore bello sumus tutati! satis exem-
plorum nobis clades alienae praebent: ne quaeramus quem
ad modum ceteris exemplo simus.
30 Nolite, quia ultro Romani petunt amicitiam, id quod op-
31 tandum uobis ac summa ope petendum erat fastidire. metu
enim uidelicet compulsi et deprensi in aliena terra, quia sub
umbra uestri auxilii latere uolunt, in societatem uestram
confugiunt, ut portibus uestris recipiantur, ut commeatibus
32 utantur! mare in potestate habent; terras quascumque
adeunt extemplo dicionis suae faciunt; quod rogant, cogere
possunt; quia pepercisse uobis uolunt, committere uos cur
33 pereatis non patiuntur. nam quod Cleomedon modo tam-
quam mediam et tutissimam uobis uiam consilii, ut quiesce-
retis abstineretisque armis, ostendebat, ea non media sed
34 nulla uia est. etenim praeterquam quod aut accipienda aut
spernenda uobis Romana societas est, quid aliud quam nus-
quam gratia stabili, uelut qui euentum exspectauerimus ut
fortunae adplicaremus nostra consilia, praeda uictoris eri-
35 mus? nolite, si quod omnibus uotis petendum erat ultro
offertur, fastidire. non quemadmodum hodie utrumque uo-
bis licet, sic semper liciturum est: nec saepe nec diu eadem
36 occasio erit. liberare uos a Philippo iam diu magis uoltis
quam audetis. sine uestro labore et periculo qui uos in

implorem⟨us⟩ *Madvig* : implorem *Bχ* Dymas *B* : By(i)mas *χ* **30** summa ope petendum *χ* : summa repetendum *B* : summopere petendum *Det. ap. Drak.* **31** et deprensi *χ* : *om. B* **33** quod *Bχ* : quam *Wesenberg* **34** etenim *χ* : enim *B* spernenda *B* : aspernanda *φ*, *fort. recte* : aspernenda *ψ* **35** uotis *χ* : uultis *B* **36** in *χ* : om. *B* mare *χ* : *om. B*, *fort. recte*

libertatem uindicarent cum magnis classibus exercitibusque
37 mare traiecerunt. hos si socios aspernamini, uix mentis sa-
nae estis; sed aut socios aut hostes habeatis oportet.'
22 Secundum orationem praetoris murmur ortum aliorum
cum adsensu, aliorum inclementer adsentientes increpan-
2 tium; et iam non singuli tantum sed populi uniuersi inter se
altercabantur. tum inter magistratus gentis – damiurgos uo-
cant, decem numero creantur – certamen nihilo segnius
3 quam inter multitudinem esse. quinque relaturos de socie-
tate Romana se aiebant suffragiumque daturos; quinque
lege cautum testabantur ne quid quod aduersus Philippi
societatem esset aut referre magistratibus aut decernere
concilio ius esset. is quoque dies iurgiis est consumptus.
4 Supererat unus iusti concilii dies; tertio enim lex iubebat
decretum fieri; in quem adeo exarsere studia ut uix paren-
5 tes ab liberis temperauerint. Pisias Pellenensis erat: filium
damiurgum nomine Memnonem habebat, partis eius quae
6 decretum recitari perrogarique sententias prohibebat. is
diu obtestatus filium ut consulere Achaeos communi saluti
pateretur, neu pertinacia sua gentem uniuersam perditum
7 iret, postquam parum proficiebant preces, iuratus se eum
sua manu interempturum, nec pro filio sed pro hoste habi-
8 turum, minis peruicit ut postero die coniungeret iis se qui
referebant. qui cum plures facti referrent, omnibus fere
populis haud dubie adprobantibus relationem ac prae se
9 ferentibus quid decreturi essent, Dymaei ac Megalopolitani
et quidam Argiuorum, priusquam decretum fieret, consur-
rexerunt ac reliquerunt concilium, neque mirante ullo nec
10 improbante. nam Megalopolitanos auorum memoria pulsos
ab Lacedaemoniis restituerat in patriam Antigonus, et Dy-
maeis captis nuper direptisque ab exercitu Romano, cum

22.3 referre χ : ferre *B* is *Weiss.* : his *B* : hic χ **5** Pisias *Madvig* : Risias *BPar.* : Risiasus (-sius *ALips.*) χ : Rhisias *Kreyssig* **7** preces χ : parum *B*

redimi eos ubicumque seruirent Philippus iussisset, non li-
11 bertatem modo sed etiam patriam reddiderat; iam Argiui,
praeterquam quod Macedonum reges ab se oriundos cre-
dunt, priuatis etiam hospitiis familiarique amicitia plerique
12 inligati Philippo erant. ob haec concilio quod inclinauerat
ad Romanam societatem iubendam excesserunt, ueniaque
iis huius secessionis fuit et magnis et recentibus obligatis
beneficiis.

23 Ceteri populi Achaeorum cum sententias perrogarentur,
societatem cum Attalo ac Rhodiis praesenti decreto con-
2 firmarunt: cum Romanis, quia iniussu populi non poterat
rata esse, in id tempus quo Romam mitti legati possent
3 dilata est; in praesentia tres legatos ad L. Quinctium mitti
placuit, et exercitum omnem Achaeorum ad Corinthum
admoueri, captis Cenchreis iam urbem ipsam Quinctio op-
pugnante.

4 Et hi quidem e regione portae quae fert Sicyonem posue-
runt castra. Romani Cenchreas uersam partem urbis, Atta-
lus traducto per Isthmum exercitu ab Lechaeo, alterius ma-
ris portu, oppugnabant, primo segnius, sperantes seditio-
5 nem intus fore inter oppidanos ac regium praesidium. post-
quam uno animo omnes et Macedones tamquam commu-
nem patriam tuebantur et Corinthii ducem praesidii An-
drosthenen haud secus quam ciuem et suffragio creatum
6 suo imperio in se uti patiebantur, omnis inde spes ⟨op⟩pu-
gnantibus in ui et armis et operibus erat. undique aggeres

10 patriam χ : *om. B* reddiderat χ : reddiderant *B* **23.1** Attalo *ed. Med. 1478* : Romanis *B*χ : *del.* Romanis ac φ*mg* **3** Cenchreis *ed. Rom.* : Cenchriis *B*φ : Cencris ψ **4** hii φ : ii *B*ψ Cenc(h)reas *B*χ : *ante add.* ⟨ad⟩ *ed. Rom.*, ⟨in⟩ *Hertz* **5** in se uti *B* : iuste ψα : iusti φ : uti *AmgPmg* **6** ⟨op⟩pugnantibus *Gron.* : pugnantibus *B*χ erat *Holk.* : erant *B*χ

7 haud facili aditu ad moenia admouebantur. aries ex ea par-
te quam Romani oppugnabant aliquantum muri diruerat;
in quem locum, quia nudatus munimento erat, protegen-
dum armis cum Macedones concurrerent, atrox proelium
8 inter eos ac Romanos ortum est. ac primo multitudine faci-
le expellebantur Romani; adsumptis deinde Achaeorum
Attalique auxiliis aequabant certamen, nec dubium erat
quin Macedonas Graecosque facile loco pulsuri fuerint.
9 transfugarum Italicorum magna multitudo erat, pars ex
Hannibalis exercitu metu poenae a Romanis Philippum se-
cuta, pars nauales socii, relictis nuper classibus ad spem
honoratioris militiae transgressi: hos desperata salus, si Ro-
mani uicissent, ad rabiem magis quam audaciam accen-
debat.
10 Promunturium est aduersus Sicyonem Iunonis quam uo-
cant Acraeam, in altum excurrens; traiectus inde Corin-
11 thum septem fere milium passuum. eo Philocles regius et
ipse praefectus mille et quingentos milites per Boeotiam
duxit; praesto fuere ab Corintho lembi qui praesidium id
12 acceptum Lechaeum traicerent. auctor erat Attalus incen-
sis operibus omittendae extemplo oppugnationis: pertina-
cius Romanus in incepto perstabat. is quoque ut pro omni-
bus portis disposita uidet praesidia regia, nec facile erum-
pentium impetus sustineri posse, in Attali sententiam con-

7 diruerat χ : diuerberat *B* protegendum χ : procedendum *B* concurrerent *B* : concurrissent χ, *fort. recte* **9** secuta *B*χ : secuti *Fr.2* **10** traiectus φ : transiectus ψ : traictos *B* fere milium *B* : milia fere ψ : milia ferme φ : milia ferme militum (milium *Esc.*) α **11** milites χ : mites *B* praesto χ : praetio *B* Lecheum χ : *spat.* *B* **12** Romanus in incepto *Weiss.* : cum intus Romanus in incepto *B* : Quintius anusi(an *ras.* *P*, -ixus P^x)nineepio (*uarie diuisum*) χ : in incepto *corr. ex* nineepio P^x : Quintius in incepto *Gel.* ("*restituimus*") : contra Romanus in incepto *Schenkl* (*Z*) uidet *B* : uidit χ

13 cessit. ita inrito incepto dimissis Achaeis reditum ad naues
est: Attalus Piraeum, Romani Corcyram petierunt.
24 Dum haec ab nauali exercitu geruntur, consul in Phocide,
ad Elatiam castris positis, primo conloquiis rem per princi-
2 pes Elatensium temptauit. postquam nihil esse in manu
sua, et plures ualidioresque esse regios quam oppidanos
respondebatur, tum simul ab omni parte operibus armisque
3 urbem est adgressus. ariete admoto cum quantum inter tur-
res muri erat prorutum cum ingenti fragore ac strepitu nu-
dasset urbem, simul et cohors Romana per apertum recenti
4 strage iter inuasit, et ex omnibus oppidi partibus, relictis
suis quisque stationibus, in eum qui premebatur impetu
5 hostium locum concurrerunt. eodem tempore Romani et
ruinas muri superuadebant et scalas ad stantia moenia infe-
rebant; et dum in unam partem oculos animosque hostium
certamen auerterat, pluribus locis scalis capitur murus, ar-
6 matique in urbem transcenderunt. quo tumultu audito ter-
riti hostes, relicto quem conferti tuebantur loco, in arcem
7 omnes, inermi quoque sequente turba, confugerunt. ita ur-
be potitur consul; qua direpta, missis in arcem qui uitam
regiis si inermes abire uellent, libertatem Elatensibus polli-
cerentur, fideque in haec data, post dies paucos arcem re-
cipit.

24: *Paus.* 10.34.4

13 in(r)rito χ : intra *B* : in B^1 **24.1** consul in χ : consuli *B* Elatiam χ : *om. B* Elatensium *B*χ : Elate⟨e⟩nsium *Wesenberg*; *sic etiam* §7 **3** admoto quum *Jacobs* (*391*) : admotoque *B* : admoto χ turres *B*χ : ⟨duas⟩ turres *Madvig* : ⟨tres⟩ turres *Hertz* urbem χ : *om. B* Romana χ : *om. B* **4** locum α(*Holk.Lips.Esc.*) : locus *B*χ **5** et ruinas χ : ruinas *BHolk.* **7** inermes abire *B* : abire inermes χ

25 Ceterum aduentu in Achaiam Philoclis regii praefecti non
Corinthus tantum liberata obsidione, sed Argiuorum quo-
que ciuitas per quosdam principes Philocli prodita est,
2 temptatis prius animis plebis. mos erat comitiorum die pri-
mo uelut ominis causa praetores pronuntiare Iouem Apolli-
nemque et Herculem: additum lege erat ut his Philippus rex
3 adiceretur. cuius nomen post pactam cum Romanis societa-
4 tem quia praeco non adiecit, fremitus primo multitudinis
ortus, deinde clamor subicientium Philippi nomen iuben-
tiumque legitimum honorem usurpare, donec cum ingenti
5 adsensu nomen recitatum est. huius fiducia fauoris Philo-
cles arcessitus nocte occupat collem imminentem urbi – La-
risam eam arcem uocant –, positoque ibi praesidio cum
lucis principio signis infestis ad subiectum arci forum uade-
6 ret, instructa acies ex aduerso occurrit. praesidium erat
Achaeorum, nuper impositum, quingenti fere iuuenes de-
lecti omnium ciuitatium; Aenesidemus Dymaeus praeerat.
7 ad hos orator a praefecto regio missus qui excedere urbe
iuberet – neque enim pares eos oppidanis solis, qui idem
quod Macedones sentirent, nedum adiunctis Macedonibus
esse, quos ne Romani quidem ad Corinthum sustinuissent –,
8 primo nihil nec ducem nec ipsos mouit; post paulo, ut
Argiuos quoque armatos ex parte altera uenientes magno
agmine uiderunt, certam perniciem cernentes, omnem ta-
men casum, si pertinacior dux fuisset, uidebantur subituri.
9 Aenesidemus, ne flos Achaeorum iuuentutis simul cum ur-

25: *cf. Pol.* 18.13–15

25.1 temptatis χ : tempestatis *B* **2** ominis *Ves.* (*in ras.*) *Gel.* (“*non* honoris”) : omnis *B*χ praetores ψ*AP* : praetore *B* : praetorem *E* lege β : legi *B*χ **5** infestis χ : infectis *B* **7** ad hos orator *B* : ad hos (hoc *Lips.Par.*) trator (tractor *Holk.Par.* : tr^{a}atorum *Lips.*) ψα : adhortrator *AE* : adhortator *P* urbe χ : *spat. B* qui idem *B Gel.* (“*non* quidem”) : quidem χ **8** si χ : *om. B* uidebantur χ : uidebatur *B*

be amitteretur, pactus a Philocle ut abire illis liceret, ipse
quo loco steterat armatus cum paucis clientibus non exces-
10 sit. missus a Philocle qui quaereret quid sibi uellet: nihil
statu moto, cum proiecto prae se clipeo staret, in praesidio
creditae urbis moriturum se armatum respondit. tum iussu
11 praefecti a Thracibus coniecta tela interfectique omnes. et
post pactam inter Achaeos ac Romanos societatem duae
nobilissimae urbes, Argi et Corinthus, in potestate regis
12 erant. haec ea aestate ab Romanis in Graecia terra marique
gesta.
26 In Gallia nihil sane memorabile ab Sex. Aelio consule ge-
2 stum. cum duos exercitus in prouincia habuisset, unum re-
tentum quem dimitti oportebat, cui L. Cornelius proconsul
praefuerat – ipse ei C. Heluium praetorem praefecit –, al-
3 terum quem in prouinciam adduxit, totum prope annum
Cremonensibus Placentinisque cogendis redire in colonias,
unde belli casibus dissipati erant, consumpsit.
4 Quemadmodum Gallia praeter spem quieta eo anno fuit,
5 ita circa urbem seruilis prope tumultus est excitatus. obsi-
des Carthaginiensium Setiae custodiebantur: cum iis ut
6 principum liberis magna uis seruorum erat; augebant eo-
rum numerum, ut ab recenti Africo bello, et ab ipsis Setinis

26.4–18: *Zon.* 9.16.6

9 a *B* : cum χ **10** statu moto *Madvig* : statu modo *B*φ : tantum modo *NL*φ*mg* : *in V nil nisi* -tu modo *legitur*; respondit sta- V^x : fatus tantum modo *ed. Rom.* : statu mutato *uel* statu motus *anon. ap. Gron.* : is; tantum modo *Harant* : motus tantum modo *M. Müller* **11** et *B*χ : it⟨a⟩ *Shackleton Bailey* ac *BHolk.* : a ψ : ad φ urbes *B* : ciuitates χ **26.2** retentum χ : petentum *B* proconsul χ : procos. *B* : *fort.* pro consule **3** redire *B*χ : *del. Vases* ('Αθηνᾶ *1898, 412*) **6** Setinis *B* : Set(c)anis χ captiua *B*χ : *del. J. H. Voss*

captiua aliquot nationis eius empta ex praeda mancipia.
7 ⟨...⟩ cum coniurationem fecissent, missis ex eo numero
primum qui in Setino agro, deinde circa Norbam et Cer-
ceios seruitia sollicitarent, satis iam omnibus praeparatis,
ludis qui Setiae prope diem futuri erant spectaculo inten-
8 tum populum adgredi statuerant, Setia per caedem et re-
pentinum tumultum capta Norbam et Cerceios occupare
⟨...⟩ seruitia. huius rei tam foedae indicium Romam ad L.
9 Cornelium Lentulum praetorem urbanum delatum est. se-
rui duo ante lucem ad eum uenerunt atque ordine omnia
10 quae ⟨f⟩acta futuraque erant exposuerunt. quibus domi cu-
stodiri iussis, praetor senatu uocato edoctoque quae indices
adferrent, proficisci ad eam coniurationem quaerendam at-
11 que opprimendam iussus, cum quinque legatis profectus
obuios in agris sacramento rogatos arma capere et sequi
12 cogebat. hoc tumultuario dilectu, duobus milibus ferme ho-
minum armatis, Setiam omnibus quo pergeret ignaris uenit.

6–7 praeda ... ⟨...⟩ cum coniurationem *sic lac. indicaui* : ex praeda mancipia cum coniurationem χ : *spat. B* : ⟨ea⟩ quum ... *uel* cum ⟨iis quum⟩ *Madvig* : ⟨ii⟩ cum *H. J. M.* : *fort. lac. post* cum *ponendum* **7** primum qui *B* : qui χ : qui primum *McDonald* Norbam *Mog.* : Norbem χ : Norbae *B* Cerceios *B* : Cercelos φ*VL* : Cerelos *N* **8** Setia χ : Setiae *B* Norbam ... occupare ⟨...⟩ seruitia *Hertz* : Norbem (Norbam *Mog.*) et Cercelos (ecter celos *N*, et Cercielos *V*, et Cercilos *P*) occupare χ : *post* occupare (*in init. uersus*) *spat. trium fere uersuum A* : *spat. x fere litt. et trium uersuum* seruitia *B* : *post* occupare *supp.* ⟨... ut obsides captiuosque Carthaginiensium custodia soluerent et sibi adiungerent ea quae cum iis erant⟩ *McDonald* rei tam χ : recitam *B* Lentulum *B*χ : Merulam *Glar.* urbanum *Madvig* : urbis *B*χ **9** ⟨f⟩acta *Lentz* (*ap. H. J. M*) : acta *B*χ **11** sequi *B*χ : ⟨se⟩ sequi *Hertz*

13 ibi raptim principibus coniurationis comprehensis, fuga seruorum ex oppido facta est. dimissis deinde per agros qui
14 uestigarent ⟨. . .⟩ egregia duorum opera seruorum indicum et unius liberi fuit. ei centum milia grauis aeris dari patres iusserunt, seruis uicena quina milia aeris et libertatem: pretium eorum ex aerario solutum est dominis.
15 Haud ita multo post ex eiusdem coniurationis reliquiis nun-
16 tiatum est seruitia Praeneste occupatura. eo L. Cornelius praetor profectus de quingentis fere hominibus qui in ea noxa erant supplicium sumpsit. in timore ciuitas fuit obsi-
17 des captiuosque Poenorum ea moliri. itaque et Romae uigiliae per uicos seruatae, iussique circumire eas minores magistratus, et triumuiri carceris lautumiarum intentiorem cu-
18 stodiam habere iussi; et circa nomen Latinum a praetore litterae missae ut et obsides in priuato seruarentur, neque in publicum prodeundi facultas daretur, et captiui ne minus decem pondo compedibus uincti in nulla alia quam in carceris publici custodia essent.

27 Eodem anno legati ab rege Attalo coronam auream ducentum quadraginta sex pondo in Capitolio posuerunt, gratiasque senatui egere quod Antiochus legatorum Romanorum auctoritate motus finibus Attali exercitum deduxisset.
2 Eadem aestate equites ducenti et elephanti decem et tritici modium ducenta milia ab rege Masinissa ad exercitum qui in Graecia erat peruenerunt. item ex Sicilia Sardiniaque

13 qui uestigarent χ : *post lac. trium uersuum A*, *xviii fere litt. et trium uersuum E* : *post* deinde per agros (*in init. uersus*) *spat. reliqui uersus et insuper duorum uersuum B* : ⟨fugitiuos . . . ipse praetor quaestionem exercuit . . . de duobus ferme milibus hominum supplicium sumpsit . . .⟩ *McDonald*, *per.* 32 *conlato* **15** ita multo *ed. Rom.* : multo ita *B*χ **17** triumuiri *ed. Rom.* : iiiuiri *B* : trecentiuiri χ : *cf.* 29.4, 33.42.1, 34.45.5, 53.2, 35.9.7 *adnn.* **27.1** egere *B* : egerunt χ **2** elephanti χ : elephantes *B*

3 magni commeatus et uestimenta exercitui missa. Siciliam
M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat, sanc-
tus et innocens, asperior tamen in faenore coercendo habi-
4 tus; fugatique ex insula faeneratores, et sumptus quos in
cultum praetorum socii facere soliti erant circumcisi aut
sublati.
5 Sex. Aelius consul ex Gallia comitiorum causa Romam
cum redisset, creauit consules C. Cornelium Cethegum et
6 Q. Minucium Rufum. biduo post praetorum comitia habi-
ta. sex praetores illo anno primum creati, crescentibus iam
7 prouinciis et latius patescente imperio; creati autem hi:
⟨L.⟩ Manlius Vulso, C. Sempronius Tuditanus, M. Sergius
Silus, M. Heluius, M. Minucius Rufus, L. Atilius – Sem-
8 pronius et Heluius ex iis aediles plebis erant, curules aedi-
les Q. Minucius Thermus et T⟨i⟩. Sempronius Longus. ludi
Romani eo anno quater instaurati.
28 C. Cornelio et Q. Minucio consulibus omnium primum de
2 prouinciis consulum praetorumque actum. prius de praeto-
ribus transacta res quae transigi sorte poterat: urbana Ser-
gio, peregrina iurisdictio Minucio obtigit; Sardiniam Ati-
lius, Siciliam Manlius, Hispanias Sempronius citeriorem,
3 Heluius ulteriorem est sortitus. consulibus Italiam Macedo-
niamque sortiri parantibus L. Oppius et Q. Fuluius tribuni
plebis impedimento erant, quod longinqua prouincia Mace-
4 donia esset, neque ulla alia res maius bello impedimentum
ad eam diem fuisset quam quod uixdum incohatis rebus in

27.3: *Nep. Cat.* 1.4, *Plut. Cat. mai.* 6, *uir. ill.* 47.1

2–3 missa Siciliam M. $A^x L^2$: missa multa M. ψα(*aVoss.*) : missa multam M. φ : *spat. B* **7** ⟨L.⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ C. *B*α(consul *aVoss.*) : Cn. (Cm. *N*) χ Atilius *Gron.* : Acilius *B*χ : Attilius *Esc.*; *sic etiam* 28.2, *sed* Atilius *Par. 5741* **8** T⟨i⟩. *Sig.* : T. *B*χ Longus *B* : Longus L. χ **28.2** Hispanias *B* : Hispaniam χ

5 ipso conatu gerendi belli prior consul reuocaretur: quartum
iam annum esse ab decreto Macedonico bello; quaerendo
regem et exercitum eius Sulpicium maiorem partem anni
absumpsisse; Villium congredientem cum hoste infecta re
6 reuocatum; Quinctium rebus diuinis Romae maiorem par-
tem anni retentum ita gessisse tamen res ut si aut maturius
in prouinciam uenisset aut hiemps magis sera fuisset, po-
7 tuerit debellare: nunc prope in hiberna profectum ita com-
parare dici bellum ut nisi successor impediat, perfecturus
8 aestate proxima uideatur. his orationibus peruicerunt ut
consules in senatus auctoritate fore dicerent se, si idem
tribuni plebis facerent. permittentibus utrisque liberam
consultationem patres consulibus ambobus Italiam prouin-
9 ciam decreuerunt, T. Quinctio prorogarunt imperium do-
nec successor ex senatus consulto uenisset. consulibus bi-
nae legiones decretae et ut bellum cum Gallis Cisalpinis qui
10 defecissent a populo Romano gererent. Quinctio in Mace-
doniam supplementum decretum, sex milia peditum, tre-
11 centi equites, sociorum naualium milia tria. praeesse eidem
cui praeerat classi L. Quinctius Flamininus iussus. praetori-
bus in Hispanias octona milia peditum socium ac nominis
Latini data et quadringeni equites, ut dimitterent ueterem
ex Hispaniis militem; et terminare iussi qua ulterior citerio-
12 rue prouincia seruaretur. Macedoniae legatos P. Sulpicium
et P. Villium, qui consules in ea prouincia fuerant, adiece-
runt.

5 regem χ : rege *B* **7** prope *B*χ : quoque *Crév.* : prope⟨re⟩ *Weiss.* (*JPhP 1840, 205*) : *del. Novák* **8** tribuni *Holk.*A^2P^3 : tribus *B*χ plebis *B* : *spat. AN* : *om. EPVL* ex s.c. *B* : ex *spat. AE* : ex *?P* : ei α(*aVoss.* : eius *Esc.*)P^xL : ex ei *V* : ei *spat. N* Gallis Cisalpinis VLA^2P^x*Esc.* : Gallicis Alpinis *B*φ*N* **10** sex milia *Bekker* : vi *B* : *spat. AE* : *om.* ψ*P* : quinque milia *post* peditum *Vmg* **11** cui *Madvig* : qui *B*χ L(elius) *Burn.mg* : T. *B*χ

29 Priusquam consules praetoresque in prouincias proficiscerentur, prodigia procurari placuit, quod aedes Volcani Summanique Romae et quod Fregenis murus et porta de caelo
2 tacta erant, et Frusinone inter noctem lux orta, et Aefulae agnus biceps cum quinque pedibus natus, et Formiis duo lupi oppidum ingressi obuios aliquot laniauerant, Romae non in urbem solum sed in Capitolium penetrauerat lupus.
3 C. Atinius tribunus plebis tulit ut quinque coloniae in oram maritimam deducerentur, duae ad ostia fluminum Volturni
4 Liternique, una Puteolos, una ad Castrum Salerni: his Buxentum adiectum; trecenae familiae in singulas colonias iubebantur mitti. triumuiri deducendis iis, qui per triennium magistratum haberent, creati M. Seruilius Geminus Q. Minucius Thermus T⟨i⟩. Sempronius Longus.
5 Dilectu rebusque aliis diuinis humanisque quae per ipsos agenda erant perfectis, consules ambo in Galliam profecti: Cornelius recta ad Insubres uia, qui tum in armis erant
6 Cenomanis adsumptis; Q. Minucius in laeua Italiae ad inferum mare flexit iter, Genuamque exercitu ducto ab Ligu-
7 ribus orsus bellum est. oppida Clastidium et Litubium, utraque Ligurum, et duae gentis eiusdem ciuitates Celeiates Cerdiciatesque sese dediderunt; et iam omnia cis Padum praeter Gallorum Boios Iluates Ligurum sub dicione
8 erant: quindecim oppida hominum uiginti milia esse dicebantur quae se dediderant. inde in agrum Boiorum legiones duxit.

29.3–4: *cf. Vell.* 1.15.3

29.1 praetoresque V^x : praetoresue *B*χ et quod *B*χ : quod et *Fr.2* : *del. Gron.* Fregenis *BLips.Par.* : Fregellis χ Aefulae *Hübner* (*CIL* 2.3408) : (A)efulo *B*χ : Aesulae *Kreyssig* **3** tribunus plebis *B* : *spat. AN* : *om. EPVL* ostia *B* : hostia ψP^x : hostias φ una ad χ : ad *B* Salerni χ : Alerni *B* **4** adiectum χ : *om. B* triumuiri ... iis *Fr.2* : iii. uiri ... iis *B* : (h)iis uiris ... (h)ii χ T⟨i⟩. *Sig.* : T. *B*χ **6** flexit χ : reflexit *B* ducto *Par. 5741* : educto *B*χ **7** Celeiates *B* : Celelates χ

30 Boiorum exercitus haud ita multo ante traiecerat Padum
2 iunxeratque se Insubribus et Cenomanis, quod ita accepe-
rant coniunctis legionibus consules rem gesturos, ut et ipsi
3 conlatas in unum uires firmarent. postquam fama accidit
alterum consulem Boiorum urere agros, seditio extemplo
orta est: postulare Boii ut laborantibus opem uniuersi fer-
4 rent, Insubres negare se sua deserturos. ita diuisae copiae,
Boiisque in agrum suum tutandum profectis Insubres cum
5 Cenomanis super amnis Minci ripam consederunt. infra
eum locum duo milia et consul Cornelius eidem flumini
6 castra adplicuit. inde mittendo in uicos Cenomanorum Bri-
xiamque, quod caput gentis erat, ut satis comperit non ex
auctoritate seniorum iuuentutem in armis esse, nec publico
consilio Insubrum defectioni Cenomanos sese adiunxisse,
7 excitis ad se principibus id agere ac moliri coepit ut descis-
cerent ab Insubribus Cenomani, et sublatis signis aut do-
8 mos redirent aut ad Romanos transirent. et id quidem im-
petrari nequiit: in id fides data consuli est ut in acie aut
quiescerent, aut si qua etiam occasio fuisset, adiuuarent
9 Romanos. haec ita conuenisse Insubres ignorabant; suberat
tamen quaedam suspicio animis labare fidem sociorum. ita-
que cum in aciem eduxissent, neutrum iis cornu committere
ausi, ne si dolo cessissent, rem totam inclinarent, post signa
10 in subsidiis eos locauerunt. consul principio pugnae uouit
aedem Sospitae Iunoni si eo die hostes fusi fugatique fuis-
sent: a militibus clamor sublatus compotem uoti consulem
se facturos, et impetus in hostes est factus. non tulerunt

30.1 iunxeratque χ : iunxerat *B* **5** ∞∞ *B* : mille passuum milia χ : mil(l)e milia α : duobus millibus *Wesenberg* : duo milia passuum *McDonald* **6** ėsse se *B* : se χ **7** sublatis signis *B* : signis sublatis χ, *fort. recte* **8** nequiit *B* : nequiuit ψ*AP* : nequit *E* etiam *B Gel.* ("*uetus lectio*") : ut iam χ : etiam *ante* si qua *Madvig* adiuuarent χ : adiuuissent *B* **9** cornu χ : cornum *B* **10** Sospitae *u.* 34.53.3 *adn.* fuissent *B* : essent χ

11 Insubres primum concursum. quidam et a Cenomanis terga
repente in ipso certamine adgressis tumultum ancipitem
iniectum auctores sunt, caesaque in medio quinque et tri-
ginta milia hostium, quinque ⟨milia⟩ et ducentos uiuos cap-
12 tos, in iis Hamilcarem Poenorum imperatorem, qui belli
causa fuisset; signa militaria centum triginta et carpenta
13 supra ⟨... . ... oppida⟩ Gallorum, quae Insubrum defec-
tionem secuta erant, dediderunt se Romanis.
31 Minucius consul primo effusis populationibus peragrauerat
fines Boiorum; deinde, ut relictis Insubribus ad sua tuenda
receperant sese, castris se tenuit, acie dimicandum cum
2 hoste ratus. nec Boii detrectassent pugnam, ni fama Insu-
bres uictos adlata animos fregisset; itaque relicto duce castris-
que dissipati per uicos sua quisque ut defenderent, ratio-
3 nem gerendi belli hosti mutarunt. omissa enim spe per
unam dimicationem rei decernendae rursus populari agros
4 et urere tecta uicosque expugnare coepit. per eosdem dies
Clastidium incensum. inde in Ligustinos Iluates, qui soli

11 (quinque) ⟨milia⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ captos *Holk. 353* : captiuos *B*χ **12–13** carpenta supra ⟨. . . . . . . oppida⟩ Gallorum *McDonald* : carpenta *spat. xiv fere litt.* Gallorumque *B* : carpenta supra χ (*spat. post AE*) : carpenta supra ⟨. . . Oppida⟩ *ed. Rom.* : carpenta supra ⟨cc millia, oppida⟩ *Mog.* : *sic, sed del.* millia *Gel.* ("*satis erat* super cc") : carpenta supra ⟨ducenta. multa oppida⟩ *Drak.* : carpenta supra ⟨ducenta. oppida⟩ Gallorum *Kreyssig* : *sic, sed* oppida multa (*uel numerus*) *Madvig (p)* : carpenta ⟨. . . oppida (*uel* uici) Cenomanorum⟩ Gallorumque *Weiss.* (*1860*) : carpenta ⟨plus ducenta.⟩ Gallorum ⟨quo⟩que ⟨castella⟩ *Unger* (*44*) **31.2** ut defenderent *B* : defendere χ **4** inde (unde *E*) χ : *om. B*

5 non parebant, legiones ductae. ea quoque gens ut Insubres
acie uictos, Boios ita ut temptare spem certaminis non au-
6 derent territos audiuit, in dicionem uenit. litterae consulum
amborum de rebus in Gallia prospere gestis sub idem tem-
pus Romam adlatae. M. Sergius praetor urbanus in senatu
eas, deinde ex auctoritate patrum ad populum recitauit;
supplicatio in quadriduum decreta.
32 Hiemps iam eo tempore erat, et cum T. Quinctius capta
Elatia in Phocide ac Locride hiberna disposita haberet,
2 Opunte seditio orta est. factio una Aetolos, qui propiores
3 erant, altera Romanos accersebat. Aetoli priores uenerunt;
sed opulentior factio exclusis Aetolis missoque ad impera-
torem Romanum nuntio usque in aduentum eius tenuit ur-
4 bem. arcem regium tenebat praesidium, neque ut decede-
rent inde aut Opuntiorum minis aut auctoritate imperatoris
5 Romani perpelli potuerunt. mora cur non extemplo oppu-
gnarentur ea fuit quod caduceator ab rege uenerat locum ac
6 tempus petens conloquio. id grauate regi concessum est,
non quin cuperet Quinctius per se partim armis partim con-

32–37: *Pol.* 18.1–12, *Plut. Flam.* 5.6, 7.1–2, *App. Mac.* 8, *Iust.* 30.3.8–10, *Zon.* 9.16.4; *cf. Enn. Ann.* 355*V* = 353*Sk*

5 non auderent *B Fr.2* : ne auderent ψ : metuerent φ **6** amborum ... Gallia *B* : a Gallia de (*spat. ante* a *AN*) χ : Gallia (in Gallia *Holk.Lips.*) α prospere gestis *Burn. 200* : gestis prospere *B*χ : gestis prope *Madvig* praetor urbanus *ed. Lugd. 1553* : pr. urbis *B* : praefectus urbis χ **32.1** et *B* : *om.* χ capta *B* : captis χ Elatia *ed. Ven. 1495* : e late ia *B* : Latela χ haberet χ : haberent *B* **2** propiores χ : priores *B* **3** sed χ : et *B* **4** decederent B^1 : decerent *B* : descenderent χ imperatoris *B* : imperantis consulis χ **6** grauate ... non quin *B*χ : non grauate ... quum *Gron.* : ⟨non⟩ grauate ... non quia *Halbkart* (*16*) : ⟨haud⟩ grauate ... non quin *Weiss.* regi concessum *B* : concessum regi χ

7 dicionibus confectum uideri bellum: necdum enim sciebat
utrum successor sibi alter ex nouis consulibus mitteretur
an, quod summa ui ut tenderent amicis et propinquis man-
8 dauerat, imperium prorogaretur; aptum autem fore conlo-
quium credebat ut sibi liberum esset uel ad bellum manenti
9 uel ad pacem decedenti rem inclinare. in sinu Maliaco pro-
pe Nicaeam litus elegere. eo rex ab Demetriade cum quin-
10 que lembis et una naue rostrata uenit: erant cum eo princi-
pes Macedonum et Achaeorum exsul, uir insignis, Cyclia-
11 das. cum imperatore Romano rex Amynander erat, et Dio-
nysodorus Attali legatus, et Acesimbrotus praefectus Rho-
diae classis, et Phaeneas princeps Aetolorum, et Achaei
12 duo, Aristaenus et Xenophon. inter hos Romanus ⟨ad⟩ ex-
tremum litus progressus, cum rex in proram nauis in anco-
13 ris stantis processisset, 'commodius' inquit, 'si in terram
egrediaris, ex propinquo dicamus in uicem audiamusque.'
cum rex facturum se id negaret, 'quem tandem' inquit
14 Quinctius 'times?' ad hoc ille superbo et regio animo: 'ne-
minem equidem timeo praeter deos immortales: non om-
nium autem credo fidei quos circa te uideo, atque omnium
15 minime Aetolis.' 'istuc quidem' ait Romanus 'par omnibus
periculum est qui cum hoste ad conloquium congrediuntur,
16 si nulla fides sit.' 'non tamen' inquit, 'Tite Quincti, par
perfidiae praemium est, si fraude agatur, Philippus et

7 et propinquis φ : propinquis *B*ψ **10** principes Macedonum *B*χ : *ante add.* ⟨duo⟩ *Heus.*, *post add.* ⟨Apollodorus et Demosthenes⟩ *Crév.*, ⟨et Brachyllas Boeotus⟩ *Tillmanns* (*H*) exul *B Gel.* ("*lege*") : exules et χ **11** Dionysodorus *Fr. 2* : Dionisyodorus *B* : Di(y)onisiodorus χ Acesimbrotus *Niese* (*u.* 31.46.6 *adn.*) : Agesimbrotus *B*φ : Hagesimbrotus ψ Aristaenus χ : arma eius *B* **12** ⟨ad⟩ *ed. Rom.* : *om.* *B*χ : extremum ⟨in⟩ *Hertz* **13** commodius χ : commodis *B* audiamusque χ : audiemusque *B* negaret χ : negare *B* **15** istuc *B* : istud χ si nulla *B* : in nullo χ : ut in nullo φ*mg* : ut nulla *Gel.* ("*non* ut in nullo") : ne nulla *Madvig*

Phaeneas; neque enim aeque difficulter Aetoli praetorem
alium ac Macedones regem in meum locum substituant.'
33 Secundum haec silentium fuit, cum Romanus eum aequum
censeret priorem dicere qui petisset conloquium, rex eius
esse priorem orationem qui daret pacis leges, non qui acci-
2 peret; tum Romanus: simplicem suam orationem esse; ea
enim se dicturum quae ni fiant nulla sit pacis condicio.
3 deducenda ex omnibus Graeciae ciuitatibus regi praesidia
esse, captiuos et transfugas sociis populi Romani redden-
dos, restituenda Romanis ea Illyrici loca quae post pacem
4 in Epiro factam occupasset, Ptolomaeo Aegypti regi red-
dendas urbes quas post Philopatoris Ptolomaei mortem oc-
cupauisset. suas populique Romani condiciones has esse;
5 ceterum et socium audiri postulata uerum esse. Attali regis
legatus naues captiuosque quae ad Chium nauali proelio
capta essent, et Nicephorium Venerisque templum quae
6 spoliasset euastassetque, pro incorruptis restitui; Rhodii
Peraean – regio est continentis aduersus insulam, uetustae
eorum dicionis – repetebant, postulabantque praesidia de-
7 duci ab Iaso et a Bargyliis et Euromensium urbe, et in
Hellesponto Sesto atque Abydo, et Perinthum Byzantiis in
antiqui formulam iuris restitui, et liberari omnia Asiae em-
8 poria portusque. Achaei Corinthum et Argos repetebant.
praetor Aetolorum Phaeneas cum eadem fere quae Roma-
ni, ut Graecia decederetur, postulasset, redderenturque
Aetolis urbes quae quondam iuris ac dicionis eorum fuis-

16 meum χ : eum *B* **33.3** regi *Bα*(*exc. Lips.*) *Gel.* ("*lege*") : regis χ **5** templum quae A^2 : templumque *B*χ **6** Peraean *McDonald* : Piraeam *B* : Pir(-ĩr- *V*)eam χ : Peraeam *Gel.* ("*legendum* ... *et uetus exemplar* ... *declarant*") Iaso *ed. Rom.* : Laso *B*χ **7** Sesto *B*χ : ⟨a⟩ Sesto *Wesenberg* et Perinthum *Sig.* : et Penepolum ψ : et Penopolum (*A*, -pulum *E*, -polium *P*) φ : *spat. B* **8** Argos *Burn.* : agros *B* : Argios χ ac *Harl. 2671* : aut *B*χ

9 sent, excepit orationem eius princeps Aetolorum Alexan-
10 der, uir ut inter Aetolos facundus. iam dudum se reticere
ait, non quo quicquam agi putet eo conloquio, sed ne quem
sociorum dicentem interpellet: nec de pace cum fide Phi-
11 lippum agere, nec bella uera uirtute unquam gessisse. in
conloquiis insidiari et captare; in bello non congredi aequo
campo neque signis conlatis dimicare, sed refugientem in-
cendere ac diripere urbes et uincentium praemia uictum
12 corrumpere. at non antiquos Macedonum reges ⟨...⟩, sed
acie bellare solitos, urbibus parcere quantum possent, quo
13 opulentius haberent imperium. nam de quorum possessio-
ne dimicetur tollentem nihil sibi praeter bellum relinquere,
14 quod consilium esse? plures priore anno sociorum urbes in
Thessalia euastasse Philippum quam omnes qui unquam
15 hostes Thessaliae fuerint. ipsis quoque Aetolis eum plura
socium quam hostem ademisse; Lysimachiam pulso praeto-
16 re et praesidio Aetolorum occupasse eum; Cium, item suae
dicionis urbem, funditus euertisse ac delesse; eadem fraude
habere eum Thebas Pthias Echinum Larisam Pharsalum.

9 facundus χ : faciundus *B* **10** se $A^x P^x$: si *B*χ nec ⟨de⟩ *Bekker* : ne *B* : neque χ **12** at non ... reges ⟨...⟩ *sic lac. indicaui* : id non ... reges A^2 : at non ⟨sic⟩ ... reges *Burn. 200* : at non ⟨ita⟩ ... reges *Weiss.* : at non ⟨item⟩ ... reges *Wesenberg* : at non ... reges ⟨rem ita gessisse⟩ *M. Müller* : at non ... reges ⟨aeque rem gessisse⟩ *Zingerle* : at non ⟨arte⟩ ... reges *Walter* (*RhM 1939, 37*) **14** euastasse *B*α : uastasse χ **15** ⟨occupasse⟩ eum *B*χ : *del. Bauer* **16** Cium *Sig.* : Chium χ Pthias *ed. Med. 1478* : Thias *B* : Phithias φ : Phitias *N* : Hipthias *VC* : Phthias *Mog.*

34 Motus oratione Alexandri, Philippus nauem ut exaudiretur
2 propius terram adplicuit. orsum eum dicere, in Aetolos
maxime, uiolenter Phaeneas interfatus non in uerbis rem
uerti ait: aut bello uincendum aut melioribus parendum
3 esse. 'apparet id quidem' inquit Philippus 'etiam caeco',
iocatus in ualetudinem oculorum Phaeneae; et erat dicacior
natura quam regem decet, et ne inter seria quidem risu satis
4 temperans. indignari inde coepit Aetolos tamquam Roma-
nos decedi Graecia iubere, qui quibus finibus Graecia sit
dicere non possent; ipsius enim Aetoliae Agraeos Apodo-
tosque et Amphilochos, quae permagna eorum pars sit,
5 Graeciam non esse. 'an quod a sociis eorum non abstinue-
rim iustam querellam habent, cum ipsi pro lege hunc anti-
quitus morem seruent, ut aduersus socios ipsi suos, publica
tantum auctoritate dempta, iuuentutem suam militare si-
nant, et contrariae persaepe acies in utraque parte Aetolica
6 auxilia habeant? neque ego Cium expugnaui, sed Prusiam
socium et amicum oppugnantem adiuui; et Lysimachiam ab
Thracibus uindicaui, ⟨s⟩ed quia me necessitas ad hoc bellum
7 a custodia eius auertit, Thraces habent. et Aetolis haec;
Attalo autem Rhodiisque nihil iure debeo: non enim a me
8 sed ab illis principium belli ortum est. Romanorum autem
honoris causa e⟨t⟩ Peraean Rhodiis et naues Attalo cum cap-
9 tiuis qui comparebunt restituam. nam quod ad Nicepho-

34.2 aut ... parendum χ : *om. B* **3** decet *B*α : deceret χ risu *B*χ : risu⟨i⟩ *Wesenberg* temperans *B* : temperans se *AP* : temperasse ψ*E*α(-et *Holk.*) **4** possent *B*χ : possint *ed. Rom.* Aetoliae Agraeos *Gel.* ("*scribo*") : Aetoli Aegraeos *B* : *sic, sed* -iae Gr- φ, -iae Graecos ψα(*aVoss.*) Apodotosque *Par.* : Apodoctasque *B*χ : Apodotasque *Holk.Voss.* : Apodatasque *Esc.* : Apodethosque *Lips.* **6** Cium *Sig.* : Chium *B*χ Prusiam *B* : plus iam φ : iam plus ψ ⟨s⟩ed quia *Asc.* : et quia *B*χ **8** e⟨t⟩ Peraean *McDonald* : Epirean *B*ψ : Epiream φ : Peraeam *Fr.2* : e⟨t⟩ Peraeam *Kreyssig* : Peraean *Bekker* **9** Nicephorium χ : Niphorium *B*

10 rium Venerisque templi restitutionem attinet, quid restitui
ea postulantibus respondeam, nisi quo uno modo siluae
lucique caesi restitui possunt, curam impensamque sationis
me praestaturum – quoniam haec inter se reges postulare et
11 respondere placet.' extrema eius oratio aduersus Achaeos
fuit, in qua orsus ab Antigoni primum suis deinde erga
gentem eam meritis, recitari decreta eorum iussit omnes
12 diuinos humanosque honores complexa, atque eis obiecit
recens decretum quo ab se desciuissent; inuectusque graui-
ter in perfidiam eorum, Argos tamen se iis redditurum di-
13 xit: de Corintho cum imperatore Romano deliberaturum
esse, quaesiturumque ab eo simul utrum iisne urbibus dece-
dere se aequum censeat quas ab se ipso captas iure belli
habeat, an iis etiam quas a maioribus suis accepisset.
35 Parantibus Achaeis Aetolisque ad ea respondere, cum pro-
pe occasum sol esset dilato in posterum diem conloquio,
Philippus in stationem ex qua profectus erat, Romani socii-
2 que in castra redierunt. Quinctius postero die ad Nicaeam –
is enim locus placuerat – ad constitutum tempus uenit: Phi-
lippu⟨s⟩ nullus usquam, nec nuntius ab eo per aliquot horas
ueniebat, et iam desperantibus uenturum repente apparue-
3 runt naues. atque ipse quidem cum tam grauia et indigna
imperarentur inopem consilii diem consumpsisse deliberan-
4 do aiebat: uolgo credebant de industria rem in serum trac-
tam, ne tempus dari posset Achaeis Aetolisque ad respon-

10 sationis *Asc.* : stationis *B*χ **11** Antigoni *ed. Rom.* : Antigone *B* : Antigonis χ **12** eis obiecit *B* : eam (ea *NL*) abiecit χ : iis adiecit *Kreyssig* decretum *B* : de exercitu χ ab *B* : ad χ **35.1** in (stationem) χ : *om. B* **2** Philippu⟨s⟩ *Duker* : Philippi *B*χ ab eo *B*χ : eo *Gron.* : *del. J.H. Voss* **3** diem *BE* : diem se ψ*AP* : se *post* consumpsisse *Weiss.* **4** credebant *BAP* : credebatur ψ*EHolk.Lips.* : credebat *Par.Voss.* ne ... posset χ : nec ... posse *B*

5 dendum; et eam opinionem ipse adfirmauit petendo ut sub-
motis aliis, ne tempus altercando tereretur et aliqui finis rei
imponi posset, cum ipso imperatore Romano liceret sibi
6 conloqui. id primo non acceptum, ne excludi conloquio
7 uiderentur socii; dein cum haud absisteret petere, ex om-
nium consilio Romanus imperator cum Ap. Claudio tribu-
no militum, ceteris submotis, ad extremum litus processit:
8 rex cum duobus quos pridie adhibuerat in terram est egres-
sus. ibi cum aliquamdiu secreto locuti essent, quae acta
9 Philippus ad suos rettulerit minus compertum est; Quinc-
tius haec rettulit ad socios: Romanis eum cedere tota Illyri-
10 ci ora, perfugas remittere ac si qui sint captiui; Attalo naues
et cum iis captos nauales socios, Rhodiis regionem quam
Peraean uocant reddere, Iaso et Bargyliis non cessurum;
11 Aetolis Pharsalum Larisamque reddere, Thebas non redde-
re; Achaeis non Argis modo sed etiam Corintho cessurum.
12 nulli omnium placere partium quibus cessurus aut non ces-
13 surus esset destinatio: plus enim amitti in iis quam adquiri,
nec unquam, nisi tota deduxisset Graecia praesidia, causas
certaminum defore.

36 Cum haec toto ex concilio certatim omnes uociferarentur,
2 ad Philippum quoque procul stantem uox est perlata. ita-
que a Quinctio petit ut rem totam in posterum diem differ-
ret: profecto aut persuasurum se aut persuaderi sibi passu-

5 aliqui *B* : aliquis χ **8** duobus *B*χ : duobus ⟨ex iis⟩ *Weiss.* locuti *B*χ : ⟨col⟩locuti *Duker* suos χ : uos *B* **9** Romanis *B* : Romanorum χ **10** Peraean *Bekker* : Piraean *B* : Pi(-ī- *V*)ream χ : Peraeam *Fr.2* **12** partium χ : partim *B* **13** deduxisset χ : deduxisset et *B* : deduxisset ex *Hertz* defore *B*: deponere χ **36.2** petit *B*χ : peti⟨i⟩t *Madvig* (*1884, p*)

3 rum. litus ad Thronium conloquio destinatur. eo mature
conuentum est. ibi Philippus primum et Quinctium et om-
4 nes qui aderant rogare ne spem pacis turbare uellent, po-
stremo petere tempus quo legatos mittere Romam ad sena-
tum posset: aut iis condicionibus se pacem impetraturum,
aut quascumque senatus dedisset leges pacis accepturum.
5 id ceteris haudquaquam placebat: nec enim aliud quam mo-
6 ram et dilationem ad conligendas uires quaeri; Quinctius
uerum id futurum fuisse dicere si aestas et tempus rerum
gerendarum esset: nunc hieme instante nihil amitti dato
7 spatio ad legatos mittendos; nam neque sine auctoritate
senatus ratum quicquam eorum fore quae cum rege ipsi
pepigissent, et explorari dum bello necessariam quietem
8 ipsa hiemps daret senatus auctoritatem posse. in hanc sen-
tentiam et ceteri sociorum principes concesserunt; indutiis-
que datis in duos menses et ipsos mittere singulos legatos
ad senatum edocendum, ne fraude regis caperetur, placuit;
9 additum indutiarum pacto ut regia praesidia Phocide ac
10 Locride extemplo deducerentur. et ipse Quinctius cum so-
ciorum legatis Amynandrum Athamanum regem, ut speci-
em legationi adiceret, et Q. Fabium – uxoris Quincti sororis
filius erat – et Q. Fuluium et Ap. Claudium misit.
37 Vt uentum Romam est, prius sociorum legati quam regis
auditi sunt. cetera eorum oratio conuiciis regis consumpta
2 est: mouerunt cum maxime senatum demonstrando maris
3 terrarumque regionis eius situm, ut omnibus appareret si
Demetriadem in Thessalia Chalcidem in Euboea Corin-
4 thum in Achaia rex teneret, non posse liberam Graeciam
esse, et ipsum Philippum non contumeliosius quam uerius

3 Thronium *Gel.* (“*lege*”) : Thonium *Bχ* **5** et χ : *om. B* **7** ratum *hic B, post* eorum *φmg* : *om.* χ rege χ : regi *B* senatus (auctoritatem) *B* : se non χ **8** caperetur *BE* : caperentur *ψAP* **10** legationi *Gron.* : legationis *Bχ* et (Q. Fabium) *B* : *om.* χ **37.1** (conuiciis) regis *Holk.V* : regiis *BφNL* **2** cum *Weiss.* (*1860*) : eo *B* : eum χ : *del. Gron.* : uero *Drak.* : autem *J. H. Voss*

5 compedes eas Graeciae appellare. legati deinde regis intro-
missi; quibus longiorem exorsis orationem breuis interroga-
tio, cessurusne iis tribus urbibus esset sermonem incidit,
cum mandati sibi de iis nominatim negarent quicquam. sic
infecta pace regii dimissi: Quinctio liberum arbitrium pacis
6 ac belli permissum. cui ut satis apparuit non taedere belli
senatum, et ipse uictoriae quam pacis auidior neque conlo-
quium postea Philippo dedit, neque legationem aliam
quam quae omni Graecia decedi nuntiaret admissurum
dixit.
38 Philippus cum acie decernendum uideret et undique ad se
contrahendas uires, maxime de Achaiae urbibus, regionis
ab se diuersae, et magis tamen de Argis quam de Corintho
2 sollicitus, optimum ratus Nabidi eam Lacedaemoniorum
tyranno uelut fiduciariam dare, ut uictori sibi restitueret, si
quid aduersi accidisset ipse haberet, Philocli, qui Corintho
Argisque praeerat, scribit ut tyrannum ipse conueniret.
3 Philocles, praeterquam quod iam ueniebat cum munere,
adicit, ad pignus futurae regi cum tyranno amicitiae, filias
4 suas regem Nabidis filiis matrimonio coniungere uelle. ty-
rannus primo negare aliter urbem eam se accepturum nisi
Argiuorum ipsorum decreto accersitus ad auxilium urbis
5 esset, deinde, ut frequenti contione non aspernatos modo
sed abominatos etiam nomen tyranni audiuit, causam se
spoliandi eos nactum ratus, tradere ubi uellet urbem Phi-

38–40: *Iust.* 30.4.5, *Zon.* 9.16.5

6 cui *Crév.* : quod *Bχ* : qui *Holk. 345*, *fort. recte* : quo *Gron.* taedere χ : te debere *B* **38.2** eam φ*VL* : ea *BN* quid χ : *om. B* : **3** ad *Bχ* : *del. Duker* regi *B Fr.2* : regis χ **5** Philoclen iussit *B* : Philoclem iussit *Gel.* ("*syncera lectio*") : Phi(y)ocl(d)eum sic ψα : Philocl(d)enium sit *AE* : Philoclenium sic *P*

6 loclen iussit. nocte ignaris omnibus acceptus in urbem est
tyrannus: prima luce occupata omnia superiora loca portae-
7 que clausae. paucis principum inter primum tumultum
elapsis, eorum absentium direptae fortunae; praesentibus
aurum atque argentum ablatum, pecuniae imperatae ingen-
8 tes. qui non cunctanter contulere, sine contumelia et lace-
ratione corporum dimissi; quos occulere aut retrahere ali-
quid suspicio fuit, in seruilem modum lacerati atque extor-
9 ti. contione inde aduocata rogationes promulgauit, unam
de tabulis nouis, alteram de agro uiritim diuidendo, duas
faces nouantibus res ad plebem in optimates accendendam.
39 Postquam in potestate Argiuorum ciuitas erat, nihil eius
memor tyrannus a quo eam ciuitatem et in quam condicio-
2 nem accepisset, legatos Elatiam ad Quinctium et ⟨ad⟩ At-
talum Aeginae hibernantem mittit, qui nuntiarent Argos in
potestate sua esse: eo si ueniret Quinctius ad conloquium,
3 non diffidere sibi omnia cum eo conuentura. Quinctius, ut
eo quoque praesidio Philippum nudaret, cum adnuisset se
uenturum, mittit ad Attalum ut ab Aegina Sicyonem sibi
4 occurreret; ipse ab Anticyra decem quinqueremibus, quas
iis forte ipsis diebus L. Quinctius frater eius adduxerat ex
5 hibernis Corcyrae, Sicyonem tramisit. iam ibi Attalus erat;
qui cum tyranno ad Romanum imperatorem, non Romano
ad tyrannum eundum diceret, in sententiam suam Quinc-
6 tium traduxit ne in urbem ipsam Argos iret. haud procul

6 occupata *B* : occupat χ **7** principum *APVL* : principium *BENHolk.Par.* inter primum tumultum *B* : tumultum inter primum χ **8** lacerati atque χ : laceratque *B* extorti *B*χ : torti *Pluygers* **9** rogationes *Crév.* : rogationem *B*χ accendendam χ : accedendam *BLips.* : accedendas *Holk.* **39.2** Elatiam χ : *spat.* iam *B* ⟨ad⟩ Attalum *Madvig* : Attalum *B*χ, *fort. recte* Quintius χ : Quintium *B* **3** occurreret χ : occurret *B* **5** traduxit *B* : transduxit χ

urbe Mycenica uocatur: in eo loco ut congrederentur con-
7 uenit. Quinctius cum fratre et tribunis militum paucis, At-
talus cum regio comitatu, Nicostratus Achaeorum praetor
8 cum auxiliaribus paucis uenit. tyrannum ibi cum omnibus
copiis opperientem inuenerunt. progressus armatus cum sa-
tellitibus armatis est in medium fere interiacentis campi:
inermis Quinctius cum fratre et duobus tribunis militum,
inermi item regi praetor Achaeorum et unus ex purpuratis
9 latus cingebant. initium sermonis ab excusatione tyranni
ortum quod armatus ipse armatisque saeptus, cum inermes
Romanum imperatorem regemque cerneret, in conloquium
uenisset: neque enim se illos timere dixit sed exsules Ar-
10 giuorum. inde ubi de condicionibus amicitiae coeptum agi
11 est, Romanus duas postulare res, unam ut bellum cum
Achaeis finiret, alteram ut aduersus Philippum mitteret se-
cum auxilia. ea se missurum dixit; pro pace cum Achaeis
indutiae impetratae, donec bellum cum Philippo finiretur.

6 urbe *B* : urbem χ : ⟨regio⟩ haud ... urbe *M. Müller* : urbe ⟨uicus est qui⟩ *Novák* (*JPhV 1906, 9*) Mycenica *B Gel.* ("*idem exemplar habet*") : y(ye- *V*, re- V^1)cenica χ **7** et β : *om.* *B*χ **8** op(p)erientem BP^x(*P non leg.*)*Emg*A^2 : op(p)edientem *AENL* : obedientem *V* tribunis χ : *om. B* in(h)ermi *B*α(*exc. Holk.*) : in(h)ermis χ : inermes *Holk. Gel.* ("*non* inermibus") regi *Voss.* : regii *B*χ **9** regemque χ : regem *B* **11** auxilia ea se φVL^1 : auxilia se *B* : auxilia auxilia se *NL*

40 De Argis quoque disceptatio ab Attalo rege est mota, cum
fraude Philoclis proditam urbem ui ab eo teneri argueret,
2 ille ab ipsis Argiuis se defenderet accitum. contionem rex
Argiuorum postulabat ut id sciri posset, nec tyrannus ad-
nuere; sed deductis ex urbe praesidiis liberam contionem,
non immixtis Lacedaemoniis, declaraturam quid Argiui
3 uellent praeberi debere dicebat rex: tyrannus negauit de-
4 ducturum. haec disceptatio sine exitu fuit. de conloquio
discessum, sescentis Cretensibus ab tyranno datis Romano,
indutiisque inter Nicostratum praetorem Achaeorum et La-
cedaemoniorum tyrannum in quattuor menses factis.
5 Inde Quinctius Corinthum est profectus, et ad portam cum
Cretensium cohorte accessit, ut Philocli praefecto urbis ap-
6 pareret tyrannum a Philippo descisse. Philocles et ipse ad
imperatorem Romanum in conloquium uenit, hortantique
ut extemplo transiret urbemque traderet ita respondit ut
7 distulisse rem magis quam negasse uideretur. a Corintho
Quinctius Anticyram traiecit, inde fratrem ad temptandam
8 Acarnanum gentem misit. Attalus ab Argis Sicyonem est
profectus. ibi et ciuitas nouis honoribus ueteres regis hono-
res auxit, et rex ad id quod sanctum Apollinis agrum grandi

40.1 mota *B* : nata χ **4** et ψ *Voss.* : *om.* *B*φ : Lacedaemoniorumque *Lips.* **5** appareret φ : appararet *B*ψ **6** hortantique χ : hortatique *B*

9 quondam pecunia redemerat iis, tum quoque ne sine aliqua munificentia praeteriret ciuitatem sociam atque amicam, decem talenta argenti dono dedit et decem milia medim-
10 num frumenti; atque ita Cenchreas ad naues redit. et Nabis firmato praesidio Argis Lacedaemonem regressus, cum ipse uiros spoliasset, ad feminas spoliandas uxorem Argos
11 remisit. ea, nunc singulas inlustres nunc simul plures genere inter se iunctas domum accersendo blandiendoque ac minando, non aurum modo iis sed postremo uestem quoque mundumque omnem muliebrem ademit.

9 redit *B*χ : rediit *Holk. 353* **10** firmato *B*χ : firmatis *T. Faber* **11** accersendo *B* : domum arcessendo χ, *fort. recte*

Subscriptiones : Titi Liui ab urbe condita liber xxxii explicit incipit liber xxxiii feliciter *B* : *sic, sed* Liuii, *om.* feliciter *AN*, xxxxiii ... xxxxiiii A^x : Titi Liuii de bello Macedonico liber tertius incipit *E* : Titi Liuii Patauini historiographi de bello Macedonico liber secundus explic̄ incipit liber tertius *V* : Titi Liuii Patauini hystoriographi de bello Macedonico incipit liber quartus *Lips.* : Titi Liuii Patauini hystoriographi incipit de bello Macedonico liber quartus *Par.* : Titi Liuii explicit liber secundus de bello Macedonico incipit tertius *Voss.*

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXIII

1 Haec per hiemem gesta. initio autem ueris Quinctius, Attalo Elatiam excito, Boeotorum gentem, incertis ad eam diem animis fluctuantem, dicionis suae facere cupiens, profectus per Phocidem quinque milia ab Thebis, quod caput est
2 Boeotiae, posuit castra. inde postero die ⟨cum⟩ unius signi militibus et Attalo legationibusque, quae frequentes undique conuenerant, pergit ire ad urbem, iussis legionis hastatis – ea duo milia militum erant – sequi se mille passuum
3 interuallo distanti⟨bu⟩s. ad mediu⟨m⟩ ferme uiae Boeotorum praetor Antiphilus obuius fuit; cetera multitudo e muris aduentum imperatoris Romani regisque prospeculabatur.

1–2: *Plut. Flam.* 6, *Zon.* 9.16.9

1–17.6: *si falsa lectio in B (qui solus est horum capitum testis) ab editione principe (r) uel correctoribus huius editionis (rmg) (u. p. XXVI) est correcta, nec alia coniectura est laudanda, nihil nisi codicis lectionem indico*

1.1 Boeotorum *Gron.* : Boeotiorum *B*; *sic etiam* §3, 2.1 pace recupiens *B* **2** *om.* cum *B* legionis *B*[1] : regionis *B* : ⟨duarum⟩ legionum *Crév.* : legionum *Drak.* : legion⟨ari⟩is *Walch* (*237*) : ⟨unius⟩ (*uel numerus*) legionis *Weiss.* (*1860*) distanti⟨bu⟩s (*uel* distantem *uel del.*) *Gron.* : distantis *B* **3** medio *B*

4 rara arma paucique milites circa eos apparebant; hastatos
sequentes procul anfractus uiarum uallesque interiectae oc-
5 culebant. cum iam adpropinquaret urbi, uelut obuiam egre-
dientem turbam salutaret, tardius incedebat: causa erat
6 morae ut hastati consequerentur. oppidani, ante lictorem
turba acta, insecutum confestim agmen armatorum non an-
te quam ad hospitium imperatoris uentum est conspexere.
7 tuṃ uelut prodita dolo Antiphili praetoris urbe captaque
obstipuerunt omnes; et apparebat nihil liberae consultatio-
nis concilio quod in diem posterum indictum erat Boeotis
8 relictum esse. texerunt dolorem quem et nequiquam et non
sine periculo ostendissent.

2 In concilio Attalus primus uerba fecit. orsus a maiorum
suorum suisque et communibus in omnem Graeciam et
2 propriis in Boeotorum gentem meritis, senior iam et infir-
mior quam ut contentionem dicendi sustineret, obmutuit et
3 concidit; et dum regem auferunt reficiuntque parte mem-
4 brorum captum, paulisper contio intermissa est. Aristaenus
inde Achaeorum praetor eo cum maiore auctoritate auditus
quod non alia quam quae Achaeis suaserat Boeotis suade-
5 bat. pauca ab ipso Quinctio adiecta, fidem magis Roma-

5 urbi *r* : turbae *B* : ⟨a⟩d urbem *Weiss.* **6** ante lictorem turba acta *B* : ante lictorum turba acti *Gron.* : *sic, sed* aute⟨m⟩, lictorum ... *Drak.*, ... acta *Hertz* : ante ⟨Romanum⟩ lictorum turba acti *Heus.* : lictorum turba acti *J. H. Voss* : ante lictores turba acta *Kreyssig* nouante (quam) *B* **8** texerunt B^1 : tererunt B : texerunt ⟨tamen⟩ *rmg* : texere t⟨ame⟩n *Gron.* **2.2** senior *Gron.* : segnior *B* **3** reficiuntque (*uel* refouentque) *Gron.* : perfecuntque *B* : perferuntque *r* : perfouentque *Schenkl* (*Z*) : perferuntque ... captum ⟨in hospitium⟩ *Novák* (*JPhV 1904, 15*) : perferuntque ⟨in hospitium⟩ *H. J. M.* (*ibid.*) **4** Aristhenus *B*

6 nam quam arma aut opes extollente uerbis, rogatio inde a
Platae⟨e⟩nsi Dicaearcho lata recitataque ⟨de societate⟩ cum
Romanis iungenda, nullo contra dicere audente, omnium
7 Boeotiae ciuitatium suffragiis accipitur iubeturque. concilio
dimisso Quinctius tantum Thebis moratus quantum Attali
8 repens casus coegit, postquam non uitae praesens pericu-
lum uis morbi attulisse sed membrorum debilitatem uisa est,
relicto eo ad curationem necessariam corporis, Elatiam un-
9 de profectus erat redit, Boeotis quoque sicut prius Achaeis
ad societatem adscitis, et quoniam tuta ea pacataque ab
tergo relinquebantur, omnibus iam cogitationibus in Phi-
lippum et quod reliquum belli erat conuersis.
3 Philippus quoque primo uere, postquam legati ab Roma
nihil pacati rettulerant, dilectum per omnia oppida regni
2 habere instituit in magna inopia iuniorum. absumpserant
enim per multas iam aetates continua bella Macedonas;
3 ipso quoque regnante et naualibus bellis aduersus Rhodios
Attalumque et terrestribus aduersus Romanos ceciderat
4 magnus numerus. ita et tirones ab sedecim annis milites
scribebat, et emeritis quidam stipendiis, quibus modo quic-
5 quam reliqui roboris erat, ad signa reuocabantur. ita sup-
pleto exercitu secundum uernum aequinoctium omnes co-
pias Dium contraxit, ibique statiuis positis exercendo coti-
6 die milite hostem opperiebatur. et Quinctius per eosdem
ferme dies ab Elatia profectus praeter Thronium et Scar-
7 pheam ad Thermopylas peruenit. ibi concilium Aetolorum
Heracleam indictum tenuit consultantium quantis auxiliis
8 Romanum ad bellum sequerentur. cognitis sociorum de-
cretis tertio die ab Heraclea Xynias praegressus, in confinio
Aenianum Thessalorumque positis castris, Aetolica auxilia

6 a Platae⟨e⟩nsi *rmg* : ablata ensi *B* : ab Platae⟨e⟩nsi *Drak.* ⟨de societate⟩ *om. B* adicere *B* **8** debellitatem *B* **9** quoniam (quō) *B* : quando *rmg* conuersis *B* : conuersus *J. H. Voss*
3.5 exercito *B* **7** tenuit *B* : ⟨eum⟩ tenuit *Duker*
8 Aeniauum *B*

9 opperiebatur. nihil morati Aetoli sunt: Phaenea duce sex
milia peditum cum equitibus quadringentis uenerunt. ne
dubium esset quid exspectasset, confestim Quinctius mouit
10 castra. transgresso in Pt⟨h⟩ioticum agrum quingenti Gortynii
Cretensium, duce Cydante, et trecenti Apolloniatae haud
dispari armatu se coniunxere, nec ita multo post Amynan-
der cum Athamanum peditum ducenti⟨s⟩ et mille.
11 Philippus, cognita profectione ab Elatia Romanorum, ut
cui de summa rerum adesset certamen, adhortandos milites
12 ratus, multa iam saepe memorata de maiorum uirtutibus
simul de militari laude Macedonum cum disseruisset, ⟨a⟩d
e⟨a qu⟩ae tum maxime animos terrebant quibusque ⟨erigi⟩
ad aliquam spem poterant uenit.
4 Acceptae ad Aoum flumen in angustiis cladi + terra +
Macedonum phalange ad Atragem ui pulsos Romanos op-
2 ponebat; et illic tamen, ubi insessas fauces Epiri non tenuis-
sent, primam culpam fuisse eorum qui neglegenter custo-
3 dias seruassent, secundam in ipso certamine leuis arma-
turae mercennariorumque militum; Macedonum uero pha-
langem et tunc stetisse et loco aequo iustaque pugna sem-

9 sex millia peditum *Drak.* : ðc pedites *B* : ducenti pedites *r* : mm. ped. *rmg* : ⟨... milia et⟩ sexcenti pedites *Wesenberg* **10** Pt⟨h⟩ioticum *scripsi* : Ptioticum *B* : Ptiocum *r* : P⟨h⟩t⟨h⟩ioticum *rmg* qui ingenti *B* Gortyni *B* aut *B* ducenti *B* **12** (disseruisset) de re (tum) *B* terrebant *B* : tenebant *Jacobs* *spat.* ad *B* **4.1** Aoum *Horrion* : Aouum *B* + terra + *B* : terr⟨it⟩a *rmg* : terra ⟨a⟩ *uel* ter a *Horrion* : ⟨in⟩terim (*uel* ⟨in⟩terea) a *M. Müller* : ⟨i⟩terum (*uel* ⟨pari⟩ter) a *McDonald* : temer⟨e⟩, *alibi positum, Burck* (*257*) : *fort.* terra ... phalange *delenda* Atragem *B* : Atracem *rmg*

4 per mansuram inuictam. decem et sex milia militum haec
fuere, robur omne uirium eius regni; ad hoc duo milia cae-
tratorum, quos peltas⟨tas⟩ appellant, Thracumque et Illy-
riorum – Trallis est nomen genti – par numerus, bina milia
5 erant, et mixti ex pluribus gentibus mercede conducti auxi-
liares mille ferme et quingenti et duo milia equitum. cum iis
6 copiis rex hostem opperiebatur. Romanis ferme par nume-
rus erat; ⟨e⟩quitum copiis tantum quod Aetoli accesserant
superaba⟨n⟩t.
5 Quinctius a⟨d⟩ Thebas Pthioticas castra cum mouisset, spem
nactus per Timonem principem ciuitatis prodi urbem, cum
2 paucis equitum leuisque armaturae ad muros successit. ibi
adeo frustrata spes est ut non certamen modo cum erum-
pentibus sed periculum quoque atrox subiret, ni castris ex-
3 citi repente pedites equitesque in tempore subuenissent. et
postquam nihil conceptae temere spei succedebat, urbis
quidem amplius temptandae in praesentia conatu absistit;
4 ceterum satis gnarus iam in Thessalia regem esse, nondum
comperto quam in regionem uenisset, milites per agros di-
missos uallum caedere et parare iubet.
5 Vallo et⟨iam⟩ Macedones et Graeci usi sunt, sed usum nec
ad commoditatem ferendi nec ad ipsius munitionis firma-
6 mentum aptauerunt; nam et maiores et magis ramosas ar-
bores caedebant quam quas ferre cum armis miles posset,
et cum castra his ante obiectis saepsissent, facilis molitio
7 eorum ualli erat. nam et quia rari stipites magnarum arbo-
rum eminebant multique et ualidi rami praebebant quod

5.4–12: *Pol.* 18.18

4 peltas *B* Trallis *sic Gron., sed ut dat.* : Trailis *B* : Tralli-⟨bu⟩s *Drak.* : Tralles *McDonald* gentis *B* **6** ⟨e⟩quitum *Gron.* : qui tum *B* superaba⟨n⟩t *Horrion* : superabat *B* **5.1** athebas *B* **3** temerae *B* **5** et⟨iam⟩ *Tränkle* (*1977, 93–4 adn. 89*) : et *B* **7** et quia *B* : quia *Madvig* : *fort.* quia et

8 recte manu caperetur, duo aut summum tres iuuenes conixi
arborem unam euellebant, qua euolsa portae instar extem-
9 plo patebat, nec in promptu erat quod obmolirentur. Ro-
manus leues et bifurcos plerosque et trium aut cum pluri-
mum quattuor ramorum uallos caedit, ut et suspensis ab
10 tergo armis ferat plures simul apte miles, et ita densos obfi-
gunt implicantque ramos ut neque ⟨. . .⟩ quae cuiusque stipi-
11 tis palma sit peruideri possit; et adeo acuti aliusque per
alium immissi rami locum ad inserendam manum non relin-
12 quunt ut neque prehendi quod trahatur neque trahi, cum
inter se innexi rami uinculum in uicem praebe⟨a⟩nt, possit;
et si euolsus forte est unus, nec loci multum aperit et alium
reponere perfacile est.
6 Quinctius postero die, uallum secum ferente milite ut para-
2 tus omni loco castris ponendis esset, progressus modicum
iter sex ferme milia a Pheris cum consedisset, speculatum in
3 qua parte Thessaliae hostis esset quidue pararet misit. circa
Larisam erat rex. certior iam factus Romanum ab Thebis
Pheras mouisse, defungi quam primum et ipse certamine
cupiens, ducere ad hostem pergit, et quattuor milia fere a
4 Pheris posuit castra. inde postero die cum expediti utrimque
ad occupandos super urbem tumulos processissent, pari
ferme interuallo ab iugo quod capiendum erat, cum inter se
5 conspecti essent, constiterunt, nuntios in castra remissos

6–10: *Pol.* 18.19–27, *Plut. Flam.* 7–8, *Iust.* 30.4, *Oros.* 4.20.5–6, *Zon.* 9.16.9–10; *cf. Enn. Ann.* 355*V* = 353*Sk*

8 quę uulsa *B* **9** et (trium) *B* : ⟨u⟩el *Freinsheim* cōplurimum *B* **10** ramos *B* : ramis *Weiss.* (*1860*) ⟨. . .⟩ *sic lac. ind. Weiss.* : ⟨quis cuiusque palmae stipes neque⟩ *Crév.* : ⟨cuiusque quisque stipes palmae nec⟩ *Heus.* **11** adeo *B* : ⟨s⟩edu⟨l⟩o *Lachmann* (*113 adn. 1*) : *del. Ussing* acuti *B* : arcti *Dobree* rami *Madvig* : radii *B* relinquunt *B* : relinquant *Bauer* **12** praebent *B* **6.3** circa *r* : cirts *B* : citra *Weiss.* (*1860*) Pharas *B*

qui quid sibi, quoniam praeter spem hostis occurrisset, fa-
6 ciendum esset consulerent, quieti opperientes. et illo qui-
dem die nullo inito certamine in castra reuocati sunt; poste-
ro die circa eosdem tumulos equestre proelium fuit, in quo
non minimum Aetolorum opera regii fugati atque in castra
7 compulsi sunt. magnum utris⟨que⟩ impedimentum ad rem
gerendam fuit ager consitus crebris arboribus hortique, ut in
suburbanis locis, et coartata itinera maceriis et quibusdam
8 locis interclusa. itaque pariter ducibus consilium fuit exce-
dendi ea regione, et uelut ex praedicto ambo Scotusam
petierunt, Philippus spe frumentandi inde, Romanus ut
9 praegressus corrumperet hosti frumenta. per diem totum,
quia colles perpetuo iugo intererant, nullo conspecta inter
10 se loco agmina ierunt. Romani ⟨ad⟩ Eretriam Pt⟨h⟩iotici agri,
11 Philippus super amnem Onchestum posuit castra. ne poste-
ro quidem die, cum Philippus ad Melambium quod uocant
Scotusae⟨i⟩ agri, Quinctius circa Thetide⟨u⟩m Pharsaliae ter-
rae posuisset castra, aut hi aut illi ubi hostis esset satis
12 compertum habuerunt. tertio die primo nimbus effusus,
dein caligo nocti simillima Romanos metu insidiarum te-
nuit.

7 Philippus maturandi itineris causa, post imbrem nubibus in
2 terram demissis nihil deterritus, signa ferri iussit; sed tam
densa caligo occaecauerat diem ut neque signiferi uiam nec
signa milites cernerent, agmen ad incertos clamores uagum
3 uelut errore nocturno turbaretur. supergressi tumulos qui
Cynoscephalae uocantur, relicta ibi statione firma peditum

6 minimum *B* : minima *Gron.* **7** utris *B* **8** praegressus *Gron.* : progressus *B* **10** Romani *B* : Romanu⟨s⟩ *Kreyssig* ⟨ad⟩ *om. B* Pt⟨h⟩iotici *scripsi* : Ptiotici *B* : P⟨h⟩tiotici *r* : P⟨h⟩t⟨h⟩iotici *Horrion* **11** Melandium B^1 (-dum *B*) Scotus(*uel* -s⟨s⟩-)ae⟨i⟩ *Gron.* : Scotusae *B* Thetide⟨u⟩m *Horrion* : Thetidem *B* (compertum) haut habuerunt *B* **12** nocti *Kreyssig* : noctis *B* **7.2** agmen *B* : ⟨et⟩ agmen *J. H. Voss*

4 equitumque, posuerunt castra. Romanus iisdem ad Theti-
deum castris cum se tenuisset, exploratum tamen ubi hostis
esset decem turmas equitum et mille pedites misit, monitos
ut ab insidiis, quas dies obscurus apertis quoque locis tec-
5 turus esset, praecauerent. ubi uentum ad insessos tumulos
est, pauore mutuo iniecto uelut torpentes quieuerunt; dein
nuntiis retro in castra ad duces missis, ubi primus terror ab
necopinato uisu consedit, non diutius certamine abstinue-
6 re. principio a paucis procurrentibus lacessita pugna est,
deinde subsidiis tuentium pulsos aucta. in qua cum haud-
quaquam pares Romani alios super alios nuntios ad ducem
7 mitterent premi sese, quingenti equites et duo milia pedi-
tum, maxime Aetolorum, cum duobus tribunis militum
8 propere missa rem inclinatam restituerunt, uersaque fortu-
na Macedones laborantes opem regis per nuntios implora-
bant. rex, ut qui nihil minus illo die propter effusam caligi-
nem quam proelium exspectasset, magna parte hominum
omnis generis pabulatum missa, aliquamdiu inops consilii
9 trepidauit; deinde, postquam nuntii instabant, et iam iuga
montium detexerat nebula, et in conspectu erant Macedo-
nes in tumulum maxime editum inter alios compulsi loco se
10 magis quam armis tutantes, committendam rerum summam
in discrimen utcumque ratus, ne partis indefensae iactura
11 fieret, Athenagoram ducem mercede militantium cum om-
nibus praeter Thracas auxiliis et equitatu Macedonum ac
12 Thessalorum mittit. eorum aduentu depulsi ab iugo Roma-
ni non ante restiterunt quam in planiorem uallem peruen-
13 tum est. ne effusa detruderentur fuga plurimum in Aetolis
equitibus praesidii fuit. is longe tum optimus eques in
Graecia erat; pedite inter finitimos uincebantur.

5 pauorem *B* plilsis (aucta) *B* **8** rex *Jacobs* : sed *B* : sed ⟨is⟩ (*uel* ⟨hic⟩) *Rossbach* effusam *B* : offusam *Gron.* **9** dexter erat *B* **12** nouante *B* restituerunt *B*

8 Laetior res quam pro successu pugnae nuntiata, cum alii
super alios recurrentes ex proelio clamarent fugere pauidos
2 Romanos, inuitum et cunctabundum et dicentem ⟨. . .⟩ te-
mere fieri, non locum sibi placere non tempus, perpulit ut
3 educeret omnes copias in aciem. idem et Romanus, magis
necessitate quam occasione pugnae inductus, fecit. dex-
trum cornu elephantis ante signa instructis in subsidiis reli-
4 quit; laeuo cum omni leui armatura in hostem uadit, simul
admonens cum iisdem Macedonibus pugnaturos quos ad
Epiri fauces, montibus fluminibusque saeptos, uicta na-
turali difficultate locorum expulissent acieque expugnas-
5 sent, cum iis quos P. Sulpici prius ductu obsidentes in Eo⟨r⟩-
d⟨a⟩e⟨a⟩m aditu⟨m⟩ uicissent: fama stetisse non uiribus Mace-
6 doniae regnum; eam quoque famam tandem euanuisse. iam
peruentum ad suos in ima ualle stantes erat, qui aduentu
exercitus imperatorisque pugnam renouant, impetuque fac-
7 to rursus auertunt hostem. Philippus cum caetratis et cornu
dextro peditum, robore Macedonici exercitus, quam pha-
8 langem uocabant, prope cursu ad hostem uadit. Nicanori,
ex purpuratis uni, ut cum reliquis copiis confestim sequatur
9 imperat. primo, ut in iugum euasit, et iacentibus ibi paucis
armis corporibusque hostium proelium eo loco fuisse, pul-
sosque inde Romanos et pugnari prope castra hostium ui-
10 dit, ingenti gaudio est elatus; mox refugientibus suis et ter-
rore uerso paulisper incertus an in castra reciperet copias
11 trepidauit; deinde ut adpropinquabat hostis, et praeter-
quam quod caedebantur auersi nec nisi defenderentur ser-
uari poterant, ne ipsi quidem in tuto iam receptus erat,

8.2 ⟨. . .⟩ : *spat. in fine uersus B* : ⟨regem⟩ *uel* ⟨Philippum⟩ *Weiss.* **5** in Eo⟨r⟩d⟨a⟩e⟨a⟩m aditu⟨m⟩ *Kreyssig* : in eodem aditu *B* : Eo⟨r⟩d⟨a⟩e⟨ae⟩ aditum *Gron.* **6** in ima *B* : in⟨f⟩ima *Ogilvie* **7** quam phalangem uocabant *B* : *fort. delenda* prope *Kreyssig* : propere *B* : propero *r* **8** confertim *B*

12 coactus nondum adsecuta parte suorum periculum summae
rerum facere, equites leuemque armaturam qui in proelio
13 fuerant dextro in cornu + locatus caetratas + Macedonum
phalangem hastis positis, quarum longitudo impedimento
14 erat, gladiis rem gerere iubet. simul ne facile perrumpere-
tur acies, dimidium de fronte demptum introrsus porrectis
ordinibus duplicat, ut longa potius quam lata acies esset;
simul et densari ordines iussit, ut uir uiro arma armis iunge-
rentur.
9 Quinctius, iis qui in proelio fuerant inter signa et ordines
2 acceptis, tuba dat signum. raro alias tantus clamor dicitur in
principio pugnae exortus; nam forte utraque acies simul
conclamauere, nec solum qui pugnabant sed subsidia etiam
3 quique tum maxime in proelium ueniebant. dextro cornu
rex loci plurimum auxilio, ex iugis altioribus pugnans, uin-
cebat; sinistro, tum cum maxime adpropinquante phalangis
parte quae nouissimi agminis fuerat, sine ullo ordine trepi-
4 dabatur; media acies, quae propior dextrum cornu erat, sta-
bat spectaculo uelut nihil ad se pertinentis pugnae intenta.
5 phalanx, quae uenerat agmen magis quam acies aptiorque
6 itineri quam pugnae, uixdum in iugum euaserat. in hos
incompositos Quinctius, quamquam pedem referentes in
dextro cornu suos cernebat, elephantis prius in hostem actis
impetum facit, ratus partem profligatam cetera tracturam.

12 + locatus caetratas + *B* : locat, caetratos et *rmg* : locat ⟨c⟩um caetratis *Lachmann* (*110 adn. 1*) : locat ⟨i⟩n s⟨inistro⟩ caetratos *Weiss.* : locat su⟨per⟩ (*uel* ⟨po⟩st) caetratos *Harant* : locat caetratos ⟨in sinistro⟩ *H. J. M.* : locat ⟨i⟩ux⟨ta⟩ caetratos *McDonald* **14** dimidium ... demptum *B* : dimidio ... dempto *Wesenberg* **9.1** iis *Kreyssig* : his *B* : ⟨s⟩uis *J. H. Voss* **5** uenerat *B* : ⟨la⟩eua erat *Gron.* : ⟨modo⟩ uenerat *Crév.* : ⟨postremo⟩ uenerat *Weiss.* (*1860*) **6** dextro *B* : sinistro *uel* laeuo *Gron.* : altero *Perizonius*

7 non dubia res fuit; extemplo terga uertere Macedones, ter-
rore primo bestiarum auersi. et ceteri quidem hos pulsos
8 sequebantur; unus e tribunis militum ex tempor⟨e⟩ capto
consilio cum uiginti signorum militibus, relicta ea parte
suorum quae haud dubie uincebat, breui circuitu dextrum
9 cornu hostium auersum inuadit. nullam aciem ab tergo ad-
ortus non turbasset; ceterum ad communem omnium in tali
10 re ⟨tre⟩pidationem accessit quod phalanx Macedonum grauis
atque immobilis nec circumagere se poterat, nec hoc qui a
fronte paulo ante pedem referentes tunc ultro territis insta-
11 bant patiebantur. ad hoc loco etiam premebantur, quia iu-
gum ex quo pugnauerant, dum per procliue pulsos inse-
quuntur, tradiderant hosti ad terga sua circumducto. pau-
lisper in medio caesi, deinde omissis plerique armis ca-
pessunt fugam.

10 Philippus cum paucis peditum equitumque primo tumulum
altiorem inter ceteros cepit ⟨...⟩ specularetur quae in laeua
2 parte suorum fortuna esset: deinde postquam fugam effu-
sam animaduertit et omnia circa iuga signis atque armis
3 fulgere, tum et ipse acie excessit. Quinctius cum institisset
cedentibus, repente, quia erigentes hastas Macedonas con-
spexerat, quidnam pararent incertus paulisper nouitate rei
4 constituit signa; deinde, ut accepit hunc morem esse Mace-
donum tradentium sese, parcere uictis in animo habebat.
5 ceterum ab ignaris militibus omissam ab hoste pugnam et
quid imperator uellet impetus in eos est factus, et primis

7 bestiarum *B* : belluarum *Duker* **8** ex tempor⟨e⟩ *Duker* : extemplo *B* **9** re ⟨tre⟩pidationem *r* : reparatiorem *B* : re ⟨tre⟩pidatio⟨nem ac pauo⟩rem *M. Müller (1869)* : re ⟨des⟩perationem *Walter (PhW 1938, 30)* **10** hoc *rmg* : hos *B* : hos⟨tes⟩ *Kreyssig* **10.1** ... *spat. iv fere litt. B* : ⟨ut⟩ *r* : ⟨unde⟩ *Horrion* **2** tum *B (s.l.)* : Rom⟨anis⟩ *Gron.* : ⟨hos⟩t⟨i⟩um *Jacobs* **3** nouitate *r* : nouitatem *B* : ⟨propter⟩ nouitatem *Jacobs* : ⟨per⟩ nouitatem *Kreyssig* **4** animum *B*

6 caesis ceteri in fugam dissipati sunt. rex effuso cursu Tempe
petit. ibi ad Gonnos diem unum substitit ad excipiendos si
qui proelio superessent. Romani uictores in castra hostium
spe praedae ⟨...⟩: ea magna iam ⟨ex parte⟩ direpta ab
7 Aetolis inueniunt. caesa eo die octo milia hostium, ⟨quin-
8 que⟩ capta; ex uictoribus septingenti ferme ceciderunt. si
Va⟨le⟩rio qui credat omnium rerum immodice numerum au-
genti, quadraginta milia hostium eo die sunt caesa, capta –
ibi modestius mendacium est – quinque milia septingenti,
9 signa militaria ducenta undequinquaginta. Claudius quo-
que duo et triginta milia hostium caesa scribi⟨t⟩, capta quat-
10 tuor milia et trecentos. nos non minimo potissimum nume-
ro credidimus sed Polybium secuti sumus, non incertum
auctorem cum omnium Romanarum rerum tum praecipue
in Graecia gestarum.

11 Philippus, conlectis ex fuga qui uariis casibus pugnae dissi-
pati uestigia eius secuti fuerant, missisque Larisam ad com-
mentarios regios comburendos ne in hostium uenirent po-
2 testatem, in Macedoniam concessit. Quinctius, captiuis
praedaque ⟨partim⟩ uenundatis partim militi concessis, La-
risam est profectus, hauddum satis gnarus quam regionem
3 petisset rex quidue pararet. caduceator eo regius uenit,
specie ut indutiae essent donec tollerentur ad sepulturam
qui in acie cecidissent, re uera ad petendam ueniam legatis

11–13: *Pol.* 18.33–39, *Plut. Flam.* 9, *App. Mac.* 9.1–2, *Dio fr.* 60

6 ⟨...⟩ *spat. xii fere litt. B* : ⟨irruunt uerum⟩ *rmg* : ⟨irrumpunt⟩ *Grut.* : ⟨irruunt⟩ *Bekker* : ⟨irrumpentes⟩ *Weiss.* : ⟨inrumpunt sed⟩ *Rossbach* iam *spat. B* **7** *spat.* capta *B* **8** Vario *B* qui *B* : qui⟨s⟩ *rmg* **9** scribi *B* **10** minimo ... numero *B* : minimu⟨m⟩ ... numeru⟨m⟩ *Duker* **11.1** ea (fuga) *B* **2** ⟨partim⟩ *hic Madvig* (*p*), *post* uenundatis *Hertz* : *om. B* **3** at (petendam) *B* imperatum *B*

4 mittendis. utrumque ab Romano impe⟨t⟩ratum. adiecta
etiam illa uox, bono animo esse regem ut iuberet, quae
maxime Aetolos offendit, iam tumentes querentesque mu-
5 tatum uictoria imperatorem: ante pugnam omnia magna
paruaque communicare cum sociis solitum, nunc omnium
expertes consiliorum esse, suo ipsum arbitrio cuncta agere;
6 cum Philippo iam gratiae priuatae locum quaerere, ut dura
atque aspera belli Aetoli exhauserint, pacis gratiam et fruc-
7 tum Romanus in se uertat. et haud dubie decesserat ii⟨s⟩
aliquantum honoris; sed cur neglegerentur ignorabant. donis
regis imminere credebant inuicti ab ea cupiditate animi ui-
8 rum; sed et suscensebat non immerito Aetolis ob insatiabi-
lem auiditatem praedae et adrogantiam eorum, uictoriae
9 gloriam in se rapientium, quae uanitate sua omnium aures
offendebat, et Philippo sublato, fractis opibus Macedonici
regni, Aetolos habendos Graeciae dominos cernebat. ob
10 eas causas multa sedulo ut uiliores leuioresque apud omnes
essent et uiderentur faciebat.

12 Indutiae quindecim dierum datae hosti erant et cum ipso
rege constitutum conloquium; cuius priusquam tempus ueni-
ret, in concilium aduocauit socios. rettulit quas leges pacis
2 placeret dici. Amynander Athamanum rex paucis senten-
tiam absoluit: ita componendam pacem esse ut Graecia
etiam absentibus Romanis satis potens tu⟨en⟩dae simul pacis
3 libertatisque esset. Aetolorum asperior oratio fuit, qui pau-
ca praefati recte atque ordine imperatorem Romanum fa-
cere quod, quos belli socios habuisset, cum iis communica-

6 ut *B* : ut ⟨ibi⟩ *Drak.* : ut ⟨cum⟩ *Pluygers* **7** ii *B* regis *B* : regi⟨i⟩s *rmg* **8** suscensebant *B* **9** quae ... offendebat *r* : quae ... offendebatur *B* : qua ... offendebant *Gron.* **12.1** concilium *scripsi* : consilium *B*; *cf.* 35.32.1 *adn.* **2** tu dae *B* **3** communicare *B*

4 re⟨t⟩ pacis consilia, falli aiunt eum tota re si aut Romanis
pacem aut Graeciae libertatem satis firmam se credat relic-
turum nisi Philippo aut occiso aut regno pulso; quae utra-
5 que procliuia esse si fortuna uti uellet. ad haec Quinctius
negare Aetolos aut moris Romanorum memorem aut sibi
6 ipsis conuenientem sententiam dixisse: et illos prioribus
omnibus conciliis conloquiisque de condicionibus pacis
semper, ⟨non⟩ ut ad internecionem bellaretur disseruisse,
7 et Romanos praeter uetustissimum morem uictis parcendi
praecipuum clementiae documentum dedisse pace Hanni-
8 bali et Carthaginiensibus data. omittere se Carthaginien-
ses: cum Philippo ipso quotiens uentum in conloquium?
nec unquam ut cederet regno actum esse. an quia uictus
9 proelio foret, inexpiabile bellum factum? cum armato hoste
infestis animis concurri debere: aduersus uictos mitissimum
quemque animum maximum habere. libertati Graeciae ui-
10 deri graues Macedonum reges: si regnum gensque tollatur,
Thracas Illyrios Gallos deinde, gentes feras et indomitas, in
11 Macedoniam se et in Graeciam effusuras. ne proxima quae-
que amoliendo maioribus grauioribusque aditum ad se fa-
12 cerent. interfanti deinde Phaeneae praetori Aetolorum, te-
stificantique si ⟨e⟩lapsus eo tempore Philippus foret mox

4 aiunt *hic Madvig, ante* atque (§3) *Hertz* : autem *B* : ⟨adiecerunt⟩ *alicubi Crév.* uellet *B* : uelit *Dušánek* (*182*) **5** memorem *Gron.* : memores *B* **6** conciliis *B* : consiliis *r* et de *B* ⟨non⟩ ut *Gron.* : ut *B* : ne *Drak.* : ⟨haut⟩ ut *Hertz* **9** mitissimum ... habere *B* : ... haberi, *del.* animum *Horrion* : ... haberi *Ruperti* : ... animi maximi haberi *Madvig* : maximum quemque animum mitissimum habere *Seyffert* : mitissimum animum maxime decere *Wesenberg* **12** lapsus *B*

13 grauius eum rebellaturum, 'desistite tumultuari' inquit 'ubi
consultandum est: non iis condicionibus inligabitur rex ut
mouere bellum possit.'
13 Hoc dimisso concilio, postero die rex ad fauces quae ferunt
2 in Tempe – is datus erat locus conloquio – uenit; tertio die
3 datur ei Romanorum ac sociorum frequens concilium. ibi
Philippus, perquam prudenter iis sine quibus pax impetrari
non poterat sua potius uoluntate omissis quam altercando
4 extorquerentur, quae priore conloquio aut imperata a Ro-
manis aut postulata ab sociis essent omnia se concedere, de
5 ceteris senatui permissurum dixit. quamquam uel inimicis-
simis omnibus praeclusisse uocem uidebatur, Phaeneas ta-
6 men Aetolus cunctis tacentibus 'quid? nobis' inquit, 'Phi-
lippe, reddisne tandem Pharsalum et Larisam Cremasten et
7 Echinum et Thebas Pthias?' cum Philippus nihil morari di-
ceret quo minus reciperent, disceptatio inter imperatorem
8 Romanum et Aetolos orta est de Thebis; nam eas populi
Romani iure belli factas esse Quinctius dicebat, quod inte-
gris rebus exercitu ab se admoto uocati in amicitiam, cum
potestas libera desciscendi ab rege esset, regiam societatem
9 Romanae praeposuissent; Phaeneas et pro societate belli
quae ante bellum habuissent restitui Aetolis aequum cense-
10 bat, et ita in foedere primo cautum esse ut belli praeda
rerum quae ferri agique possent Romanos, ager urbesque

13 desistite *rmg* : desistit et *B* : desiste tu *Walsh* illigabitur ... mouere *Jacobs* : *sic, sed* pax *pro* rex *B*, pac⟨is⟩ *Gron.*, pax, ⟨rex⟩ *Hertz* : ... pax ... moueri *Baumgarten-Crusius* : ... pax ... mouere ⟨rex⟩ *Weiss.* **13.1** concilio *B* : consilio *r* datus *B* : d⟨i⟩ctus *Gron.* **3** totius *B* **5** inimicissimis *B* : iniquissimis *Gron.* **7** de Thebis *B* : de ⟨Thessaliae urbibus. his, ut sponte deditis, non cessurum; sed⟩ Thebis *Heus.* : de ⟨tri⟩bus, nam Thebas *Lachmann* (*80*) : *del. Weiss.* (*1860*)

11 captae Aetolos sequerentur. 'uos' inquit 'ipsi' Quinctius
'societatis istius leges rupistis quo tempore relictis nobis
12 cum Philippo pacem fecistis. quae si maneret, captarum
tamen urbium illa lex foret: Thessaliae ciuitates sua uolun-
13 tate in dicionem nostram uenerunt.' haec cum omnium so-
ciorum adsensu dicta Aetolis non ⟨in⟩ praesentia modo
grauia auditu sed mox etiam belli causa magnarumque ex
14 eo cladium iis fuerunt. cum Philippo ita conuenit ut Deme-
trium filium et quosdam ex amicorum numero obsides et
ducenta talenta daret, de ceteris Romam mitteret legatos:
15 ad eam rem quattuor mensum indutiae essent. si pax non
impetrata ab senatu foret, obsides pecuniamque reddi Phi-
lippo receptum est. causa Romano imperatori non alia
maior fuisse dicitur maturandae pacis quam quod Antio-
chum bellum transitumque in Europam moliri constabat.
14 Eodem tempore atque, ut quidam tradidere, eodem die ad
Corinthum Achaei ducem regium Androsthenem iusto
2 proelio fuderunt. eam urbem pro arce habiturus Philippus
aduersus Graeciae ciuitates et principes inde euocatos per
speciem conloquendi quantum equitum dare Corinthii ad
3 bellum possent retinuerat pro obsidibus, et praeter quin-
gentos Macedonas mixtosque ex omni genere auxiliorum
4 octingentos, quot iam ante ibi fuera⟨n⟩t, mille Macedonum
eo miserat et mille ac ducentos Illyrios Thracasque et Cre-
5 tenses, qui in utraque parte militabant, octingentos. his

14–17: *Zon.* 9.16.11

12 tamen *B* : tan⟨t⟩um *Pluygers* **13** ⟨in⟩ *Gron.* : *om. B* causa *Crév.* : causae *B* **14.3** quot ... fuera⟨n⟩t *Drak.* : quod ... fuerat *B* : quod ... fuerat ⟨praesidium⟩ *uel* qui ... fuera⟨n⟩t *Gron.* **4** m. ac ducentos *B* : mille octingentos *Kreyssig*

additi Boeoti Thessalique et Acarnanes mille, scutati om-
nes, et ⟨septingenti ex⟩ ipsorum Corinthiorum iuuentute,
impleta ut essent sex milia armatorum, fiduciam Andro-
6 stheni fecerunt acie decernendi. Nico⟨st⟩ratus praetor
Achaeorum Sicyone erat cum duobus milibus peditum,
centum equitibus, sed imparem se et numero et genere
7 militum cernens moenibus non excedebat. regiae copiae
peditum equitumque uagae Pelle⟨n⟩ensem et Phliasium et
8 Cleonaeum agrum depopulabantur; postremo exprobran-
tes metum hosti in fines Sicyoniorum transcendebant, naui-
bus etiam circumuecti omnem oram Achaiae uastabant.
9 cum id effusius hostes et, ut fit ab nimia fiducia, neglegen-
tius etiam facerent, Nico⟨st⟩ratus, spem nactus necopinan-
10 tes eos adgrediendi, circa finitimas ciuitates nuntium occul-
tum mittit quo die et quot ex quaque ciuitate armati ad
Apelaurum – Stymphaliae terrae is locus est – conuenirent.
11 omnibus ad diem edictam paratis, profectus inde extemplo
per Phliasiorum fines nocte Cleonas, insciis omnibus quid
12 pararet, peruenit. erant autem cum eo quinque milia pedi-
tum, ex quibus ⟨...⟩ armaturae leuis, et trecenti equites.
cum iis copiis, dimissi⟨s⟩ qui specularentur quam in partem
hostes effunderent sese, opperiebatur.
15 Androsthenes omnium ignarus Corintho profectus ad Ne-
meam – amnis est Corinthium ⟨et⟩ Sicyonium interfluens

5 et ⟨dcc ex⟩ *Walch (171sqq.)* : et *B* : ex *ed. Amst. 1633* : et ⟨ex⟩ *Gron.* : et ⟨c ex⟩ *Kreyssig* **6** Nico⟨st⟩ratus *Gron.* : Niceratus *B*; *sic etiam* §9, 15.13 **7** uagae *Gron.* : uagare *B* : uagan⟨t⟩e⟨s⟩ *rmg* : uagat⟨a⟩e *J. H. Voss* pelle ensem *B* **10** quod *B* **11** edictam *B* : dictam *Drak.* : editam *Kreyssig* **12** ⟨...⟩ *lac. ind. Perizonius* : ⟨mille⟩ *Weiss.* : ⟨mille⟩ *post* leuis *Hertz* dimissi⟨s⟩ ... opperiebatur *Perizonius* : dimissi ... opperiebantur *B* **15.1** ⟨et⟩ *r* : *om. B* : (Sicyonium)⟨que⟩ *Schenkl (Z)*, *fort. recte*

2 agrum – castra locat. ibi partem dimidiam exercitus dimis-
sam, diuisam trifariam, et omnes equites discurrere ad
depopulandos simul Pellenensem Sicyoniumque agros et
3 Phliasium iubet. haec tria diuersa agmina discessere. quod
ubi Cleonas ad Nicostratum perlatum est, extemplo uali-
dam mercennariorum manum praemissam ad occupandum
4 saltum per quem transitus in Corinthium est agrum, ante
signa equitibus ut praegrederentur locatis, ipse confestim
5 agmine duplici sequitur. parte una mercennarii milites
ibant cum leui armatura, altera clipeati; id in illarum gen-
6 tium exercitibus robur erat. iam haud procul castris aberant
pedites equitesque, et Thracum quidam in uagos palatos-
que per agros hostes impetum fecerant, cum repens terror
7 castris infertur. trepidare dux, ut qui hostes nusquam nisi
raro⟨s⟩ in collibus ante Sicyonem non audentes agmen demit-
tere in campos uidisset, ad Cleonas quidem accessuros nun-
8 quam credidisset. reuocari tuba iubet uagos a castris dilap-
sos; ipse, raptim capere arma iussis militibus, infrequenti

2 partem dimidiam exercitus dimissam, diuisam trifariam, *Madvig* : parte dimidia exercitus dimissa dimidiam trifariam diuisit (*corr. ex* dimsit) *B* : *sic*, *sed* ⟨secum⟩ retenta *pro* dimissa *Crév.*, ⟨consi⟩de⟨re⟩ iussa *Drak.*, ⟨mane⟩re iussa *Weiss.* : parte dimidia exercitus dimissa – trifariam diuisit – *Walch* (*116sqq.*) : partem dimidiam exercitus dimissam – trifariam diuisit – *Walker* : partem dimidiam exercitus, *rell. omm.*, *Schmidt* (*H*) : partem dimidiam exercitus diuisam trifariam – diuisit et ... *Walsh* Pellenensem *Grut.* : Pellenensium *B* : Pellenensium Sicyoni⟨or⟩umque ... Phliasi⟨or⟩um *Madvig* **5** id in illarum *Kreyssig* : dein aliarum *B* : ⟨qu⟩od in illarum *Drak.* : ⟨et ca⟩etrati ⟨quod⟩ earum *Harant* **6** fecerant *Crév.* : fecerunt *B*, *fort. recte* **7** raro⟨s⟩ *Duker* : raro *B* demittere *Gron.* : dimittere *B* ad Cleonas *r* : ad Cleonis *B* : a (ab *Weiss.*) Cleonis *Madvig* (*Op. Ac.*[2], *693*) **8** dilapsos *Heinsius* : dilapsus *B* : dilapsos⟨que⟩ *rmg* ⟨su⟩per *Gron.* : pro *B* : per *r* : pro⟨pe⟩ *Rossbach*, *fort. recte*

9 agmine porta egressus ⟨su⟩per flumen instruit aciem. cete-
rae copiae uix conligi atque instrui cum potuissent, primum
10 hostium impetum non tulerunt. Macedones et maxime om-
nium frequentes ad signa fuerant et diu ancipitem uictoriae
11 spem fecerunt; postremo fuga ceterorum nudati, cum duae
iam acies hostium ex diuerso, leuis armatura ab latere, cli-
peati ⟨ca⟩etratique a fronte urgerent, et ipsi re inclinata pri-
12 mo rettulere pedem, deinde impulsi terga uertunt et pleri-
que abiectis armis, nulla spe castrorum tenendorum relicta,
13 Corinthum petierunt. Nico⟨st⟩ratus mercennariis militibus
ad hos persequendos, equitibus Thracumque auxiliis in po-
pulatores agri Sicyonii missis, magnam ubique caedem edi-
14 dit, maiorem prope quam in proelio ipso. ex iis quoque qui
Pellenen Phliuntaque depopulati erant, ⟨in⟩compositi par-
tim omniumq⟨ue⟩ ignari ad castra reuertentes in hostium
15 stationes tamquam in suas inlati sunt, partim ex discursu id
quod erat suspicati ita se in fugam passim sparserunt ut ab
16 ipsis agrestibus errantes circumuenirentur. ce⟨ci⟩derunt eo
die mille et quingenti, capti trecenti. Achaia omnis magno
liberata metu.
16 Priusquam dimicaretur ad Cynoscephalas, L. Quinctius,
Corcyram excitis Acarnanum principibus, quae sola Grae-
ciae gentium in societate Macedonum manserat, initium
2 quoddam ibi motus fecit. duae autem maxime causae eos
tenuerant in amicitia regis, una fides insita genti, altera

11 armaturae *B* etratique *B* **13** ubique *rmg* : ibique *B* : u⟨tro⟩bique *Gron.* : ibi ⟨quo⟩que *Weiss.* **14** compositi partim omnium signari *B* **15** (erat) supplicauit a se *B* sparserunt *Crév.* : sparserant *B* **16** ce⟨ci⟩derunt *r* : cederunt B^1 : *lectio B incerta* **16.1** in societate Macedonum *Gron.* : in societatem Macedonum *B* : *om. r* : in partibus Philippi *rmg* **2** maxime *Gron.* : maximae *B*

3 metus odiumque Aetolorum. concilium Leucadem indictum est. eo neque cuncti conuenere Acarnanum populi nec iis qui conuenerant idem placuit; sed principes et magistratus peruicerunt ut priuatum decretum Romanae socie-
4 tatis fieret. id omnes qui afuerant aegre passi; et in hoc fremitu gentis a Philippo missi duo principes Acarnanum,
5 Androcles et Echedemus, non ad tollendum modo decretum Romanae societatis ualuerunt, sed etiam ut Archelaus et Bianor, principes gentis ambo, quod auctores eius sententiae fuissent, proditionis in concilio damnarentur, et Zeuxidae praetori, quod de ea re rettulisset, imperium ab-
6 rogaretur. rem temerariam sed euentu prosperam damnati fecerunt. suadentibus nam⟨que⟩ amicis cederent tempori et
7 Corcyram ad Romanos abirent, statuerunt offerre se multitudini et aut eo ipso lenire iras aut pati quod casus tulisset.
8 cum se frequenti concilio intulissent, primo murmur ac fremitus admirantium, silentium mox a uerecundia simul pristinae dignitatis ac misericordia praesentis fortunae ortum
9 est. potestate quoque dicendi facta, principio suppliciter, procedente autem oratione, ubi ad crimina diluenda uentum est, cum tanta fiducia quanta⟨m⟩ innocentia dabat dis-
10 seruerunt; postremo ultro aliquid etiam queri et castigare iniquitatem simul in se crudelitatemque ausi, ita adfecerunt animos ut omnia quae in eos decreta erant frequentes tolle-
11 rent, neque eo minus redeundum in societatem Philippi abnuendamque Romanorum amicitiam censerent.

3 Leucadem *Gron.* : Leucaden *B*   iis *Grut.* : in iis *B*, *fort. recte* : ipsis *rmg*   sed *scripsi* : sed et *B* : duo *Gron.* : sed duo *Madvig* (*e*)   **4** abfuerant *Gron.* : adfuerant *B*   missi *B* : ⟨sub⟩-missi *Jacobs*   Echedemus *Gron.* : Echidemus *B*   **6** euentum *B*   nam *B*   **9** quanta *B*

17 Leucade haec sunt decreta. id caput Acarnaniae erat, eo-
2 que in concilium omnes populi conueniebant. itaque cum
haec repentina mutatio Corcyram ad legatum Flamini⟨n⟩um
perlata esset, extemplo cum classe profectus Leucadem ad
3 Heraeum quod uocant naues adplicuit. inde cum omni ge-
nere tormentorum machinarumque quibus expugnantur ur-
bes ad muros accessit, ad primum terrorem ratus inclinari
4 animos posse. postquam pacati nihil ostendebatur, tum ui-
neas turresque erigere et arietem admouere muris coepit.
5 Acarnania uniuersa inter Aetoliam atque Epirum posita
6 solem occidentem et mare Siculum spectat. Leucadia nunc
insula est, uadoso freto quod perfossum manu est ab
Acarn⟨an⟩ia diuisa; tum paeninsula erat, occidentis regio-
7 ne artis faucibus cohaerens Acarnaniae; quingentos ferme
passus longae eae fauces erant, latae haud amplius centum
et uiginti. in iis angustiis Leucas posita est, colli adplicata
8 uerso in orientem et Acarnaniam; ima urbis plana sunt,
iacentia ad mare quo Leucadia ab Acarnania diuiditur. in-
de terra marique expugnabilis est; nam et uada sunt sta-
gno similiora quam mari, et campus terrenus omnis operi-
9 que facilis. itaque multis simul locis aut subruti aut ariete
decussi ruebant muri; sed quam urbs ipsa opportuna oppu-
10 gnantibus erat, tam inexpugnabiles hostium animi. diem ac
noctem intenti reficere quassata muri, obstruere quae pate-
facta ruinis erant, proelia impigre inire et armis magis mu-

17.2: *cf. Enn. Ann.* 328*V* = 346*Sk*

17.2 Flamini⟨n⟩um *Gron.* : Flaminium *B* Leucadae *B* **6** Acarnia *B* occidentis *B* : orientis *Tränkle* (*1977, 180 adn. 5*) artis faucibus *B* : iis partibus *Mog.*, *quae hic incipit* (*de ratione apparatus u. pp. XVIII-XIX*) **7** passus longae *Mog.* : passi longe *B* eae *Weiss.* : haee *B* : *om. Mog.* : hae *Goeller* erant *Mog.* : *om. B* iis *B* : his *Mog.* est *Mog.* : et est *B* **8** iacentia *B* : iniacentia *Mog.* quo *Mog* : quod *B* expugnabilis *B* : inexpugnabilis *Mog.* mari *Mog.* : maria *B* **10** diem ac noctem *B* : die ac nocte *Mog.*, *fort. recte* reficere quassata *Mog.* : quassatam *B* muros *Mog.* : muris *B*

11 ros quam se ipsos moenibus tutari; diutiusque spe Roma-
norum obsidionem eam extraxissent ni exsules quidam Ita-
lici generis Leucade habitantes ab arce milites accepissent.
12 eos tamen ex superiore loco magno cum tumultu decurren-
tes, acie in foro instructa, iusto proelio aliquamdiu Leuca-
13 dii sustinuerunt. interim et scalis capta multis locis moenia,
et per stragem lapidum ac ruinas transcensum in urbem;
14 iamque ipse legatus magno agmine circumuenerat pugnan-
tes. tum pars in medio caesi, pars armis abiectis dediderunt
15 sese uictori. et post dies paucos, audito proelio quo ad
Cynoscephalas pugnatum erat, omnes Acarnaniae populi
in dicionem legati uenerunt.

18 Iisdem diebus, omnia simul inclinante fortuna, Rhodii quo-
que ad uindicandam a Philippo continentis regionem – Pe-
2 raean uocant – possessam a maioribus suis, Pausistratum
praetorem cum octingentis Achaeis peditibus, mille et oc-
tingentis fere armatis ex uario genere auxiliorum conlectis
3 miserunt: Galli et ⟨M⟩niesutae et Pisuetae et Ta⟨r⟩miani et

11 spe *Mog.* : *om. B* Leucade *Mog.* : *om. B* **12** instructa, iusto *Mog.* : instructo *B* **13** in *Mog.* : *om. B* **14** tum *B* : *om. Mog.* **15** quo *B* : quod *Mog.* Acarnaniae populi *B* : populi Acarnanie *Mog.* dicionem *B* : deditionem *Mog.* **18.1** continentis *B* : continentem *Mog.* Peraean *McDonald* : Phirean *B* : Pyrrheam *Mog.* : Peraeam *Fr.2* a *Mog.* : *om. B* **2** (et) octingentis *B* : non(nonin- *Fr.2*)gentis *Mog.*, *fort. recte* fere armatis *BMog.* : leui armatu *uel* le⟨uit⟩er armatis *Gron.* : ⟨dis⟩pari armatu *Doujat* : fere ⟨p⟩armatis *Otto* (*80*) **3** et ⟨M⟩niesutae *Holleaux* (*Études, 1.417*) : et Nisuetae *Mog.* : *om. B* : et Nisuetae *post* Pisuetae *Gron.* Ta⟨r⟩miani *H.J.M.* (*JPhV 1888, 100–1*) : Tamiani *BMog.* Th⟨e⟩raei ex Peraea *J. et L. Robert* (*La Carie, 2.378 adn. 4*) : Trahi ex Africa *B* : Arei ex Africa *Mog.* Laudiceni *Weiss.* (*1860*) : Laudicieni *B* : Laodiceni *Mog.*

4 Th⟨e⟩raei ex Peraea et Laudiceni ex Asia erant. cum iis copiis
Pausistratus Tendeba in Stratonicensi agro, locum perop-
5 portunum, ignaris regiis qui Ther⟨ae⟩ erant occupauit. in
tempore et ad ⟨id⟩ ipsum excitum auxilium, mille Achaei
pedites cum centum equitibus superuenerunt; Theoxenus iis
6 praeerat. Dinocrates regius praefectus reciperandi castelli
causa primo castra ad ipsa Tendeba mouet, inde ad alterum
7 castellum item Stratonicensis agri – Astragon uocant –; om-
nibusque eo praesidiis, quae multifaria⟨m⟩ disiecta erant,
deuocatis et ab ipsa Stratonicea Thessalorum auxiliaribus,
8 ad Alabanda, ubi hostes erant, ducere pergit. nec Rhodii
pugnam detractauerunt. ita castris in propinquo locatis ex-
9 templo in aciem descensum est. Dinocrates quingentos Ma-
cedonas dextro cornu, laeuo Agrianas locat, in medium
accipit contractos ex castellorum – Cares maxime erant –
praesidiis, equites cornibus circumdat et Cretensium auxi-

4 iis *B* : his *Mog.*, *fort. recte* Tendeba *Freinsheim* : tenebat *B* : tendebat *Mog.* regiis *Mog.* : regi(*in fine uersus*)ius *B* Ther⟨ae⟩ erant *Rubenius* : tenuerant *BMog.* **5** ⟨id⟩ *Gel.* ("*lege*") : *om. BMog.* excitum *Mog.* : exercitum *B* **6** Dinocrates *Mog.* : Dinocretes *B* Tendeba mouet *Freinsheim* : tenpe admouet *B* : tendebat, mouit *Mog.* ad (alterum) *Mog.* : *om. B* item Stratonicensis agri *Mog.* : in Strationigensi agro *B* Astragon *Mog.* : Astago *B* **7** eo *Harant* : ex *BMog.* : *del. Madvig* multifaria⟨m⟩ *Fr. 1* : multifaria *B Mog.* Stratonicea *Fr. 2* : Stracionicea *B* : Stratonice cum *Mog.* Alabanda *B* : Alabandam *Mog.* : Lobolda *J. et L. Robert* (*l. c.*, §3 *adn.*) **8** detractauerunt *B* : detractauerant *Mog.* ita *B* : atque *Mog.* propinquo locatis *B* : propinquum collatis *Mog.* **9** Agrianas *Sig.* : Agrianos *B* : Acrianos *Mog.* : *ante add.* ⟨mille⟩ *Heus.* accipit *Mog.* : accepit *B* circumdat et *B* : circundaret *Mog.* : circundat. *Fr. 2*

10 liares Thracumque. Rhodii Achaeos dextro cornu, sinistro
mercennarios milites, lectam peditum manum, habuere,
11 medios mixta ex pluribus gentibus auxilia, equites leuisque
12 armaturae quod erat cornibus circumiectum. eo die stete-
runt tantum acies utraque super ripam torrentis qui tenui
tum aqua interfluebat, paucisque telis emissis in castra re-
13 ceperunt sese. postero die eodem ordine instructi maius
aliquanto proelium quam pro numero edidere pugnantium.
neque enim plus terna milia peditum fuere et centeni ferme
14 equites; ceterum non numero tantum nec armorum genere
15 sed animis quoque paribus et aequa spe pugnarunt. Achaei
primi torrente superato in Agrianas impetum fecerunt;
16 deinde tota prope cursu transgressa amnem acies est. diu
anceps pugna stetit. numero Achaei, mille ipsi, quadrin-
gentos loco pepulere; inclinato deinde laeuo cornu in dex-
17 trum omnes conisi. Macedones usque dum ordines et ueluti

10 Rhodi (-ii *Perizonius*) Achaeos *B* : Rhodia cohors *Mog.* dextro ... mercennarios *Mog.* : *om. B* : *om.*, *lac. indicans*, *Weiss.* (*1867*) : *sic M. Müller*, ⟨in cornibus⟩ *post* manum *addens* **11** armaturae *Mog.* : armatura *B* **12** utraque *B* : utraeque *Mog.* torrentis ... interfluebat *H. J. M.* : qui tenui tum aqua interfluebat torrens *B*, *fort. recte* (*cf. Vahlen, Op. Ac. 2.44*) : quae tenui aqua interfluebat torrentis *Mog.* : *sic*, *sed* qui ... *Fr. 2* : ripas quas tenui aqua interfluebant torrentes *Mog. e. e.* : *ut B*, *sed* qua (ubi *1860*) *Weiss.*, qui⟨ppe⟩ *Madvig* (*p*), *om.* qui *Ussing*, torrentis *McDonald* **15** primi *Mog.* : primo *B* Agrianas *Sig.* : Agrianos *B* : Acrianos *Mog.* fecerunt *B* : fecere *Mog.*, *fort. recte* est *Mog.* : *om. B* **16** Achaei *B* : acie *Mog.* mille *Madvig* : et *B* : mille et *Mog.* : mille et ips⟨o⟩s octingentos (loco) *Gron.* : *sic*, *sed* Agrianas *pro* numero *Crév.* : Agri⟨anas⟩ numero et ips⟨o⟩s mille octingentos (loco) *Walker* pepulere *B* : expulere *Mog.* deinde ... conisi *B* : dein dextrum omnis cornu *Mog.* **17** ordines *B* : ordine *Mog.* ueluti *B* : uelut *Mog.* constabat *B* : consultabat *Mog.* nequiuerunt *Mog.* : quiuerunt *B*

18 stipata phalanx constabat moueri nequiuerunt; postquam
laeuo latere nudato circumagere hastas in uenientem ex
transuerso hostem conati sunt, turbati extemplo tumultum
primo inter se fecerunt, terga deinde uertunt, postremo
abiectis armis in praecipitem fugam effunduntur. Bargylias
19 petentes fugerunt; eodem et Dinocrates perfugit. Rhodii,
quantum diei superfuit secuti, receperunt sese in castra.
satis constat, si confestim uictores Stratoniceam petissent,
20 recipi eam urbem sine certamine potuisse. praetermissa
eius rei occasio est dum in castellis uicisque recipiendis
21 Peraeae tempus teritur. interim animi eorum qui Stratoni-
ceam praesidio obtinebant confirmati sunt; mox et Dino-
crates cum iis quae proelio superfuerant copiis intrauit mu-
22 ros. nequiquam inde obsessa oppugnataque urbs est, nec
recipi nisi aliquanto post per Antiochum potuit. haec in
Thessalia, haec in Achaia, haec in Asia per eosdem dies
ferme gesta.

18 circumagere *B* : circum iacere *Mog.* fugam effunduntur *B* : pugnam effundentes *Mog.* Bargylias *Sig.* : Barcyllas *B* : Bargyllas *Mog.* fugerunt *B Mog.* : *del. J. H. Voss* **19** sese in *B* : se ad *Mog.* **20** Peraeae *Fr. 2* : Pireae *B* : Pyrrheae *Mog.* **21** superfuerant *B* : supererant *Mog.* **22** nec *B* : *om. Mog.* Achaia *Fr. 1* : Achaeia *Mog.* : Macedonia *B* haec (in Thessalia) *Mog.* : hae *B*

19 Philippus cum audisset Dardanos transgressos fines ab con-
temptu concussi tum regni superiora Macedoniae euastare,
2 quamquam toto prope orbe terrarum undique se suosque
3 exigente fortuna urgebatur, tamen morte tristius ratus Ma-
cedoniae etiam possessione pelli, dilectu raptim per urbes
Macedonum habito cum sex milibus peditum et quingentis
equitibus circa Stobos Paeoniae improuiso hostes oppres-
4 sit. magna multitudo hominum in proelio, maior cupidine
praedandi palata per agros caesa est. quibus fuga in expedi-
to fuit, ne temptato quidem casu pugnae in fines suos redie-
5 runt. ea una expeditione, non pro reliquo statu fortunae
facta, refectis suorum animis Thessalonicam sese recepit.
6 Non tam in tempore Punicum bellum terminatum erat, ne
simul et cum Philippo foret bellandum, quam opportune,
iam Antiocho ex Syria moliente bellum, Philippus est supe-
7 ratus: nam praeterquam quod facilius cum singulis quam si
in unum ambo simul contulissent uires bellatum est, Hispa-
nia quoque sub idem tempus magno tumultu ad bellum
consurrexit.
8 Antiochus, cum priore aestate omnibus quae in Coele Syria
sunt ciuitatibus ex Ptolomaei dicione in suam potestatem
redactis in hiberna Antiochiam concessisset, nihilo quietio-

19.6–20: *Pol.* 18.41a.1, *Hier. in Dan.* 11.15–16 (= *FGrH* 260F46)

19.1–5 *exstant fragmenta F*; *de ratione apparatus u. p. XX*; *si littera in F uix legi potest, punctum sub ea pono* **1** ... usṣ.tu ... *F* : concussi tum *B* : concessit. quum *Mog.* **2** ... ụamqụ ... *F* : quamquam *B* : quanuis *Mog.* ... sq ... *F* : suosque exigente *B* : suos eligente *Mog.* : suosque profligante *Fr.2* **3** pelli *Mog.* : *om. B* Stobos *FMog.* : Stabos *B* Paeoniae *Gron.* : Pa ... *F* : Poeoniae *BMog.* **4** cupidine praedandi *B* : praedandi cupidine *Mog.* in expedito *B* : expeditior *Mog.* **5** non ... statu *Mog.* : non ... *F* : proelii uastatu *B* **6** ne *Mog.* : *om. B* ex *B* : in *Mog.* moliente *Mog.* : mouente *B* **8** ex ... dicione *B* : Ptolemaei *Mog.* Antiochiam *Mog.* : Antiocheam *B* quietiora ... aestiuis *B* : quietiores res Pausistratus *Mog.* : quietiores postea res *Fr.1*

9 ra ea ipsis aestiuis habuit. omnibus enim regni uiribus coni-
xus cum ingentes copias terrestres maritimasque comparas-
set, principio ueris praemissis terra cum exercitu filiis duo-
bus Ardye ac Mithridate iussisque Sardibus se opperiri,
10 ipse cum classe centum tectarum nauium, ad hoc leuioribus
11 nauigiis cercurisque ac lembis ducentis proficiscitur, simul
per omnem oram Ciliciae Lyciaeque et Cariae temptaturus
urbes quae in dicione Ptolomaei essent, simul Philippum –
necdum enim debellatum erat – exercitu nauibusque adiu-
turus.

20 Multa egregie Rhodii pro fide erga populum Romanum
proque uniuerso nomine Graecorum terra marique ausi
2 sunt, nihil magnificentius quam quod ea tempestate, non
territi tanta mole imminentis belli, legatos ad regem mise-
runt ne Chelidonias – promunturium Ciliciae est, inclutum
foedere antiquo Atheniensium cum regibus Persarum – su-
peraret: si eo fine non contineret classem copiasque suas,
3 se obuiam ituros, non ab odio ullo sed ne coniungi eum
Philippo paterentur, et impedimento esse Romanis liberan-

9 filiis ... Mithridate *B* : *sic, sed* ardue agminis tridate *Mog.*, Ardete ac Mithridate *Erasmus ap. Mog. e. e.* : ⟨sororis⟩ Ardye ac ... *Drak.* : ... Ardye⟨que⟩ ac ... *Holleaux* (*Études, 3.183–93*) : ... ⟨cum⟩ Ardye ac *Guillot* (*ap. Holleaux, 190 adn. 3*) : ... ⟨et ducibus⟩ Ardye ac ... *Brakman* : *sic, sed sine* et *Schmitt* (*Antiochos, 14 adn. 4*); *ueri simile est Liuium ipsum errasse* opperiri *Mog.* : opperire *B* **10** tectarum *Mog.* : lectarum *B* **11** Lyciaeque *B* : *om. Mog.* : (Ciliciae)que *Fr. 2* Ptolomaei *B* : Ptolemaei *Mog.*; *sic etiam infra, nisi notatur* **20.1** egregie *B* : egregia *Mog.* **2** ne Chelidonias *B* : nec (ne *Fr. 2*) Helicinas *Mog.* cum regibus ... superaret *Goeller* : *sic, sed* legibus *B* : *om. Mog.* si eo fine non *Goeller* : si eo fine *B* : si eo non *Mog.* : ni eo fine *Bekker* classem copiasque *B* : copias *Mog.* **3** eum *B* : cum *Mog.* esse *B* : esset *Mog.*

4 tibus Graeciam. Coracesium eo tempore Antiochus operi-
bus oppugnabat, Zephyrio et Solis et Aphrodisiade et Co-
ryco et, superato Anemurio – promunturium id quoque
5 Ciliciae est –, Selinunte recepto. omnibus his aliisque eius
orae castellis aut metu aut uoluntate sine certamine in di-
cionem acceptis, Coracesium praeter spem clausis portis
6 tenebat eum. ibi legati Rhodiorum auditi. et quamquam ea
legatio erat quae accendere regium animum posset, tempe-
7 rauit irae et legatos se Rhodum missurum respondit, iisque
mandaturum ut renouarent uetusta iura cum ea ciuitate sua
maiorumque suorum, et uetarent eos pertimescere aduen-
tum regis: nihil aut iis aut sociis eorum noxiae futurum frau-
8 diue; nam Romanorum amicitiam se non uiolaturum argu-
mento et suam recentem ad eos legationem esse, et sena-
9 tus honorifica in se decreta responsaque. tum forte legati
redierant ab Roma comiter auditi dimissique, ut tempus
postulabat, incerto adhuc aduersus Philippum euentu belli.

4 Coracesium *Mog.* : Coracensium *B*; *sic etiam* §5 Solis *Mog.* : Soltis *B* Aphrodisiade *Mog.* : Aphrosiade *B* Coryco *Mog.* : Corigo *B* Selinunte *Mog.* : Elinunte B^1 : Eunte *B* recepto *BMog.* : *del. Gron.* **5** eius *Mog.* : huius *B* **7** mandaturum *Mog.* : mandatorum *B* uetarent *Mog.* : uetare *B* pertimescere aduentum *B* : aduentum pertimescere *Mog.* aut iis *B* : his *Mog.* noxiae *B* : noxae *Mog.* **8** responsaque *Fr.2* : responsa quae *B* : responsa qui *Mog.* redierant *Fr.2* : rediebant *B* : redibant *Mog.*

10 cum haec legati regis in contione Rhodiorum agerent, nun-
tius uenit debellatum ad Cynoscephalas esse. hoc nuntio
accepto Rhodii, dempto metu a Philippo, omiserunt consi-
11 lium obuiam eundi classe Antiocho: illam alteram curam
non omiserunt tuendae libertatis ciuitatium sociarum Pto-
12 lomaei quibus bellum ab Antiocho imminebat. nam alias
auxiliis iuuerunt, alias prouidendo ac praemonendo cona-
tus hostis, causaque libertatis fuerunt Cauniis Myndiis Ha-
13 licarnassensibus Samiisque. non operae est persequi ut
quaeque acta in his locis sint, cum ad ea quae propria Ro-
mani belli sunt uix sufficiam.
21 Eodem tempore Attalus rex, aeger ab Thebis Pergamum
aduectus, moritur altero et septuagesimo anno, cum quat-
2 tuor et quadraginta annos regnasset. huic uiro praeter diui-
tias nihil ad spem regni fortuna dederat. iis simul prudenter
simul magnifice utendo effecit primum ut sibi deinde ut
3 aliis non indignus uideretur regno. uictis deinde proelio
uno Gallis, quae tum gens recenti aduentu terribilior
Asiae erat, regium adsciuit nomen, cuius magnitudini sem-

21.1–5: *Pol.* 18.41

10 in *Mog.* : n *s.l.* *B* Cynoscephalas *Mog.* : Cynoschalas *B* Rhodii ... omiserunt *Goeller* : *sic, sed* omiserant *B* : Rhodiis ... omni erat *Mog.* classe Antiocho *Mog.* : classi Antiochi *B* **11** omiserunt *Mog.* : omiserant *B* **12** alias ... alias *Mog.* : alios *B* Myndiis Halicarnassensibus *Mog.* : Myndisali cannanensibus *B* **13** operae *Mog.* : prae *B* ut *Mog.* : *om.* *B* propria *B* : proprie *Mog.* sunt *Mog.* : *om.* *B* sufficiam *Mog.* : sufficiant *B* : ⟨uires⟩ sufficiant *Jacobs* **21.1** Attalus *B* : et Attalus *Mog.* ab *B* : *om.* *Mog.* **2** iis *B* : his *Mog.* **3** magnitudini *Ald.* : magnitudinis *B* : magnitudine *Mog.*

4 per animum aequauit. summa iustitia suos rexit, unicam
fidem sociis praestitit, comis ⟨in⟩ uxorem ac liberos – quat-
5 tuor superstites habuit –, mitis ac munificus amicis fuit; re-
gnum adeo stabile ac firmum reliquit ut ad tertiam stirpem
possessio eius descenderit.
6 Cum hic status rerum in Asia Graeciaque et Macedonia
esset, uixdum terminato cum Philippo bello, pace certe
nondum perpetrata, ingens in Hispania ulteriore coortum
7 est bellum. M. Heluius eam prouinciam obtinebat. is litte-
ris senatum certiorem fecit Culc⟨h⟩am et Luxinium regulos in
8 armis esse: cum Culcha decem et septem oppida, cum Luxi-
nio ualidas urbes Carmonem et Bardonem; in maritima ora
Malacinos Sexetanosque ⟨et Ba⟩eturiam omnem et quae
nondum animos nudauerant ad finitimorum motus consur-

4 comis ⟨in⟩ uxorem ac liberos *Goeller* : comis uxor ac liberos *B* : uxorem ac liberos *Mog.* : comis uxori ac liberis *Jacobs* quattuor *Sig.* : duos *BMog.* : quos *Kreyssig* : quos ⟨quattuor⟩ *Madvig* **5** amicis *B* : amicus *Mog.* reliquit ut *Mog.* : relinquit *B* descenderit *Mog.* : descenderet *B* **6** hic *B* : is *Mog.* **7** Heluius *B Mog. e. e.* : Heluidius *Mog.* Culc⟨h⟩am *Weiss.* : Culcam *B Fr.2* : Culcan *Mog.* : Colcam *Sig.* : Colc⟨h⟩am *Kreyssig* Luxinium *B* : Luscinonem *Mog.* : Luscinum *Fr.2* **8** Culcha *B* : Culca *Mog.* : Colca *Sig.* : Colcha *Kreyssig* Luxinio *Weiss.* : Luxinino *B* : Luscinone *Mog.* : Luscino *Mg* Carmonem *B* : Cardonem *Mog.* Bardonem *Mog.* : Baldonem *B*, *fort. recte* in maritima ora *B* : et maritimam oram *Mog.* Sexetanosque ⟨et Ba⟩eturiam *Weiss.* : Sexetanosque Etruriam *B* : *om. Mog.* : Sexetanosque ⟨Ba⟩eturiam *Goeller* : Exetanosque ⟨et Ba⟩eturiam *H. J. M.* et quae *B* : quae *Mog.* nudauerant *Mog.* : nudauerat *Mg* (“*ibidem est pro* mutauerat” *Gel.*) : nudauerunt *B* : nudauerint *Goeller* ad *Mog.* : ac *B* consurrectura *Goeller* : consurrectur *B* : consurrecturam *Mog.*

9 rectura. his litteris a M. Sergio praetore, cuius iurisdictio
inter ciues et peregrinos erat, recitatis, decreuerunt patres
ut comitiis praetorum perfectis, cui praetori prouincia Hi-
spania obuenisset, is primo quoque tempore de bello Hi-
spaniae ad senatum referret.
22 Sub idem tempus consules Romam uenerunt; quibus in ae-
de Bellonae senatum habentibus, postulantibusque trium-
2 phum ob res prospere bello gestas, C. Atinius Labeo et C.
Afranius tribuni plebis ut separatim de triumpho agerent
consules postularunt: communem se relationem de ea re
fieri non passuros, ne par honos in dispari merito esset.
3 cum Q. Minucius utrique Italiam prouinciam obtigisse dice-
ret, communi animo consilioque se et collegam res gessisse,
4 et C. Cornelius adiceret Boios, aduersus se transgredientes
Padum ut Insubribus Cenomanisque auxilio essent, depo-
pulante uicos eorum atque agros collega ad sua tuenda
5 auersos esse, tribuni res tantas bello gessisse C. Cornelium
fateri ut non magis de triumpho eius quam de honore dis
6 immortalibus habendo dubitari possit: non tamen nec illum
nec quemquam alium ciuem tantum gratia atque opibus
ualuisse ut cum sibi meritum triumphum impetrasset, colle-
gae eundem honorem immeritum impudenter petenti da-

9 cuius ... erat *Mog.* : *sic, sed om.* erat *B* : *del. Sig.* : *del.* et peregrinos *Gron.*; *re uera Sergius praetor urbanus erat, sed ueri simile est Liuium ipsum errasse* cui *Mog.* : cum *B* **22.2** Afranius *B* : Vrsanius *Mog.* **3** cum Q. *B* : cumque *Mog.* Italiam prouinciam *B* : prouinciam Italiam *Mog.* **4** et C. *B* : *om. Mog.* **5** C. *B* : *om. Mog.* possit *B Mog.* : posset *Fr.2* **6** sibi meritum *B* : sibimet *Mog.* inmeritum *B* : *om. Mog.*

7 ret. Q. Minucium in Liguribus leuia proelia uix digna dictu
8 fecisse, in Gallia magnum numerum militum amisisse; no-
minabant etiam tribunos militum T. Iuuentium Cn. Ligu-
rium legionis quartae: aduersa pugna cum multis aliis uiris
9 fortibus, ciuibus ac sociis, cecidisse. oppidorum paucorum
ac uicorum falsas et in tempus simulatas sine ullo pignore
10 deditiones factas esse. hae inter consules tribunosque alter-
cationes biduum tenuerunt, uictique perseuerantia tribu-
norum consules separatim rettulerunt.
23 C. Cornelio omnium consensu decretus triumphus; et Pla-
2 centini Cremonensesque addiderunt fauorem consuli, gra-
tias agentes commemorantesque obsidione sese ab eo libe-
ratos, plerique etiam, cum apud hostes essent, seruitute
3 exemptos. Q. Minucius temptata tantum relatione, cum
aduersum omnem senatum uideret, in monte Albano se
triumphaturum et iure imperii consularis et multorum cla-
4 rorum uirorum exemplo dixit. C. Cornelius de Insubribus
Cenomanisque in magistratu triumphauit. multa signa mili-
taria tulit, multa Gallica spolia captiuis carpentis transue-
5 xit, multi nobiles Galli ante currum ducti, inter quos quidam

8 Cn. Ligurium ... cecidisse (cum multis *bis*) *B* : et C. Labeonem eius (et Cneum Labeonis *Fr.2*) fratrem qui aduersa ... cecidissent *Mog.* : *post* quartae *distinxit Madvig* (*Em.*[1]) **10** hae *Mog.* : haec *B* **23.1** C. *B* : Cn. *Mog.* **2** sese *B* : se esse *Mog.* plerique *B* : plerosque *Mog.* apud *BMog.*: ⟨capti⟩ apud *Cobet* exemptos *B* : exceptos *Mog.* **3** Albano se *B* : Albanos et *Mog.* clarorum uirorum *Mog.* : *om. B* **4** C. *Drak.* : Cn. *Mog.* : *om. B* captiuis *Mog.* : captiuos *B* **5** ducti *B* : traducti *Mog.*

6 Hamilcarem ducem Poenorum fuisse auctores sunt; cete-
rum magis in se conuertit oculos Cremonensium Placentino-
rumque colonorum turba, pilleatorum currum sequentium.
7 aeris tulit in triumpho ducenta triginta septem milia quin-
gentos, argenti bigati undeoctoginta milia; septuageni aeris
8 militibus diuisi, duplex equiti centurionique. Q. Minucius
consul de Liguribus Boiisque Gallis in monte Albano
triumphauit. is triumphus ut loco et fama rerum gestarum
et quod sumptum non erogatum ex aerario omnes sciebant
inhonoratior fuit, ita signis carpentisque et spoliis ferme
9 aequabat. pecuniae etiam prope par summa fuit: aeris tra-
lata ducenta quinquaginta quattuor milia, argenti bigati
quinquaginta tria milia et ducenti; militibus centurionibus-
que et equitibus idem in singulos datum quod dederat col-
lega.
24 Secundum triumphum consularia comitia habita. creati
consules L. Furius Purpureo et M. Claudius Marcellus.
2 praetores postero die facti Q. Fabius Buteo, T⟨i⟩. Sempro-
nius Longus, Q. Minucius Thermus, M'. Acilius Glabrio,
L. Apustius Fullo, C. Laelius.

23.8–9: *I.I.* 13.1.79

7 aeris tulit *B* : tulit *Mog.* millia (*bis*) *Mog.* : *om. B* quingentos *Mog.* : et *B* septuageni ... diuisi *B* : septuagenos ... diuisit *Mog.* duplex equiti centurionique *B* : duplex equiti triplex centurioni *Mog.* : duplex centurioni triplex equiti *Duker* **8** et fama *Mog.* : fama *B* fuit, ita *Mog.* : fuit a *B* **9** prope par *Mog.* : prope *B* : par prope *Weiss.* tralata *Bekker* : tralati *B* : translata *Mog.* ducenta *B* : ducenta et *Mog.* milia (*bis*) *Mog.*: *om. B* idem *B* : item *Mog.* **24.1** Claudius Marcellus *Mog.* : Cl. Marcellius *B* T⟨i⟩. *Sig.* : T. *BMog.* M'. *Sig.* : M. *BMog.* L. *Mog. e. e.* : C. *BMog.*

3 Exitu ferme anni litterae a T. Quinctio uenerunt se signis
conlatis cum rege Philippo in Thessalia pugnasse, hostium
4 exercitum fusum fugatumque. hae litterae prius in senatu a
⟨M.⟩ Sergio praetore, deinde ex auctoritate patrum in con-
tione sunt recitatae, et ob res prospere gestas in dies quin-
5 que supplicationes decretae. breui post legati et ab T.
Quinctio et ab rege Philippo uenerunt. Macedones deducti
extra urbem in uillam publicam, ibique iis locus et lautia
6 praebita, et ad aedem Bellonae senatus datus. ibi haud
multa uerba facta, cum Macedones quodcumque senatus
7 censuisset id regem facturum esse dicerent. decem legati
more maiorum, quorum ex consilio T. Quinctius imperator
leges pacis Philippo daret, decreti, adiectumque ut in eo
numero legatorum P. Sulpicius et P. Villius essent, qui con-
sules prouinciam Macedoniam obtinuissent.
8 Cosanis + eo die + postulantibus ut sibi colonorum nume-
9 rus augeretur mille adscribi iussi, dum ne quis in eo numero
esset qui post P. Cornelium et T⟨i⟩. Sempronium consules
hostis fuisset.
25 Ludi Romani eo anno in circo scaenaque ab aedilibus curu-
libus P. Cornelio Scipione et Cn. Manlio Vulsone et magni-
ficentius quam alias facti, et laetius propter res bello bene

3 ferme *B* : eius *Mog.* : ferme eius *Kreyssig* **4** ⟨M.⟩ *Madvig* : *om. BMog.* et ob *B* : ob *Mog.* **5** Philippo *B* : *om. Mog.* **5–6** datus ibi *B* : est habitus *Mog.* : est datus. ibi *Goeller* **6** quodcumque *B* : quaecumque *Mog.* id *Mog.* : *spat. B* **7** decreti *Mog.* : *om. B* **8** + eo die + *BMog.* : eo anno *Weiss. (1860)* : eo ⟨anno⟩ de⟨nuo⟩ *Madvig* : eodem ⟨anno⟩ *H.J.M.* : ⟨per⟩ eo⟨s⟩ die⟨s⟩ *M. Müller* : eodem ⟨tempore⟩ *Zingerle* **9** eo *B* : eorum *Mog.* P. *B* : L. *Mog.* et T⟨i⟩. Sempronium *Perizonius* : *sic, sed* T. *Mog.* : *om. B* **25.1** in *Mog.* : *om. B* curulibus *Mog.* : *om. B* P. *B* : *om. Mog.* Vulsone *Sig.* : Volsone *Mog.* : Vulsione *B*

2 gestas spectati, totique ter instaurati. plebeii septiens in-
staurati; M'. Acilius Glabrio et C. Laelius eos ludos fece-
3 runt, et de argento multaticio tria signa aenea, Cererem
Liberumque et Liberam, posuerunt.
4 L. Furius et M. Claudius Marcellus consulatu inito, cum de
prouinciis ageretur et Italiam utrique prouinciam senatus
decerneret, ut Macedoniam cum Italia sortirentur tende-
5 bant. Marcellus, prouinciae cupidior, pacem simulatam ac
fallacem dicendo, et rebellaturum si exercitus inde depor-
6 tatus esset regem, dubios sententiae patres fecerat; et for-
sitan obtinuisset consul, ni Q. Marcius Ral⟨l⟩a et C. Atinius
Labeo tribuni plebis se intercessuros dixissent ni prius ipsi
ad plebem tulissent uellent iuberentne cum rege Philippo
7 pacem esse. ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est:
8 omnes quinque et triginta tribus 'uti rogas' iusserunt. et
quo magis pacem ratam esse in Macedonia uolgo laetaren-
9 tur tristis ex Hispania adlatus nuntius effecit, uolgataeque
litterae C. Sempronium Tuditanum proconsulem in citerio-
re Hispania proelio uictum, exercitum eius fusum fugatum,
multos inlustres uiros in acie cecidisse, Tuditanum cum
graui uolnere relatum ex proelio haud ita multo post exspi-
10 rasse. consulibus ambobus Italia prouincia cum iis legioni-
bus quas superiores consules habuissent decreta, et ut quat-
tuor legiones nouas scriberent, duas urbanas duas quae quo

2 plebeii septies instaurati *Mog.* : *om. B* M'. *Pighius* : M. *B* : *om. Mog.* C. *Mog.* : G. *B* **3** et de *B* : ex *Mog.* Cererem ... Liberam *B* : Cereri Liberoque et Liberae *Mog.* **4** tendebant *B* : petebat *Mog.* : petebant *Fr.2* **5** sententiae *B* : sententia *Mog.* **6** obtinuisset consul *BMog.* : obtinuissent coss. *Fr.2* Ral⟨l⟩a *Bekker* : Rala *B* : rex *Mog.* **8** rogas *B* : rogatae *Mog.* allatus nuntius *B* : nuntius allatus *Mog.* **9** proconsulem *Mog.* : procos. *B Fr.2* : *fort.* pro consule fugatum *B* : fugatumque *Mog.* multos *B* : et *Mog.* relatum *B* : latum *Mog.* **10** decreta *Mog.* : decretae *B* duas urbanas duas *B* : duas *Mog.*

11 senatus censuisset mitterentur; et T. Quinctius Flamininus
prouinciam eodem exercitu obtinere iussus: imperium ei
prorogatum satis iam ante uideri esse.
26 Praetores deinde prouincias sortiti, L. Apustius Fullo urba-
nam iurisdictionem, M'. Acilius Glabrio inter ciues et per-
2 egrinos, Q. Fabius Buteo Hispaniam ulteriorem, Q. Minu-
cius Thermus citeriorem, C. Laelius Siciliam, T⟨i⟩. Sempro-
3 nius Longus Sardiniam. Q. Fabio Buteoni et Q. Minucio,
quibus Hispaniae prouinciae euenerant, consules legiones
singulas ex quattuor ab se scriptis quas uideretur ut darent
4 decretum est, et socium ac Latini nominis quaterna milia
peditum trecenos equites; iique primo quoque tempore in
5 prouincias ire iussi. bellum in Hispania quinto post anno
motum est quam simul cum Punico bello fuerat finitum.
6 Priusquam ⟨a⟩ut hi praetores ad bellum prope nouum, quia
tum primum suo nomine sine ullo Punico exercitu aut duce
ad arma ierant, proficiscerentur aut ipsi consules ab urbe
mouerent, procurare, ut adsolet, prodigia quae nuntiaban-
7 tur iussi. P. Villius eques Romanus in Sabinos proficiscens
8 fulmine ipse equusque exanimati fuerant; aedis Feroniae in
Capenati de caelo tacta erat; ad Monetae duarum hastarum

11 prouinciam *Crév.* : cum duabus legionibus prouinciam *BMog.* : *sic, sed* eodem⟨que⟩ *Drak.*, eodem ⟨sociorum⟩ *Madvig* (*Em.*[1]) uideri *B* : diuidere *Mog.* **26.1** M'. *Sig.* : M. *BMog.* **2** T⟨i⟩. *Sig.* : T. *BMog.* **3** Buteoni *Mog.* : Buteo *B* uideretur ut *B* : uiderentur uti *Mog.* **4** et *B* : *om. Mog.* Latini nominis *B* : nominis Latini *Mog.* **5** motum *B* : exortum *Gel.* ("*typographus per incuriam omisit*"), *fort. recte* : *om. Mog.* fuerat *Gel.* (*ut supra*) : *om. BMog.* **6** ⟨a⟩ut (hi) *Weiss.* : et *B* : *om. Mog.* sine ullo *B* : nullo *Mog.* **7** P. Villius eques .r. *B* : L. Iulius Sequestris *Mog.* : *sic, sed* equestris *Fr.2* **8** Capenati *B* : Capenate *Mog.*

9 spicula arserant; lupus Esquilina porta ingressus, frequen-
tissima parte urbis cum in forum decurrisset, Tusco uico
atque inde Cermalo per portam Capenam prope intactus
euaserat. haec prodigia maioribus hostiis sunt procurata.
27 Iisdem diebus Cn. Cornelius Blasio, qui ante C. Sempro-
nium Tuditanum citeriorem Hispaniam obtinuerat, ouans
2 ex senatus consulto urbem est ingressus. tulit prae se auri
mille et quingenta quindecim pondo, argenti uiginti milia,
3 signati denarium triginta quattuor milia et quingentos. L.
Stertinius ex ulteriore Hispania, ne temptata quidem trium-
phi spe, quinquaginta milia pondo argenti in aerarium intu-
4 lit, et de manubiis duos fornices in foro bouario ante Fortu-
nae aedem et matris Matutae, unum in maximo circo fecit,
5 et his fornicibus signa aurata imposuit. haec per hiemem
ferme acta.
Hibernabat eo tempore Elatiae T. Quinctius, a quo cum
multa socii peterent, Boeoti petierunt impetraueruntque ut
qui suae gentis militassent apud Philippum sibi restitueren-
6 tur. id a Quinctio facile impetratum, non quia satis dignos
eos credebat, sed quia Antiocho rege iam suspecto fauor

27.1–2: *I.I.* 13.1.79
27.5–29: *Pol.* 18.43; *cf.* 40.1–4

9 inde Cermalo *B* : Intemelio *Mog.* : inde Melio *Fr.2* **27.1** Cn. *B.* : *om. Mog.* Blasio *B* : Blacio *Mog.* C. *B : om. Mog.* ouans *B* : quum *Mog.* **2** quingenta quindecim pondo *Gron.* : quingenta pondo quindecim *Mog.* : quingentum pondo *B* uiginti ... signati *Mog.* : *om. B* denarium *B* : denarios *Mog.* triginta ... et *Mog.* : *om. B* **3** L. *B* : quinquaginta *Mog.* : quinquaginta L. *Fr.2* milia *Mog.* : *om. B* **4** bouario *B* : Boario *Mog.* **5** Elatiae *B* : Athenis *Mog.* T. *B* : *om. Mog.* Boeoti *Fr.2* : Boeotii *BMog.* petierunt impetraueruntque *Mog.* : petierant impetrauerantque *B* ut *B* : ut hi *Mog.* **6** credebat *BMog.* : crederet *Wesenberg*

7 conciliandus nomini Romano apud ciuitates erat. restitutis
iis confestim apparuit quam nulla inita apud Boeotos gratia
esset; nam ad Philippum legatos gratias agentes ei pro red-
ditis hominibus, perinde atque ipsis et non Quinctio et Ro-
8 manis id datum esset, miserunt, et comitiis proximis Boeo-
tarchen ob nullam aliam causam Brac⟨h⟩yllem quendam
quam quod praefectus Boeotorum apud regem militantium
9 fuisset fecerunt, praeteritis Zeuxippo et Pisistrato aliisque
10 qui Romanae societatis auctores fuerant. id aegre et in
praesentia hi passi, et in futurum etiam metum ceperunt:
cum ad portas prope sedente exercitu Romano ea fierent,
11 quidnam se futurum esse profectis in Italiam Romanis,
Philippo ex propinquo socios adiuuante et infesto iis qui
partis aduersae fuissent?
28 Dum Romana arma in propinquo haberent, tollere Bra-
2 c⟨h⟩yllem principem fautorum regis statuerunt. et tempore
ad eam rem capto, cum in publico epulatus reuerteretur
domum temulentus, prosequentibus mollibus uiris qui ioci

7 iis *B* : *om. Mog.* ad *Mog.* : et ad *Fr.2, fort. recte* : *om. B* legatos *B* : *om. Mog.* ei *B* : *om. Mog.* ipsis ... id datum *Weiss.* : *sic, sed* ipsos iis *B* : ab ipso hi et non a Quintio ... dati (essent) *Mog.* : ipsi id a Quintio ... datum *Mg* : *sic*, *sed* id ipsi *Fr.2*, ipsis id non *Gron.*, ab ipso iis, et non ... id datum *Harant* **8** ob *hic B* : *post* aliam *Mog. Gel.*, *ut uid.*, (Boeotarchen nullam aliam *citans*) Brac⟨h⟩yllem *Weiss.* (*1860*) : Bracyllem *B* : Barcillam *Mog.* : Brac⟨h⟩yllam *Vrsinus*; *sic etiam* 28.1, *sed* Barcyllen *B* **9** Zeuxippo *B* : Zeusippo *Mog.*; *sic ubique* aliisque *Mog.* : aliis *B* fuerant *B* : fuerunt *Mog.* **10** ceperunt *Mog.* : fecerunt *B* esse *B* : esset *Mog.* **11** infesto *Mog.* : infecto *B* **28.1** in propinquo haberent *B* : propinqua habebant *Mog.* **2** mollibus *Mog.* : *om. B*

3 causa conuiuio celebri interfuerant, ab sex armatis, quorum
tres Italici tres Aetoli erant, circumuentus occiditur. fuga
comitum et quiritatio facta, et tumultus per totam urbem
discurrentium cum luminibus; percussores proxima porta
4 euaserunt. luce prima contio frequens uelut ex ante indicto
5 aut uoce praeconis conuocata in theatro erat. palam ab suo
comitatu et obscenis illis uiris fremebant interfectum, ani-
6 mis autem Zeuxippum auctorem destinabant caedis. in
praesentia placuit comprehendi eos qui simul fuissent quae-
7 stionemque ex iis haberi. qui dum quaeruntur, Zeuxippus,
constanti animo auertendi ab se criminis causa in contio-
nem progressus, errare ait homines qui tam atrocem cae-
8 dem pertinere ad illos semiuiros crederent, multaque in eam
partem probabiliter argumentatur; quibus fidem apud
quosdam fecit nunquam, si sibi conscius esset, oblaturum
se multitudini mentionemue eius caedis nullo lacessente

3 Aetoli *B Fr. 2* : Aetolici *Mog., fort. recte* quiritatio *Mog.* : quaeritatio *B* per totam urbem *B* : tota urbe *Mog.* **5** palam *Mog.* : palma *B* caedis *Mog.* : et caedis *B* : ei⟨us⟩ caedis *Kreyssig (G)* : ⟨...⟩ et caedis *Jacobs* **7** quaeruntur *Mog.* : quaerunt *B* constanti *Hertz* : et constanti *B* : consimili *Mog.* : non simili *uel* consimili ⟨sceleri⟩ *Walch (237sqq.)* : cons⟨ilio s⟩imili *Büttner* : ⟨...⟩ et constanti *Jacobs* : ⟨elato⟩ et constanti *Zingerle* : ⟨conscio⟩ et constanti *Rossbach* **8** argumentatur *J. Gron.* : argumentatus *B Mog., fort. recte* : argumentatus ⟨est⟩ *Weiss.* : ⟨est⟩ argumentatus *M. Müller* sibi *B* : *om. Mog.* eius *B* : *om. Mog.*

9 facturum fuisse; alii non dubitare impudenter obuiam cri-
mini eundo suspicionem auerti. torti post paulo insontes,
cum scirent ipsi nihil, opinione omnium pro indicio usi,
Zeuxippum et Pisistratum nominauerunt, nullo adiecto cur
10 scire quicquam uiderentur argumento. Zeuxippus tamen
cum Stratonida quodam nocte perfugit Tanagram, suam
magis conscientiam quam indicium hominum nullius rei
11 consciorum metuens; Pisistratus spretis indicibus Thebis
mansit. seruus erat Zeuxippi, totius internuntius et mini-
ster rei, quem indicem Pisistratus timens eo ipso timore ad
indicium protraxit. litteras ad Zeuxippum mittit ut seruum
12 conscium tolleret: non tam idoneum ad celandam rem eum
uideri sibi quam ad agendam fuerit. has qui tulerat litteras
13 iussus Zeuxippo dare quam primum, quia non statim con-
ueniendi eius copia fuit, illi ipsi seruo, quem ex omnibus
domino fidissimum credebat, tradit, et adicit a Pisistrato de
14 re magno opere pertinente ad Zeuxippum esse. conscientia
ictus, cum extemplo traditurum eas adfirmasset, aperit per-
lectisque litteris pauidus Thebas refugit, et ad magistratus
indicium defert. et Zeuxippus quidem, fuga serui motus,
15 Anthedonem, tutiorem exsilio locum ratus, concessit; de
Pisistrato aliisque quaestiones tormentis habitae et sump-
tum supplicium est.

9 impudenter ... eundo *Bekker* : *sic, sed* inprudenter *B* : obuiam eundo impudentem (impudenter *Gel.* ("*lege*")) criminis *Mog.* : impudenter obuiam eundo crimini *Kreyssig* nihil ... usi *Kreyssig* : *sic, sed om.* usi *B* : opinionem omnium, ea pro indicio usi *Mog.* : nihil, opinionem omnium ⟨...⟩ pro indicio *Bekker* : opinionem omnium pro indicio *Harant* **10** perfugit *Mog.* : profugit *B* nullius *Mog.* : illius *B* **11** Pisistratus *Mog.* : Pistratus *B*; *sic etiam* §§13, 15 Zeuxippi *B* : Zeusippo *Mog.* timore *Gel.* ("*lege*") : rem *Mog.* : timore rem *B* indicium *Mog.* : iudicium *B* ut *B* : *om. Mog.* **12** tulerat ... iussus *B* : tulit ... iussit *Mog.* **13** statim *B* : sibi *Mog.* illi ipsi *B* : ipsi illi *Mog.* tradit et adicit *B* : tradidit et adiecit *Mog.* **14** et ... defert *B* : *om. Mog.* Anthedonem *B* : Atenorem *Mog.* **15** aliisque *B* : aliquae *Mog.*

29 Efferauit ea caedes Thebanos Boeotosque omnes ad exsecrabile odium Romanorum, credentes non sine consilio imperatoris Romani Zeuxippum principem gentis id facinus conscisse. ad rebellandum neque uires neque ducem habe-
2 bant: proximum bello quod erat, in latrocinium uersi, alios in hospitiis alios uagos per hiberna milites ad uarios com-
3 meantes usus excipiebant. quidam in ipsis itineribus ad notas latebras ab insidiantibus, pars in deserta per fraudem
4 deuersoria deducti opprimebantur; postremo non tantum ab odio sed etiam auiditate praedae ea facinora fiebant, quia negotiandi ferme causa argentum in zonis habentes in
5 commeatibus erant. cum primo pauci, deinde in dies plures desiderarentur, infamis esse Boeotia omnis coepit, et timi-
6 dius quam in hostico egredi castris miles. tum Quinctius legatos ad quaerendum de latrociniis per ciuitates mittit. plurimae caedes circa Copaidem paludem inuentae: ibi ex limo eruta extractaque ex stagno cadauera saxis aut amphoris, ut pondere traherentur in profundum, adnexa; multa facinora Acraephiae et Coroneae facta inueniebantur.

29.1 credentes ... Romani *B* : *om. Mog.* **2** in hospitis (-iis *Kreyssig*) *B* : hospites *Mog.* **3** deuersoria deducti *B* : diuersoria deuecti deductique *Mog.* **4** ab *B* : *om. Mog.* ea *Mog.* : *om. B* **5** Boeotia omnis *Fr.2* : *sic, sed* omnes *Mog.* : Boeoti omnis *B* timidius *Mog.* : dimidius *B* castris *B Gel.* ("*legendum*") : ausus *Mog.* **6** quaerendum *B* : querendum *Mog.* plurimae caedes *B* : plurimi pedites *Mog.* Copaidem *Fr.2* : Copidem *Mog.* : copia idem *B* inuentae *B* : inuenti *Mog.* Acraephiae et Coroneae *Mog.* : Acrephiae et Coronae *B*

7 Quinctius primo noxios tradi sibi iussit et pro quingentis
militibus – tot enim interempti erant – quingenta talenta
8 Boeotos conferre. quorum cum fieret neutrum, uerbis tan-
tum ciuitates excusarent nihil publico consilio factum esse,
missis Athenas et in Achaiam legatis qui testarentur socios
9 iusto pioque se bello persecuturum Boeotos, et cum parte
copiarum Ap. Claudio Acraephiam ire iusso, ipse cum par-
te Coroneam circumsidit, uastatis prius agris qua ab Elatia
10 duo diuersa agmina iere. hac perculsi clade Boeoti, cum
omnia terrore ac fuga completa essent, legatos mittunt. qui
cum in castra non admitterentur, Achaei Atheniensesque
11 superuenerunt; plus auctoritatis Achaei habuerunt depre-
cantes, quia ni impetrassent pacem Boeotis, bellum simul
12 gerere decreuerant. per Achaeos et Boeotis copia adeundi
adloquendique Romanum facta est, iussisque tradere no-
xios et multae nomine triginta conferre talenta, pax data et
ab oppugnatione recessum.

7 tot *Mog.* : toti *B* interempti *B* : intercepti *Mog.* Boeotos *Fr. 2* : aboetos *B* : Boeotios *Mog.* **8** quorum *Mog.* : utrum *B* cum fieret neutrum *B* : neutrum quum fieret *Mog.* socios *B* : sociis *Mog.* se bello *B* : bello se *Mog.* **9** Ap. *B* : P. *Mog.* Acraephiam *Mog.* : Acrepiam *B* circumsidit *B* : circumsedit *Mog.* uastatis *B* : euastatis *Mog.* Elatia *Mog.* : Elatio *B* **10** Boeoti *Fr. 2* : Boeti *B* : Boeotii *Mog.* completa essent *B* : complessent *Mog.* **11** quia ni *B* : ac qui *Mog.* : ac ni *Fr. 2* decreuerant *B* : decreuerunt *Mog.* **12** iussisque *Mog.* : iussusque *B* conferre talenta *Bekker* : conferret talenta *B* : talenta conferre *Mog.*, *fort. recte* ab *Mog.* : ad *B*

30 Paucos post dies decem legati ab Roma uenerunt, quorum
2 ex consilio pax data Philippo in has leges est, ut omnes
Graecorum ciuitates quae in Europa quaeque in Asia es-
sent libertatem ac suas haberent leges; quae earum sub
dicione Philippi fuissent, praesidia ex iis Philippus deduce-
ret, uacuasque traderet Romanis ante Isthmiorum tempus;
3 ⟨de⟩duceret et ex iis quae in Asia essent, Euromo Pedasisque
et Bargyliis et Iaso et Myrina et Abydo et Thaso et Perin-
4 tho: eas quoque enim placere liberas esse; de Cianorum
libertate Quinctium Prusiae Bithynorum regi scribere quid
5 senatui et decem legatis placuisset; captiuos transfugasque
reddere Philippum Romanis et naues omnes tectas tradere
praeter quinque et regiam unam inhabilis prope magnitudi-
6 nis, quam sedecim uersus remorum agebant; ne plus quin-
que milia armatorum haberet neue elephantum ullum; bel-
7 lum extra Macedoniae fines ne iniussu senatus gereret; mille
talentum daret populo Romano, dimidium praesens dimi-

30–35: *Pol.* 18.44–48, *Val. Max.* 4.8.5, *Plut. Flam.* 10–12, *App. Mac.* 9.3–4, *Iust.* 30.4.17–18, *Zon.* 9.16.12

30.1 paucos post *B* : post paucos *Mog.* **2** ut *B* : *om. Mog.* iis *Madvig* (*e*) : his *BMog.*; *sic etiam* §3 **2–3** uacuasque ... et ex *Kreyssig* : *sic, sed* duceret ut ex *B* : *om. Mog.* **3** Euromo Pedasisque (Pedasso ("*lege*") *Gel.*) *Fr.2* : Burum ope DASIS(*sic*)que *B* : Euromo Pisidisque *Mog.* Bargyliis *B* : Bargyllis *Mog.* Iaso *B* : Iasso *Mog.* **4** libertate *Mog.* : libertatem *B* de Cianorum *sic scripsit Sig.* : *unum uerbum BMog.* Quinctium ... scribere *B* : Quintius ... scriberet *Mog.* Prusiae *Mog.* : Brusiae *B* Bithynorum *B* : Bithyniorum *Mog.* regi *Mog.* : regis *B* **5** praeter quinque *B* : quin *Mog.* **6** quinque milia *B* : quingentis *Mog.* armatorum *Mog.* : armentorum *B* **7** Romano ... praesens dimidium *Mog.* : dimidium *B*

8 dium pensionibus decem annorum. Valerius Antias qua-
ternum milium pondo argenti uectigal in decem annos im-
positum regi tradit; Claudius in annos triginta quaterna mi-
lia pondo et ducena, in praesens uiginti milia pondo.
9 idem nominatim adiectum scribit ne cum Eumene Attali
10 filio – nouus is tum rex erat – bellum gereret. in haec obsi-
des accepti, inter quos Demetrius Philippi filius. adicit An-
tias Valerius Attalo absenti Aeginam insulam elephantos-
11 que dono datos, et Rhodiis Stratoniceam Cariaeque alias
urbes quas Philippus tenuisset; Atheniensibus insulas datas
Lemnum Imbrum Delum Scyrum.
31 Omnibus Graeciae ciuitatibus hanc pacem adprobantibus,
soli Aetoli decretum decem legatorum clam mussantes car-
2 pebant: litteras inanes uana specie libertatis adumbratas
esse. cur enim alias Romanis tradi urbes nec nominari eas,
3 alias nominari et sine traditione liberas iuberi esse, nisi
quod quae in Asia sint liberentur, longinquitate ipsa tutio-
res, quae in Graecia sint, ne nominatae quidem intercipian-
tur, Corinthus et Chalcis et Oreus cum Eretria et Deme-

8 impositum regit (regi *Goeller*) ... annos *B* : *om. Mog.* ducena, in praesens (*uel* in praesent⟨ia⟩) *Madvig* : ducentum praesens *B* : ducenta praesens *Mog.* : ducena praesens *Weiss.* (*1860*) milia *Mog.* : *om. B* **10** accepti *B Mog.* : accept⟨o⟩s *J. H. Voss* Antias Valerius *B* : Valerius Antias *Mog.* absenti *Mog.* : absente *B* **11** Cariaeque *B* : Cariae atque *Mog.* alias urbes *Mog.* : aliasubres *B* Lemnum *B* : Paron *Mog.* : Parum *Kreyssig* **31.1** decretum *B* : id decretum *Mog.* **2** liberas iuberi *B* : iubere liberas *Mog.* **3** quod quae *B* : quaeque *Mog.* : ut quae *Fr. 2* quidem *B* : *om. Mog.* Oreus *B* : Oricum *Mog.* : Oreum *Gel.* (*"scriptum est"*)

4 triade? nec tota ex uano criminatio erat. dubitabatur enim
de Corintho et Chalcide et Demetriade, quia in senatus
consulto, quo missi decem legati ab urbe erant, ceterae
5 Graeciae atque Asiae urbes haud dubie liberabantur, de iis
tribus urbibus legati quod tempora rei publicae postulas-
sent id e re publica fideque sua facere ac statuere iussi
6 erant. Antiochus rex erat, quem transgressurum in Euro-
pam cum primum ei uires suae satis placuissent non dubi-
tabant: ei tam opportunas ad occupandum patere urbes no-
7 lebant. ab Elatia profectus Quinctius Anticyram cum de-
cem legatis, inde Corinthum traiecit. ibi consilia de liberta-
te Graeciae dies prope totos in concilio decem legatorum
8 agitabantur: identidem Quinctius liberandam omnem Grae-
ciam, si Aetolorum linguas retundere, si ueram caritatem
9 ac maiestatem apud omnes nominis Romani uellent esse, si
fidem facere ad liberandam Graeciam, non ad transferen-
10 dum a Philippo ad se imperium sese mare traiecisse. nihil
contra ea de libertate urbium alii dicebant: ceterum ipsis
tutius esse manere paulisper sub tutela praesidii Romani
11 quam pro Philippo Antiochum dominum accipere. postre-
mo ita decretum est: Corinthus redderetur Achaeis ut in
Acrocorintho tamen praesidium esset; Chalcidem ac De-
metriadem retineri donec cura de Antiocho decessisset.

4 Chalcide *B* : de Chalcide *Mog.* urbes *B* : *om. Mog.* **5** iis *B* : his *Mog.* ac *B* : *om. Mog.* **6** Antiochus *BMog.* : ⟨in causa⟩ Antiochus *Shackleton Bailey* uires suae satis *B* : res suae *Mog.* ei tam *Mog.* : et iam *B* **7** profectus Quinctius *B* : *om. Mog.* de libertate ... concilio *B* : *om. Mog.* agitabantur *B* : tractabantur *Mog.* **8** ac *B* : *om. Mog.* nominis Romani *Mog.* : Romanorum *B* **9** sese *B* : esse *Mog.* : se *Fr.2* **10** praesidii *B Gel.* ("*deprauatum* ... *in* pop. Ro.") : Po. *Mog.* accipere *B* : accipi *Mog.* **11** est, (: *Ald.*) Corinthus (Corinthum *B*) *Mog.* : *distinctionem sustulit Pettersson* (*35 adn. 1*) Acrocorintho *Fr.2* : agro Corinthio *BMog.* Demetriadem *Mog.* : Demetriaden *B*

32 Isthmiorum statum ludicrum aderat, semper quidem et
alias frequens cum propter spectaculi studium insitum gen-
ti, quo certamina omnis generis artium uiriumque et perni-
2 citatis uisuntur, tum quia propter opportunitatem loci, per
duo diuersa maria omnium rerum usus ministrantis huma-
no generi, concilium Asiae Graeciaeque is mercatus erat.
3 tum uero non ad solitos modo usus undique conuenerant
sed exspectatione erecti qui deinde status futurus Graeciae,
quae sua fortuna esset. alii alia non taciti solum opinaban-
tur sed sermonibus etiam ferebant Romanos facturos: uix
4 cuiquam persuadebatur Graecia omni cessuros. ad specta-
culum consederant, et praeco cum tubicine, ut mos est, in
mediam aream, unde sollemni carmine ludicrum indici so-
5 let, processit, et tuba silentio facto ita pronuntiat: 'senatus
Romanus et T. Quinctius imperator, Philippo rege Mace-
donibusque deuictis, liberos immunes suis legibus esse iu-
bet Corinthios Phocenses Locrensesque omnes, et insulam
Euboeam et Magnetas Thessalos Perrhaebos Achaeos
6 Pthiotas'. percensuerat omnes gentes quae sub dicione Phi-
lippi regis fuerant. audita uoce praeconis maius gaudium
7 fuit quam quod uniuersum homines acciperent: uix satis

32.1 et (pernicitatis) *B* : *om. Mog.* : ac *Fr.2* **2–3** usus ... usus *B* : *om. Mog.* **3** conuenerant *B* : conuenerat *Mog.* : (omnium Graecorum undique) conuentus erat *Fr.2* alia *B* : *om. Mog.* ferebant *B* : serebant *Mog.* facturos ... cessuros *B* : *om. Mog.* **4** consederant *B* : consederunt *Mog.* aream *B* : arenam *Mog.* tuba *Mog.* : turba *B* **5** deuictis *Mog.* : quae deuictis *B* Perrhaebos *B* : Perrhaebios *Mog.* : Perraebios *Fr.2* Pthiotas *B* : Tietas *Mog.* : Phthiotas *Fr.2* **6** uniuersum *B Gel.* ("*debet legi*") : uniuersi *Mog.* acciperent *BMog.* : caperent *Gel.* (*ut supra*)

credere se quisque audisse et alii alios intueri, mirabundi
uelut ad somni uanam speciem; quod ad quemque pertine-
bat, suarum aurium fidei minimum credentes, proximos
8 interrogabant. reuocatus praeco, cum unusquisque non au-
dire modo sed uidere libertatis suae nuntium aueret, iterum
9 pronuntiauit eadem. tum ab certo iam gaudio tantus cum
clamore plausus est ortus, totiensque repetitus, ut facile
appareret nihil omnium bonorum multitudini gratius quam
10 libertatem esse. ludicrum deinde ita raptim peractum est ut
nullius nec animi nec oculi spectaculo intenti essent: adeo
unum gaudium praeoccupauerat omnium aliarum sensum
uoluptatium.
33 Ludis uero dimissis cursu prope omnes tendere ad impera-
2 torem Romanum, ut ruente turba in unum adire contingere
dextram cupientium, coronas lemniscosque iacientium,
haud procul periculo fuerit. sed erat trium ferme et trigin-
3 ta annorum, et cum robur iuuentae tum gaudium ex tam
4 insigni gloriae fructu uires suppeditabat. nec praesens tan-

7 audisse *Mog.* : audisset *B* et *BMog.* : *om. Fr.2* (uelut) ad *B* : *om. Mog.* somni *BMog.* : somnii *Fr.2* pertinebat *B* : pertineret *Mog.* **8** unusquisque *Mog.* : unusquis *B* modo *B* : *om. Mog.* aueret *Mog.* : haberet *B* pronuntiauit *B* : pronuntiaret *Mog.* **10** animi *BMog.* : animus *Wesenberg* **33.2** lemniscosque iacientium *Fr.1* : lemnis quosque iacentium *B* : *sic, sed* liminis *Mog.* periculo fuerit *Fr.2* : e periculo fuerit *B* : periculo fuerit is *Mog.* : ⟨ill⟩e periculo fuerit *Kreyssig* : ⟨uita⟩e periculo fuerit *M. Müller (1869)* trium *BMog.* : duorum *Tränkle (1977, 106 adn. 16)* **3** ex tam *Ald.* : exta *B* : et tam *Mog.* gloriae fructu *Mog.* : gloria et fructus *B* : gloria et fructu ⟨uirtuti⟩s *Koch* suppeditabat *B* : suppeditabantur *Mog.* : suppeditabant *Ald.*

tummodo effusa est laetitia, sed per multos dies gratis et
5 cogitationibus et sermonibus renouata: esse aliquam in ter-
ris gentem quae sua impensa suo labore ac periculo bella
6 gerat pro libertate aliorum, nec hoc finitimis aut propin-
quae uicinitatis hominibus aut terris continentibus iunctis
7 praestet, sed maria traiciat, ne quod toto orbe terrarum
iniustum imperium sit, ubique ius fas lex potentissima sint;
una uoce praeconis liberatas omnes Graeciae atque Asiae
8 urbes: hoc spe concipere audacis animi fuisse, ad effectum
adducere et uirtutis et fortunae ingentis.
34 Secundum Isthmia Quinctius et decem legati legationes re-
2 gum gentium ciuitatiumque audiuere. primi omnium regis
Antiochi uocati legati sunt. iis eadem fere quae Romae
3 egerant uerba sine fide rerum iactantibus, nihil iam perple-
xe ut ante, cum dubiae res incolumi Philippo erant, sed
aperte denuntiatum ut excederet Asiae urbibus quae Phi-
lippi aut Ptolomaei regum fuissent, abstineret liberis ciui-
tatibus, neu quam lacesseret armis: et in pace et in libertate
4 esse debere omnes ubique Graecas urbes; ante omnia de-

4 tantummodo *B* : omnium modo *Mog.* est laetitia *B* : laetitia est *Mog.* gratis *Mog.* : gratiis *B* renouata *B* : reuocata *Mog.* **6** continentibus *B* : continenti *Mog.* : *sic, sed* terra *J. H. Voss* praestet *Mog.* : praeesset *B* **7** sed *B* : *om. Mog.* sit *B* : sit et *Mog.* : sed *Jacobs* liberatas *Fr. 1* : libertas *B* : libertas ad *Mog.* **8** concipere *B* : concipi *Mog.* et (uirtutis) *B* : *om. Mog.* ingentis *B* : gentis *Mog.* **34.1** Isthmia *B* : ista *Mog.* : ista iam *Fr. 2* gentium ciuitatiumque *Mog.* : gentiumque *B* : *fort.* ciuitatium gentiumque **2** iis *B* : his *Mog.* fere quae *B* : quae fere *Mog.* egerant *B* : erant *Mog.* : ⟨f⟩ecerant *Heus.* iactantibus *B Gel.* ("*legendum*") : iactata *Mog.* **3** Philippi *B* : aut Philippi *Mog.* Ptolomaei *Mog.* : Ptholomaei *B* abstineret ... urbes *Madvig* : *sic, sed* ne umquam *B* : abstinerent liberas omnesque Graecas *Mog.*

nuntiatum ne in Europam aut ipse transiret aut copias trai-
5 ceret. dimissis regis legatis conuentus ciuitatium gentium-
que est haberi coeptus, eoque maturius peragebatur quod
decreta decem legatorum ⟨in⟩ ciuitates nominatim pronun-
6 tiabantur. Orestis – Macedonum ea gens est –, quod primi
ab rege defecissent, suae leges redditae. Magnetes et Per-
7 rhaebi et Dolopes liberi quoque pronuntiati. Thessalorum
genti praeter libertatem concessam Achaei Pthiotae dati,
Thebis Pthioticis et Pharsalo excepta. Aetolos de Pharsalo
et Leucade postulantes ut ex foedere sibi restituerentur ad
8 senatum reiecerunt; Phocenses Locrensesque, sicut ante
9 fuerant, adiecta decreti auctoritate iis contribuerunt. Co-
rinthus et Triphylia et Heraea – Peloponnesi et ipsa urbs est
10 – redditae Achaeis. Oreum et Eretriam decem legati Eu-
meni regi, Attali filio, dabant dissentiente Quinctio: ea una
res in arbitrium senatus reiecta est; senatus libertatem iis
11 ciuitatibus dedit Carysto adiecta. Pleurato Lyc⟨h⟩nidus et
Parthini dati: Illyriorum utraque gens sub dicione Philippi
fuerant. Amynandrum tenere iusserunt castella quae per
belli tempus Philippo capta ademisset.

5 ciuitatum gentiumque *B* : gentium ciuitatiumque *Mog.*, *fort. recte* decreta *Mog.* : decreto *B* ⟨in⟩ *Crév.* : *om.* *BMog.* pronuntiabantur *B* : pronuntiabant *Mog.* **6** Orestis *Mog.* : Opertis *B* Magnetes *Mog.* : Magnaetes *B* quoque *hic BMog.* : *ante* liberi *Crév.* : *post* Magnetes *Weiss.* (*1860*) **7** Pthiotae, -ticis *B* : Phth- *Mog.* excepta *Kreyssig* : excepto *BMog.* **8** Locrensesque *B* : Locrensesque et quae *Mog.* iis *B* : his *Mog.* **9–37.6** *exstant fragmenta F*; *u.* 19.1–5 *adn.* **9** et (Heraea) *FMog.* : *om.* *B* Heraea *Mog.* : Haerea *B* redditae *F* : reddita *BMog.* **10** Eumeni regi *Mog.* : eum ni regis *B* ea *B* : *om.* *Mog.* r..ecta (reiecta *B*) est senatus *F* : *om.* *Mog.* iis *F* : his *Mog.* Carysto *F* : Cariysto *B* : Caristo *Mog.* adiecta *F* : ac *Mog.* : adiecto *Fr.2* **11** Parthini *F* : Partheni *Mog.* Lyc⟨h⟩nidus *Vrsinus* : Lycnidus *F* : Lingus *Mog.* fuerant *B* : fuerat *Mog.* ..yna¯drum *F* : Aminandrum *BMog.*

35 Dimisso conuentu decem legati, partiti munia inter se, ad
2 liberandas suae quisque regionis ciuitates discesserunt, P.
Lentulus Bargylias, L. Stertinius Hephaestiam et Thasum
et Thraciae urbes, P. Villius et L. Terentius ad regem An-
3 tiochum, Cn. Cornelius ad Philippum. qui, de minoribus
rebus editis mandatis, percunctatus si consilium non utile
4 solum sed etiam salutare admittere auribus posset, cum rex
gratias quoque se acturum diceret si quid quod in rem suam
5 esset expromeret, magno opere ei suasit, quoniam pacem
impetrasset, ad societatem amicitiamque petendam mitte-
6 ret Romam legatos, ne si quid Antiochus moueret, exspec-
tasse et temporum opportunitates captasse ad rebellandum
7 uideri posset. ad Tempe Thessalica Philippus est con-
8 uentus. qui cum se missurum extemplo legatos respondisset,
Cornelius Thermopylas, ubi frequens Graeciae statis die-
bus esse solet conuentus – Pylaicum appellant –, uenit:
9 Aetolos praecipue monuit ut constanter et fideliter in ami-
10 citia populi Romani permanerent. Aetolorum principes alii
leniter questi sunt quod non idem erga suam gentem Ro-
manorum animus esset post uictoriam qui in bello fuisset;

35.1 Bargylias *B* : Bargyllas *Mog.* **2** L. *FMog.* : P. *B* Stertinius *F Gel.* ("*pro* L. Thermus") : Thermus *Mog.* Hephaestiam et *Mog.* : Ephesian te *B* Thraciae *Mog.* : Thra ... *F* : Thraeciae *B* **3** qui *Gron.* : cui *FMog.* **5** magno opere *B* : magnopere *Mog.* **6** ... (r- *B*)ebellandu. (-m *B*) *F* : bellandum *Mog.* **8** Graeciae ... appellant *Fr.2* : Graeciae statis (Graecia estatis *B*) ... pilaicum (*om.* -cum *B*) conuentus appellant *F* : Graeciae statutis ... Phylaicum appellant *Mog.* : Graecia statis ... solet, Pylaicos conuentus appellant, *Jacobs* : *sic, sed* Pylaicon *Hertz* : Graeciae ... solet – Pylaicum appellant – conuentus *Weiss.* (*1860*) **9** ut *FMog.* : *om. B* **10** ali (alii *B*) leniter questi *F* : alii interquesti *Mg* : taliter questi *Mog.* post uictoriam *Mog.* : iis *F* : *del.* F^2 (*om. B*) fuisset *Mog.* : fuissent *B*

11 alii ferocius incusarunt, exprobraruntque non modo uinci
sine Aetolis Philippum sed ne transire quidem in Graeciam
12 Romanos potuisse. aduersus ea respondere, ne in alterca-
tionem excederet res, cum supersedisset Romanus, omnia
eos aequa impetraturos si Romam misissent dixit. itaque ex
auctoritate eius decreti legati sunt. hunc finem bellum cum
Philippo habuit.
36 Cum haec in Graecia Macedoniaque et Asia gererentur,
2 Etruriam infestam prope coniuratio seruorum fecit. ad
quaerendam opprimendamque eam M'. Acilius Glabrio
praetor, cui inter ciues peregrinosque iurisdictio obtige-
rat, cum una ex duabus legione urbana est missus. alios
3 ⟨... alios⟩ iam congregatos pugnando uicit: ex his multi
occisi multi capti; alios uerberatos crucibus adfixit, qui
principes coniurationis fuerant, alios dominis restituit.
4 Consules in prouincias profecti sunt. Marcellum Boiorum
ingressum fines, fatigato per diem totum milite uia facien-
da, castra in tumulo quodam ponentem Corolamus quidam,
regulus Boiorum, cum magna manu adortus ad tria milia

36.4–37.12: *Oros.* 4.20.11

12 in *B* : *om. Mog.* altercationem *FMog.* : altercatione *B* excederet *Mog.* : c ... *s.l.* F^2 (*F periit*) : cresceret *B* **36.1** Etruriam *B* : Hetruriam *Mog.* **2** M'. *Sig.* : M. *BMog.* Glabrio *B* : *om. Mog.* est missus *BMog.* : missus *Ald.* : emissus *Schenkl* (*Z*) alios ⟨... alios⟩ *Madvig* (*e*, ⟨uagos per agros oppressit alios⟩ *p* : *sic, sed* palantes *pro* per agros *Zingerle*) : alios *BMog.* : ali⟨qu⟩ot *Madvig* : ⟨is⟩ illos *Seyffert* : *del. Unger* (*56*) : et eos *anon. ap. Unger l.c.* : quos *Harant* : alios ⟨uagos comprehendit, alios⟩ *McDonald* **4** in tumulo quodam *Mog.* : inter tumulos quosdam *B*, *fort. recte* quidam *B* : *om. Mog.*

5 hominum occidit; et inlustres uiri aliquot in illo tumultuario
proelio ceciderunt, inter quos praefecti socium T⟨i⟩. Sem-
pronius Gracchus et M. Iunius Silanus et tribuni militum de
6 legione secunda M. Ogulnius et P. Claudius. castra tamen
ab Romanis impigre permunita retentaque, cum hostes
7 prospera pugna elati nequiquam oppugnassent. statiuis
deinde iisdem per dies aliquot sese tenuit, dum et saucios
8 curaret et ⟨e⟩ tanto terrore animos militum reficeret. Boii,
ut est gens minime ad morae taedium ferendum patiens, in
9 castella sua uicosque passim dilapsi sunt. Marcellus, Pado
confestim traiecto, in agrum Comensem, ubi Insubres, Co-
mensibus ad arma excitis, castra habebant, legiones ducit.
Galli, feroces Boiorum ante dies paucos pugna, in ipso
itinere proelium committunt; et primo adeo acriter inuase-
10 runt ut antesignanos impulerint. quod ubi Marcellus animad-
uertit, ueritus ne moti semel pellerentur, cohortem Mar-
sorum cum opposuisset, equitum Latinorum omnes turmas
11 in hostem emisit. quorum cum primus secundusque impe-
tus rettudisset inferentem se ferociter hostem, confirmata
et reliqua acies Romana restitit primo, deinde signa acriter
12 intulit; nec ultra sustinuere certamen Galli quin terga uer-

5 T⟨i⟩. *Sig.* : T. *BMog.* : P. *McDonald* et (M.) *B* : *om. Mog.* Silanus *B* : Syllanus *Mog.* M. (Ogulnius) *B* : *om. Mog.* **6** prospera *Mog.* : prospe˜ *B* : a prospera *Gel.* ("*legendum*") elati *B* : *om. Mog.* oppugnassent *Mog.* : expugnassent *B* **7** ⟨e⟩ *scripsi* : *om. BMog.* : ⟨a⟩ *Gron.* : ⟨ex⟩ *Drak.* **8** ferendum *B* : *om. Mog.* passim *B* : *om. Mog.* **9** confestim *Mog.* : confertim *B* ducit ... pugna *B* : *om. Mog.* ut *Mog.* : *om. B* **10** Marcellus *B* : *om. Mog.* cum opposuisset *B* : *om. Mog.* emisit *Mog.* : misit *B* **11** restitit *B* : extitit *Mog.* **12** sustinuere *B* : sustinuerunt *Mog.*

13 terent atque effuse fugerent. in eo proelio supra quadraginta milia hominum caesa Valerius Antias scribit, octoginta septem signa militaria capta, et carpenta septingenta triginta duo et aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis Claudius in Capitolio Ioui donum in aede positum
14 scribit. castra eo die Gallorum expugnata direptaque, et Comum oppidum post dies paucos captum; castella inde
15 duodetriginta ad consulem defecerunt. id quoque inter scriptores ambigitur utrum in Boios prius an Insubres consul exercitum duxerit aduersamque prospera pugna oblitterauerit, an uictoria ad Comum parta deformata clade in Boiis accepta sit.

37 Sub haec tam uaria fortuna gesta L. Furius Purpureo alter
2 consul per tribum Sapiniam in Boios uenit. iam castro Mutilo adpropinquabat, cum ueritus ne intercluderetur simul a Boiis Liguribusque exercitum eadem uia qua adduxerat reduxit, et magno circuitu per aperta eoque tuta loca ad colle-
3 gam peruenit. inde iunctis exercitibus primum Boiorum agrum usque ad Felsinam oppidum populantes peragraue-
4 runt. ea urbs ceteraque circa castella et Boii fere omnes praeter iuuentutem, quae praedandi causa in armis erat, –
5 tunc in deuias siluas recesserat – in deditionem uenerunt. in

13 octoginta *Kreyssig* : octingenta *B* : et quingenta *Mog.* : et quinquaginta *Gron.* carpenta *Mog.* : carpentaṙiȧ ca... .ȧṗtȧ *F* : carpenta capta a *B* DCC *F* : quadringenta *Mog.* Capitolio *Mog.* : Capitolium *F* **14** post *B* : intra *Mog.* **15** an *FMog.* : an ⟨in⟩ *Drak.* duxerit *B* : induxerit *Mog.* parta *B* : parata *Mog.* **37.1** Sapiniam *Cluuerius* : Sappiniam *BMog.* **2** ....citum *F* : exercitum *B* : *om. Mog.* eoque *F* : eaque *Mog.* **3** inde *F* : dein *Mog.* **4** ...ca *F* : circa *B* : *om. Mog.*

Ligures inde traductus exercitus. Boii, neglegentius coac-
tum agmen Romanorum, quia ipsi procul abesse uideren-
tur, improuiso adgressuros se rati, per occultos saltus secuti
6 sunt. quos non adepti, Pado repente nauibus traiecto Lae-
uos Libuosque cum peruastassent, redeuntes inde per Li-
gurum extremos fines cum agresti praeda in agmen incidunt
7 Romanum. proelium celerius acriusque commissum quam
si tempore locoque ad certamen destinato praeparatis ani-
8 mis concurrissent. ibi quantam uim ad stimulandos animos
ira haberet apparuit; nam ita caedis magis quam uictoriae
auidi pugnarunt Romani ut uix nuntium cladis hosti relin-
9 querent. ob has res gestas, consulum litteris Romam adla-
tis, supplicatio in triduum decreta est. breui post Marcellus
consul Romam uenit, triumphusque ei magno consensu pa-
10 trum est decretus. triumphauit in magistratu de Insubribus
Comensibusque; Boiorum triumphi spem collegae reliquit,
quia ipsi proprie aduersa pugna in ea gente euenerat, cum
11 collega secunda. multa spolia hostium captiuis carpentis
trauecta, multa militaria signa; aeris lata trecenta uiginti
12 milia, argenti bigati ducenta triginta quattuor milia; in pe-
dites singulos dati octogeni aeris, triplex equiti centurio-
nique.

37.9–12: *I.I.* 13.1.79

5 inde *B* : deinde *Mog.* **6** adepti *FMog.* : adeptos *B* Laeuos *F* : Lebos *Mog.* : Leuos *Fr.2* Libuosque *Mog.* : Libyosque *F* ..r *F* : per *B* : *om. Mog.* extremos fines *F* : extremo fine *Mog.* **7** proelium celerius *B* : celerius proelium *Mog.* destinato *B* : destinati *Mog.* : destinatis *Gel.* ("*pro* destinati") **9** consul *B* : *om. Mog.* **10** Boiorum *Mog.* : maiorem *B* in ea gente *Mog.* : *om. B* cum collega *B* : collegae *Mog.* **11** trauecta *B* : traducta *Mog.*, *fort. recte* aeris lata *B* : lata aeris *Mog.* ⟨uiginti⟩ millia *Mog.* : *om. B* ducenta ... quattuor *Mog.* : *om. B* **12** octogeni *B* : octingenti *Mog.* triplex ... centurionique *BMog.* : ⟨duplex⟩ centurioni, triplex equiti *Duker*; *cf.* 23.7 *adn.*

38 Eodem anno Antiochus rex, cum hibernasset Ephesi, omnes Asiae ciuitates in antiquam imperii formulam redigere
2 est conatus. et ceteras quidem, aut quia locis planis positae erant, aut quia parum moenibus armisque ac iuuentuti fide-
3 bant, haud difficulter uidebat iugum accepturas: Zmyrna et Lampsacus libertatem usurpabant, periculumque erat ne si concessum iis foret quod intenderent, Zmyrnam in Aeolide Ioniaque, Lampsacum in Hellesponto aliae urbes seque-
4 rentur. igitur et ipse ab Epheso ad Zmyrnam obsidendam misit, et quae Abydi copiae erant, praesidio tantum modico
5 relicto, duci ad Lampsacum oppugnandam iussit. nec ui tantum terrebat, sed per legatos leniter adloquendo, castigandoque temeritatem ac pertinaciam, spem conabatur fa-
6 cere breui quod peterent habituros, sed cum satis et ipsis et omnibus aliis appareret ab rege impetratam eos libertatem,
7 non per occasionem raptam habere. aduersus quae respondebatur nihil neque mirari neque suscensere Antiochum debere si spem libertatis differri non satis aequo animo paterentur.
8 Ipse initio ueris nauibus ab Epheso profectus Hellespontum petit, terrestres copias traici ab Abydo Chersonesum iussit. cum ad Madytum, Chersonesi urbem, terrestri naua-
9 lem exercitum iunxisset, quia clauserant portas, circumde-

38: *App. Syr.* 2.5

38.2 et ceteras *B* : reliquas *Mog.* uidebat *B* : *om. Mog.* **2–4** Zmyrna(m) (*ter*) *Weiss.* (*1860*) : Zmurna, Zmirnam *B* : Smyrna(m) *Mog.* **3** iis *B* : his *Mog.* quod intenderent *B* : quos in Theba *Mog.* Aeolide *Mog* : Aetolide *B* aliae *Fr. 1* : aliquae *BMog.* : aliae qu⟨oque⟩ *Weiss.* **4** oppugnandam *B* : oppugnandum *Mog.* **5** ac *B* : et *Mog.* quod *B* : quae *Mog.* **6** impetratam *Mog.* : imperatam *B* **7** respondebatur *B* : respondebant *Mog.* **8** traici ... Madytum *Kreyssig* : traici ab ydo ... ad Abydum *B* : ad Abydum traiicit Mog. : *sic, sed* ab Abydum *Fr. 1*, ab Abydo *Fr. 2* : Madytum traiicit *Glar.* iunxisset *B* : iunxit et *Mog.*

dit moenia armatis; et iam opera admouenti deditio facta
est. idem metus Sestum incolentes aliasque Chersonesi ur-
10 bes in deditionem dedit. Lysimachiam inde omnibus simul
naualibus terrestribus copiis uenit. quam cum desertam ac
11 stratam prope omnem ruinis inuenisset – ceperant autem
direptamque incenderant Thraces paucis ante annis – cupi-
do eum restituendi nobilem urbem et loco sitam opportuno
12 cepit. itaque omni cura simul est adgressus et tecta muros
restituere, et partim redimere seruientes Lysimachenses,
partim fuga sparsos per Hellespontum Chersonesumque
13 conquirere et contrahere, partim nouos colonos spe com-
modorum proposita adscribere et omni modo frequentare;
14 simul, ut Thracum submoueretur metus, ipse parte dimidia
terrestrium copiarum ad depopulanda proxima Thraciae
est profectus, partem naualesque omnes socios reliquit in
operibus reficiendae urbis.
39 Sub hoc tempus et L. Cornelius, missus ab senatu ad diri-
menda inter Antiochum Ptolomaeumque reges certamina,

39–41: *Pol.* 18.49–52, *Diod.* 28.12, *App. Syr.* 2.8–3

9 et *BMog.* : sed *Gron.* facta est *B* : est facta *Mog.*, *fort. recte* Sestum ... aliasque *B* : tum ... alias *Mog.* **10** terrestribus *B* : terrestribusque *Mog.* quam quum *Mog.* : quamquam *B* omnem *B* : *om. Mog.* **12** omni cura *Mog.* : omnia *B* : omnia ⟨cum⟩ cura *M. Müller* muros *B* : murosque *Mog.* Lysimachenses *B* : Lysimachienses *Mog.* et *B* : *om. Mog.* **14** ut *Mog.* : et *B* : ut et *Kreyssig* depopulanda *B* : depopulandum *Mog.* omnes socios *B* : socios omnes *Mog.*, *fort. recte* reficiendae urbis *Mog.* : *om. B* **39.1** Ptolomaeum *Weiss. (1860)* : Ptolemaeum *BMog.*

2 Selymbriae substitit, et decem legatorum P. Lentulus a
Bargyliis P. Villius et L. Terentius ab Thaso Lysimachiam
petierunt. eodem et ab Selymbria L. Cornelius et ex Thra-
3 cia paucos post dies Antiochus conuenerunt. primus con-
gressus cum legatis et deinceps inuitatio benigna et hospita-
lis fuit; ut de mandatis statuque praesenti Asiae agi coep-
4 tum est, animi exasperati sunt. Romani omnia acta eius ex
quo tempore ab Syria classem soluisset displicere senatui
non dissimulabant, restituique et Ptolomaeo omnes ciuita-
5 tes quae dicionis eius fuissent aequum censebant: nam
quod ad eas ciuitates attineret quas a Philippo possessas
Antiochus per occasionem, auerso Philippo in Romanum
6 bellum, intercepisset, id uero ferendum non esse Romanos
per tot annos terra marique tanta pericula ac labores ex-
7 hausisse, Antiochum belli praemia habere. sed ut in Asiam
aduentus eius dissimulari ab Romanis tamquam nihil ad eos
pertinens potuerit, quod iam etiam in Europam omnibus
naualibus terrestribusque copiis transierit, quantum a bello
aperte Romanis indicto abesse? illum quidem, etiam si in
Italiam traiciat, negaturum; Romanos autem non exspec-
taturos ut id posset facere.

2 Bargyliis *B* : Bargyllis *Mog.* Thaso *B* : Thasso *Mog.* Lysimachiam *Mog.* : Lysimachaiam *B* ab (Selymbria) *B* : a *Mog.* paucos post *B* : post paucos *Mog.* **4** ab Syria classem *B* : e Syria classe *Mog.* displicere *Mog.* : et dispicere *B* et *B* : *om. Mog.* : *lac. ante* et *Lachmann* (*54 adn. 1*), *post* fuissent *Tillmanns* (*H*) omnes ciuitates *B* : ciuitates omnes *Mog.* **7** quod *Mog.* : quid quod *B* : quid? quod *Goeller* : , quid quod ... transierit? *Walsh* aperte *B* : aperto *Mog.* indicto *B* : *om. Mog.* **7–40.1** autem ... Romanos *B* : *om. Mog.*

40 Aduersus ea Antiochus mirari se dixit Romanos tam dili-
genter inquirere quid regi Antiocho faciendum aut quous-
2 que terra marique progrediendum fuerit, ipsos non cogitare
Asiam nihil ad se pertinere, nec magis illis inquirendum
esse quid Antiochus in Asia quam Antiocho quid in Italia
3 populus Romanus faciat. quod ad Ptolomaeum attineat, cui
ademptas ciuitates querantur, sibi cum Ptolomaeo et amici-
4 tiam esse et id agere ut breui etiam adfinitas iungatur. nec
ex Philippi quidem aduersa fortuna spolia ulla se petisse,
aut aduersus Romanos in Europam traiecisse, sed qua Lysi-
machi quondam regnum fuerit, quo uicto omnia quae illius
fuissent iure belli Seleuci facta sint, existimare suae dicionis
5 esse. occupatis maioribus suis rerum aliarum cura primo
quaedam ex iis Ptolomaeum, inde et Philippum usurpandae
6 alienae possessionis causa tenuisse. Chersonesus quidem et
proxima Thraciae quae circa Lysimachiam sint, quem dubi-
tare quin Lysimachi fuerint? ad ea recipienda in antiquum
ius uenisse et Lysimachiam deletam Thracum impetu de
integro condere, ut Seleucus filius eam sedem regni habeat.
41 His disceptationibus per dies aliquot habitis, rumor sine
ullo satis certo auctore adlatus de morte Ptolomaei regis ut

40.1 diligenter *B* : *om. Mog.* faciendum ... progrediendum *Mog.* : faciundum ... progrediundum *B* **2** se *B* : Po. Romanum *Mog.* **3** agere *B* : agere se *Mog.* **4** nec *B Mog.* : ne *Bekker* sed ... regnum *B* : *om. Mog.* **5** iis *B* : his *Mog.* Ptolomaeum *H.J.M.* : Ptolaemeum *B* : Ptolemaeum *Mog.* inde *B* : deinde *Mog.* usurpandae ... tenuisse *B* : *sic, sed om.* causa tenuisse *Mog.* : usurpanda aliena possessionis causa tenuisse *Madvig* **6** Chersonesus ... quin *Kreyssig* : Chersonensum ... qui in *B* : sunt quaedam ex proxima Thracia, sunt quae diu dubitare *Mog.* recipienda ... ius uenisse *B* : facienda ... uenissent *Mog.* **41.1** effecit *B* : *om. Mog.*

2 nullus exitus imponeretur sermonibus effecit. nam et dissi-
mulabat pars utraque se audisse, et L. Cornelius, cui lega-
tio ad duos reges Antiochum Ptolomaeumque mandata
erat, spatium modici temporis ad conueniendum Ptolomae-
3 um petebat, ut priusquam moueretur aliquid in noua pos-
sessione regni praeueniret in Aegyptum, et Antiochus su-
4 am fore Aegyptum, si tum occupasset, censebat. itaque
dimissis Romanis, relictoque Seleuco filio cum terrestribus
5 copiis ad restituendam ut instituerat Lysimachiam, ipse
omni classe nauigat Ephesum, legatis ad Quinctium missis
qui ad fidem faciendam nihil nouaturum regem de societa-
te agerent. oram Asiae legens peruenit in Lyciam, Pataris-
que cognito uiuere Ptolomaeum nauigandi quidem in
6 Aegyptum omissum consilium est. Cyprum nihilo minus
petens, cum Chelidoniarum promunturium superasset,
paulisper seditione remigum est retentus in Pamphylia circa
7 Eurymedontem amnem. inde profectum eum ad capita
quae uocant Sari fluminis foeda tempestas adorta prope
cum omni classe demersit: multae fractae, multae naues
eiectae, multae ita haustae mari ut nemo in terram enarit.

2 (nam) et *B* : *om. Mog.* dissimulabat *Mog.* : dissimulauit *B* Ptolomaeum (*bis*) *Weiss.* (*1860*) : Ptolemaeum *Mog.* : Pthomaeum, Ptolemaeum *B* ; §5 Ptolemae- *BMog.* **3** praeueniret *B* : perueniret *Mog.* occupasset *B* : occasio esset *Mog.* : maturasset *uel* non cessasset *uel* occasio⟨ne usus⟩ esset *Weiss.* (*1860*) **5** nauigat *B* : nauigans *Mog.* faciendam ... regem *B* : *om. Mog.* **6** petens *B* : tendens *Mg* : *om. Mog.* Chelidoniarum *B* : Chelidonium *Mog.* **7** ad capita quae *Mog.* : captaque *B* adorta *B* : oborta *Mog.* fractae multae *B* : *om. Mog.* eiectae *hic Mog.*, *ante* naues *Jacobs, fort. recte* : *om. B* terram enarit *Kreyssig* : terram enauerit *Mog.* : terra menaret *B*

8 magna uis hominum ibi interiit, non remigum modo mili-
tumque ignotae turbae, sed etiam insignium regis amico-
9 rum. conlectis reliquiis naufragii, cum res non in eo essent ut
Cyprum temptaret, minus opulento agmine quam profectus
erat Seleuciam rediit. ibi subduci nauibus iussis – iam enim
et hiemps instabat –, ipse in hiberna Antiochiam concessit.
in hoc statu regum erant res.
42 Romae eo primum anno triumuiri epulones facti C. Lici-
nius Lucullus tribunus plebis, qui legem de creandis his
tulerat, et P. Manlius et P. Porcius Laeca; iis triumuiris
item ut pontifici⟨bus⟩ lege datum est togae praetextae haben-
2 dae ius. sed magnum certamen cum omnibus sacerdotibus
eo anno fuit quaestoribus urbanis Q. Fabio Labeoni et L.
3 Aurelio. pecunia opus erat, quod ultimam pensionem pe-
4 cuniae in bellum conlatae persolui placuerat priuatis. quae-
stores ab auguribus pontificibusque quod stipendium per
bellum non contulissent petebant. ab sacerdotibus tribuni
plebis nequiquam appellati, omniumque annorum per quos
5 non dederant exactum est. eodem anno duo mortui pontifi-
ces nouique in eorum locum suffecti, M. Marcellus consul
in locum C. Semproni Tuditani, qui praetor in Hispania
decesserat, et L. Valerius Flaccus in locum M. Corneli Ce-

8 interiit *Mog.* : interit *B* modo *B* : tantum *Mog.* ignotae turbae *B* : ignotorum *Mog.* regis *B* : *om. Mog.* **9** essent *B* : esset *Mog.* rediit *B* : redit *Mog.* hiemps *B* : hyems *Mog.* concessit *B* : processit *Mog.* regum *Mog.* : rerum *B* **42.1** Romae *Mog.* : Romanae *B* triunuiri *Mog.* : iii(B^1 : iiii *B*)uiri *B*; *cf.* 32.26.17 *adn.* epulones *Mog.* : aepulonae *B* tribunus plebis *B* : T. Romuleius *Mog.* et P. Manlius *B* : *om. Mog.* iis *B* : his *Mog.* item ut pontifici⟨bus⟩ *Pighius* : item ut pontifici *B Mog.* : idem ut pontifici⟨bus⟩ *uel del. Weiss.* (*1860*) est *B* : *om. Mog.* **3** collatae *Mog.* : allatae *B* persolui *B* : persoluere *Mog.* **4** plebis *B* : *om. Mog.* **5** C. *B* : T. *Mog.* Flaccus *B* : *om. Mog.*

6 thegi. et Q. Fabius Maximus augur mortuus est admodum
adulescens, priusquam ullum magistratum caperet; nec eo
anno augur in eius locum est suffectus.
7 Comitia inde consularia habita a M. Marcello consule.
creati consules L. Valerius Flaccus et M. Porcius Cato.
praetores inde facti Cn. Manlius Vulso, Ap. Claudius Ne-
ro, P. Porcius Laeca, C. Fabricius Luscinus, C. Atinius
Labeo, P. Manlius.
8 Eo anno aediles curules M. Fuluius Nobilior et C. Flami-
nius tritici deciens centena milia binis aeris populo discrip-
serunt. id C. Flamini honoris causa ipsius patrisque adue-
9 xerant Siculi Romam: Flaminius gratiam eius communicaue-
rat cum collega. ludi Romani et apparati magnifice sunt et
10 ter toti instaurati. aediles plebis Cn. Domitius Ahenobar-
bus et C. Scribonius Curio multos pecuarios ad populi iudi-
cium adduxerunt: tres ex his condemnati sunt; ex eorum
11 multaticia pecunia aedem in insula Fauni fecerunt. ludi ple-
beii per biduum instaurati, et epulum fuit ludorum causa.

6 suffectus *Mog.* : subiectus *B* **7** et *B* : *om. Mog.* Cn. *B* : C. *Mog.* P. (M. *B*) Porcius Laeca (Lecca *Gel.*) *hic B*, *post* P. Manlius *Gel.* (“*integra lectio*”) : *om. Mog.* C. Fabricius ... Labeo *hic Weiss.*, *ante* C. Manlius *Fr.2* : C. Fabricius Labeo *hic B* : *om. Mog.* : C. Fabritius Luscinius Catinius Labeo C. Manlius etc. *Mog.e.e.* (“*ita forte legendum*”) **8** eo anno *B* : *om. Mog.* aediles ... M. (C. *B*) Fuluius *B Gel.* (“*integra lectio sic habet*”) : *om. Mog.* centena *Weiss.* (*1860*) : c. *B* : centum *Mog.* discripserunt *B* : diuiserunt *Mog.* : descripserunt *Madvig* (*e*) aduexerant *Mog.* : *om. B* **9** cum collega *Mog.* : collegae *B* **10** Ahenobarbus *B* : Aenobarbus *Mog.* C. *Mog.* : *om. B* Curio *Drak.* : Curio maximus *BMog.* : Curio, ⟨curio⟩ maximus, *Hertz* pecuarios *Mog.* : specularios *B* **11** in insula Fauni *BMog.* : Fauni in insula *Glar.* e(ae- *B*)pulum *BMog.* : epulum ⟨Iouis⟩ *Hertz* : ⟨Iouis⟩ epulum *Oakley*

43 L. Valerius Flaccus et M. Porcius Cato consules idibus
Martiis, quo die magistratum inierunt, de prouinciis cum ad
2 senatum rettulissent, patres censuerunt, quoniam in Hispa-
nia tantum glisceret bellum ut iam consulari et duce et
exercitu opus esset, placere consules Hispaniam citeriorem
Italiamque prouincias aut comparare inter se aut sortiri:
3 utri Hispania prouincia euenisset, eum duas legiones et
quindecim milia socium Latini nominis et octingentos equi-
4 tes secum portare, et naues longas uiginti ducere; alter con-
sul duas scriberet legiones: iis Galliam obtineri prouinciam
satis esse fractis proximo anno Insubrum Boiorumque ani-
5 mis. Cato Hispaniam Valerius Italiam est sortitus. praeto-
res deinde prouincias sortiti, C. Fabricius Luscinus urba-
nam, C. Atinius Labeo peregrinam, Cn. Manlius Vulso Sici-
liam, Ap. Claudius Nero Hispaniam ulteriorem, P. Porcius
Laeca Pisas, ut ab tergo Liguribus esset; P. Manlius in
6 Hispaniam citeriorem adiutor consuli datus. T. Quinctio,
suspectis non solum Antiocho et Aetolis sed iam etiam
Nabide Lacedaemoniorum tyranno, prorogatum in annum
imperium est, duas legiones ut haberet: in eas si quid sup-
plementi opus esset, consules scribere et mittere in Macedo-
7 niam iussi. Ap. Claudio praeter legionem quam Q. Fabius
habuerat, duo milia ⟨peditum⟩ et ducentos equites nouos ut

43.1 Cato ... Martiis *B* : *om. Mog.* senatum *Mog.* : senatu *B* **2** quoniam (quō) *B* : quum *Mog.* Italiamque *B* : et Italiam *Mog.* **3** euenisset *Mog.* : uenisset et *B* quindecim *B* : quinque *Mog.* octingentos *B* : quingentos *Mog.* **4** scriberet legiones *Bekker* : scribet legiones *B* : legiones scriberet *Mog.* iis *B* : his *Mog.* obtineri prouinciam *B* : prouinciam obtineri *Mog.* Boiorumque *B* : et Boiorum *Mog.* **5** Laeca *B* : Lecca *Mog.*; *sic etiam* §9 in *Mog.* : *om. B* consuli *Mog.* : consul *B* datus *B* : datur *Mog.* **6** iam *B* : *om. Mog.* **7** ⟨peditum⟩ *Fr. 1* : *om. B Mog.* nouos ut scriberet *B* : nouosque scribere *Mog.* : nouos conscribere *Fr. 2*

8 scriberet permissum. par numerus peditum equitumque
nouorum et P. Manlio in citeriorem Hispaniam decretus, et
9 legio eadem quae fuerat sub Q. Minucio praetore data. et
P. Porcio Laecae circa Pisas decem milia peditum et quin-
genti equites ex Gallico exercitu decreti. in Sardinia proro-
gatum imperium T⟨i⟩. Sempronio Longo.
44 Prouinciis ita distributis, consules priusquam ab urbe profi-
ciscerentur uer sacrum ex decreto pontificum iussi facere,
2 quod A. Cornelius Mammula praetor uouerat de senatus
sententia populique iussu Cn. Seruilio C. Flaminio consuli-
3 bus. annis post uno et uiginti factum est quam uotum. per
eosdem dies C. Claudius Appi filius Pulcher augur in Q.
Fabi Maximi locum, qui priore anno mortuus erat, lectus
inauguratusque est.
4 Mirantibus iam uolgo hominibus quod Hispania mouisset
bellum neglegi, litterae a Q. Minucio adlatae sunt se ad
Turdam oppidum cum Budare et Baesadine imperatoribus
Hispanis signis conlatis prospere pugnasse: duodecim milia
hostium caesa, Budarem imperatorem captum, ceteros fusos

8 et (P.) *B* : *om. Mog.* Q. *B* : *om. Mog.* **9** circa *Madvig* : ad E(He- *Mog.*)truriam circa *B Mog.* : ad Etruriam ⟨tuendam⟩ circa *H.J.M.* (*ZG 1888, 668*) : ad custodiam circa *Zingerle* .x̄. *B* : ducenti *Mog.* ex *Mog.* : et *B* Sardinia *Mog.* : Sardiniam *B* T⟨i⟩. *Weiss.* (*1860*) : T. *B.* : *om. Mog.* **44.1** ex decreto . . . facere *Baumgarten-Crusius* : *sic, sed* iussit *B* : ex pontificum iussu fecere *Mog.* **2** A. *Sig.* : Cn. *B* : C. *Mog.*; *praenomen incertum* uno *B Mog.* : duobus *Unger* (*62*) factum *Mog.* : factus *B* **3** qui *Mog.* : in *B* : is *Weiss.* (*1860*) **4** quod . . . negligi *Gel.* ("*uera lectio*") : quod . . . negligere *Mog.* : quod cum . . . neglegerent *B* : cur quod . . . negligerent *Madvig* (*Em.*[1]) Turdam *B* : Turbam *Mog.* Baesadine *B* : Besaside *Mog.*

5 fugatosque. his litteris lectis minus terroris ab Hispanis
erat, unde ingens bellum exspectatum fuerat. omnes curae
utique post aduentum decem legatorum in Antiochum re-
6 gem conuersae. hi, expositis prius quae cum Philippo acta
essent et quibus legibus data pax, non minorem belli mo-
7 lem instare ab Antiocho docuerunt: ingenti classe egregio
terrestri exercitu in Europam eum traiecisse, et nisi auertis-
set uana spes ex uaniore rumore orta Aegypti inuadendae,
mox bello Graeciam arsuram fuisse; neque enim ne Aeto-
los quidem quieturos, cum ingenio inquietam tum iratam
8 Romanis gentem. haerere et aliud in uisceribus Graeciae
ingens malum, Nabim, nunc Lacedaemoniorum, mox si li-
ceat uniuersae Graeciae futurum tyrannum, auaritia et cru-
9 delitate omnes fama celebratos tyrannos aequantem; cui si
Argos uelut arcem Peloponneso impositam tenere liceat,
deportatis in Italiam Romanis exercitibus nequiquam libe-
ratam a Philippo Graeciam fore, pro rege, si nihil aliud
longinquo, uicinum tyrannum dominum habituram.
45 Haec cum ab tam grauibus auctoribus, + tum + qui omnia
2 per se ipsos explorata adferrent, audirentur, maior res
quod ad Antiochum attineret, maturanda magis, quoniam
rex quacumque de causa in Syriam concessisset, de tyranno
3 consultatio uisa est. cum diu disceptatum esset utrum satis
iam causae uideretur cur decerneretur bellum, an permitte-
rent T. Quinctio, quod ad Nabim Lacedaemonium attine-
ret, faceret quod e re publica censeret esse, permiserunt,

5 utique post aduentum *B* : post aduentum utique *Mog.* **6** legibus *Mog.* : *om. B* instare *B* : restare *Mog.* **7** et *B* : *om. Mog.* **45.1** ab tam *B* : iam ab *Mog.* + tum + qui *B Fr.2* : tum quia *Mog.* : qui *Ussing* : tam qui *uel* ut qui *Wesenberg* adferrent *B* : referrent *Mog.* **2** maior res *B* : maiores *Mog.* attineret *B Mog.* : *post add.* ⟨et⟩ *Walsh* magis quoniam *B* : his quum *Mog.* **3** satis iam causae *B* : iam causae satis *Mog.* bellum *B* : *om. Mog.* (faceret) quod *B* : quae *Mog.*

4 eam rem esse rati quae maturata dilataue non ita magni
5 momenti ad summam rem publicam esset: magis id animad-
uertendum esse quid Hannibal et Carthaginienses, si cum
Antiocho bellum motum foret, acturi essent.
6 Aduersae Hannibali factionis homines principibus Roma-
nis, hos⟨pi⟩tibus quisque suis, identidem scribebant nuntios
litterasque ab Hannibale ad Antiochum missas, et ab rege
7 ad eum clam legatos uenisse: ut feras quasdam nulla mites-
cere arte, sic immitem et implacabilem eius uiri animum
esse; marcescere otii situ queri ciuitatem et inertia sopiri,
8 nec sine armorum sonitu excitari posse. haec probabilia
memoria prioris belli per unum illum non magis gesti quam
moti faciebat. inritauerat etiam recenti facto multorum po-
tentium animos.
46 Iudicum ordo Carthagine ea tempestate dominabatur, eo
2 maxime quod iidem perpetui iudices erant. res fama uita-
que omnium in illorum potestate erat; qui unum eius ordi-
nis offendisset, omnes aduersos habebat, nec accusator
3 apud infensos iudices deerat. horum in tam impotenti re-
gno – neque enim ciuiliter nimiis opibus utebantur – prae-
4 tor factus Hannibal uocari ad se quaestorem iussit. quae-

45.6–49.7: *Nepos Hann.* 7, *Val. Max.* 4.1.6, *App. Syr.* 4.15–16, *Iust.* 31.1.7–2.8, *Zon.* 9.18.11–12

4 ita *B* : iam *Mg* : *om. Mog.* rem p. *B* : rem Po. Romani *Mog.* **5** id *Mog.* : si id *B* : si⟨bi⟩ id *Goeller* Carthaginienses si *Mog.* : Karthaginiensi *B* bellum motum foret *B* : ortum (*fort. recte*) foret bellum *Mog.* **6** hos⟨pi⟩tibus *Jacobs* : hostibus *B* : amicis *Mog.* : hos⟨pi⟩tibus ⟨et⟩ amicis *Kreyssig* (*G*) **7** nulla mitescere arte *B* : numquam mitescere *Mog.* et (implacabilem) *B* : *om. Mog.* otii situ *B* : otio tum *Mog.* : otio situque *Gel.* (“*sic restitutum est*”) queri ciuitatem *B Mog.* : ciuitatem queri eum *Gel.* (*ut supra*) sopiri *B* : operis *Mog.* **46.2** offendisset *B* : idem *Mog.* : et *Fr.2* infensos iudices *B* : iudices infestos *Mog.* : iudices infensos *Fr.2* **3** nimiis *Mog.* : nimis *B* uocari *B* : uocare *Mog.* **3–4** iussit . . . id *B* : idem *Mog.*

stor id pro nihilo habuit; nam et aduersae factionis erat, et
quia ex quaestura in iudices, potentissimum ordinem, refe-
5 rebatur, iam pro futuris mox opibus animos gerebat. enim-
uero indignum id ratus, Hannibal uiatorem ad prendendum
quaestorem misit, subductumque in contionem non ip-
sum magis quam ordinem iudicum, prae quorum superbia
atque opibus nec leges quicquam essent nec magistratus,
6 accusauit. et ut secundis auribus accipi orationem animad-
uertit, et infimorum quoque libertati grauem esse superbiam
7 eorum, legem extemplo promulgauit pertulitque ut in sin-
gulos annos iudices legerentur, ne⟨u⟩ quis biennium continu-
um iudex esset. ceterum quantam eo facto ad plebem in-
ierat gratiam, tantum magnae partis principum offenderat
8 animos. adiecit et aliud quod bono publico sibi proprias
simultates inritauit. uectigalia publica partim neglegentia
dilabebantur, partim praedae ac diuisui et principum qui-
9 busdam et magistratibus erant, et pecunia quae in stipen-
dium Romanis suo quoque anno penderetur deerat tribu-
47 tumque graue priuatis imminere uidebatur. Hannibal post-
quam uectigalia quanta terrestria maritimaque essent, et in
quas res erogarentur animaduertit, et quid eorum ordinarii
rei publicae usus consumerent, quantum peculatus auerte-
2 ret, omnibus residuis pecuniis exactis, tributo priuatis re-
misso, satis locupletem rem publicam fore ad uectigal prae-
standum Romanis pronuntiauit in contione, et praestitit
promissum.

4 referebatur *B* : referebantur *Mog.* **5** prendendum *B* : prehendendum *Mog.* **7** ut in *Mog.* : in *B* ne⟨u⟩ *Duker* : ne *B*[1]*Mog.* : *om. B* : ne⟨c⟩ *J. H. Voss, fort. recte* quantam *Mog.* : quantum *B* offenderat *B* : offendebat *Mog.* **8** et (aliud) *B* : *om. Mog.* quod *B Mog.* : quo *Heinsius, fort. recte* et (principum) *B* : *om. Mog.* **9** et *B* : quin et *Mog.* : *lac. ante* quin *Weiss.* **47.1** ordinarii *Gel.* ("*deprauauit nescioquis in* ordinati") : ordinari *B* : ordinati *Mog.*

3 Tum uero ii quos pauerat per aliquot annos publicus pecu-
latus, uelut bonis ereptis, non furtorum manubi⟨i⟩s extortis,
infensi et irati Romanos in Hannibalem et ipsos causam odii
4 quaerentes instigabant. ita diu repugnante P. Scipione Afri-
cano, qui parum ex dignitate populi Romani esse ducebat
subscribere odiis accusatorum Hannibalis, et factionibus
5 Carthaginiensium inserere publicam auctoritatem, nec satis
habere bello uicisse Hannibalem nisi uelut accusatores ca-
6 lumniam in eum iurarent ac nomen deferrent, tandem per-
uicerunt ut legati Carthaginem mitterentur, qui ad senatum
eorum arguerent Hannibalem cum Antiocho rege consilia
7 belli faciendi inire. legati tres missi, Cn. Seruilius M. Clau-
dius Marcellus Q. Terentius Culleo. qui cum Carthaginem
uenissent, ex consilio inimicorum Hannibalis quaerentibus
8 causam aduentus dici iusserunt uenisse se ad controuersias
quae cum Masinissa rege Numidarum Carthaginiensibus
9 essent dirimendas. id creditum uolgo: unum Hannibalem se
peti ab Romanis non fallebat, et ita pacem Carthaginiensi-
bus datam esse ut inexpiabile bellum aduersus se unum
10 maneret. itaque cedere tempori et fortunae statuit; et prae-
paratis iam ante omnibus ad fugam, obuersatus eo die in
foro auertendae suspicionis causa, primis tenebris uestitu
forensi ad portam cum duobus comitibus ignaris consilii est
egressus.

3 ii *Bekker* : iis *B* : isti *Mog.* manubi⟨i⟩s *Madvig* : manibus *BMog.* **4** ita *B* : itaque *Mog.* P. *B* : *om. Mog.* qui *B* : quia *Mog.* ex ... esse *B* : expugnantes se *Mog.* : ex dignitate sua *Fr.2* ducebat *BMog.* : dicebat *Medcalf* accusatorum *B* : accusationibusque *Mog.* **5** habere *Mog.* : haberi *B* iurarent *Mog.* : iurabant *B* **6** ad *B* : apud *Mog.*, *fort. recte* arguerent *Mog.* : *om. B* **7** Cn. *B* : C. *Mog.* **8** se *B* : *om. Mog.* Masinissa *Mog.* : Masinisa *B* : Masanissa *Fr.2* **9** unum Hannibalem *B* : Annibalem unum *Mog.* **10** ante omnibus *B* : omnibus ante *Mog.*

48 Cum equi quo in loco iusserat praesto fuissent, nocte Byza-
cium – ita regionem quandam agri uocant – transgressus,
postero die ad mare inter Acyllam et Thapsum ad suam
2 turrim peruenit; ibi eum parata instructaque remigio exce-
pit nauis. ita Africa Hannibal excessit, saepius patriae
3 quam suum euentum miseratus. eodem die in Cercinam
insulam traiecit. ubi cum in portu naues aliquot Phoenicum
onerarias cum mercibus inuenisset, et ad egressum eum e
naue concursus salutantium esset factus, percunctantibus
4 legatum se Tyrum missum dici iussit. ueritus tamen ne qua
earum nauis nocte profecta Thapsum aut Hadrumetum
nuntiaret se Cercinae uisum, sacrificio apparari iusso magi-
5 stros nauium mercatoresque inuitari iussit, et uela cum an-
temnis ex nauibus corrogari ut umbraclum – media aestas
6 forte erat – cenantibus in litore fieret. quanto res et tempus
patiebatur apparatu celebratae eius diei epulae sunt, mul-

48.1 iusserat *B* : fuerunt *Mog.* : fuerant *Fr. 2* Byzacium ita *B* : uisa cita *Mog.* : ui accita *Mog.e.e.* : uia cita *Fr. 2* agri *BMog.* : Afri *Kreyssig* uocant *B* : Vocani *Mog.* ad (mare) *B* : *om. Mog.* Acyllam et *B Vasc.* : ancillam *Mog.* : Adrumetum et *Mog. e.e.* : Achollam et *Sig.* : Achullam et *McDonald*; *forma nominis incerta* Thapsum *BMog.e.e.* : Tapsum *Mog.* **2** suum euentum *B* : suorum euentus *Mog.* **3** eodem *B* : eo *Mog.* Phenicum *B* : *om. Mog.* : Poeni *Fr. 2* missum *B* : *om. Mog.* **4** Thapsum *B* : Tapsum *Mog.* Hadrumetum *Weiss.* : Hadrimetum *B* : Adrumetum *Mog.* **5** umbraclum ... fieret *Madvig* : umbrae tum ... fierent *B* : umbra (etenim ... erat) ... fieret *Mog.* : umbra ... fieret *Novák* **6** quanto ... celebratae *B* : quantum ... patiebantur (patiebatur *Fr. 2*) apparatae celebrataeque *Mog.* noctis *Mog.* : nocti *B* productum *Mog.* : perductum *B*

7 toque uino in serum noctis conuiuium productum. Hanni-
bal cum primum fallendi eos qui in portu erant tempus
8 habuit, nauem soluit. ceteri sopiti cum postero die tandem
ex somno pleni crapulae surrexissent, ad id quod serum
erat, aliquot horas referendis in naues conlocandis⟨que⟩ et
aptandis armamentis absumpserunt.
9 Carthagine ut multitudinis adsuetae domum Hannibalis
10 frequentare concursus ad uestibulum aedium est factus, et
non comparere eum uolgatum est, in forum turba conuenit
principem ciuitatis quaerentium; et alii fugam conscisse, id
11 quod erat, alii fraude Romanorum interfectum idque magis
uolgo fremebant, uariosque uoltus cerneres ut in ciuitate
aliorum alias partes fouentium et factionibus discordi; ui-
sum deinde Cercinae eum tandem adlatum est.
49 Et Romani legati cum in senatu exposuissent compertum
patribus Romanis esse et Philippum regem ante ab Hanni-
2 bale maxime accensum bellum populo Romano fecisse, et
nunc litteras nuntiosque ab eo ad Antiochum et Aetolos
missos, consiliaque inita impellendae ad defectionem Car-
thaginis, nec alio eum quam ad Antiochum regem profec-

7 quum *ed. Lugd. 1553* : quod *B* : quam *Mog.* **8** ad *B* : *om. Mog.* referendis *B* : remis *Mog.* collocandis⟨que⟩ et aptandis *Kreyssig* : collocandis *B* : collocandis et aptandis *Mog.* : et collocandis *Goeller* : collocandisque *Bekker* **9–10** ut ... et *Drak.* : et ... ut *B Mog.* : et ... ⟨et⟩ ut *Ald.* : ... ut *Weiss.* (*1860*) : ⟨ma⟩ne ... ut *M. Müller* : ⟨inqui⟩et⟨ae⟩ ... ut *Walter* (*BPhW 1918, 934*) : ⟨res nondum percrebuerat⟩ et ... ut *Rossbach* **10** alii ... conscisse *Mog.* : aliis ... conscisset *B* **11** uolgo fremebant *B* : ferebant *Mog.* et *B Mog.* : ⟨studiis⟩ et *Kreyssig* discordi *B* : *om. Mog.* **11–49.1** eum ... est et Romani *B* : quum ... est, Romani *Mog.* **49.1** populo Romano *Mog.* : populo *B* : populum B^1 **2** et Aetolos ... Antiochum *B* : *om. Mog.* profectum *B* : profectos *Mog.*

tum – haud quieturum antequam bellum toto orbe terra-
3 rum concisset; id ei non debere impune esse, si satisfacere
Carthaginienses populo Romano uellent nihil eorum sua
4 uoluntate nec publico consilio factum esse –, Carthaginien-
ses responderunt quidquid aequum censuissent Romani
facturos esse.

5 Hannibal prospero cursu Tyrum peruenit, exceptusque a
conditoribus Carthaginis ut ab altera patria, uir tam clarus
omni genere honorum, paucos moratus dies Antiochiam
6 nauigat. ibi profectum iam regem in Asiam cum audisset,
filiumque eius sollemne ludorum ad Daphnen celebran-
tem conuenisset, comiter ab eo exceptus nullam moram
7 nauigandi fecit. Ephesi regem est consecutus, fluctuantem
adhuc animo incertumque de Romano bello; sed haud par-
uum momentum ad animum eius moliendum aduentus
Hannibalis fecit.

8 Aetolorum quoque eodem tempore alienati ab societate
Romana animi sunt, quorum legatos Pharsalum et Leuca-
dem et quasdam alias ciuitates ex primo foedere repetentes
senatus ad T. Quinctium reiecit.

haud *Mog.* : aut *B* antequam bellum *Mog.* : eum quam bellum antequam *B* : eum ante quam bellum *Kreyssig* concisset *Fr. 1* : conscisset *B Mog.* **3** id ei non *B* : ne his *Mog.* **4** quicquid *Mog.* : quid *B* esse *B Mog.* : ⟨se⟩ esse *J. H. Voss* : sese *Bekker* **5** ab altera *B* : alia *Mog.* **6** in Asiam *Kreyssig* : in Asia *B* : *om. Mog.* filiumque *B* : filium *Mog.* ad Daphnen *Fr. 2* : adaphnen *B* : ad Dapinnen *Mog.* conuenisset *Mog.* : cum conuenisset *B* : conuenit, et *Gron.* **7** de *Mog.* : *om. B* ad animum *B* : animo *Mog.* **8** repetentes *B* : petentes *Mog.* T. *B* : *om. Mog.*

Subscriptio : Titi Liui ab urbe condita liber xxxiii explicit incipit liber xxxiiii *B*

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXIV

1 Inter bellorum magnorum aut uixdum finitorum aut immi-
nentium curas intercessit res parua dictu sed quae studiis in
2 magnum certamen excesserit. M. Fundanius et L. Valerius
tribuni plebi ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda.
3 tulerat eam C. Oppius tribunus plebi Q. Fabio Ti. Sem-
pronio consulibus in medio ardore Punici belli, ne qua mu-
lier plus semunciam auri haberet, neu uestimento uersico-
lori uteretur, neu iuncto uehiculo in urbe oppidoue aut
propius inde mille passus nisi sacrorum publicorum causa
4 ueheretur. M. et P. Iunii Bruti tribuni plebi legem Oppiam
tuebantur, nec eam se abrogari passuros aiebant; ad sua-
dendum dissuadendumque multi nobiles prodibant; Capi-
tolium turba hominum fauentium aduersantiumque legi

1–8.3: *Val. Max.* 9.1.3, *Zon.* 9.17.1–4; *cf. Enn. Ann.* 352, 362*V* = 361–2*Sk*, *Tac. Ann.* 3.33.4, 34.6

Hinc annotata ex Mg in ed. Mog. exstant; de ratione apparatus u. p. XVIII–XX

1.2 plebi *BNPar.* : plebis φ : plebei *V*α(*Holk.Esc.Voss.* : phebeii *Lips.*); *infra* §3 plebi *scripsi* : pl. *B*ψ : plebis φ : populus (pl. *Voss.*) α; §4 plebi *Par.Esc.* : plebei *Holk.Voss.* : phebei *Lips.* : pl. *B*ψ : plebis φ **3** C. *Mg* : M. *B*χ : Cn. *per.* 34 Ti. *Ferr.* : T. *B*χ semunciam *B* : semiunciam *P*α (-ti- *Lips.* : -iiunti- *Holk.*) : semiuncia *A* : se mi utia *E* : semiucia ψ neu (uestimento) χ : nec *B*, *fort. recte* uersicolori *B* : uersicoloris χ **4** P. *Mg* : T. *B*χ

5 complebatur. matronae nulla nec auctoritate nec uerecundia nec imperio uirorum contineri limine poterant, omnes uias urbis aditusque in forum obsidebant, uiros descendentes ad forum orantes ut florente re publica, crescente in dies priuata omnium fortuna, matronis quoque pristinum
6 ornatum reddi paterentur. augebatur haec frequentia mulierum in dies; nam etiam ex oppidis conciliabulisque con-
7 ueniebant. iam et consules praetoresque et alios magistratus adire et rogare audebant; ceterum minime exorabilem alterum utique consulem M. Porcium Catonem habebant, qui pro lege quae abrogabatur ita disseruit:
2 'Si in sua quisque nostrum matre familiae, Quirites, ius et maiestatem uiri retinere instituisset, minus cum uniuersis
2 feminis negotii haberemus: nunc domi uicta libertas nostra impotentia muliebri hic quoque in foro obteritur et calcatur, et quia singulas sustinere non potuimus uniuersas hor-
3 remus. equidem fabulam et fictam rem ducebam esse uirorum omne genus in aliqua insula coniuratione muliebri ab
4 stirpe sublatum esse; ab nullo genere non summum periculum est si coetus et concilia et secretas consultationes esse sinas. atque ego uix statuere apud animum meum possum
5 utrum peior ipsa res an peiore exemplo agatur; quorum alterum ad nos consules reliquosque magistratus, alterum ad uos, Quirites, magis pertinet. nam utrum e re publica sit necne id quod ad uos fertur, uestra existimatio est qui in

6 conciliabulisque χ : conciliabulis *B*, *fort. recte* conueniebant *Mg* : conuenerant *B*χ **7** abrogabatur χ : abrogatur *B* **2.2** sustinere non potuimus χ : non potuimus *B* : non domuimus (*uel* compescuimus (*1884*)) *Madvig* : non continuimus *uel* continere non potuimus *Hertz* : non potiti sumus *Georges* (*Phil. 1873, 251*) : non coercuimus *Novák* **5** (quorum) alterum χ : alteros *B* pertinet *B*χ : pertineret *Mg*

6 suffragium ituri estis. haec consternatio muliebris, siue sua
sponte siue auctoribus uobis, M. Fundani et L. Valeri, fac-
ta est, haud dubie ad culpam magistratuum pertinens, ne-
7 scio uobis, tribuni, an consulibus magis sit deformis: uobis,
si feminas ad concitandas tribunicias seditiones iam adduxi-
stis; nobis, si ut plebis quondam sic nunc mulierum seces-
8 sione leges accipiendae sunt. equidem non sine rubore quo-
dam paulo ante per medium agmen mulierum in forum
perueni. quod nisi me uerecundia singularum magis maie-
statis et pudoris quam uniuersarum tenuisset, ne compella-
9 tae a consule uiderentur, dixissem: "qui hic mos est in pu-
blicum procurrendi et obsidendi uias et uiros alienos appel-
landi? istud ipsum suos quaeque domi rogare non potuistis?
10 an blandiores in publico quam in priuato et alienis quam
uestris estis? quamquam ne domi quidem uos, si sui iuris
finibus matronas contineret pudor, quae leges hic rogaren-
11 tur abrogarenturue curare decuit." maiores nostri nullam,
ne priuatam quidem, rem agere feminas sine tutore auctore
uoluerunt, in manu esse parentium, fratrum, uirorum: nos,
si dis placet, iam etiam rem publicam capessere eas pati-
12 mur et foro prope et contionibus et comitiis immisceri. quid
enim nunc aliud per uias et compita faciunt quam rogatio-
nem tribunorum plebi suadent, quam legem abrogandam

6 Fundani ... Valeri ... tribuni *B Gel.* ("*uocatiui sunt*") : Fundanio ... Valerio ... tribunis χ : *sic, sed* tribuni α **7** (uobis) si *B Gel.* ("*repositum est*") : sit φ : *om.* ψ feminas ad β : ad feminas *B*χ si ut *Gel.* ("*repositum est*") : sicut *B*χ plebis χ : *om. B* **8** tenuisset *A* : tenuissent *B*ψ*EP* maiestatis et pudoris *B*χ : et pudor *Dobree* compellatae a consule χ : compellata ea *B* **9** istud χ : is ut *B* **11** nos *ed. Ven. 1470* : nunc *B*χ publicam χ : *om. B*α prope *Mg* : quoque *B*χ **12** rogationem *B* : rogationes χ plebi *BEsc.* : plebei α(*aVoss.*) : plebis χ quam (legem) *Harant* : aliam *BN* : aliae φ*VL* : a⟨n⟩ti⟨qu⟩am *Weiss.* : ac iam *id.* (*1860*) : *del. Heller* (*H*) : latam *Weidner* (*Phil. 1876, 714*) : ⟨co⟩ali⟨t⟩am *Walter* (*1940*)

13 censent? date frenos impotenti naturae et indomito animali
14 et sperate ipsas modum licentiae facturas: nisi uos facietis,
minimum hoc eorum est quae iniquo animo feminae sibi
aut moribus aut legibus iniuncta patiuntur. omnium rerum
libertatem, immo licentiam, si uere dicere uolumus, deside-
rant. quid enim, si hoc expugnauerint, non temptabunt?
3 Recensete omnia muliebria iura quibus licentiam earum
adligauerint maiores uestri per quaeque subiecerint uiris;
quibus omnibus constrictas uix tamen continere potestis.
2 quid? si carpere singula et extorquere et exaequari ad ex-
tremum uiris patiemini, tolerabiles uobis eas fore creditis?
3 extemplo, simul pares esse coeperint, superiores erunt. at
hercule ne quid nouum in eas rogetur recusant, non ius sed
4 iniuriam deprecantur: immo ut quam accepistis iussistis suf-
fragiis uestris legem, quam usu tot annorum et experiendo
comprobastis, hanc ut abrogetis, id est, ut unam tollendo
5 legem ceteras infirmetis. nulla lex satis commoda omnibus
est: id modo quaeritur, si maiori parti et in summam prod-
est. si quod cuique priuatim officiet ius, id destruet ac de-
molietur, quid attinebit uniuersos rogare leges quas mox

14 facietis *Bχ* : feceritis *Mg* : feceritis ⟨...⟩ *M. Müller* iniuncta *Gron.* : iniunctum *Bχ* temptabunt *Bχ* : tentauerint *Mg* **3.1** recensete omnia *χ* : recens et ea omnia *B* : recensete animo *Madvig* per quaeque A^z *Gel.* ("*pro* per quae quamque") : per quae *B* : perquamque *χ* : perquaque *Esc.* (*om.* licentiam ... quibus α(*aVoss.*)) : per quae eas *Ussing* : per quaeque ⟨eas⟩ *Wulsch* (*65–6 adn. 54*) **2** extorquere *Holk. 345* : extorqueri *Bχ* exaequari *Mg* : aequari *Bχ*, *fort. recte* uiris *Bχ* : uiri *Mg* **3** at *χ* : ad *B* **5** summam *Bχ* : summa *MgPar.* : summam ⟨rem publicam⟩ *Weidner* (*Phil. 1877, 345*) prodest *Bχ* : prosit *Madvig* attinebit *Bχ* : attinet *Mg*

6 abrogare in quos latae sunt possint? uolo tamen audire quid
sit propter quod matronae consternatae procucurrerint in
7 publicum ac uix foro se et contione abstineant; ut captiui ab
Hannibale redimantur parentes uiri liberi fratres earum?
procul abest absitque semper talis fortuna rei publicae; sed
8 tamen, cum fuit, negastis hoc piis precibus earum. at non
pietas nec sollicitudo pro suis sed religio congregauit eas:
matrem Idaeam a Pessinunte ex Phrygia uenientem accep-
turae sunt. quid honestum dictu saltem seditioni praetendi-
9 tur muliebri? "ut auro et purpura fulgeamus", inquit, "ut
carpentis festis profestisque diebus, uelut triumphantes de
lege uicta et abrogata et captis et ereptis suffragiis uestris,
per urbem uectemur: ne ullus modus sumptibus, ne luxu-
riae sit."

4 Saepe me querentem de feminarum, saepe de uirorum, nec
de priuatorum modo sed etiam magistratuum sumptibus
2 audistis, diuersisque duobus uitiis, auaritia et luxuria, ciui-
tatem laborare, quae pestes omnia magna imperia euerte-
3 runt. haec ego, quo melior laetiorque in dies fortuna rei
publicae est, quo magis imperium crescit – et iam in Grae-
ciam Asiamque transcendimus omnibus libidinum inle-
cebris repletas, et regias etiam attrectamus gazas –, eo plus
4 horreo, ne illae magis res nos ceperint quam nos illas. infe-
sta, mihi credite, signa ab Syracusis inlata sunt huic urbi.
iam nimis multos audio Corinthi et Athenarum ornamenta

6 procucurrerint *B* : procurrerent ψ : procurrant φ : procu-r(-rr- *Par.*)ent α : procurrerunt *Mg* abstineant *B*χ : abstinent *Mg* **8** Ideam φ : id eam *BN* : deam *V* a *Mg* : *om.* *B*χ, *fort. recte* Pessinunte *BNL* : Pessinuntem *P* : Pessinunctem *AE* (*del.* -c- A^x) : Pessimonte *V* **9** fulgeamus ψ : fulgamus *B* : ful-geam φ **4.2** magna χ : *om.* *B* **3** quo magis imperium *Mg* : imperiumque *B*χ

laudantes mirantesque, et antefixa fictilia deorum Roma-
5 norum ridentes. ego hos malo propitios deos, et ita spero
6 futuros si in suis manere sedibus patiemur. patrum nostro-
rum memoria per legatum Cineam Pyrrhus non uirorum
modo sed etiam mulierum animos donis temptauit. non-
dum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata
7 erat; tamen nulla accepit. quam causam fuisse censetis?
eadem fuit quae maioribus uestris nihil de hac re lege san-
8 ciundi: nulla erat luxuria quae coerceretur. sicut ante mor-
bos necesse est cognitos esse quam remedia eorum, sic cu-
piditates prius natae sunt quam leges quae iis modum face-
rent. quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus
9 nisi ingens cupido agros continuandi? quid legem Cinciam
de donis et muneribus nisi quia uectigalis iam et stipendia-
10 ria plebs esse senatui coeperat? itaque minime mirum est
nec Oppiam nec aliam ullam tum legem desideratam esse
quae modum sumptibus mulierum faceret, cum aurum et
11 purpuram data et oblata ultro non accipiebant. si nunc cum
illis donis Cineas urbem circumiret, stantes in publico inue-
nisset quae acciperent. atque ego nonnullarum cupiditati-
12 um ne causam quidem aut rationem inire possum. nam ut
quod alii liceat tibi non licere aliquid fortasse naturalis aut
pudoris aut indignationis habeat, sic aequato omnium cultu
quid unaquaeque uestrum ueretur ne in se conspiciatur?
13 pessimus quidem pudor est uel parsimoniae uel pauperta-
tis; sed utrumque lex uobis demit cum id quod habere non

6 animos χ : animus *B* **7** uestris *B*χ : nostris *Voss.*, *fort. recte* sanciundi *Mg* : sanciendi *B*χ luxuria quae χ : luxuriaque *B* **8** sic χ : si *B* facerent *B*χ : fecerunt *Mg* **11** quae *BPar. 5741 Gel.* ("eas (*ed. Rom.*) *redundat*") : et quae χ **12** ueretur *B*χ : uereretur *Mg* ne ... se *B*χ : ne ⟨non⟩ *uel* se ⟨non⟩ *Wesenberg*

14 licet non habetis. “hanc” inquit “ipsam exaequationem non
fero” illa locuples. “cur non insignis auro et purpura con-
spicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet, ut
quod habere non possunt, habiturae, si liceret, fuisse uide-
15 antur?” uoltis hoc certamen uxoribus uestris inicere, Quiri-
tes, ut diuites id habere uelint quod nulla alia possit, paupe-
res, ne ob hoc ipsum contemnantur, supra uires se exten-
16 dant? ne simul pudere quod non oportet coeperit, quod
oportet non pudebit. quae de suo poterit, parabit: quae
17 non poterit, uirum rogabit. miserum illum uirum, et qui ex-
oratus et qui non exoratus erit, cum quod ipse non dederit
18 datum ab alio uidebit. nunc uolgo alienos uiros rogant et,
quod maius est, legem et suffragia rogant, et a quibusdam
impetrant. aduersus te et rem tuam et liberos tuos exorabi-
lis es: simul lex modum sumptibus uxoris tuae facere desi-
19 erit, tu nunquam facies. nolite eodem loco existimare futu-
20 ram rem quo fuit antequam lex de hoc ferretur. et hominem
improbum non accusari tutius est quam absolui, et luxuria
non mota tolerabilior esset quam erit nunc, ipsis uinculis
21 sicut ferae bestiae inritata, deinde emissa. ego nullo modo
abrogandam legem Oppiam censeo: uos quod faxitis, deos
omnes fortunare uelim.’

14 ut *ed. Rom.* : et *B*χ **15** Quirites χ : *spat. B* contem(p)nantur ψα*P* : contempnatur *E* : condem(p)nantur *BA* **16** ne *B*χ : na⟨m⟩ *Haase* (*130*) : nae ⟨eas⟩ *Lentz* (*H*) : *om. Weiss.* coeperit ... oportet χ : *om. B*α(*aVoss.*) **17** dederit datum ... uidebit χ : dederit ... uidebitur *B* **18** alienos χ : alios *BHolk.* a *B*χ : id a *Mg* (*fort.* id *pro* et *uoluit Carb.*) exorabilis es *BVes.* : exorabiles χ **19** existimare *B*χ : *post add.* ⟨Quirites⟩ *ed. Rom.* **20** ferae ... emissa *Gron.* : ferae ... in(r)itatae ... emissae *B*χ : fera bestia ... irritata ... emissa *Gel.* (“*legendum*”) faxitis *B* : facitis χ

5 Post haec tribuni quoque plebei qui se intercessuros profes-
si erant, cum pauca in eandem sententiam adiecissent, tum
L. Valerius pro rogatione ab se promulgata ita disseruit: 'si
priuati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id
quod ab nobis rogatur processissent, ego quoque, cum satis
dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia
2 uestra exspectassem: nunc cum uir clarissimus, consul M.
Porcius, non auctoritate solum, quae tacita satis momenti
habuisset, sed oratione etiam longa et accurata insectatus
3 sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere. qui
tamen plura uerba in castigandis matronis quam in rogatio-
ne nostra dissuadenda consumpsit, et quidem ut in dubio
poneret utrum id quod reprenderet matronae sua sponte an
4 nobis auctoribus fecissent. rem defendam, non nos, in quos
iecit magis hoc consul uerbo tenus quam ut re insimularet.
5 coetum et seditionem et interdum secessionem muliebrem
appellauit, quod matronae in publico uos rogassent ut le-
gem in se latam per bellum temporibus duris in pace et
6 florenti ac beata re publica abrogaretis. uerba magna quae
rei augendae causa conquirantur et haec et alia esse scio, et
M. Catonem oratorem non solum grauem sed interdum
etiam trucem esse scimus omnes, cum ingenio sit mitis.
7 nam quid tandem noui matronae fecerunt, quod frequentes
in causa ad se pertinente in publicum processerunt? nun-
quam ante hoc tempus in publico apparuerunt? tuas aduer-
8 sus te Origines reuoluam. accipe quotiens id fecerint, et
quidem semper bono publico. iam a principio, regnante
Romulo, cum Capitolio ab Sabinis capto medio in foro

5.1 plebei *Mg*χ : plebi *B*   ab (nobis) *B* : a χ   **2** cum *B*χ : ut *Mg*   clarissimus *Mg* : grauissimus *B*χ   quae *Mg* : qua *B*χ   necesse *B*χ : necessum *Mg*   **3** reprenderet *B* : repreh(*om.* -h- *N*)enderet χ   **4** defendam *B* : defendendam *Mg* : deflendam χ

signis conlatis dimicaretur, nonne intercursu matronarum
9 inter acies duas proelium sedatum est? quid? regibus exac-
tis cum Coriolano Marcio duce legiones Volscorum castra
ad quintum lapidem posuissent, nonne id agmen quo obru-
ta haec urbs esset matronae auerterunt? iam capta a Gallis
quo redempta urbs est? nempe aurum matronae consensu
10 omnium in publicum contulerunt. proximo bello, ne anti-
qua repetam, nonne et, cum pecunia opus fuit, uiduarum
pecuniae adiuuerunt aerarium, et cum di quoque noui ad
opem ferendam dubiis rebus accerserentur, matronae uni-
uersae ad mare profectae sunt ad matrem Idaeam accipien-
11 dam? dissimiles, inquis, causae sunt. nec mihi causas
aequare propositum est: nihil noui factum purgare satis est.
12 ceterum quod in rebus ad omnes pariter uiros feminas per-
tinentibus fecisse eas nemo miratus est, in causa proprie ad
13 ipsas pertinente miramur fecisse? quid autem fecerunt? su-
perbas, me dius fidius, aures habemus, si cum domini ser-
uorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis feminis
indignamur!
6 Venio nunc ad id de quo agitur. in quo duplex consulis
oratio fuit; nam et legem ullam omnino abrogari est indi-
gnatus, et eam praecipue legem quae luxuriae muliebris
2 coercendae causa lata esset. et illa communis pro legibus
uisa consularis oratio est, et haec aduersus luxuriam seue-
3 rissimis moribus conueniebat; itaque periculum est, nisi
quid in utraque re uani sit docuerimus, ne quis error uobis
4 offundatur. ego enim quemadmodum ex iis legibus quae

9 iam capta a Gallis quo redempta urbs est? nempe aurum *Madvig* : *sic, sed* iam urbe capta *Mg* : iam urbe capta a Gallis aurum quo redempta urbs est nempe *Bχ* : *sic, sed* nonne *Duker, del.* aurum *Weiss.* (*1860*) **11** propositum χ : repositum *B* **12** feminas *B* : feminasque χ **6.3** re *Bχ* : *del. Gel.* ("*superest*") offundatur *Bχ* : defendatur *Mg* : defundatur *Mog.*

non in tempus aliquod sed perpetuae utilitatis causa in
aeternum latae sunt nullam abrogari debere fateor, nisi
quam aut usus coarguit aut status aliquis rei publicae inuti-
5 lem fecit, sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mor-
tales, ut ita dicam, et temporibus ipsis mutabiles esse ui-
6 deo. quae in pace lata sunt, plerumque bellum abrogat,
quae in bello pax, ut in nauis administratione alia in secun-
7 da alia in aduersa tempestate usui sunt. haec cum ita natura
distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse uidetur
8 quam abrogamus? + quae + uetus? regia lex simul cum
ipsa urbe nata, aut, quod secundum est, ab decemuiris ad
condenda iura creatis in duodecim tabulis scripta? sine qua
cum maiores nostri non existimarint decus matronale ser-
uari posse, nobis quoque uerendum sit ne cum ea pudo-
9 rem sanctitatemque feminarum abrogemus. quis igitur ne-
scit nouam istam legem esse, Q. Fabio et T⟨i⟩. Sempronio
consulibus uiginti ante annis latam? sine qua cum per tot
annos matronae optimis moribus uixerint, quod tandem ne
10 abrogata ea effundantur ad luxuriam periculum est? nam si
ista lex ideo lata esset ut finiret libidinem muliebrem, ue-
rendum foret ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ip-
11 sum indicabit tempus. Hannibal in Italia erat, uictor ad
Cannas; iam Tarentum iam Arpos iam Capuam habebat;

4 quam χ : *om. B* **5** desiderarunt *B*χ : desiderabunt *Mg* **6** abrogat χ : abrogant *B*α(*Holk. Par. Esc.*) secunda … aduersa tempestate *B*χ : secundam … aduersam tempestatem *Mg*, *fort. recte* **7** distincta sint χ : distinctas *B* + quae + uetus *B* : quia uetus χ : quid uetus *Asc.* : quip⟨pe⟩ uetus *Weiss.* : quam uetus? regia ⟨sci⟩l⟨ic⟩et *Madvig* : quam uetus? regia⟨ne⟩ *Seyffert* : ne uetus *Hertz* : ⟨ec⟩quae uetus? *M. Müller* : ⟨num⟩quae uetus? *McDonald* : *del. Damsté*, *fort. recte* **8** decus χ : *om. B* uerendum *B*χ : uerecundum *Mg* **9** T⟨i⟩. *Sig.* : T. *B*χ **10** lex *Pmg* : lex aut *B*χ : lex aut ⟨antiqua⟩ aut *Madvig* : ⟨uet⟩usta lex aut *M. Müller* (*1871*) : lex ⟨uetus⟩ aut *Mayerhoefer* indicabit *Gron.* : indicauit *B*χ

ad urbem Romam admoturus exercitum uidebatur; defece-
12 rant socii; non milites in supplementum, non socios nauales
ad classem tuendam, non pecuniam in aerario habebamus;
serui quibus arma darentur ita ut pretium pro iis bello per-
13 fecto dominis solueretur emebantur; in eandem diem pecu-
niae frumentum et cetera quae belli usus postulabant prae-
benda publicani se conducturos professi erant; seruos ad
remum numero ex censu constituto cum stipendio nostro
14 dabamus; aurum et argentum omne, ab senatoribus eius rei
initio orto, in publicum conferebamus; uiduae et pupilli
pecunias suas in aerarium deferebant; cautum erat quo ne
plus auri et argenti facti, quo ne plus signati argenti et aeris
15 domi haberemus. tali tempore in luxuria et ornatu matro-
nae occupatae erant, ut ad eam coercendam Oppia lex desi-
derata sit, cum quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus
matronis intermissum erat, senatus finiri luctum triginta
16 diebus iussit? cui non apparet inopiam et miseriam ciuita-
tis, quia omnium priuatorum pecuniae in usum publicum
uertendae erant, istam legem scripsisse tam diu mansuram
17 quam diu causa scribendae legis mansisset? nam si quae
tunc temporis causa aut decreuit senatus aut populus iussit
in perpetuum seruari oportet, cur pecunias reddimus priua-
18 tis? cur publica praesenti pecunia locamus? cur serui qui
militent non emuntur? cur priuati non damus remiges sicut
tunc dedimus?

12 ita ut χ : aut *B* iis *B*χ : ipsis *Mg* **13** eandem diem *Gel.* (“*sincera lectio*”) : eadem die *B*χ pecuniae *B*χ : *del. Gel.* (*ut supra*) conducturos χ : condituros *B* nostro *B*χ : ⟨de⟩ nostro *Shackleton Bailey* **14** quo ne plus (auri) *B* : *sic, sed ras. ante* plus *A* : quo ne quo plus *EP* : ne quo plus *VL* : ne plus quo *N* : ne plus φ*mg* **15** Oppia lex *B* : lex Oppia χ, *fort. recte* **16** inopiam et miseriam *B*ψ*AP* : inopia et miseria *MgE*α(*Lips. Par. Esc.*) quia *Fr. 1* : et quia *B*χ **17** aut (decreuit) *Mg* : *om. B*χ

7 Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in melio-
rem statum rei publicae sentient: ad coniuges tantum
uestras pacis et tranquillitatis publicae fructus non perue-
2 niet? purpura uiri utemur, praetextati in magistratibus in
sacerdotiis; liberi nostri praetextis purpura togis utentur;
magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romae infimo
generi, magistris uicorum, togae praetextae habendae ius
3 permittemus, nec id ut uiui habeant tantum insigne sed
etiam ut cum eo crementur mortui: feminis dumtaxat pur-
purae usu interdicemus? et cum tibi uiro liceat purpura in
uestem stragulam uti, matrem familiae tuam purpureum
amiculum habere non sines, et equus tuus speciosius instra-
4 tus erit quam uxor uestita? sed in purpura, quae teritur
absumitur, iniustam quidem sed aliquam tamen causam te-
nacitatis uideo; in auro uero, in quo praeter manupretium
nihil intertrimenti fit, quae malignitas est? praesidium po-
tius in eo est et ad priuatos et ad publicos usus, sicut experti
5 estis. nullam aemulationem inter se singularum, quoniam
nulla haberet, esse aiebat. at hercule uniuersis dolor et
indignatio est, cum sociorum Latini nominis uxoribus uide-
6 ant ea concessa ornamenta quae sibi adempta sint, cum

7.1 uestras *B*χ : nostras *Lips.?Voss.*, *fort. recte* **1–2** sentient … utemur … utentur … *B*χ : sentiunt … utimur … utuntur *C. F. W. Müller* (*JPhP 1862, 283*) **2** permittemus *Mg* : est *B*χ : permissum est *Müller* (*l.c.*) **3** id ut χ*Mg** : ut *B*, *fort. recte* uiui … tantum *Madvig* : uiui solum habeant (habent χ) tantum *B*χ : *sic, sed del.* tantum *H.J.M.* : uiui solum habent ut utantur *C. F. W. Müller* (*l.c.*) : uiui solum … u⟨si⟩tatum *M. Müller* usu E^x *Fr.2* : usui *B* : usum χ uestem stragulam *B* : ueste stragula χ et (equus) χ : *om.* *B*, *fort. recte* speciosius χ : speciosus *B* **4** iniustam P^2 *Fr.2* : in his iustam *B*χ : non iniustam *ed. Rom.* : non iustam *Asc.* manupretium *Bekker* : manui pretium *B* : manus pretium χ : manus pressum *Killen* (*RhM 1968, 96*) fit *ed. Med. 1495* : fuit *B*χ **5** se *B*χ *Gel.* ("*lege*") : eas *Mg* uideant *Mg* : uident *B*χ

insignes eas esse auro et purpura, cum illas uehi per urbem,
se pedibus sequi, tamquam in illarum ciuitatibus, non in
7 sua, imperium sit. uirorum hoc animos uolnerare posset:
quid muliercularum censetis, quas etiam parua mouent?
8 non magistratus nec sacerdotia nec triumphi nec insignia
9 nec dona aut spolia bellica iis contingere possunt: mundi-
tiae et ornatus et cultus, haec feminarum insignia sunt, his
gaudent et gloriantur, hunc mundum muliebrem appella-
10 runt maiores uestri. quid aliud in luctu quam purpuram
atque aurum deponunt? quid cum eluxerunt sumunt?
quid in gratulationibus supplicationibusque nisi excellenti-
11 orem ornatum adiciunt? scilicet, si legem Oppiam abrogari-
tis, non uestri arbitrii erit si quid eius uetare uolueritis quod
nunc lex uetat: minus filiae uxores sorores etiam quibus-
12 dam in manu erunt. nunquam saluis suis exuitur seruitus
muliebris, et ipsae libertatem quam uiduitas et orbitas facit
13 detestantur. in uestro arbitrio suum ornatum quam in legis
malunt esse; et uos in manu et tutela, non in seruitio debe-
tis habere eas, et malle patres uos aut uiros quam dominos
14 dici. inuidiosis nominibus utebatur modo consul, seditio-
nem muliebrem et secessionem appellando. id enim peri-
culum est ne Sacrum montem, sicut quondam irata plebs,
15 aut Auentinum capiant! patiendum huic infirmitati est,
quodcumque uos censueritis. quo plus potestis, eo modera-
tius imperio uti debetis.'

8 Haec cum contra legem proque lege dicta essent, aliquanto
maior frequentia mulierum postero die sese in publicum
2 effudit, unoque agmine omnes Brutorum ianuas obsede-

9 uestri *B*χ : nostri α **10** excellentiorem ornatum *B Fr.2* : excellentiores ornatus χ **11** abrogaritis *B* : abrogaueritis χ arbitrii χ : *om. B* **8.2** Brutorum *B Gel.* ("*non* tribunorum") : tribunorum χ

runt, qui collegarum rogationi intercedebant, nec ante ab-
3 stiterunt quam remissa intercessio ab tribunis est. nulla
deinde dubitatio fuit quin omnes tribus legem abrogarent.
uiginti annis post abrogata est quam lata.
4 M. Porcius consul, postquam abrogata lex Oppia est, ex-
templo uiginti quinque nauibus longis, quarum quinque so-
ciorum erant, ad Lunae portum profectus est, eodem exer-
5 citu conuenire iusso, et edicto per oram maritimam misso
nauibus omnis generis contractis, ab Luna proficiscens edi-
xit ut ad portum Pyrenaei sequerentur: inde se frequenti
6 classe ad hostes iturum. praeteruecti Ligustinos montes si-
numque Gallicum ad diem quam dixerat conuenerunt. inde
Rhodam uentum et praesidium Hispanorum quod in castel-
7 lo erat ui deiectum. ab Rhoda secundo uento Emporias
peruentum: ibi copiae omnes praeter socios nauales in ter-
ram expositae.
9 Iam tunc Emporiae duo oppida erant muro diuisa. unum
Graeci habebant, a Phocaea, unde et Massilienses, oriundi,
2 alterum Hispani; sed Graecum oppidum in mare expositum
totum orbem muri minus quadringentos passus patentem
habebat, Hispanis retractior a mari trium milium passuum
3 in circuitu murus erat. tertium genus Romani coloni ab
diuo Caesare post deuictos Pompei liberos adiecti. nunc in

8.4–21: *Cato ORF*[3] *frr.* 28–41, *Val. Max.* 4.3.11, *Front. Str.* 1.1.1, 2.5, 3.1.2, 10.1, 4.7.31, 35, *Plut. Cato mai.* 10–11, *App. Ib.* 39–41, *uir. ill.* 47, *Zon.* 9.17.5–7; *cf. ?Enn. Ann.* 503*V* = 471*Sk*, *Cic. Caec.* 66, *Nep. Cato* 2.1, *Plin. NH* 14.91

3 uiginti annis post *B* : annis uiginti post ψ : annis post uiginti φ : undecimo anno post α **4** (profectus) est *B* : *om.* χ **5** edixit χ : dixit *B*α se χ : de *B* **6** dixerat *B* : edixerat χ ui deiectum *BP* : inde iectum *AE* : inde lectum *N* : inde deiectum *V* **7** Rhoda χ : Rhodia *B* **9.1** Hispani χ : Hispanis *B*

corpus unum confusi omnes, Hispanis prius postremo et
4 Graecis in ciuitatem Romanam adscitis. miraretur qui tum
cerneret, aperto mari ab altera parte, ab altera Hispanis
tam fera et bellicosa gente obiectis, quae res eos tutaretur.
disciplina erat custos infirmitatis, quam inter ualidiores op-
5 time timor continet. partem muri uersam in agros egregie
munitam habebant, una tantum in eam regionem porta im-
posita, cuius adsiduus custos semper aliquis ex magistrati-
6 bus erat. nocte pars tertia ciuium in muris excubabat; ne-
que moris causa tantum aut legis sed quanta si hostis ad
7 portas esset et seruabant uigilias et circumibant cura. Hi-
spanum neminem in urbem recipiebant: ne ipsi quidem te-
mere urbe excedebant. ad mare patebat omnibus exitus.
8 porta ad Hispanorum oppidum uersa nunquam nisi fre-
quentes, pars tertia fere cuius proxima nocte uigiliae in
9 muris fuerant, egrediebantur. causa exeundi haec erat:
commercio eorum Hispani imprudentes maris gaudebant,
mercarique et ipsi ea quae externa nauibus inueherentur, et
agrorum exigere fructus uolebant. huius mutui usus deside-
10 rium ut Hispana urbs Graecis pateret faciebat. erant etiam
eo tutiores quod sub umbra Romanae amicitiae latebant,
quam sicut minoribus uiribus quam Massilienses pari cole-
bant fide. tum quoque consulem exercitumque comiter ac
11 benigne acceperunt. paucos ibi moratus dies Cato, dum

4 fera ... obiectis χ : fera et bellicos agenti esse obiectis *B* : ferae et bellicosae genti obiectos *Fr. 2* **5** partem *B*χ : et partem *Mg* semper *Mg* : *om.* *B*χ **6** excubabat *B* : excubabant χ causa *hic Mg*, *post* legis *B*χ, *fort. recte* et (seruabant) χ : *om.* *B* circumibant *BAP* : circuibant ψ*E* **9** et ipsi ea ... et agrorum *B*χ : ea (*uel* et ea) ... et ipsi agrorum *Heller* (*Phil. 1857, 698*) faciebat χ : faciebant *B* **10** pari *B*χ : ita pari *Holk. 353* tum *B* : tunc χ ac benigne χ : *om.* *B* **11** paucos ... dies *B*χ : paucos dies ibi moratus cos. *Mg*

exploraret ubi et quantae hostium copiae essent, ut ne mo-
ra quidem segnis esset, omne id tempus exercendis militi-
12 bus consumpsit. id erat forte tempus anni ut frumentum in
areis Hispani haberent; itaque redemptoribus uetitis fru-
mentum parare ac Romam dimissis, 'bellum' inquit 'se ip-
13 sum alet'. profectus ab Emporiis agros hostium urit uastat-
que, omnia fuga et terrore complet.
10 Eodem tempore M. Heluio decedenti ulteriore Hispania
cum praesidio sex milium dato ab Ap. Claudio praetore
2 Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Iliturgi occurrunt. ui-
ginti milia armatorum fuisse Valerius scribit, duodecim mi-
lia ex iis caesa, oppidum Iliturgi receptum et puberes om-
3 nes interfectos. inde ad castra Catonis Heluius peruenit et
quia tuta iam ab hostibus regio erat, praesidio in ulteriorem
Hispaniam remisso Romam est profectus, et ob rem felici-
4 ter gestam ouans urbem est ingressus. argenti infecti tulit in
aerarium quattuordecim milia pondo septingenta triginta
duo, et signati bigatorum septemdecim milia uiginti tres, et
Oscensis argenti centum undeuiginti milia quadringentos
5 undequadraginta. causa triumphi negandi senatui fuit quod
alieno auspicio et in aliena prouincia pugnasset; ceterum
biennio post redierat, cum prouincia successori Q. Minucio
tradita annum insequentem retentus ibi longo et graui fuis-

10.4–7: *I. I.* 13.1.79

12 parare ψα(*exc. Lips.*)*A* : parere *BEP* **10.1** M. *Mg* : *om. B*χ ulteriore *B* : ex ulteriore χ, *fort. recte* Iliturgi *Fr. 2* : Liturgim *B*χ occurrunt β : accurrunt *B* : occurrerunt χ **2** uiginti χ : *om. B* milia χ : *om. B* Iliturgi *EP* : Illiturgi *AHolk. Voss.* : Liturgi *B* : Liturgim ψ **3** Heluius *B*A^2*Esc.* : Heliu(-ui-)s χ **4** septingenta *Esc. Voss.* : septingentum *B*χ bigatorum L^2 : pigatorum *B* : bicatorum χ milia (*bis*) *linea superscripta ind. Burn.* : *om. B*χ tres *sic scripsit H. J. M.* (*cf. Hermes 1883, 319*) : iii *B* : tribus χ : tria *Gron.* **5** insequentem *B Fr. 2* : sequentem *B*φ*NL* : sequente *V*

6 set morbo. itaque duobus modo mensibus ante Heluius ouans urbem est ingressus quam successor eius Q. Minu-
7 cius triumpharet. hic quoque tulit argenti pondo triginta quattuor milia octingenta, et bigatorum septuaginta tria milia, et Oscensis argenti ducenta septuaginta octo milia.

11 In Hispania interim consul haud procul Emporiis castra
2 habebat. eo legati tres ab Ilergetum regulo Bilistage, in quibus unus filius eius erat, uenerunt querentes castella sua oppugnari nec spem ullam esse resistendi nisi praesidium
3 Romanus misisset: tria milia militum satis esse, nec hostes, si tanta manus uenisset, mansuros. ad ea consul moueri
4 quidem se uel periculo eorum uel metu dicere, sed sibi nequaquam tantum copiarum esse ut cum magna uis hostium haud procul absit, et quam mox signis conlatis dimicandum sit in dies exspectet, diuidendo exercitum minuere
5 tuto uires possit. legati, ubi haec audierunt, flentes ad genua consulis prouoluuntur, orant ne se in rebus tam trepidis
6 deserat: quo enim se, repulsos ab Romanis, ituros? nullos
7 se socios, nihil usquam in terris aliud spei habere. potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si coniurare cum ceteris uoluissent. nullis minis nullis terriculis se mo-
8 tos, sperantes satis opis et auxilii sibi in Romanis esse. id si nullum sit, si sibi a consule negetur, deos hominesque se testes facere inuitos et coactos se, ne eadem quae Saguntini passi sint patiantur, defecturos et cum ceteris potius Hispanis quam solos perituros esse.

6 Heluius *BA*[z] : Helius χ **7** (quattuor) milia *ind. Lips. Par.* : *om. B*χ (tria) milia χ : *om. B* **11.2** uenerunt *Fr. 2* : conuenerunt *B*χ : (erat) ⟨Con ...⟩, uenerunt *Rossbach* praesidium *B*χ : praesidio *Mg* Romanus misisset *Bekker* : Romanis missis et *B* : Romani misissent *AV* : Romani misisset *EP* : Romanis misisset *NC* : Romanus misissent *L* : Romanus miles esset *Mg* : Romanum mis⟨sum⟩ esset *Damsté* **4** con(l)latis χ : collatum *B* minuere χ : in uere *B* possit *J. H. Voss* : posset *B*χ, *fort. recte* **5** audierunt *Mg**χ : audiuerunt *B Fr. 2* orant χ : orantes *B*

12 Et illo quidem die sic sine responso dimissi. consulem nocte
2 quae insecuta est anceps cura agitare: nolle deserere socios,
nolle minuere exercitum, quod aut moram sibi ad dimi-
3 candum aut in dimicando periculum adferre posset. stat
sententia non minuere copias, ne quid interim hostes infe-
rant ignominiae; sociis spem pro re ostentandam censet:
4 saepe uana pro ueris, maxime in bello, ualuisse, et creden-
tem se aliquid auxilii habere, perinde atque haberet, ipsa
5 fiducia et sperando atque audendo seruatum. postero die
legatis respondit, quamquam uereatur ne suas uires aliis
eas commodando minuat, tamen se illorum temporis ac
6 periculi magis quam sui rationem habere. denuntiari mili-
tum parti tertiae ex omnibus cohortibus iubet ut cibum
quem in naues imponant mature coquant, nauesque in di-
7 em tertium expediri. duos ex legatis Bilistagi atque Ilergeti-
bus nuntiare ea iubet; filium reguli comiter habendo et
8 muneribus apud se retinet. legati non ante profecti quam
impositos in naues milites uiderunt; id pro haud dubio iam
nuntiantes, non suos modo sed etiam hostes fama Romani
auxilii aduentantis impleuerunt.
13 Consul ubi satis quod in speciem fuit ostentatum est, reuo-
2 cari ex nauibus milites iubet: ipse, cum iam id tempus anni
appeteret quo geri res possent, castra hiberna tria milia
passuum ab Emporiis posuit. inde per occasiones nunc hac
parte nunc illa, modico praesidio castris relicto, praedatum
3 milites in hostium agros ducebat; nocte ferme proficisce-
bantur, ut et quam longissime a castris procederent et inopi-
nantes opprimerent. et exercebat ea res nouos milites et

12.1 sic χ : *om. B, fort. recte* : sic⟨ut⟩ *Weidner* (*ap. M. Müller* (*1866*)) consulem *B*α : consul χ **5** respondit *B*χ : respondet *Siesbye, fort. recte* **6** iubet ut ... expediri *Madvig* : iubet ut ... expediri iussit *B*χ : ut ... expediri iussis⟨se⟩ *Perizonius* **7** Ilergetibus χ : Lergetibus *B* iubet χ : iussit *B, fort. recte* **8** uiderunt *B*α(*aVoss.*) : uiderint χ **13.2** hiberna *B*χ : *del. Weiss.* (*1860*) ducebat *B* : educebat χ, *fort. recte*

hostium magna uis excipiebatur, nec iam egredi extra mu-
4 nimenta castellorum audebant. ubi admodum et suorum et
hostium animos est expertus, conuocari tribunos praefec-
5 tosque et equites omnes et centuriones iussit. 'tempus' in-
quit 'quod saepe optastis uenit, quo uobis potestas fieret
uirtutem uestram ostendendi. adhuc praedonum magis
6 quam bellantium militastis more: nunc iusta pugna hostes
cum hostibus conferetis manus; non agros inde populari sed
7 urbium opes exhaurire licebit. patres nostri, cum ⟨in⟩ Hi-
spania Carthaginiensium et imperatores et exercitus essent,
ipsi nullum in ea militem haberent, tamen addi hoc in foe-
8 dere uoluerunt ut imperii sui Hiberus fluuius esset finis. nunc
cum duo praetores, cum consul, cum tres exercitus Romani
Hispaniam obtineant, Carthaginiensium decem iam prope
annis nemo in his prouinciis sit, imperium nobis citra Hibe-
9 rum amissum est. hoc armis et uirtute reciperetis oportet,
et nationem rebellantem magis temere quam constanter
10 bellantem iugum quo se exuit accipere rursus cogatis.' in
hunc modum maxime adhortatus, pronuntiat se nocte ad
castra hostium ducturum. ita ad corpora curanda dimissi.

4 admodum *B* : satis admodum χ : satis ad ⟨hunc⟩ modum *Duker* : ad ⟨hunc⟩ modum *Madvig* : satis *Novák* **5** ostendendi φ*N* : ostendi *VL*α (*Lips. Par.* (ho-)*Voss.*) : ostendere *B* **6** conferetis manus *Det. ap. Drak.* : confertis manus *B*χ : conseretis manum *Mg* **7** ⟨in⟩ Hispania ... imperatores *Gron.* : Hispania ... imperatores ibi *B*χ : *sic, sed* ⟨in⟩ Hispania *ed. Med. 1495* : Hispania Carthaginiensium, ⟨Carthagieniensium⟩ et imperatores ibi *Hertz* : Hispania Carthaginiensium e⟨sse⟩t, imperatores ibi *Harant* : ⟨in⟩ Hispania ... imperatores duo *Rossbach* nullum ... militem *B*α(*Holk. Esc. Voss.*)A^x : nullum ... milites φ : nullum imperatorem nullos milites ψ addi *Madvig* : addere *B*χ **8** Hispaniam *B*α : *om.* χ **9** accipere χ : acciperet *B*

14 Nocte media, cum auspicio operam dedisset, profectus ut locum quem uellet priusquam hostes sentirent caperet, praeter castra hostium circumducit, et prima luce acie in-
2 structa sub ipsum uallum tres cohortes mittit. mirantes barbari ab tergo apparuisse Romanum, discurrere ⟨et⟩ ipsi ad
3 arma. interim consul apud suos 'nusquam nisi in uirtute spes
4 est, milites', inquit 'et ego sedulo ne esset feci. inter castra nostra et nos medii hostes, et ab tergo hostium ager est. quod pulcherrimum idem tutissimum: in uirtute spem positam habere'. sub haec cohortes recipi iubet, ut barbaros
5 simulatione fugae eliceret. id quod crediderat euenit. pertimuisse et cedere rati Romanos, porta erumpunt et quantum inter castra sua et aciem hostium relictum erat loci
6 armatis complent. dum trepidant acie instruenda, consul iam paratis ordinatisque omnibus incompositos adgreditur. equites primos ab utroque cornu in pugnam induxit; sed in dextro extemplo pulsi cedentesque trepidi etiam pediti ter-
7 rorem intulere. quod ubi consul uidit, duas cohortes delectas ab dextro latere hostium circumduci iubet, et ab tergo
8 se ostendere priusquam concurrerent peditum acies. is terror obiectus hosti rem metu Romanorum equitum inclinatam aequauit; tamen adeo turbati erant dextrae alae pedites equitesque ut quosdam consul manu ipse reprenderit et
9 auersos in hostem uerterit. ita et quamdiu missilibus pugnatum est anceps pugna erat, et iam ab dextra parte, unde
10 terror et fuga coeperat, aegre Romanus restabat; ab sinistro cornu et a fronte urgebantur barbari, et cohortes a

14.2 ⟨et⟩ ipsi *Duker* : ipse *B* : ipsi χ **3–4** esset feci inter P^x : *sic, sed* essent χ : essent *spat. B* **4** tutissimum *B* : tutissimum est χ in uirtute ... habere *B*χ : *fort. delenda* **6** acie χ : aciem *B* induxit *Mg* : educit *B*χ **8** obiectus *B* : abiectus χ turbati *B*α : turbatae χ erant χ : erat *B* et auersos in hostem uerterit *Gron.* : *sic, sed* aduersos *Mg* : uerteritque in hostem *B*χ **9** ita *Mg* : *om. B*χ **10** a (tergo) χ*Mg* : *om. B*α

11 tergo instantes pauidi respiciebant. ut emissis soliferreis fa-
laricisque gladios strinxerunt, tum uelut redintegrata est
pugna: non caecis ictibus procul ex improuiso uolneraban-
tur, sed pede conlato tota in uirtute ac uiribus spes erat.
15 Fessos iam suos consul ex secunda acie subsidiariis cohorti-
2 bus in pugnam inductis accendit. noua acies facta. integri
recentibus telis fatigatos adorti hostes primum acri impetu
uelut cuneo perculerunt, deinde dissipatos in fugam auerte-
3 runt; effuso per agros cursu castra repetebantur. ubi omnia
fuga completa uidit Cato, ipse ad secundam legionem, quae
in subsidio posita erat, reuehitur, et signa prae se ferri
plenoque gradu ad castra hostium oppugnanda succedere
4 iubet. si quis extra ordinem auidius procurrit, et ipse inter-
equitans sparo percutit et tribunos centurionesque castigare
5 iubet. iam castra oppugnabantur, saxisque et sudibus et
omni genere telorum submouebantur a uallo Romani. ubi
recens admota legio est, tum et oppugnantibus animus
6 creuit et infensius hostes pro uallo pugnabant. consul om-
nia oculis perlustrat ut qua minima ui resistatur ea parte
inrumpat. ad sinistram portam infrequentes uidet: eo secun-
7 dae legionis principes hastatosque inducit. non sustinuit im-
petum eorum statio quae portae apposita erat; et ceteri,
postquam intra uallum hostem uident, ipsi castris exuti si-

11 soliferreis *Mg* : soliferis *B*χ caecis *B* : caesis φ : caesim ψ*Lips. Par.* **15.2** percull(*sic*)erunt *Esc.* : perculserunt *B*χ castra *B* : *om.* χ **3** reuehitur *B*χ : equo reuehitur *Mg* prae se ferri *B*χ : propere ferri *Madvig* : proferre *Seyffert* **4** interequitans *B Gel.* ("*lege*") : inter equites χ **5** castra *B*χ : castra hostium *Mg* submouebantur χ : submouebant *B* **6** resistatur *MgVLips.* : resistitur *NLPar.* : restatur *B*φ : resistebatur *Holk.* eo *Holk.* : eam *B* : ea χ **7** apposita α(*aVoss.*) : opposita *B*χ ipsi castris exuti χ : ipsi exsutis *B* : ipsis ... *Gel.* ("*non* ipsi") : ipsi castris ex⟨e⟩u⟨n⟩tes *Koch* : ipsi castris ex⟨il⟩iunt *Unger* (*74*) : ipsi castris effusi *M. Müller* (*1866*)

8 gna armaque abiciunt. caeduntur in portis, suomet ipsi ag-
mine in arto haerentes. secundani terga hostium caedunt,
9 ceteri castra diripiunt. Valerius Antias supra quadraginta
milia hostium caesa eo die scribit; Cato ipse, haud sane
detractator laudum suarum, multos caesos ait, numerum
non adscribit.

16 [Tria eo die laudabilia fecisse putatur: unum, quod circum-
ducto exercitu procul nauibus suis castrisque, ubi spem nisi
in uirtute haberent, inter medios hostes proelium commisit;
2 alterum, quod cohortes ab tergo hostibus obiecit; tertium,
quod secundam legionem ceteris omnibus effusis ad se-
quendos hostes pleno gradu sub signis compositam instruc-
3 tamque subire ad portam castrorum iussit.] nihil deinde a
uictoria cessatum. cum receptui signo dato suos spoliis onu-
stos in castra reduxisset, paucis horis noctis ad quietem
4 datis ad praedandum in agros duxit: effusius, ut sparsis
hostibus fuga, praedati sunt. quae res non minus quam
pugna pridie aduersa Emporitanos Hispanos accolasque
5 eorum in deditionem compulit. multi et aliarum ciuitatium,
qui Emporias perfugerant, dediderunt se; quos omnes ap-
pellatos benigne, uinoque et cibo curatos, domos dimisit.
6 confestim inde castra mouit; et quacumque incedebat ag-
men legati dedentium ciuitates suas occurrebant, et cum
Tarraconem uenit iam omnis cis Hiberum Hispania perdo-
7 mita erat, captiuique et Romani et socium ac Latini nomi-
nis uariis casibus in Hispania oppressi donum consuli a bar-

8 ceteri ... diripiunt χ : *om. BLips.* **9** detractator *BVoss.* : detractor χ adscribit *B*χ : scribit *Mg** (*Carbachio* 16.1–2 *citante*) **16.1–2** *Mg* : *om. B*χ : se putat *pro* putatur *Madvig* : ⟨non⟩ *ante* nisi *Gron.*, ⟨numquam⟩ *Ussing*, ⟨non⟩ *ante* haberent *Crév.* **3** suos χ : suis *BEsc.* : milites *Mg* **5** uinoque ... curatos *Mg* : *om. B*χ dimisit *B*χ : remisit *MgLips.* **6** perdomita χ : domita *B* **7** in Hispania χ : *om. B, fort. recte* a χ : *om. B*

8 baris reducebantur. fama deinde uolgatur consulem in Tur-
detaniam exercitum ducturum, et ad deuios montanos pro-
9 fectum etiam falso perlatum est. ad hunc uanum et sine
auctore ullo rumorem Bergistanorum ciuitatis septem ca-
stella defecerunt: eo deducto exercitu consul sine memo-
10 rando proelio in potestatem redegit. haud ita multo post
eidem, regresso Tarraconem consule, priusquam inde quo-
quam procederet, defecerunt. iterum subacti; sed non ea-
dem uenia uictis fuit: sub corona ueniere omnes, ne saepius
pacem sollicitarent.

17 Interim P. Manlius praetor, exercitu uetere a Q. Minucio,
cui successerat, accepto, adiuncto et Ap. Claudi Neronis ex
ulteriore Hispania uetere item exercitu, in Turdetaniam
2 proficiscitur. omnium Hispanorum maxime imbelles ha-
bentur Turdetani; freti tamen multitudine sua obuiam
3 ierunt agmini Romano. eques immissus turbauit extemplo
aciem eorum. pedestre proelium nullius ferme certaminis
fuit: milites ueteres, periti hostium bellique, haud dubiam
4 pugnam fecerunt. nec tamen ea pugna debellatum est: de-
cem milia Celtiberum mercede Turduli conducunt, alienis-
5 que armis parabant bellum. consul interim rebellione
Bergistanorum ictus, ceteras quoque ciuitates ratus per oc-
casionem idem facturas, arma omnibus cis Hiberum Hispa-

8 profectum *B* : profecturum χ **9** ullo *B*χ : ullo ⟨ortum⟩ *Koch* ciuitatis septem *B* : ciuitates septem et χ eo deducto *Mg* : eos deducto *B*χ : eos educto *Gron.* : eos inducto *Crév.* redegit χ : redegat *B* : redigit *MgLips.* **10** eidem *B* : eodem χ iterum *B*χ : iterum. ⟨iterum⟩ *Bekker* ueniere *B* : uenere χ **17.1** praetor *AmgPmg* : P̄R̄ *B* : populi Romani χ a *BVoss.* : *om.* χ (Ap.) Claudi(i) Neronis *B Gel.* ("*non* a P. Claudio") : Claudio Nerone χ : Claudio Neronis (Nenoris *Voss.*) α(*aVoss.*) **4** ea *B* : ex ea χ conducunt χ : condunt *B* parabant *B*χ : parant *Ussing* **5** Bergistanorum *ed. Rom.* : Bergustanorum *B*χ

6 nis adimit; quam rem adeo aegre passi ut multi mortem
sibimet ipsi consciscerent, ferox genus, nullam uitam rati
7 sine armis esse. quod ubi consuli renuntiatum est, senato-
res omnium ciuitatium ad se uocari iussit, atque iis 'non
nostra' inquit 'magis quam uestra refert uos non rebellare,
8 siquidem id maiore Hispanorum malo quam exercitus Ro-
mani labore semper adhuc factum est. id ut ne fiat, uno
modo arbitror caueri posse, si effectum erit ne possitis re-
9 bellare. uolo id quam mollissima uia consequi. uos quoque
in ea re consilio me adiuuate: nullum libentius sequar quam
10 quod uosmet ipsi attuleritis.' tacentibus spatium se ad deli-
11 berandum dierum paucorum dare dixit. cum reuocati se-
cundo quoque consilio tacuissent, uno die muris omnium
dirutis, ad eos qui nondum parebant profectus, ut in quam-
que regionem uenerat, omnes qui circa incolebant populos
12 in dicionem accepit. Segesticam tantum, grauem atque
opulentam ciuitatem, uineis et pluteis cepit.

18 Eo maiorem habebat difficultatem in subigendis hostibus
quam qui primi uenerant in Hispaniam, quod ad illos tae-
2 dio imperii Carthaginiensium Hispani deficiebant, huic ex
usurpata libertate in seruitutem uelut adserendi erant; et
ita mota omnia accepit ut alii in armis essent, alii obsidione
ad defectionem cogerentur, nec nisi in tempore subuentum
3 foret, ultra sustentaturi fuerint. sed in consule ea uis animi
atque ingenii fuit ut omnia maxima minimaque per se ad-
iret atque ageret, nec cogitaret modo imperaretque quae in

6 passi *B*χ : passi ⟨sunt⟩ *Weiss.* (*1860*) genus *Mg* : gens *B*χ **7** renuntiatum *Mg* : nuntiatum *B*χ **8** labore ψ*AE* : labores *B* : laborare *P* adhuc factum est χ : factum est adhuc *B* possitis *B*χ : possetis *Mg* rebellare *B*χ : *del. Gron.* **9** uos χ : eos *B* **11** consilio *B*χ : concilio *Asc.*(*1510*), *fort. recte* omnium χ : omnibus *B* parebant χ : patebant *B* uenerat *BA* EP^x : uenerant ψ*P* dicionem *B*χ : deditionem *Holk. 345* **11–12** accepit. Segesticam *Fr.2* : acceptis Egestioam *B* : accepit Segestiam χ **18.1** primi *B*χ : primo *Mg* uenerant *B*χ : uenerunt *Mg*, *fort. recte* **3** adiret *B*χ : obiret *Madvig*

4 rem essent, sed pleraque ipse per se transigeret, nec in
quemquam omnium grauius seueriusque quam in semet ip-
5 sum imperium exerceret, parsimonia et uigiliis et labore
cum ultimis militum certaret, nec quicquam in exercitu suo
praecipui praeter honorem atque imperium haberet.
19 Difficilius bellum in Turdetania praetori P. Manlio Celtibe-
ri mercede exciti ab hostibus, sicut ante dictum est, faci-
ebant; itaque eo consul accersitus litteris praetoris legiones
2 duxit. ubi eo uenit, castra separatim Celtiberi et Turdetani
habebant. cum Turdetanis extemplo leuia proelia incursan-
tes in stationes eorum Romani facere, semperque uictores
3 ex quamuis temere coepto certamine abire. ad Celtiberos
in conloquium tribunos militum ire consul atque iis trium
4 condicionum electionem ferre iubet: primam, si transire ad
Romanos uelint, duplex stipendium accipere quam quan-
5 tum a Turdetanis pepigissent; alteram, si domos abire, pu-
blica fide accepta nihil eam rem noxiae futuram quod hosti-
6 bus se Romanorum iunxissent; tertiam, si utique bellum
placeat, diem locumque constituant ubi secum armis decer-
7 nant. a Celtiberis dies ad consultandum petita. concilium
immixtis Turdetanis habitum magno cum tumultu; eo mi-
8 nus decerni quicquam potuit. cum incerta bellum an pax
cum Celtiberis essent, commeatus tamen haud secus quam
in pace ex agris castellisque hostium Romani portabant,
deni saepe munimenta eorum, uelut communi pacto com-
9 mercio, priuatis indutiis ingredientes. consul ubi hostes ad
pugnam elicere nequit, primum praedatum sub signis ali-
quot expeditas cohortes in agrum integrae regionis ducit,

19.1 pr. *B* : populum Romanum χ **2** facere ... abire *Mg* : faciebant ... abibant *B*χ **4** primam χ : primum *B* duplex *B* : et duplex χ **5** abire χ : adire *B* noxiae *B*χ : noxae *MgPar.*, *fort. recte* **9** elicere χ : licere *B*

10 deinde audito Saguntiae Celtiberum omnes sarcinas impe-
dimentaque relicta, eo pergit ducere ad oppugnandum.
11 postquam nulla mouentur re, persoluto stipendio non suis
modo sed etiam praetoris militibus, relictoque omni exerci-
tu in castris praetoris, ipse cum septem cohortibus ad Hibe-
rum est regressus.
20 Ea tam exigua manu oppida aliquot cepit. defecere ad eum
2 Sedetani Ausetani Suessetani. Lacetanos, deuiam et sil-
uestrem gentem, cum insita feritas continebat in armis, tum
conscientia, dum consul exercitusque Turdulo bello est oc-
cupatus, depopulatorum subitis incursionibus sociorum.
3 igitur ad oppidum eorum oppugnandum consul ducit non
Romanas modo cohortes, sed iuuentutem etiam merito in-
4 fensorum iis sociorum. oppidum longum, in latitudinem
haudquaquam tantundem patens habebant. quadringentos
5 inde ferme passus constituit signa. ibi delectarum cohor-
tium stationem relinquens praecepit iis ne se ex eo loco
ante mouerent quam ipse ad eos uenisset; ceteras copias ad
ulteriorem partem urbis circumducit. maximum ex omni-
bus auxiliis numerum Suessetanae iuuentutis habebat: eos
6 ad murum oppugnandum subire iubet. quorum ubi arma
signaque Lacetani cognouere, memores quam saepe in
agro eorum impune persultassent, quotiens ipsos signis
conlatis fudissent fugassentque, patefacta repente porta

10 Sagunt(-c- *Voss.*)iae *BVoss.* : Secuntiae *APNL* : Secultiae *E* : Secuirtiae *V* : Seguntiae *McDonald* (*cf. Götzfried, 55 adn. 2*) **11** (castris) praetoris *Bχ* : praetorianis *Mg* : praetoriis γ regressus φ : progressus *B* : ingressus ψα(*a Voss.*) **20.2** Lacetanos *Bχ* : Iacetanos *Hübner* (*Hermes 1866, 337 sqq.*) : *de Laeetanis scribit De Sanctis* (*4.1.453*) est *Bχ* : es⟨se⟩t *Madvig* **3** modo χ : non modo *B* **5** (h)iis *Bχ* : eis *Mg* **6** persultassent χ : insultassent *B* ipsos χ : ipsis *B*

7 uniuersi in eos erumpunt. uix clamorem eorum, nedum
impetum Suessetani tulere. quod postquam sicut futurum
8 ratus erat consul fieri etiam uidit, equo citato subter mu-
rum hostium ad cohortes auehitur, atque eas arreptas, effu-
sis omnibus ad sequendos Suessetanos, qua silentium ac
9 solitudo erat in urbem inducit, priusque omnia cepit quam
se reciperent Lacetani. mox ipsos nihil praeter arma haben-
tes in deditionem accepit.
21 Confestim inde uictor ad Bergium castrum ducit. recepta-
culum id maxime praedonum erat, et inde incursiones in
2 agros pacatos prouinciae eius fiebant. transfugit inde ad
consulem princeps Bergistanus et purgare se ac populares
coepit: non esse in manu ipsis rem publicam; praedones
3 receptos totum suae potestatis id castrum fecisse. consul
eum domum redire, conficta aliqua probabili cur afuisset
4 causa, iussit: cum se muros subisse cerneret intentosque
praedones ad tuenda moenia esse, tum uti cum suae factio-
5 nis hominibus meminisset arcem occupare. id uti praecepe-
rat factum; repente anceps terror, hinc muros ascendentibus

7 tulere χ : tulerunt *B*, *fort. recte* sicut *B Fr. 2* : *om.* χ : ⟨suti⟩ (*sic*) *ed. Rom.* (sicuti *ed. Camp.*) **8** auehitur *B* : aduehitur χ **9** accepit χ : *om. B* **21.1** Bergium *Hertz* : Vergium *MgVoss.* : regium *B*χ castrum ducit *Mg* : ducit castrum *B*χ **2** Bergistanus *Esc.* : Vergestanos *B* : Vergestanus χ **3** cur afuisset *B* : cur abfuisset φ*VL* : cura fuisse *N* : cura fuisset (fecisset *Holk. Par.* : fusset *Lips.*) α **4** meminisset χ : meminisset et *B* occupare *Holk. 345* : occuparet *B*χ

Romanis illinc arce capta, barbaros circumuasit. huius poti-
tus loci consul eos qui arcem tenuerant liberos esse cum
6 cognatis suaque habere iussit, Bergistanos ceteros quaesto-
ri ut uenderet imperauit, de praedonibus supplicium sump-
7 sit. pacata prouincia uectigalia magna instituit ex ferrariis
argentariisque, quibus tum institutis locupletior in dies
8 prouincia fuit. ob has res gestas in Hispania supplicationem
in triduum patres decreuerunt.

22 Eadem aestate alter consul L. Valerius Flaccus in Gallia
cum Boiorum manu propter Litanam siluam signis conlatis
2 secundo proelio conflixit. octo milia Gallorum caesa tra-
duntur; ceteri omisso bello in uicos suos atque agros dilap-
3 si. consul reliquum aestatis circa Padum Placentiae et Cre-
monae exercitum habuit, restituitque quae in iis oppidis
bello diruta fuerant.

4 Cum hic status rerum in Italia Hispaniaque esset, T. Quinc-
tio in Graecia, ita hibernis actis ut exceptis Aetolis, quibus
nec pro spe uictoriae praemia contigerant nec diu quies
placere poterat, uniuersa Graecia simul pacis libertatisque
5 perfruens bonis egregie statu suo gauderet, nec magis in
bello uirtutem Romani ducis quam in uictoria temperan-
tiam iustitiamque et moderationem miraretur, senatus con-
sultum quo bellum aduersus Nabim Lacedaemonium de-
6 cretum erat adfertur. quo lecto Quinctius conuentum Co-
rinthum omnium sociarum ciuitatium legationibus in diem
certam edicit; ad quam ubi frequentes undique principes

5 potitus *Voss.* : potiti *B* : potius χ **6** Bergistanos *Holk. 353* : Bergustanos *B*χ **8** in Hispania *Mg* : *om. B*χ, *fort. recte* **22.1** L. *Mg* : *om. B*χ manu φ : manum *BHolk.Esc.* : manus ψ : exercitu *Mg* **2** omisso bello *Mg* : misso *B* : omnes χ **3** circa *B*χ : circum *Mg*, *fort. recte* Placentiae *Esc.* : Placentia *B*φ : Placentiam ψα(*a Voss.*) **4** Quintio *Ald.* : Quin(c)tius *B*φ : Quintus ψ pro spe *BAP* : prospere ψ*E* **6** conuentum ... edicit ad quam *B*χ : conuentu ... edicto *Gel.* ("*Liuius scripsit*")

conuenerunt, ita uti ne Aetoli quidem abessent, tali oratio-
7 ne est usus: 'bellum aduersus Philippum non magis commu-
ni animo consilioque Romani et Graeci gesserunt quam
8 utrique suas causas belli habuerunt. nam et Romanorum
amicitiam nunc Carthaginienses hostes eorum iuuando,
9 nunc hic sociis nostris oppugnandis uiolauerat, et in uos
talis fuit ut nobis, etiamsi nostrarum obliuisceremur iniu-
10 riarum, uestrae iniuriae satis digna causa belli fuerit. ho-
dierna consultatio tota ex uobis pendet. refero enim ad uos
utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati
11 uelitis sub dicione eius esse, an aequum censeatis nobilissi-
mam uetustissimamque ciuitatem, in media Graecia sitam,
repeti in libertatem et eodem statu quo ceteras urbes Pelo-
12 ponnesi et Graeciae esse. haec consultatio, ut uidetis, tota
de re pertinente ad uos est: Romanos nihil contingit, nisi
quatenus liberatae Graeciae unius ciuitatis seruitus non
13 plenam nec integram gloriam esse sinit. ceterum si uos nec
cura eius ciuitatis nec exemplum nec periculum mouet, ne
serpat latius contagio eius mali, nos aequi bonique facimus.
de hac re uos consulo, staturus eo quod plures censueritis.'
23 Post orationem Romani imperatoris percenseri aliorum
2 sententiae coeptae sunt. cum legatus Atheniensium quan-
tum poterat gratiis agendis Romanorum in Graeciam meri-
ta extulisset – imploratos aduersus Philippum tulisse opem,
3 non rogatos ultro aduersus tyrannum Nabim offerre auxi-
lium –, indignatusque esset haec tanta merita sermonibus

uti ne *Kreyssig* : ut in ea *B* : ut in ea nec χ : ut in ea ne *ed. Rom.* : ut ne *Gel.* (*ut supra*) **7** belli *B*χ : bell⟨and⟩i *Gron.* **9** et χ : *om. B* **12** pertinente χ : pertinent *B* liberatae *Gel.* ("*non* libertatis") : libertate *B* : libertatem χ **13** staturus χ : staturos *B* **23.2–3** aduersus ... opem ... offerre auxilium *J. H. Voss* : auxilium aduersus ... opem ... offerre auxilium *B*χ : auxilium aduersus ... opem ... offerre *Gron.* : auxilium aduersus ... ⟨r⟩egem ... offerre auxilium *Seyffert*

4 tamen aliquorum carpi futura calumniantium, cum fateri
potius praeteritorum gratiam deberent, apparebat incessi
5 Aetolos. igitur Alexander princeps gentis, inuectus primum
in Athenienses, libertatis quondam duces et auctores, ad-
sentationis propriae gratia communem causam prodentes,
6 questus deinde Achaeos, Philippi quondam milites, ad
postremum inclinata fortuna eius transfugas, et Corinthum
7 recepisse et id agere ut Argos habeant, Aetolos, primos
hostes Philippi semper socios Romanorum, pactos in foe-
dere suas urbes agrosque fore deuicto Philippo, fraudari
8 Echino et Pharsalo, insimulauit fraudis Romanos quod
uano titulo libertatis ostentato Chalcidem et Demetriadem
praesidiis tenerent, qui Philippo cunctanti deducere inde
9 praesidia obicere semper soliti sint nunquam donec Deme-
trias Chalcis et Corinthus tenerentur liberam Graeciam fo-
10 re, postremo quia manendi in Graecia retinendique exerci-
tus Argos et Nabim causam facerent. deportarent legiones
11 in Italiam: Aetolos polliceri aut condicionibus et uoluntate
sua Nabim praesidium Argis deducturum, aut ui atque ar-
mis coacturos in potestate consentientis Graeciae esse.
24 Haec uaniloquentia primum Aristaenum praetorem Achae-
2 orum excitauit. 'ne istuc' inquit 'Iuppiter optimus maxi-
mus sirit Iunoque regina cuius in tutela Argi sunt, ut illa
ciuitas inter tyrannum Lacedaemonium et latrones Aetolos
praemium sit, posita in eo discrimine ut miserius a uobis

4 incessi *B Gel.* ("*legendum*") : incensos χ **5** propriae gratia χ : propria Graecia *B* **6** deinde *Ald.* : deinde est *B*χ inclinata *BVoss.* : adinquinata χ recepisse et χ : recepisset *B* **7** Echino *Asc.*(*1510*) : Echineo *B*χ **8** sint *Holk. 351.3* : sunt *B*χ **9** donec χ : *om. B* Chalcis (*uarie scriptum*) *B*χ : Chalcisque *Holk. 353* **24.1** haec *B* : hac χ Aristenum *AP* : Aristhenum *B*ψ*E* **2** sirit *B* : siria φ*N* : syria *L* : sirta *V* : sinat P^x : siuerit *Fr.2*

3 recipiatur quam ab illo capta est. mare interiectum ab istis
praedonibus non tuetur nos, T. Quincti: quid si in media
Peloponneso arcem sibi fecerint futurum nobis est? lin-
guam tantum Graecorum habent sicut speciem hominum:
4 moribus ritibusque efferatioribus quam ulli barbari, immo
quam immanes beluae uiuunt. itaque uos rogamus, Roma-
ni, ⟨ut⟩ et ab Nabide Argos reciperetis, et ita res Graeciae
constituatis ut ab latrocinio quoque Aetolorum satis pacata
5 haec relinquatis.' Romanus, cunctis undique increpantibus
Aetolos, responsurum se fuisse iis dixit, nisi ita infensos
omnes in eos uideret ut sedandi potius quam inritandi es-
6 sent. contentum itaque opinione ea quae de Romanis
Aetolisque esset referre se dixit quid de Nabidis bello pla-
7 ceret, nisi redderet Achaeis Argos. cum omnes bellum de-
cressent, auxilia ut pro uiribus suis quaeque ciuitates mitte-
rent est hortatus. ad Aetolos legatum etiam misit, magis ut
nudaret animos, id quod euenit, quam spe impetrari posse.
25 Tribunis militum ut exercitum ab Elatia arcesserent impe-
2 rauit. per eosdem dies et Antiochi legatis de societate agen-
tibus respondit nihil se absentibus decem legatis sententiae
3 habere: Romam eundum ad senatum iis esse. ipse copias
adductas ab Elatia ducere Argos pergit; atque ei circa Cleo-
nas Aristaenus praetor cum decem milibus Achaeorum
equitibus mille occurrit, et haud procul inde iunctis exerci-
4 tibus posuerunt castra. postero die in campum Argiuorum
descenderunt et quattuor ferme milia ab Argis locum ca-

25–41: *Plut. Flam.* 13.1–2, *Zon.* 9.18.1–4

4 immanes beluae uiuunt *Bχ* : rapacissimae beluae utuntur *Gel.* ("*in manuscriptis exemplaribus*") ⟨ut⟩ et *ed. Rom.* : et *Bχ* : ut *Holk. 353* pacata haec *χ* : pacata *B* : pacata omnia *Weiss.* : pacata ea *Hertz* : pacatam *Madvig* : pacatas *Damsté* **6** Nabidis *Voss.* : Nab(-u- χ)is *Bχ* **7** legatum etiam misit *Bχ* : misit legatum *Mg* **25.1** arcesserent *B* : accerserent φ : accesserent *N* : ac censerent *V* **4** ferme *Mg* : fere *Bχ*, *fort. recte*

5 stris capiunt. praefectus praesidii Laconum erat Pythago-
ras, gener idem tyranni et uxoris eius frater, qui sub ad-
uentum Romanorum et utrasque arces – nam duas habent
Argi – et loca alia quae aut opportuna aut suspecta erant
6 ualidis praesidiis firmauit; sed inter haec agenda pauorem
iniectum aduentu Romanorum dissimulare haudquaquam
poterat.
Et ad externum terrorem intestina etiam seditio accessit.
7 Damocles erat Argiuus, adulescens maioris animi quam
consilii, qui primo iure iurando interposito de praesidio
expellendo cum idoneis conlocutus, dum uires adicere con-
8 iurationi studet incautior fidei aestimator fuit. conloquen-
tem eum cum suis satelles a praefecto missus cum accerse-
ret, sensit proditum consilium esse, hortatusque coniuratos
qui aderant ut potius quam extorti morerentur arma secum
9 caperent. atque ita cum paucis in forum pergit ire, clami-
tans ut qui saluam rem publicam uellent auctorem et ducem
10 se libertatis sequerentur. haud sane mouit quemquam, quia
nihil usquam spei propinquae, nedum satis firmi praesidii
11 cernebant. haec uociferantem eum Lacedaemonii circum-
uentum cum suis interfecerunt. comprensi deinde quidam et
12 alii; ex iis occisi plures, pauci in custodiam coniecti proxima
nocte funibus per murum demissi ad Romanos perfuge-
runt.

5 praesidii *Madvig* (*e*) : praesidi *B* : praesidio χ aut (opportuna) *Mg* : *om.* *B*χ, *fort. recte* **6** haec agenda *B* : agenda haec χ **7** Argiuus *Mg* : Argius *B*χ dum *B*χ : cum *Mg* **8** hortatusque *B*χ : hortaturque *Holk. 345* : hortatusque, *del.* atque ita (§ 9) *Drak.* : hortatusque ⟨est⟩ *Kreyssig* **12** coniecti *B*χ : *post add.* ⟨multi⟩ *Asc.*, ⟨alii⟩ *McDonald*

26 Quinctius, adfirmantibus iis si ad portas exercitus Romanus
2 fuisset, non sine effectu motum eum futurum fuisse, et si
propius castra admouerentur, non quieturos Arg⟨iu⟩os, misit
expeditos pedites equitesque, qui circa Cylarabim – gymna-
3 sium id est minus trecentos passus ab urbe – cum erumpen-
tibus a porta Lacedaemoniis proelium commiserunt, atque
eos haud magno certamine compulerunt in urbem. et castra
eo ipso loco ubi pugnatum erat imperator Romanus posuit;
4 diem inde unum in speculis fuit, si quid noui motus orere-
tur. postquam oppressam metu ciuitatem uidit, aduocat
5 consilium de oppugnandis Argis. omnium principum Grae-
ciae praeter Aristaenum eadem sententia erat, cum causa
belli non alia esset, inde potissimum ordiendum bellum.
6 Quinctio id nequaquam placebat, et Aristaenum contra
omnium consensum disserentem cum haud dubia adproba-
7 tione audiuit; et ipse adiecit, cum pro Argiuis aduersus
tyrannum bellum susceptum sit, quid minus conueniens es-
8 se quam omisso hoste Argos oppugnari? se uero caput belli
Lacedaemonem et tyrannum petiturum. et dimisso consilio
frumentatum expeditas cohortes misit. quod maturi erat
circa, demessum et conuectum est: uiride, ne hostes mox
9 haberent, protritum et corruptum. castra deinde mouit, et
Parthenio superato monte praeter Tegeam tertio die ad
Caryas posuit castra. ibi priusquam hostium intraret agrum,

26.1 motum eum futurum *Bχ* : futurum eum motum *Mg* et *B Fr. 2* : *om.* *χ* **2** Arg⟨iu⟩os *ed. Rom.* : Argos *Bχ* **3** a *Bχ* : ⟨e⟩a *Weidner* (*Phil. 1877, 245*) **4** consilium *BχMg* : concilium *ed. Taru. 1482*; *sic etiam* §8, *nisi quod de Mg siletur* **5** esset inde *B* : inde esset de *ψ* : *sic, sed* in die *α*(*Lips. Par. Voss.*) : inde esset dein *φ* ordiendum bellum *Gel.* ("*melius*") : ordiundi belli *B* : ordiundi bellum *Mg* : ordinendi belli *ψ* : ordinandi belli *φ* : ordiendum *Damsté* **7** pro *Bα* : *om.* *χ* **8** erat *φ* : erant *BψHolk. Voss.* **9** Parthenio *MgBurn.mg* : Phartenio *Bψα*(-ce- *Esc.*) : Phantenio *φ* monte *Mgφ* : montem *B* : montes *ψ* Caryas *Bφ* : Carrias *ψ* : Carilas *Mg* intraret agrum *Bφ* : intrarent agrum *ψ* : introiret agros *Mg*

10 sociorum auxilia exspectauit. uenerunt Macedones a Philip-
po mille et quingenti et Thessalorum equites quadringenti.
nec iam auxilia, quorum adfatim erat, sed commeatus fini-
11 timis urbibus imperati morabantur Romanum. nauales
quoque magnae copiae conueniebant: iam ab Leucade L.
Quinctius quadraginta nauibus uenerat, iam Rhodiae duo-
deuiginti tectae naues, iam Eumenes rex circa Cycladas
insulas erat cum decem tectis nauibus, triginta lembis mix-
12 tisque aliis minoris formae nauigiis. ipsorum quoque Lace-
daemoniorum exsules permulti, tyrannorum iniuria pulsi
spe reciperandae patriae in castra Romana conuenerunt:
13 multi autem erant iam per aliquot aetates ex quo tyranni
14 tenebant Lacedaemonem, alii ab aliis expulsi. princeps erat
exsulum Agesipolis, cuius iure gentis regnum Lacedaemo-
ne erat, pulsus infans ab Lycurgo tyranno post mortem
Cleomenis, qui primus tyrannus Lacedaemone fuit.
27 Cum terra marique tantum belli circumstaret tyrannum, et
prope nulla spes esset uere uires suas hostiumque aestiman-
2 ti, non tamen omisit bellum, sed et a Creta mille delectos
iuuentutis eorum exciuit, cum mille iam haberet, et tria
milia mercennariorum militum, decem milia popularium
3 cum castellanis agrestibus in armis habuit, et fossa ualloque
urbem communiuit; et ne quid intestini motus oreretur,
metu et acerbitate poenarum tenebat animos, quoniam ut

11 ab φ : ad *B*ψα(*Lips. Par. Esc.*) **12** recu(-i- *V*)perandae χ : recipiendae *B* conuenerunt *B*χ : peruenerunt *MgVoss.*[1] **14** (regnum) Lacedaemone *B*χ : Lacedaemonium *Mg* **27.1** belli *Mg* : bellum *B*χ uere uires ... aestimanti *Weiss.* : uere ... aestimanti uires *Mg* : uires ... (a)es(x)timanti *B*χ **2** delectos χ : dilectos *B* **3** ne quid χ : nequit *B*

4 saluum uellent tyrannum sperare non poterat. cum suspec-
tos quosdam ciuium haberet, eductis in campum omnibus
5 copiis – Dromon ipsi uocant – positis armis ad contionem
uocari iubet Lacedaemonios, atque eorum contioni satelli-
6 tes armatos circumdedit. et pauca praefatus cur sibi omnia
timenti cauentique ignoscendum in tali tempore foret, et
ipsorum referre, si quos suspectos status praesens rerum
faceret, prohiberi potius ne quid moliri possint quam puniri
7 molientes; itaque quosdam se in custodia habiturum donec
ea quae instet tempestas praetereat; hostibus repulsis – a
quibus, si modo proditio intestina satis caueatur, minus
8 periculi esse – extemplo eos emissurum; sub haec citari
nomina octoginta ferme principum iuuentutis iussit, atque
eos, ut quisque ad nomen responderat, in custodiam tradi-
9 dit: nocte insequenti omnes interfecti. Ilotarum deinde qui-
dam – hi sunt iam inde antiquitus castellani, agreste genus,
– transfugere uoluisse insimulati, per omnes uicos sub uer-
beribus acti necantur. hoc terrore obstipuerant multitudinis
10 animi ab omni conatu nouorum consiliorum. intra munitio-
nes copias continebat, nec parem se ratus, si dimicare acie
uellet, et urbem relinquere tam suspensis et incertis om-
nium animis metuens.
28 Quinctius, satis iam omnibus paratis profectus ab statiuis,
die altero ad Sellasiam super Oenunta fluuium peruenit,
quo in loco Antigonus Macedonum rex cum Cleomene La-
cedaemoniorum tyranno signis conlatis dimicasse diceba-

4 Dromon ... uocant *hic Mg*, *post* campum *Meursius* : *om.* *B*χ **5** iubet *B*χ : iussit *Mg* **7** custodia φ : custodiam *B*ψα caueatur *Mg* : cauetur *B*χ **8** citari χ : *om. B* nocte ... interfecti *B*χ : et nocte ... interfecit *Mg* **9** obstipuerant ... ab omni conatu *B*χ : obtorpuerant ... ad omne⟨m⟩ conatu⟨m⟩ *Duker* : abst⟨err⟩iti erant ... ab omni conatu *Harant* **10** si χ : *om. B*

2 tur. inde cum audisset descensum difficilis et artae uiae
esse, breui per montes circuitu praemissis qui munirent
uiam, lato satis et patenti limite ad Eurotam amnem, sub
3 ipsis prope fluentem moenibus, peruenit. ubi castra metan-
tes Romanos Quinctiumque ipsum cum equitibus atque ex-
peditis praegressum auxiliares tyranni adorti in terrorem ac
tumultum coniecerunt, nihil tale exspectantes quia nemo iis
obuius toto itinere fuerat ac ueluti pacato agro transierant.
4 aliquamdiu peditibus equites equitibus pedites uocantibus,
cum in se cuique minimum fiduciae esset, trepidatum est;
5 tandem signa legionum superuenerunt, et cum primi agmi-
nis cohortes inductae in proelium essent, qui modo terrori
6 fuerant trepidantes in urbem compulsi sunt. Romani cum
tantum a muro recessissent ut extra ictum teli essent, acie
derecta paulisper steterunt; postquam nemo hostium contra
7 exibat, redierunt in castra. postero die Quinctius prope flu-
men praeter urbem sub ipsas Menelai montis radices duce-
re copias instructas pergit: primae legionariae cohortes
8 ibant, leuis armatura et equites agmen cogebant. Nabis in-
tra murum instructos paratosque sub signis habebat mer-
cennarios milites, in quibus omnis fiducia erat, ut ab tergo
9 hostem adgrederetur. postquam postremum agmen prae-
teriit, tum ab oppido eodem quo pridie eruperant tumultu
10 pluribus simul locis erumpunt. Ap. Claudius agmen coge-
bat; qui ad id quod futurum erat, ne necopinatum accide-
ret, praeparatis suorum animis, signa extemplo conuertit

28.2 esse *Mg**φ : esset *B*ψ circuitu *BE* : circumitu ψ*AP* Eurotam χ : Europam *B* **3** ueluti *Mg* : uelut *B*χ **6** derecta χ : decrecta *B* : erecta *Mg* exibat *Esc.* : ex(-r- *V*)iebat *B*χ **7** ducere *BL Fr.2* : duceret ψ : cum duceret φ **8** hostem χ : *om. B* **9** postremum *B* : extremum χ, *fort. recte* eruperant *B*χ : *del. Gron.* **10** qui ad *B* : quia χ necopinatum *Mg* : inopinatum *B*χ accideret χ : accideret et *B*

11 totumque in hostem agmen circumegit. itaque, uelut rectae
acies concurrissent, iustum aliquamdiu proelium fuit. tan-
dem Nabidis milites in fugam inclinarunt; quae minus trepi-
da fuisset ni Achaei locorum prudentes institissent. ii et cae-
dem ingentem ediderunt, et dispersos passim fuga pleros-
12 que armis exuerunt. Quinctius prope Amyclas posuit ca-
stra; unde cum perpopulatus omnia circumiecta urbi fre-
quentis et amoeni agri loca esset, nullo iam hostium porta
excedente castra mouit ad fluuium Eurota⟨m⟩. inde uallem
Taygeto subiectam agrosque ad mare pertinentes euastat.
29 Eodem fere tempore L. Quinctius maritimae orae oppida
2 partim uoluntate partim metu aut ui recepit. certior deinde
factus Gytheum oppidum omnium maritimarum rerum La-
cedaemoniis receptaculum esse, nec procul a mari castra
3 Romana abesse, omnibus id copiis adgredi constituit. erat
eo tempore ualida urbs, et multitudine ciuium incolarum-
4 que et omni bellico apparatu instructa. in tempore Quinctio
rem haud facilem adgredienti rex Eumenes et classis Rho-
5 diorum superuenerunt. ingens multitudo naualium socio-
rum, e tribus contracta classibus, intra paucos dies omnia
quae ad oppugnationem urbis terra marique munitae fa-
6 cienda opera erant effecit. iam testudinibus admotis murus
subruebatur, iam arietibus quatiebatur. itaque una crebris
ictibus euersa est turris, quodque circa muri erat casu eius

11 trepida *B*χ : infida ac trepida *Gel.* ("infida *interciderat*") : effusa ac trepida *Crév.* : foeda ac trepida *Weiss.* : infesta ac trepida *M. Müller* institissent *B*χ : ei institissent *Mg* : *sic, sed* ei⟨s⟩ *Modius* **12** unde *B*χ : inde *Mg* porta *EPMg* : portam *B*ψα*A* excedente φ*Mg** : excedentem *B*ψ castra mouit *B* : mouit castra χ Eurota⟨m⟩ *Asc.* : Aranta *B*χ **29.1** fere *Mg* : *om. B*χ **2** Gytheum *ed. Rom.* : Gythium *B*ψ*AE*, *fort. recte* (*cf.* 38.1, 35.26.7, 39.36.11 *adnn.*) : Cythium *P* **4** facilem α(*exc. Par.*) : facile *B*χ **5** e χ : et *B* facienda α(*Lips. Par. Voss.*) : faciunda *B*χ **6** subruebatur χ : obruebatur *B* eius χ : *spat. B*

7 prostratum; et Romani simul a portu, unde aditus planior
erat, ut distenderent ab apertiore loco hostes, simul per
8 patefactum ruina iter inrumpere conabantur. nec multum
afuit quin qua intenderant penetrarent; sed tardauit impetum eorum spes obiecta dedendae urbis, mox deinde eadem turbata. Dexagoridas et Gorgopas pari imperio prae-
9 erant urbi. Dexagoridas miserat ad legatum Romanum traditurum se urbem; et cum ad eam rem tempus et ratio
conuenisset, a Gorgopa proditor interficitur, intentiusque
10 ab uno urbs defendebatur. et difficilior facta oppugnatio
erat ni T. Quinctius cum quattuor milibus delectorum mili-
11 tum superuenisset. is cum supercilio haud procul distantis
tumuli ab urbe instructam aciem ostendisset, et ex altera
parte L. Quinctius ab operibus suis terra marique instaret,
12 tum uero desperatio Gorgopan quoque cogit id consilii
13 quod in altero morte uindicauerat capere, et pactus ut abducere inde milites quos praesidii causa habebat liceret,
14 tradit Quinctio urbem. priusquam Gytheum traderetur, Pythagoras praefectus Argis relictus, tradita custodia urbis Timocrati Pellenensi, cum mille mercennariis militibus et duobus milibus Argiuorum Lacedaemonem ad Nabim uenit.

7 Romani χ : Romanis *B* ut *B*χ *Gel.* (“*pro* ut discederent ... ut distenderent”) : et *Mg* distenderent *Mg* : descenderent *B* : discenderent ψ : discederent φ conabantur *Mg* : conantur *B*χ, *fort. recte* **8** intenderant *ed. Rom.* : intenderent *B*χ Dexagoridas *Fr. 2* : Dexagorides *B*χ **9** Dexagoridas *B*χ : Dexagorides *Mg*Par. Voss.* miserat *B*χ : miserat eum *Mg* : *aliquid intercidisse coni. Weiss.* : miserat c⟨l⟩am *M. Müller* traditurum se *Mg* : traditurusē *B* : traditurus χ **11–14** *exstant fragmenta F* **11** supercilio *B*χ : ⟨in⟩ supercilio *Wesenberg* **12** uero *Par.* : uera *B*χ cogit *B*χ : coegit *Mg Voss.*, *fort. recte* **13** tradit *B*χ : tradidit α, *fort. recte* **14** traderetur *Lips. Par.* : traderet *B*χ

30 Nabis sicut primo aduentu Romanae classis et traditione
oppidorum maritimae orae conterritus erat, sic parua spe
2 cum acquieuisset Gytheo ab suis retento, postquam id quo-
que traditum Romanis audiuit esse, ⟨et⟩ cum ab terra omni-
bus circa host⟨li⟩bus nihil spei esset, a mari quoque toto se
3 interclusum, cedendum fortunae ratus, caduceatorem pri-
mum in castra misit ad explorandum si paterentur legatos
4 ad se mitti. qua impetrata re Pythagoras ad imperatorem
uenit nullis cum aliis mandatis quam ut tyranno conloqui
5 cum imperatore liceret. consilio aduocato cum omnes
dandum conloquium censuissent, dies locusque constitu-
6 itur. in mediae regionis tumulos modicis copiis sequentibus
cum uenissent, relictis ibi in statione conspecta utrimque
7 cohortibus, Nabis cum delectis custodibus corporis, Quinc-
tius cum fratre et Eumene rege et Sosila Rhodio et Aristae-
no Achaeo tribunisque militum paucis descendit.
31 Ibi permisso seu dicere prius seu audire mallet, ita coepit
tyrannus: 'si ipse per me, T. Quincti uosque qui adestis,
causam excogitare cur mihi aut indixissetis bellum aut in-
ferretis possem, tacitus euentum fortunae meae exspectas-
2 sem: nunc imperare animo nequiui quin priusquam peri-
3 rem, cur periturus essem scirem. et hercules, si tales essetis

30.2 esse, ⟨et⟩ (*uel* et) *Drak.* : esse *Bχ* : ⟨et⟩ *post* esset *Duker* : et se, se *post* toto *del.*, *Harant* hosti⟨li⟩bus (*uel* hostium) *Gron.* : hostibus *Bχ* : ⟨obsessis (*uel* captis) ab⟩ hostibus *Weiss.* (*1860*) : omni⟨a obsidenti⟩bus hostibus *Vielhaber* (*ZöG 1867, 624*) interclusum *Bχ* : *post add.* ⟨uideret⟩ *Duker,* ⟨cerneret⟩ *Drak.*, ⟨cernens⟩ *Büttner* : *ante add.* ⟨sensit⟩ *M. Müller* **7** Sosila *ed. Rom.* : Sosilia *Bχ* : Sosilao *Mg* Achaeo *BNL* : Achaeo tribunis *V* : Achaeorum tribunis φ : Achaeorum praetore *Holk. 353* **31.1** seu (dicere) *Perizonius* : ut seu *Bχ* **2** nunc *Voss.* : num *Bχ* nequiui *Fr.2* : nequeo *Bχ* perirem χ : repperirem *B* : reperirem (-re *Holk. Lips.*) α : deperirem *Rossbach*

quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet, in me quoque uobis quid faceretis
4 minus pensi esse non mirarer. nunc cum uos intueor, Romanos esse uideo, qui rerum diuinarum foedera, humana-
5 rum fidem socialem sanctissimam habeatis; cum me ipse respexi, eum esse spero cui et publice, sicut ceteris Lacedaemoniis, uobiscum uetustissimum foedus sit, et meo nomine priuatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello
6 renouata. at enim ego eam uiolaui et euerti, quod Argiuo-
7 rum ciuitatem teneo. quomodo hoc tuear? re an tempore? res mihi duplicem defensionem praebet; nam et ipsis uocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupaui, et accepi urbem cum Philippi partium non in uestra societa-
8 te esset. tempus autem eo me liberat, quod cum iam Argos haberem, societas mihi uobiscum conuenit, et ut uobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis praesidium deduce-
9 rem pepigistis. at hercule in ea controuersia quae de Argis est superior sum et aequitate rei, quod non uestram urbem
10 sed hostium, quod uolentem non ui coactam accepi, et uestra confessione, quod in condicionibus societatis Argos
11 mihi reliquistis. ceterum nomen tyranni et facta me premunt, quod seruos ad libertatem uoco, quod in agros in-
12 opem plebem deduco. de nomine hoc respondere possum, me, qualiscumque sum, eundem esse qui fui cum tu ipse
13 mecum, T. Quincti, societatem pepigisti. tum me regem appellari a uobis memini: nunc tyrannum uocari uideo. itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meae inconstan-

4 uideo *Mg* : *om. Bχ* **5** respexi eum *Bχ* : respexissem *Mg* : respexi eum ⟨me⟩ *Siesbye* : *sic, sed* ⟨me⟩ eum *Madvig* **6** eam *Mg* : *om. Bχ* **7** accepi (non) χ : accepit *B* (accepi) urbem *Bχ* : *del. Gel.* ("*dele*") **8** me *BχGel.* ("*lege*") : *om. Mg* iam *Mg* : *om. Bχ* **10** condic(t)ionibus α(*Holk. Lips. Voss.*) : dicionibus *Bχ* **12** eundem *Mg* : eum *Bχ* fui χ : fuit *B* **13** mihi *hic Asc.*, *ante* nomen *Bχ*

tiae, cum uos mutetis, uobis uestrae reddenda ratio est.
14 quod ad multitudinem seruis liberandis auctam et egentibus
diuisum agrum attinet, possum quidem et in hoc me iure
15 temporis tutari: iam feceram haec, qualiacumque sunt, cum
societatem mecum pepigistis et auxilia in bello aduersus
16 Philippum accepistis; sed si nunc ea fecissem, non dico
"quid in eo uos laesissem aut uestram amicitiam uiolas-
sem?" sed illud, me more atque instituto maiorum fecisse.
17 nolite ad uestras leges atque instituta exigere ea quae Lace-
daemone fiunt. nihil comparare singula necesse est. uos a
censu equitem a censu peditem legitis, et paucos excellere
18 opibus, plebem subiectam esse illis uoltis: noster legum
lator non in paucorum manu rem publicam esse uoluit,
quem uos senatum appellatis, nec excellere unum aut alte-
rum ordinem in ciuitate, sed per aequationem fortunae ac
dignitatis fore credidit ut multi essent qui arma pro patria
19 ferrent. pluribus memet ipse egisse quam pro patria sermo-
nis breuitate fateor; et breuiter peroratum esse potuit nihil
me, postquam uobiscum institui amicitiam, cur eius uos
paeniteret commisisse.'

14 liberandis *B*χ : liberatis *Mg* **15** iam *B*α *Gel.* ("*pro* nam") : nam χ **17** Lacedaemone *B*χ : in Lacedaemone *Mg* nihil χ : *om. B* excellere χ : extol(l)ere *B*α(*a Voss.*) illis *B*χ : *om. Mg* **18** fortunae *Mg* : fore *B*χ ac *Gel.* ("*lege*") : ad *B*χ*Mg** dignitatis *BAEV Gel.* ("*lege*") : dignitates *PNL*α(*exc. Lips.*)*Mg** **18–32.2** *exstant fragmenta F*; *u.* 33.19.1–5 *adn.* **19** memet (*uel* me et) *Weiss.* (*1860*) : met *F* : me *Gel.* ("*lege*") patria sermonis breuitate *Madvig* : patrio sermone ...(bre-*B*χ)uitatis *F* : patriae sermone breuitatis *ed. Rom.* : patrii sermonis breuitate *Roellius* : patrio sermone *Kreyssig*

32 Ad haec imperator Romanus: 'amicitia et societas nobis
nulla tecum, sed cum Pelope, rege Lacedaemoniorum iusto
2 ac legitimo, facta est, cuius ius tyranni quoque, qui postea
per uim tenuerunt Lacedaemone imperium, quia nos bella
nunc Punica nunc Gallica nunc alia ex aliis occupauerant,
usurparunt, sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti.
3 nam quid minus conueniret quam eos qui pro libertate Grae-
ciae aduersus Philippum gereremus bellum cum tyranno
instituere amicitiam? et tyranno + quam qui unquam fuit +
4 saeuissimo et uiolentissimo in suos? nobis uero, etiamsi
Argos nec cepisses per fraudem nec teneres, liberantibus
omnem Graeciam Lacedaemon quoque uindicanda in anti-
quam libertatem erat, atque in leges suas, quarum modo
5 tamquam aemulus Lycurgi mentionem fecisti. an ut ab Iaso
et Bargyliis praesidia Philippi deducantur curae erit nobis,
Argos et Lacedaemonem, duas clarissimas urbes, lumina
quondam Graeciae, sub pedibus tuis relinquemus, quae ti-
6 tulum nobis liberatae Graeciae seruientes deforment? at
enim cum Philippo Argiui senserunt. remittimus hoc tibi,
ne nostram uicem irascaris. satis compertum habemus
duorum aut summum trium in ea re, non ciuitatis culpam

32.2 quoque (qui) *Bχ* : *del. Shackleton Bailey* **3** + quam ... fuit + *B* : *sic, sed om.* fuit χ : qui unquam fuit *Madvig* : qu⟨id⟩em qui ... *Weiss.* (*1867*) : etiam qui ... *Harant* : ⟨tam saeuo⟩ quam qui ... fuit saeuissimu⟨s⟩ et uiolentissimu⟨s⟩ *H.J.M.* : omnium qui ... fu⟨eru⟩nt *M. Müller* : ⟨crudeliore⟩ quam qui ... fuit, *Novák* : quam *Gemoll* (*JPhV 1899, 15*) **5** Iaso *B* : Iasso *Mg* : Naso χ liberatae *B* : libertate ψ : libertatis φ **6** Argiui *B* : Arciui φ : Arc(t)ibi ψα(*aEsc.*) remittimus *Bχ* : remittemus *Mg* non ciuitatis *Gel.* ("*sincera lectio*") : nouitatis *Bχ*

7 esse, tam hercule quam in te tuoque praesidio arcessendo
accipiendoque in arcem nihil + si in + publico consilio
8 actum. Thessalos et Phocenses et Locrenses consensu om-
nium scimus partium Philippi fuisse, tamen cum cetera libe-
rauimus Graecia: quid tandem censes in Argiuis, qui inson-
9 tes publici consilii sint, facturos? seruorum ad libertatem
uocatorum et egentibus hominibus agri diuisi crimina tibi
obici dicebas, non quidem nec ipsa mediocria; sed quid ista
sunt prae iis quae a te tuisque cotidie alia super alia facino-
10 ra eduntur? exhibe liberam contionem uel Argis uel Lace-
daemone, si audire iuuat uera dominationis impotentissi-
11 mae crimina. ut alia omnia uetustiora omittam, quam cae-
dem Argis Pythagoras iste, gener tuus, paene in oculis meis
edidit? quam tu ipse, cum iam prope in finibus Lacedaemo-
12 niorum essem? agedum, quos in contione comprehensos
omnibus audientibus ciuibus tuis te in custodia habiturum
esse pronuntiasti, iube uinctos produci: miseri parentes
13 quos falso lugent uiuere sciant. at enim, ut iam ita sint
haec, quid ad uos, Romani? hoc tu dicas liberantibus Grae-
ciam? hoc iis qui ut liberare possent mare traiecerunt,
14 terra marique gesserunt bellum? "uos tamen" inquis
"uestramque amicitiam ac societatem proprie non uiolaui."
quotiens uis te id arguam fecisse? sed nolo pluribus: sum-

7 arcessendo *χMg* : accersendo *B* + si in + *B* : sit χ : esse *Asc.* : *del. Grut.*, *fort. recte* : sine ... ⟨non⟩ actum *Weiss.* : est *Hertz* : fuit *Harant* **8** consensu χ : consessu *B* cetera *BVL* : ceteram *φN* Graecia *Holk.* : Graeciam *Bχ* **9** ad *Bχ* : in *Mg* eduntur χ : *spat. B* **10** exhibe *Mg* : *sic, sed bis B* : exhibe ex ψ : exhiberes φ si audire *B Ves.*^{1} : sicut ire φ : si aut ire ψ uera *Asc.* : uerba *Bχ* **11** alia omnia *B* : omnia alia χ **12** in concione *Mog.* : contione *Bχ* ciuibus *Mg* : *om. Bχ* te *hic B*, *post* custodia χ, *fort. recte* miseri *Bχ* : ⟨ut⟩ miseri *ed. Med. 1478* **13** uos Romani *Bχ* : nos? Romani⟨s⟩ *Vasis* (*JPhV 1903, 18*) **14** nolo *B* : nullo χ

15 mam rem complectar. quibus igitur rebus amicitia uiolatur?
nempe his maxime duabus, si socios meos pro hostibus
16 habeas, si cum hostibus te coniungas. utrumque a te factum
est; nam et Messene⟨n⟩, uno atque eodem iure foederis quo
et Lacedaemonem in amicitiam nostram acceptam, socius
17 ipse sociam nobis urbem ui atque armis cepisti, et cum
Philippo, hoste nostro, non societatem solum sed, si dis
placet, adfinitatem etiam per Philoclen praefectum eius pe-
18 pigisti, et ⟨ut⟩ bellum aduersus nos gerens, mare circa Ma-
leum infestum nauibus piraticis fecisti, et plures prope ciues
19 Romanos quam Philippus cepisti atque occidisti, tutiorque
Macedoniae ora quam promunturium Maleae commeatus
20 ad exercitus nostros portantibus nauibus fuit. proinde par-
ce, sis, fidem ac iura societatis iactare, et omissa populari
oratione tamquam tyrannus et hostis loquere.'

33 Sub haec Aristaenus nunc monere Nabim nunc etiam ora-
re, ut dum liceret dum occasio esset, sibi ac fortunis suis
2 consuleret; referre deinde nominatim tyrannos ciuitatium
finitimarum coepit, qui deposito imperio restitutaque liber-
tate suis non tutam modo sed etiam honoratam inter ciues
3 senectutem egissent. his dictis in uicem auditisque nox pro-
pe diremit conloquium. postero die Nabis Argis se cedere
ac deducere praesidium, quando ita Romanis placeret, et

15 habeas φ : habe *B* : habeat ψ **16** utrumque *B Gel.* ("*sincera lectio*") : utrum nam ψα(utrum *Lips.*) : utrum non φ Messene⟨n⟩ uno atque *ed. Rom.* : me esse nudo atque χ : esse *B* Lacedaemonem *B*χ : *fort.* Lacedaemon socius *Holk. Voss.* : socios *B*χ **18** et ⟨ut⟩ *Duker* : et *B*χ Romanos *B* : Romuleus φ : Romuleos ψ*EmgP*[4] **18–19** Maleum ... Maleae *B*χ : Maleam ... Maleae *Madvig* (*e*) : Maleum ... Malei *id.*(*1884*) **33.1** consuleret *Fr.2* : consulere *B* : consuleret et φ : consulere et ψ **3** auditisque φ : auditis quae *B*ψ prope *B*χ : propi⟨nqua⟩ *Duker* : obrep⟨ens⟩ *Koch* die φ : *om.* *B*ψ se cedere (*unum uerbum* ψα(*Holk. Lips. Esc.*)) χ : se credere *B* redditurum φ : red(d)iturumque *VL*α : rediturum quod *N* : reddit tria ∞ *B*

4 captiuos et perfugas redditurum dixit; aliud si quid postula-
rent, scriptum ut ederent petiit, ut deliberare cum amicis
5 posset. ita et tyranno tempus datum ad consultandum est,
et Quinctius, sociorum etiam principibus adhibitis, habuit
6 consilium. maximae partis sententia erat perseuerandum in
bello esse et tollendum tyrannum: nunquam aliter tutam
7 libertatem Graeciae fore; satius multo fuisse non moueri
8 bellum aduersus eum quam omitti motum; et ipsum uelut
comprobata dominatione firmiorem futurum, auctore iniu-
sti imperii adsumpto populo Romano, et exemplo multos in
aliis ciuitatibus ad insidiandum libertati ciuium suorum in-
9 citaturum. ipsius imperatoris animus ad pacem inclinatior
erat. uidebat enim compulso intra moenia hoste nihil prae-
10 ter obsidionem restare, eam autem fore diuturnam; non
enim Gytheum, quod ipsum tamen traditum non expugna-
tum esset, sed Lacedaemonem, ualidissimam urbem uiris
11 armisque, oppugnaturos. unam spem fuisse si qua admo-
uentibus exercitum dissensio inter ipsos ac seditio excitari
posset: cum signa portis prope inferri cernerent, neminem
12 se mouisse. adiciebat et cum Antiocho infidam pacem Vil-
lium legatum inde redeuntem nuntiare: multo maioribus
quam ante terrestribus naualibusque copiis in Europam
13 eum transisse. si occupasset obsidio Lacedaemonis exerci-
tum, quibus aliis copiis aduersus regem tam ualidum ac
14 potentem bellum gesturos? haec propalam dicebat: illa taci-

33.12–14: *Plut. Flam.* 13.2, *App. Syr.* 6

5 ita et *Mg* : ita ut *BψE* : itaque ut *AP* **6** sententia erat *Bχ* : sententiae erunt *Mg* **7** non χ : *om. B* **8** comprobata dominatione *Mg* : compa(-e- *Par.*)rata dominatione *Bψα* : comparatam dominationem φ exemplo *MgVoss.mg* : extemplo *Bχ* **9** enim *Holk. 345* : in *Bχ* fore *Par. 5741* : fore et *Bχ* : ⟨lentam⟩ fore et *Weiss.* : ⟨ancipitem⟩ fore et *M. Müller* : ⟨saeuam⟩ fore et *Rossbach* **11** inferri *Holk. 356* : inferre *Bχ* **12** et *Bχ* : etiam *Mg*

ta suberat cura ne nouus consul Graeciam prouinciam sortiretur, et incohata belli uictoria successori tradenda esset.
34 Cum aduersus tendendo nihil moueret socios, simulando se transire in eorum sententiam omnes in adsensum consilii
2 sui traduxit. 'bene uertat' inquit, 'obsideamus Lacedaemonem, quando ita placet. ceterum cum res tam lenta quam ipsi scitis oppugnatio urbium sit, et obsidentibus prius saepe quam obsessis taedium adferat, iam nunc hoc ita proponere uos animis oportet, hibernandum circa Lacedaemonis
3 moenia esse. quae mora si laborem tantum ac periculum haberet, ut et animis et corporibus ad sustinenda ea parati
4 essetis hortarer uos; nunc impensa quoque magna eget in opera, in machinationes et tormenta quibus tanta urbs oppugnanda est, in commeatus uobis nobisque in hiemem
5 expediendos. itaque, ne aut repente trepidetis aut rem incohatam turpiter destituatis, scribendum ante uestris ciuitatibus censeo, explorandum⟨que⟩ quid quaeque animi quid
6 uirium habeat. auxiliorum satis superque habeo; sed quo plures sumus, pluribus rebus egebimus. nihil iam praeter nudum solum ager hostium habet: ad hoc hiemps accedet
7 ad comportandum ex longinquo difficilis.' haec oratio primum animos omnium ad respicienda cui⟨us⟩que domestica mala conuertit, segnitiam inuidiam et obtrectationem domi

14 inchoata *B* : inchoati χ successori χ : successo *B* tradenda χ : trahenda *B* **34.1** simulando se χ : simulandos et *B* **2** obsideamus ... placet *B*χ : quando ita placet obsideamus Lacedaemonem *Mg* ceterum *B*χ : illud modo ne fallat ceterum *Mg* : illud modo ne fallat *Madvig* (*e*) oportet *B*χ : oporter⟨e⟩ *Hertz* **3** parati χ : parti *B* **3–4** uos nunc *B*χ : nunc uos *Mg* **4** uobis nobisque in *Mg* : uobis q̦· *B* (*cf.* 32.21.22 *adn.*) : uobis χ **5** destituatis χ : instituatis *B* explorandum⟨que⟩ *ed. Rom.* : explorandum *B*χ : ⟨et⟩ explorandum *Weiss.* **7** cui⟨us⟩que *scripsi* : cuique *B*χ : ⟨sua⟩ cuique *Ussing* : utique *Harant* : ⟨sua⟩ cui⟨us⟩que *H.J.M.*

8 manentium aduersus militantes, libertatem difficilem ad
consensum, inopiam publicam, malignitatem conferendi ex
9 priuato. uersis itaque subit⟨o⟩ uoluntatibus, faceret quod e
re publica populi Romani sociorumque esse crederet impe-
ratori permiserunt.
35 Inde Quinctius, adhibitis legatis tantum tribunisque mili-
tum, condiciones in quas pax cum tyranno fieret has con-
2 scripsit: sex mensium indutiae ut essent Nabidi Romanisque
et Eumeni regi et Rhodiis; legatos extemplo mitterent Ro-
mam T. Quinctius et Nabis, ut pax auctoritate senatus con-
3 firmaretur; et qua die scriptae condiciones pacis editae Na-
bidi forent, ea dies ut indutiarum principium esset, et ut ex
ea die intra decimum diem ab Argis ceterisque oppidis
quae in Argiuorum agro essent praesidia omnia deduce-
4 rentur, uacuaque et libera traderentur Romanis, et ne quod
inde manicipium regium publicumue aut priuatum educere-
tur: si qua publice aut priuatim ante educta forent, dominis
5 sine dolo malo restituerentur; naues quas ciuitatibus mariti-

8 ad consensum φ : a consensu *B* : ad consensu ψ **9** subit⟨o⟩ *ed. Rom.* : subit *B*ψ : sub id φ faceret *B* : facere χ e χ : de *B* **35.2** pax *Duker* : pax ex *B*χ : **3** et (qua) *Mg* : ex *B*χ ceterisque χ : ceteris *B* agro *B*χ : agris *Mg* **4** regium ... restituerentur *Madvig* (*Em.*[1]) : (regium publicumue aut priuatum) educeretur sine dolo malo, si qua publice aut priuatim ante educta forent, dominis recte restituerentur *Mg* : *sic, commate post* educeretur *distinguens*, *Madvig* (*ibid.*) : regium ... educeretur si (et si χ) qua ante educta forent dominis recte restituerentur *B*χ : ⟨nisi⟩ regium publice aut priuatim educeretur sine dolo malo; si qua ante educta forent ... *Madvig* : regium publicumue aut priuatum educeretur; sine dolo malo, si qua publice aut priuatim ante educta forent, dominis restituerentur *id.* (*1884*) : ... educeretur dolo malo; si qua ante educta forent, dominis recte restituerentur *M. Müller* : ... educeretur: si qua dolo malo publice aut priuatim ante educta forent, dominis recte restituerentur *McDonald*

mis ademisset redderet, neue ipse nauem ullam praeter
duos lembos, qui non plus quam sedecim remis agerentur,
6 haberet; perfugas et captiuos omnibus sociis populi Roma-
ni ciuitatibus redderet, et Messeniis omnia quae compare-
7 rent quaeque domini cognossent; exsulibus quoque Lace-
daemoniis liberos coniuges restitueret quae earum uiros se-
8 qui uoluissent, inuita ne qua exsulis comes esset; mercenna-
riorum militum Nabidis qui aut in ciuitates suas aut ad
Romanos transissent, iis res suae omnes recte redderentur;
9 in Creta insula ne quam urbem haberet, quas habuisset
redderet Romanis; ne quam societatem cum ullo Creten-
10 sium aut quoquam alio institueret neu bellum gereret; ciui-
tatibus omnibus, quasque ipse restituisset quaeque se sua-
que in fidem ac dicionem populi Romani tradidissent, om-
nia praesidia deduceret, seque ipse suosque ab iis abstine-
11 ret; ne quod oppidum neu quod castellum in suo alienoue
agro conderet; obsides ea ita futura daret quinque quos
imperatori Romano placuisset, et filium in iis suum, et ta-
lenta centum argenti in praesentia, quinquaginta talenta in
singulos annos per annos octo.

7 liberos coniuges *Bχ* : liberos et coniuges *Holk. 353* : ⟨bona⟩ liberos et coniuges *Crév.* exulis *Fr. 1* : ex illis *Bχ* : exul *Mg* **8** ad *BLips. Par.* : *om.* χ **9** in *Bχ* : et in *Mg* **10** quasque *Bekker* : quasque et *Bχ* : quas *Fr. 2* deduceret χ : duceret *B* **11** neu quod *B* : ne quod φ : neque ψ et (filium) *B* : *om.* χ in praesentia *Seyffert* : in praesenti et *Bχ* : praesentia et *Madvig* (*Em.*[1]) : in praesens et *Hertz*

36 Haec conscripta, castris propius urbem motis, Lacedaemo-
nem mittuntur. nec sane quicquam eorum satis placebat
2 tyranno, nisi quod praeter spem reducendorum exsulum
mentio nulla facta erat; maxime autem omnium ea res of-
fendebat quod et naues et maritimae ciuitates ademptae
3 erant. fuerat autem ei magno fructui mare omnem oram
a Maleo praedatoriis nauibus infestam habenti; iuuentu-
tem praeterea ciuitatium earum ad supplementum longe
4 optimi generis militum habebat. has condiciones quam-
quam ipse in secreto uolutauerat cum amicis, uolgo tamen
omnes fama ferebant, uanis ut ad ceteram fidem sic ad
5 secreta tegenda satellitum regiorum ingeniis. non tam om-
nia uniuersi quam ea quae ad quemque pertinerent singuli
carpebant. qui exsulum coniuges in matrimonio habebant
aut ex bonis eorum aliquid possederant, tamquam amissuri
6 non reddituri indignabantur. seruis liberatis a tyranno non
inrita modo futura libertas, sed multo foedior quam fuisset
ante seruitus redeuntibus in iratorum dominorum potesta-
7 tem ante oculos obuersabatur. mercennarii milites et pretia
militiae casura in pace aegre ferebant, et reditum sibi nul-
lum esse in ciuitates uidebant, infensas non tyrannis magis
quam satellitibus eorum.

36.2 offendebat *Bχ* : offenderat *Mg* **3** a Maleo *Fr.2* : Maleo *Bχ* : Mal(l)eae *MgEsc.* praedatoriis *Mg* : *om. Bχ* ad ... generis *Bχ* : *del.* ad *Madvig* (*sed cf. eundem*, 756) : ut *pro* ad *Hertz* : ad ... optimum genus *Seyffert* **4** ut ad ceteram *Bχ* : sicut ad ceterorum *Mg* **5** tam *χ* : tamen *B* uniuersi *χ* : uniuersa *B* habebant *χ* : haberent *B* **6** liberatis a *φmgVoss.* : liberatis *VLHolk.Esc.* : libertatis *BφN* **6–39.2** (non ... Romanus), **39.11–40.2** (-menta ... oratorem) *exstant fragmenta R*; *u.p. XIX* sed *Bχ* : *om. R* seruitus *Bχ* : seruitutis *R* iratorum *Bφ* : ita totum *ψ* : irritatorum *Mg* : priorum *R* obuersabatur *Bχ* : obseruabatur *Rα*(*a*) **7** aegre *Rχ* : agere *B* esse *Rχ* : *om. B* tyrannis *MgR* : tyranno *Bψ* : a tyranno *φ*

37 Haec inter se primo circulos serentes fremere; deinde subi-
2 to ad arma discurrerunt. quo tumultu cum per se satis inri-
tatam multitudinem cerneret tyrannus, contionem aduocari
3 iussit. ubi cum ea quae imperarentur ab Romanis exposuis-
set, et grauiora atque indigniora quaedam falso adfinxisset,
et ad singula nunc ab uniuersis nunc a partibus contionis
acclamaretur, interrogauit quid se respondere ad ea aut
4 quid facere uellent. prope una uoce omnes nihil responderi
et bellum geri iusserunt; et pro se quisque, qualia multitudo
solet, bonum animum habere et bene sperare iubentes, for-
5 tes fortunam adiuuare aiebant. his uocibus incitatus tyran-
nus et Antiochum Aetolosque adiuturos pronuntiat, et sibi
6 ad obsidionem sustinendam copiarum adfatim esse. excide-
rat pacis mentio ex omnium animis, et in stationes non ultra
quieturi discurrunt. paucorum excursio lacessentium et
emissa iacula extemplo et Romanis dubitationem quin bel-
7 landum esset exemerunt. leuia inde proelia per quadridu-
8 um primum sine ullo satis certo euentu commissa. quinto
die prope iusta pugna adeo pauentes in oppidum Lacedae-
monii compulsi sunt ut quidam milites Romani terga fu-
gientium caedentes per intermissa, ut tunc erant, moenia
urbem intrarint.

37.1 circulos *RBχ* : ⟨in⟩ circulis *ed. Rom.* : ⟨per⟩ circulos *Weiss.* **2** cerneret *Bχ* : cernerent *R* **3** ubi *RMg* : ibi *Bχ* ea quae *BχMg* : ex eaque *R* adfinxisset *MgP*^{2}*Voss.* : adfixisset *R* : adinfixisset *Bχ* nunc a partibus *Bχ* : nucupatoribus *R* uellent *Bχ* : uellet *R* **4** responderi *Bψ* : respondere *Rφ* habere *Bχ* : haberet *R* iubentes fortis *Bχ* : iuuentis portis *R* fortunam *Rφ* : fortuna *Bψα*(*a*) aiebant *Bχ* : aiebat *R* **5** pronuntiat *Bχ* : ait *R* **6** et in *Bχ* : ad *R* extemplo (*duo uerba P*) *Bχ* : exemplo *R* et *Rχ* : qui et *B* **7** primum *Bχ* : *om. R* commissa *RVes.* : emissa *Bχ* **8** iusta *RB* : iuxta *χ*

38 Et tunc quidem Quinctius, satis eo terrore coercitis excur-
sionibus hostium nihil praeter ipsius oppugnationem urbis
superesse ratus, missis qui omnes nauales socios a Gytheo
accerserent, ipse interim cum tribunis militum ad uisendum
2 urbis situm moenia circumuehitur. fuerat quondam sine
muro Sparta; tyranni nuper locis patentibus planisque obie-
cerant murum: altiora loca et difficilia aditu stationibus ar-
3 matorum pro munimento obiectis tutabantur. ubi satis om-
nia inspexit, corona oppugnandum ratus, omnibus copiis –
erant autem Romanorum sociorumque, simul peditum
equitumque, simul terrestrium ac naualium copiarum, ad
4 quinquaginta milia hominum – urbem cinxit. alii scalas, alii
ignem, alii alia quibus non oppugnarent modo sed etiam
terrerent, portabant. iussi clamore sublato subire undique
omnes, ut qua primum occurrerent quaue opem ferrent ad
5 omnia simul pauentes Lacedaemonii ignorarent. quod ro-
boris in exercitu erat trifariam diuisum: parte una a Phoe-
beo, altera a Dictynnaeo, tertia ab eo loco quem Heptago-
nias appellant – omnia autem haec aperta sine muro loca

38.1 Gytheo *BPar.* : Githeo *Esc.* : Cytheo χ : Csthio *R* : *fort.* Gythio; *cf.* 29.2 *adn.* accerserent *B*α(*a Voss.* : ace- *Voss.* : -ersc- *Lips.*) : accesserent χ : arcesserent *REsc.* **2** planisque *R*χ : planis *B* difficilia *B*[1](difficia *B*)χ : difficiliora *R*, *fort. recte* aditu *B*χ : aditus *R* **3** equitumque *R*χ : equitum *B* **4** alia *B*χ : *om. R* clamore ... undique χ : *sic, sed* sublato clamore *B* : clamore sublatus ubi redeundique *R* **5** trifariam *R*χ : trifaria *B* parte una ... altera ... tertia *RB*χ : parte⟨m⟩ una⟨m⟩ ... altera⟨m⟩ ... tertia⟨m⟩ *Madvig* Phoebeo *BV* : Phebeo *R*φ : Phoeboe *N* a Dictynnaeo *R* : adici tyranneo *B* : adicit ineo (*unum uerbum E*, a Dicitineo *P*) χ

6 sunt – adgredi iubet. cum tantus undique terror urbem cir-
cumuasisset, primo tyrannus et ad clamores repentinos et
ad nuntios trepidos motus, ut quisque maxime laboraret
7 locus, aut ipse occurrebat aut aliquos mittebat; deinde cir-
cumfuso undique pauore, ita obtorpuit ut nec dicere quod
in rem esset nec audire posset, nec inops modo consilii sed
uix mentis compos esset.
39 Romanos primo sustinebant in angustiis Lacedaemonii,
ternaeque acies tempore uno locis diuersis pugnabant;
2 deinde crescente certamine nequaquam erat proelium par.
missilibus enim Lacedaemonii pugnabant, a quibus se et
magnitudine scuti perfacile Romanus tuebatur miles, et
3 quod alii uani alii leues admodum ictus erant. nam propter
angustias loci confertamque turbam non modo ad emitten-
da cum procursu, quo plurimum concitantur, tela spatium
habebant, sed ne ut de gradu quidem libero ac stabili co-
4 narentur. itaque ex aduerso missa tela nulla in corporibus
rara in scutis haerebant; ab circumstantibus ex superioribus
5 locis uolnerati quidam sunt; mox progressos iam etiam ex
tectis non tela modo sed tegulae quoque inopinantes percu-
6 lerunt. sublatis deinde supra capita scutis, continuatisque
ita inter se ut non modo ad caecos ictus sed ne ad inseren-
dum quidem ex propinquo telum loci quicquam esset, testu-

6 tantus *B*χ : tantum *R* et (ad nuntios) *B*χ : *om. R* quisque maxime *B*χ*Mg** : maxime quisque *R* laboraret *RMg* : laborabat *B*χ **7** pauore *R*χ : *om. B* rem *B*χ : re *R* inops B^{1}(inobs *B*)χ : inbos *R* : impos *Voss.* consilii *R*χ : consiliis *B* **39.1** primo *B*χ : primos *R* ternaeque (terna eque ψ) *B*χ : terraeque *R* **2** deinde *R*α : dein χ : *om.* deinde ... pugnabant *B* a *B*χ : *om. R* **3** quo φ : quod *B*ψ habebant *B*χ : ⟨non⟩ habebant *K–St* (*2.64*) conarentur *B*χ : con⟨it⟩erentur *Novák* : ⟨ia⟩cularentur *Walsh* : conicerent *Medcalf* **4** ab *Kreyssig* : a φ : ad *B*ψ sunt χ : *om. B*

7 dine facta subibant. et primae angustiae paulisper sua ho-
stiumque refertae turba tenuerunt: postquam in patentio-
rem uiam urbis paulatim urgentes hostem processere, non
8 ultra uis eorum atque impetus sustineri poterant. cum terga
uertissent Lacedaemonii et fuga effusa superiora peterent
loca, Nabis quidem ut capta urbe trepidans quanam ipse
9 euaderet circumspectabat: Pythagoras cum ad cetera animo
officioque ducis fungebatur, tum uero unus ne caperetur
urbs causa fuit; succendi enim aedificia proxima muro ius-
10 sit. quae cum momento temporis arsissent, ut adiuuantibus
11 ignem qui alias ad exstinguendum opem ferre solent, ruere
in Romanos tecta, nec tegularum modo fragmenta sed
etiam ambusta tigna ad armatos peruenire et flamma late
fundi, fumus terrorem etiam maiorem quam periculum fa-
12 cere. itaque et qui extra urbem erant Romanorum, tum
maxime impetum facientes, recessere a muro, et qui iam
intrauerant, ne incendio ab tergo oriente intercluderentur
13 ab suis, receperunt sese; et Quinctius postquam quid rei
esset uidit, receptui canere iussit. ita iam capta prope urbe
reuocati redierunt in castra.
40 Quinctius, plus ex timore hostium quam ex re ipsa spei
nactus, per triduum insequens territauit eos nunc proeliis
lacessendo nunc operibus, intersaepiendoque quaedam ne
2 exitus ad fugam esset. his comminationibus compulsus ty-
rannus Pythagoran rursus oratorem misit: quem Quinctius
primo aspernatus excedere castris iussit, dein suppliciter
3 orantem aduolutumque genibus tandem audiuit. prima ora-
4 tio fuit omnia permittentis arbitrio Romanorum; dein cum

7 hostem *Mg* : hostes *B*χ **8** circumspectabat *Mg* : circumspectat *B*χ, *fort. recte* **9** tum *ed. Rom.* : tunc *B*χ urbs χ : urbis *B* **11** facere *B*χ : faceret *R* **12** impetum *B*ψ : impetus *R*φ **13** redierunt in castra *R*χ : in castra redierunt *B* **40.1** intersaepiendoque *R*χ : intersaepiendo *BHolk. Voss.* **2** Pythagoran *McDonald* : Pytagoran *R* : Pythagoram (-ā *BANL*) *B*χ **3** permittentis χ : *om. B*

ea uelut uana et sine effectu nihil proficeret, eo deducta est
res ut iis condicionibus quae ex scripto paucis ante diebus
editae erant indutiae fierent, pecuniaque et obsides ac-
cepti.
5 Dum oppugnatur tyrannus, Argiui nuntiis aliis super alios
adferentibus tantum non iam captam Lacedaemonem esse
6 erecti et ipsi, simul eo quod Pythagoras cum parte ualidissi-
ma praesidii excesserat, contempta paucitate eorum qui in
arce erant, duce Archippo quodam praesidium expulerunt;
7 Timocratem Pellenensem, quia clementer praefuerat,
uiuum fide data emiserunt. huic laetitiae Quinctius super-
uenit, pace data tyranno dimissisque ab Lacedaemone Eu-
mene et Rhodiis et L. Quinctio fratre ad classem.
41 Laeta ciuitas celeberrimum festorum dierum ac nobile ludi-
crum Nemeorum, die stata propter belli mala praetermis-
sum, in aduentum Romani exercitus ducisque indixerunt,
2 praefeceruntque ludis ipsum imperatorem. multa erant
quae gaudium cumularent: reducti ciues ab Lacedaemone
erant quos nuper Pythagoras quosque ante Nabis abdu-
3 xerat; redierant qui post compertam a Pythagora coniura-
tionem et caede iam coepta effugerant; libertatem ex longo
interuallo libertatisque auctores Romanos, quibus causa
bellandi cum tyranno ipsi fuissent, cernebant. testata quo-
que ipso Nemeorum die uoce praeconis libertas est Ar-

41.1: *Plut. Flam.* 12.5

4 proficeret *ed. Camp.* : proficerent *B*χ est res *B* : (deducta)e res χ : res est *Mg* **5** oppugnatur tyrannus *B*φ : oppugnantur tyrannus ψ : oppugnarent tyrannum *Mg* aliis *P. R. Müller* (*Phil. 1857, 59*) : aliis prope *B*χ : aliis prope⟨re⟩ *Weiss.* **7** data emiserunt *B* : datae miserunt ψ : data miserunt φ : data emiserant *Mg* **41.1** ludicrum χ : ludorum *B* **2** abduxerat *Lips. Par. A*[2] : adduxerat *B*χ : abduxerant *Mg*

4 giuorum. Achaeis quantum restituti Argi in commune
Achaiae concilium laetitiae adferebant, tantum serua Lace-
daemon relicta et lateri adhaerens tyrannus non sincerum
5 gaudium praebebant. Aetoli uero eam rem omnibus conci-
liis lacerare: cum Philippo non ante desitum bellari quam
omnibus excederet Graeciae urbibus, tyranno relictam La-
6 cedaemonem; regem autem legitimum, qui in Romanis fu-
erit castris, ceterosque nobilissimos ciues in exsilio uicturos;
Nabidis dominationis satellitem factum populum Roma-
7 num. Quinctius ab Argis Elatiam, unde ad bellum Sparta-
num profectus erat, copias reduxit.
8 Sunt qui non ex oppido proficiscentem bellum gessisse ty-
rannum tradant, sed castris aduersus Romana positis castra
9 diuque cunctatum, quia Aetolorum auxilia exspectasset,
coactum ad extremum acie confligere impetu in pabulato-
10 res suos a Romanis facto: eo proelio uictum castrisque ex-
utum pacem petisse, cum cecidissent quattuordecim milia
militum, capta plus quattuor milia essent.
42 Eodem fere tempore et a T. Quinctio de rebus ad Lacedae-
monem gestis et a M. Porcio consule ex Hispania litterae
adlatae. utriusque nomine in dies ternos supplicatio ab se-
natu decreta est.
2 L. Valerius consul, cum post fusos circa Litanam siluam
Boios quietam prouinciam habuisset, comitiorum causa

4 quantum χ : *om. B* in *B*χ : et in *Mg* commune *Mg*α(*exc. Voss.*) : communem *B*χ relicta et lateri ... tyrannus *B Gel.* (et ... tyrannus "*lege*") : relictae latim ... tyrannus ψ : relicta lateri ... tyranni φ **6** dominationis *B* : dominatis ψ : dominantis φ populum Ro. *Gel.* ("*lege*") : P̄R̄. *B* : Titus Romuleus χ **8** gessisse φ : gessisset *B*ψ **9** quia *B* : qui ψ : cum φ impetu φ : impetum *B*ψα(*Holk. Lips. Esc.*) **10** $\overline{\text{xiiii}}$ B^1 ($\overline{\text{xxiiii}}$ *B*) : quindecim milia α(*Lips. Par. Esc.* : milium *pro* militum *Holk.*) : quindecim χ(*add.* milia P^3A^z) **42.1** a (T.) *B* : Appio χ

3 Romam rediit, et creauit consules P. Cornelium Scipionem
Africanum iterum et T⟨i⟩. Sempronium Longum. horum pa-
tres primo anno secundi Punici belli consules fuerant. prae-
4 toria inde comitia habita: creati P. Cornelius Scipio et duo
Cn. Cornelii, Merenda et Blasio, et Cn. Domitius Aheno-
5 barbus et Sex. Digitius et T. Iuuentius Thalna. comitiis
perfectis consul in prouinciam rediit.
Nouum ius eo anno a Ferentinatibus temptatum, ut Latini
qui in coloniam Romanam nomina dedissent ciues Romani
6 essent: Puteolos Salernumque et Buxentum adscripti coloni
qui nomina dederant, et cum ob id se pro ciuibus Romanis
ferrent, senatus iudicauit non esse eos ciues Romanos.
43 Principio anni quo P. Scipio Africanus iterum et T⟨i⟩. Sem-
pronius Longus consules fuerunt legati Nabidis tyranni Ro-
2 mam uenerunt. iis extra urbem in aede Apollinis senatus
datus est. pax quae cum T. Quinctio conuenisset ut rata
3 esset petierunt impetraruntque. de prouinciis cum relatum
esset, senatus frequens in eam sententiam ibat ut quoniam
in Hispania et Macedonia debellatum foret, consuli-
4 bus ambobus Italia prouincia esset. Scipio satis esse Italiae
unum consulem censebat, alteri Macedoniam decernendam
esse: bellum graue ab Antiocho imminere, iam ipsum sua
5 sponte in Europam transgressum. quid deinde facturum
censerent, cum hinc Aetoli, haud dubii hostes, uocarent ad
bellum, illinc Hannibal, Romanis cladibus insignis impera-
6 tor, stimularet? dum de prouinciis consulum disceptatur,

3 P. χ : *om. B* T⟨i⟩. *Sig.* : T. *BMg** : Valerium χ fuerant *B*χ : fuerunt *Mg* **4** Cn. (*bis*) *B Fr. 2* (*sic A² altero loco*) : consules χ Thalna *Sig.* : Halna *B*ψ : Alna φ : Talua *Mg* **6** Buxentum *Mg* : Buxenium *BEsc.* : Busenium χ : Busentum *Holk. Lips.* : Biscentum *Par.* : Busentinum *Voss.* adscripti *B*χ : ascripti *Mg* qui *Mg* : *om. B*χ et (cum) *B*χ*Mg* : *om. ed. Rom.* iudicauit φ : iudicabit *BVL* : iudicabat *N* **43.1** T⟨i⟩ *Sig.* : T. *B*χ; *sic etiam* 44.3 **5** facturum *B*χ : facturum esse *Mg* : facturum eum *Weiss.* dubii *Gron.* : dubie *B*χ

praetores sortiti sunt: Cn. Domitio urbana iurisdictio T.
7 Iuuentio peregrina euenit, P. Cornelio Hispania ulterior
Sex. Digitio citerior, duobus Cn. Corneliis, Blasioni Sicilia
8 Merendae Sardinia. in Macedoniam nouum exercitum
transportari non placuit, eum qui esset ibi reduci in Italiam
a Quinctio ac dimitti; item eum exercitum dimitti qui cum
9 M. Porcio Catone in Hispania esset; consulibus ambobus
Italiam prouinciam esse et duas urbanas scribere eos legiones, ut dimissis quos senatus censuisset exercitibus octo
omnino Romanae legiones essent.

44 Ver sacrum factum erat priore anno, M. Porcio et L. Vale-
2 rio consulibus. id cum P. Licinius pontifex non esse recte
factum collegio primum, deinde ex auctoritate collegii patribus renuntiasset, de integro faciendum arbitratu pontificum censuerunt, ludosque magnos qui una uoti essent tanta
3 pecunia quanta adsoleret faciendos: uer sacrum uideri pecus quod natum esset inter kalendas Martias et pridie kalendas Maias P. Cornelio et T⟨i⟩. Sempronio consulibus.
4 Censorum inde comitia sunt habita. creati censores Sex.
Aelius Paetus et C. Cornelius Cethegus principem senatus
P. Scipionem consulem, quem et priores censores legerant,
legerunt. tres omnino senatores, neminem curuli honore
5 usum, praeterierunt. gratiam quoque ingentem apud eum

44.5: *Cic. ap. Asc. p.* 69*C, har. resp.* 24, *Val. Max.* 2.4.3, 4.5.1, *Asc. pp.* 69–70*C*

6 Cn. *B* : consuli φ : consul ψ   peregrina euenit *B* : peregrina uenit φ : peregrine (-ę *V*) uenit ψ   **7** duobus *B* : sunt duobus χ   Cn. *B* : conš *V* : cū *N* : enim *L* : *om.* φ   **9** eos *Holk.* : eo *B*χ   censuisset *Mg* : uoluisset *B*χ   **44.2** cum *Voss.* : *om. B*χ   recte *B*χ : rite *Pighius*   collegio φ : cui legio *B* : cum legio ψ   magnos qui una χ : qui una *B* : magnos una qui *Pighius*   adsoleret χ : adsoret *B* : soleret *Mg*   **3** kal(endas) (Martias) *B*χ : *fort.* idus   pridie Calendas *Mg* : id(us) *B*χ   **4** Cethegus principem *B*χ : Cethegus ⟨ii⟩ principem *uel* Cethegus. principem *H.J.M.*   senatus *Ves.* : senatorem *B*ψ*AE* : senatorum *P*

ordinem pepererunt, quod ludis Romanis aedilibus curulibus imperarunt ut loca senatoria secernerent a populo; nam antea in promiscuo spectarant. equitibus quoque perpaucis adempti equi, nec in ullum ordinem saeuitum. atrium Libertatis et uilla publica ab iisdem refecta amplificataque.
6 Ver sacrum ludique uotiui quos uouerat Ser. Sulpicius Galba consul facti. cum spectaculo eorum occupati animi hominum essent, Q. Pleminius, qui propter multa in deos hominesque scelera Locris admissa in carcerem con-
7 iectus fuerat, comparauerat homines qui pluribus simul locis urbis nocte incendia facerent, ut in consternata noc-
8 turno tumultu ciuitate refringi carcer posset. ea res indicio consciorum palam facta delataque ad senatum est. Pleminius in inferiorem demissus carcerem est necatusque.
45 Coloniae ciuium Romanorum eo anno deductae sunt Puteolos Volturnum Liternum, treceni homines in singulas.
2 item Salernum Buxentumque coloniae ciuium Romanorum deductae sunt. deduxere triumuiri Ti. Sempronius Longus, qui tum consul erat, M. Seruilius Q. Minucius Thermus.
3 ager diuisus est qui Campanorum fuerat. Sipontum item in

5 nam χ : iam *B* spectarant *B*φ : spectarunt *NLPar.* : spectarent *V* : spectabant *Mg* adempti equi *BP*[x] : ademptae qui φ*V* : *sic, sed* adeptae *N* : ademptae equi *L* ullum *B*χ : illum *Mg* publica χ : *om. B* **6** uotiui *B*χ : Romani uotiui *Mg* Ser. *B*χ : P. *Pighius, fort. recte* in carcerem χ : *om. B* **7** pluribus *ed. Rom.* : plurimis *B*χ **8** consciorum χ : consociorum *BEsc.Voss.* : sociorum *Mg*α(*a*) necatusque *BVoss.* : nec ad usque (*unum uerbum L*) *EVL* : nec *ras.*(at *P*[x] *in ras.*) iisque *P* : nec ad iisque *AN* **45.2** Buxentumque *Mog.* : Bux(-s- *Voss.*)eniumque *B*ψα : Buxenumque φ : Busentumque *AmgPmg* qui tum *B* : Quin(c)tius φ : Quinctum *N* : Quintum *LV* ager ... fuerat *hic B*χ, *ante* item *Crév.*

agrum qui Arpinorum fuerat coloniam ciuium Romanorum
alii triumuiri D. Iunius Brutus M. Baebius Tamphilus M.
4 Heluius deduxerunt. Tempsam item et Crotonem coloniae
ciuium Romanorum deductae. Tempsanus ager de Bruttiis
captus erat: Bruttii Graecos expulerant; Crotonem Graeci
5 habebant. triumuiri Cn. Octauius L. Aemilius Paullus C.
Laetorius Crotonem, Tempsam L. Cornelius Merula Q.
⟨...⟩ C. Salonius deduxerunt.
6 Prodigia quoque alia uisa eo anno Romae sunt, alia nuntia-
ta. in foro et comitio et Capitolio sanguinis guttae uisae
7 sunt; et terra aliquotiens pluuit et caput Volcani arsit. nun-
tiatum est Nare amni lac fluxisse, pueros ingenuos Arimini
sine oculis ac naso, et in Piceno agro non pedes non manus
habentem natum. ea prodigia ex pontificum decreto procu-
8 rata. et sacrificium nouendiale factum est, quod Hadriani
nuntiauerant in agro suo lapidibus pluuisse.
46 In Gallia L. Valerius Flaccus proconsul circa Mediolanium
cum Gallis Insubribus et Boiis, qui Dorulato duce ad conci-
tandos Insubres Padum transgressi erant, signis conlatis de-
2 pugnauit; decem milia hostium sunt caesa. per eos dies
collega eius M. Porcius Cato ex Hispania triumphauit. tulit
in eo triumpho argenti infecti uiginti quinque milia pondo,
bigati centum uiginti tria milia, Oscensis quingenta quadra-

46.2–3: *I.I.* 13.1.79

3 Arpinorum *B* : Arpanorum χ **4** habebant *B*χ : habuerunt *Mg* : habuerant *Weiss.* **5** triumuiri *Esc.Voss.* : iiiuiri *B* : tertiouiri χ Merula Q. ⟨...⟩ C. Salonius *Weiss.* : Merulaq; *B* : Merula χ : Merula et C. Salonius *Gel.* ("*archetypa ... tertius collega intercidit*") : Merula, Q. et C. Salonius *Hertz* **7** Nare amni lac *Gron.* : *spat.* anni *B* : Narte amni lac χ : ⟨in⟩ Nare amni lac *Wesenberg* **8** est *B* : *om.* χ Hadriani *BV* : Adriani φ*NL* **46.1** Flaccus *Mg* : *om.* *B*χ proconsul χ : procos. *B* : *fort.* pro consule Mediolanium *B* : Mediolanum χ; *post* transgressi erant *iter.* circa Mediolan(i)um *B*χ : *corr. ed. Rom.*

3 ginta, auri pondo mille quadringenta. militibus ex praeda
diuisit in singulos ducenos septuagenos aeris, triplex
equiti.
4 Ti. Sempronius consul, in prouinciam profectus, in Boio-
rum primum agrum legiones duxit. Boiorix tum regulus eo-
rum cum duobus fratribus tota gente concitata ad rebellan-
dum castra locis apertis posuit, ut appareret dimicaturos si
5 hostis fines intrasset. consul ubi quantae copiae quanta fi-
ducia esset hosti sensit, nuntium ad collegam mittit, ut si
uideretur ei maturaret uenire: se tergiuersando in aduen-
6 tum eius rem extracturum. quae causa consuli cunctandi,
eadem Gallis, praeterquam quod cunctatio hostium animos
faciebat, rei maturandae erat, ut priusquam coniunge-
7 rentur consulum copiae rem transigerent. per biduum ta-
men nihil aliud quam steterunt parati ad pugnandum, si
quis contra egrederetur; tertio subiere ad uallum castraque
8 simul ab omni parte adgressi sunt. consul arma extemplo
capere milites iussit; armatos inde paulisper continuit, ut et
stolidam fiduciam hosti augeret, et disponeret copias qui-
9 bus quaeque portis erumperent. duae legiones duabus prin-
cipalibus portis signa efferre iussae. sed in ipso exitu ita
10 conferti obstitere Galli ut clauderent uiam. diu in angustiis
pugnatum est; nec dextris magis gladiisque gerebatur res
11 quam scutis corporibusque ipsis obnixi urgebant, Romani
ut signa foras efferrent, Galli ut aut in castra ipsi penetra-

2–3 (pondo) bigati ... militibus *Gel.* (“*manuscripti codices*”) : *sic*, *sed* Oscensis auri quingenta quadraginta pondo militibus quadringenta millia *Mg* : auri pondo mille quadringentos militibus *Bχ* **3** ex praeda *Mg* : *om. Bχ*, *fort. recte* singulos χ : singulo *B* triplex *Bχ* : ⟨duplex centurioni⟩, triplex *Gron.* **4** Boiorix *Gel.* (“*non* Boiorum res”) : Boiorix rex B^1 : Boiorum rex *BLips.* : Boiorex χ apertis *Bχ* : idoneis *Mg* **5** hosti *Bχ* : hostis *Mg* in φ : *om. Bψα(aEsc.)* **7** pugnandum *Mg* : pugnam *Bχ* simul ab omni parte *B* : ab omni simul parte χ **8** augeret et *B* : augeret χ **9** efferre χ : efferret *B*

12 rent aut exire Romanos prohiberent. nec ante in hanc aut
illam partem moueri acies potuerunt quam Q. Victorius
primi pili centurio et C. Atinius tribunus militum, quartae
hic ille secundae legionis, rem in asperis proeliis saepe
temptatam, signa adempta signiferis in hostes iniecerunt.
13 dum repetunt enixe signum, priores secundani se porta eie-
cerunt.
47 Iam hi extra uallum pugnabant, quarta legione in porta
haerente, cum alius tumultus ex auersa parte castrorum est
2 exortus. in portam quaestoriam inruperant Galli, resisten-
tesque pertinacius occiderant L. Postumium quaestorem,
cui Tympano fuit cognomen, et M. Atinium et P. Sempro-
3 nium praefectos socium, et ducentos ferme milites. capta
ab ea parte castra erant, donec cohors extraordinaria, mis-
sa a consule ad tuendam quaestoriam portam, et eos qui
intra uallum erant partim occidit partim expulit castris, et
4 inrumpentibus obstitit. eodem fere tempore et quarta legio
cum duabus extraordinariis cohortibus porta erupit. ita si-
mul tria proelia circa castra locis distantibus erant, clamo-
resque dissoni ad incertos suorum euentus a praesenti cer-
5 tamine animos pugnantium auertebant. usque ad meridiem
aequis uiribus ac prope pari spe pugnatum est. labor et
aestus mollia et fluida corpora Gallorum et minime patien-
tia sitis cum decedere pugna coegisset, in paucos restantes
impetum Romani fecerunt, fusosque compulerunt in ca-
6 stra. signum inde receptui ab consule datum est; ad quod
pars maior receperunt sese, pars certaminis studio et spe
7 potiundi castris hostium perstitit ad uallum. eorum paucita-

12 Q. *Mgφ* : -que *Bψ* Victorius *B* : Fictorius χ iniecerunt *Mg* : iecerunt *B*χ **13** enixe χ : *om. B* porta eiecerunt *Madvig* (*e*) : portae iecerunt *B* : portae iecere χ : porta eiecere *ed. Rom.* **47.2** P. *Mg* : *om. B*χ **4** extraordinariis χ : ordinariis *B* porta erupit *B* : portae irrupit φ : portae rupit ψ a χ : *om. B* **5** fluida *A* : fluuida *BψEP* restante(i)s χ : restanti si *B* **6** perstitit ad uallum *B*χ : circa uallum morata est *Mg* : perstitit ⟨et⟩ circa uallum morata est *Weiss.*

te contempta Galli uniuersi ex castris eruperunt: fusi inde
Romani quae imperio consulis noluerant suo pauore ac ter-
rore castra repetunt. ita uaria hinc atque illinc nunc fuga
8 nunc uictoria fuit; Gallorum tamen ad undecim milia, Ro-
manorum quinque milia sunt occisa. Galli recepere in inti-
ma finium sese, consul Placentiam legiones duxit.
48 Scipionem alii coniuncto exercitu cum collega per Boiorum
Ligurumque agros populantem isse, quoad progredi siluae
paludesque passae sint, scribunt, alii nulla memorabili re
gesta Romam comitiorum causa redisse.
2 Eodem hoc anno T. Quinctius Elatiae, quo in hiberna re-
duxerat copias, totum hiemis tempus iure dicendo consump-
sit, mutandisque iis quae aut ipsius Philippi aut praefecto-
rum eius licentia in ciuitatibus facta erant, cum suae factio-
nis hominum uires augendo ius ac libertatem aliorum depri-
3 merent. ueris initio Corinthum conuentu edicto uenit. ibi
omnium ciuitatium legationes in contionis modum circum-
4 fusas est adlocutus, orsus ab inita primum Romanis amici-
tia cum Graecorum gente, et imperatorum qui ante se in
5 Macedonia fuissent suisque rebus gestis. omnia cum adpro-
batione ingenti sunt audita, praeterquam cum ad mentio-
nem Nabidis uentum esset: id minime conueniens liberanti
6 Graeciam uidebatur, tyrannum reliquisse non suae solum
patriae grauem, sed omnibus circa ciuitatibus metuendum,
haerentem uisceribus nobilissimae ciuitatis.

48.2–52: *Diod.* 28.13, *Val. Max.* 5.2.6, *Plut. Flam.* 13.4–14.3, *Mor.* 197B, *Zon.* 9.18.5

7 uniuersi *Bχ* : diuersi *Mg* quae *Gel.* ("*uetus lectio*") : qui *Bχ* **48.1** Ligurumque *Mg* : *om. Bχ* populantem isse *χ* : popolantes misse *B* re gesta *Bχ* : gesta re *Mg* **2** hoc *Mg* : *om. Bχ* quo *Bχ* : ex quo *Mg* dicendo *Bχ* : dicundo *Mg*, *fort. recte* **3** conuentu *B* : conuento *φVL* : cum uento *N* circumfusas *Par. Voss.* : circumfusa *Bχ* **5** praeterquam *Bχ* : praeterea *Mg* esset *Bχ* : est *Madvig* **6** haerentem ... ciuitatis *Mg* : *om. Bχ*

49 Nec ignarus huius habitus animorum Quinctius, si sine exci-
dio Lacedaemonis fieri potuisset, fatebatur pacis cum tyran-
2 no mentionem admittendam auribus non fuisse: nunc, cum
aliter quam ruina grauissimae ciuitatis opprimi non posset,
satius uisum esse tyrannum debilitatum ac totis prope uiri-
3 bus ad nocendum cuiquam ademptis relinqui, quam inter-
mori uehementioribus quam quae pati possit remediis ciui-
4 tatem sinere, in ipsa uindicta libertatis perituram. praeteri-
torum commemorationi subiecit proficisci sibi in Italiam
5 atque omnem exercitum deportare in animo esse: Deme-
triadis Chalcidisque praesidia intra decimum diem auditu-
ros deducta, Acrocorinthum ipsis extemplo uidentibus ua-
6 cuam Achaeis traditurum, ut omnes scirent utrum Romanis
an Aetolis mentiri mos esset, qui male commissam liberta-
tem populo Romano sermonibus distulerint, et mutatos pro
7 Macedonibus Romanos dominos. sed illis nec quid dicerent
nec quid facerent quicquam unquam pensi fuisse; reliquas
ciuitates monere ut ⟨ex⟩ factis, non ex dictis amicos pensent
intellegant⟨que⟩ quibus credendum et a quibus cauendum
8 sit. libertate modice utantur: temperatam eam salubrem et
singulis et ciuitatibus esse, nimiam et aliis grauem et ipsis qui
9 habeant praecipitem et effrenatam esse. concordiae in ciui-

49.2 grauissimae χ : grauissima *B* : clarissimae *Harant* **3** possit B^1χ : posset *B* **4** commemorationi α(*Lips. Par. Voss.*)$A^x P^x$: commemorationis *B*χ : commemorationem *Mg Holk.* **5** Acrocorinthum *Gel.* ("*lege*") : ac Corinthum *B*χ uacuam *Asc.*(*1510*) : uacuum *B*χ **7** ⟨ex⟩ factis *ed. Med. 1505* : factis *B*χ (intellegant)⟨que⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ a χ : *om. B* sit χ : *om. B* **8** salubrem ... ciuitatibus *Gel.* ("*restituimus*") : salubrem et singulis ciuitatibus *B*α*NL* : salubrem eis et singulis ciuitatibus φ*V* esse ... esse *B*χ : *alterutrum del. Gron.* nimiam ... praecipitem et effrenatam esse *B*χ : *sic, sed* effrenatam et praecipitem *Mg* : et aliis ... effrenatam *Ritschl* (*RhM 1863, 479–80*) : nimiam ... praecipitem esse *Madvig* : nimiam et effrenatam et aliis grauem ... praecipitem esse *id.* (*1884, p*)

tatibus principes et ordines inter se et in commune omnes ciuitates consulerent. aduersus consentientes nec regem
10 quemquam satis ualidum nec tyrannum fore: discordiam et seditionem omnia opportuna insidiantibus facere, cum pars quae domestico certamine inferior sit externo potius se ad-
11 plicet quam ciui cedat. alienis armis partam externa fide redditam libertatem sua cura custodirent seruarentque, ut populus Romanus dignis datam libertatem ac munus suum bene positum sciret.

50 Has uelut parentis uoces cum audirent, manare omnibus gaudio lacrimae, adeo ut ipsum quoque confunderent di-
2 centem. paulisper fremitus adprobantium dicta fuit, monentiumque aliorum alios ut eas uoces uelut oraculo missas
3 in pectora animosque demitterent. silentio deinde facto petiit ab iis ut ciues Romanos, si qui apud eos in seruitute essent, conquisitos intra duos menses mitterent ad se in Thessaliam: ne ipsis quidem honestum esse in liberata terra
4 liberatores eius seruire. omnes acclamarunt gratias se inter cetera etiam ob hoc agere, quod admoniti essent ut tam pio
5 tam necessario officio fungerentur. ingens numerus erat bello Punico captorum, quos Hannibal, cum ab suis non redi-
6 merentur, uenum dederat. multitudinis eorum argumentum sit quod Polybius scribit centum talentis eam rem Achaeis stetisse, cum quingenos denarios pretium in capita

50.6–7: *Prisc. fig. num.* 12 (= *GL* 3.409)

11 ac *Gel.* ("*non* hinc") : hinc *B*χ **50.1** manare χ : manere *B* **3** ne *B*χ : nec *Mg* **4** cetera φ : ceteras *B*ψ ⟨pio⟩ tam *Mg* : ac *B*χ, *fort. recte* **6** argumentum sit *Mg Prisc.* : argumentum est *B*χ : argumentost *Weiss.* (*1860*) quingenos *B*χ : quingentos *Prisc.* redderetur *Holk. 353* : redderentur *B*χ

7 quod redderetur dominis statuissent. mille enim ducentos
ea ratione Achaia habuit: adice nunc pro portione quot
uerisimile sit Graeciam totam habuisse.
8 Nondum conuentus dimissus erat, cum respiciunt praesi-
dium ab Acrocorintho descendens protinus duci ad portam
9 atque abire. quorum agmen imperator secutus prosequenti-
bus cunctis, seruatorem liberatoremque acclamantibus, sa-
lutatis dimissisque iis eadem qua uenerat uia Elatiam rediit.
10 inde cum omnibus copiis Ap. Claudium legatum dimittit;
per Thessaliam atque Epirum ducere Oricum iubet atque
11 ibi se opperiri: inde namque in animo esse exercitum in
Italiam traicere. et L. Quinctio fratri, legato et praefecto
classis, scribit ut onerarias ex omni Graeciae ora eodem
contraheret.
51 Ipse Chalcidem profectus, deductis non a Chalcide solum
sed etiam ab Oreo atque Eretria praesidiis, conuentum ibi
2 Euboicarum habuit ciuitatium, admonitosque in quo statu
3 rerum accepisset eos et in quo relinqueret dimisit. Deme-
triadem inde proficiscitur deductoque praesidio, prose-
quentibus cunctis sicut Corinthi et Chalcide, pergit ire in
4 Thessaliam, ubi non liberandae modo ciuitates erant sed ex

7 ea *Bχ Prisc. MS. P* : in *Mg* : ex *Prisc. MSS. rell.* (*u. Passalacqua, 15*) : ex ea *Weiss.* habuit *Bχ* : habuit captiuos Italicos *Prisc.* quot *φ* : quod *Bψα*(*exc. Voss.*) **8** ab Acrocorintho *Gel.* ("*non* a Corintho") : ab agro Corinthio *Mg* : ab Corintho *Bχ* **9** imperator *ed. Med. 1505* : imp. *B* : imperatorem *χ* seruatorem liberatoremque *Mg* : seruatoremque *Bχ* acclamantibus *Mg* : clamantibus *Bχ* iis *B* : duos *χ* **10** ibi se *χ* : se ibi *BVoss.* **11** L. *B* : primo *χ* **51.1** profectus *χ* : profestus *B* non *χ* : *om. B* Oreo *χ* : Orea *B* ibi *χ* : ubi *B* habuit ciuitatum *B* : ciuitat(i)um habuit *χ* **2** admonitosque *Bχ* : commonitosque *Mg* dimisit *χ* : dimissi *B* **4** modo ciuitates *χ* : ciuitates modo *B*

omni conluuione et confusione in aliquam tolerabilem for-
5 mam redigendae. nec enim temporum modo uitiis ac uio-
lentia et licentia regia turbati erant, sed inquieto etiam in-
genio gentis, nec comitia nec conuentum nec concilium ul-
lum non per seditionem ac tumultum iam inde a principio ad
6 nostram usque aetatem traducentis. a censu maxime et se-
natum et iudices legit, potentioremque eam partem ciuitati-
um fecit cui salua et tranquilla omnia esse magis expe-
diebat.

52 Ita cum percensuisset Thessaliam, per Epirum Oricum, un-
2 de erat traiecturus, uenit. ab Orico copiae omnes Brundi-
sium transportatae; inde per totam Italiam ad urbem prope
triumphantes non minore agmine rerum captarum quam
3 suo prae se acto uenerunt. postquam Romam uentum est,
senatus extra urbem Quinctio ad res gestas edisserendas
datus est, triumphusque meritus ab lubentibus decretus.
4 triduum triumphauit. die primo arma tela signaque aerea et
marmorea transtulit, plura Philippo adempta quam quae ex
ciuitatibus ceperat; secundo aurum argentumque factum
5 infectumque et signatum. infecti argenti fuit decem et
octo milia pondo et ducenta septuaginta, facti uasa multa
omnis generis, caelata pleraque, quaedam eximiae artis; ex
6 aere multa fabrefacta; ad hoc clipea argentea decem. signa-
ti argenti octoginta quattuor milia fuere Atticorum: te-
trachma uocant, trium fere denariorum in singulis argenti

52.3–12: *I.I.* 13.1.79
52.6: *Prisc. fig. num.* 12 (= *GL* 3.409), *CGL* 5.581.13

5 uitiis *Asc.* : diuitiis *Bχ* **6** et (iudices) χ : ac *B* **52.3** edisserendas χ : disserendas *B* lubentibus *B Gel.* (“*antiqua lectio*”) : luentibus χ **4** secundo *BPar.5741* : secundo die χ **5** decem et octo *Bχ* : quadraginta tria *Madvig* (*cl. Plut. Flam.* 14.2), *fort. recte* ducenta *EP* : ducentum *Bψα*(cc *Par.*) A^2 : *om. A* septuaginta *A*(*sed u.s.*)*L* : et septuaginta *BψEP* **6** tetrachma *Prisc.* : tetrachiam χ : detrachiam (d- *fort.* B^1)*B*; *u. Passalacqua, 15, Jocelyn, RFIC 1989, 88 adn. 2* trium *Bχ Prisc.* : quatuor *Budé*

7 est pondus. auri pondo fuit tria milia septingenta quattuor-
decim, et clipeum unum ex auro totum, et Philippi nummi
8 aurei quattuordecim milia quingenti quattuordecim. tertio
die coronae aureae, dona ciuitatium, tralatae centum quat-
9 tuordecim; et hostiae ductae, et ante currum multi nobiles
captiui obsidesque, inter quos Demetrius regis Philippi fi-
lius fuit et Armenes Nabidis tyranni filius, Lacedaemonius.
10 ipse deinde Quinctius in urbem est inuectus. secuti currum
milites frequentes, ut exercitu omni ex prouincia depor-
11 tato. his duceni quinquageni aeris in pedites diuisi, duplex
12 centurioni, triplex equiti. praebuerunt speciem triumpho
capitibus rasis secuti qui seruitute exempti fuerant.
53 Exitu anni huius Q. Aelius Tubero tribunus plebis ex sena-
tus consulto tulit ad plebem plebesque sciuit uti duae Lati-
nae coloniae, una in Bruttios altera in Thurinum agrum,
2 deducerentur. his deducendis triumuiri creati, quibus in
triennium imperium esset, in Bruttios Q. Naeuius M. Mi-
nucius Rufus M. Furius Crassipes, in Thurinum agrum A.
Manlius Q. Aelius L. Apustius. ea bina comitia Cn. Do-
mitius praetor urbanus in Capitolio habuit.

7 fuit *B*χ : fue⟨run⟩t *Wesenberg* (*ad* 26.14.8)   septingenta φ : septingentum *B*ψα(-tium *Par.* : -ti *Esc.*)   quattuordecim (*uarie scriptum*) *B*χ : tredecim *Benedict* (*1804*), *cl. Plut. l. c.*   Phili(y)ppi *B*χ : Philipp⟨e⟩i *ed. Rom.*   **8** tralatae *B* : translatae χ   **10** ut *Fr. 2* : in *B*ψα*A* : *om. EP*   deportato *ed. Rom.* : reportato *B*χ   **53.1** ex s c *Gel.* ("*illic legitur*") : sc. *B* : Cn. ψ*EPVoss.* : cum α(*Holk. Lips. Esc.*)*A* : consulis *Par.*   **2** triumuiri φ : iiiuiri *B* : tertiouiri ψ : tertiotrium(-duum- *Par.*)uiri α   in (Bruttios) φ : *om. B*ψα   M. (Furius) χ : *om. B*   Crassipes *ed. Rom.* : Grassipes *B*χ   Q. Aelius *Sig.* : P. Aemilius *B*χ : P. Aelius *Fr. 2*   Capitolio *Par. Esc.* : Capitolium *B*χ

3 Aedes eo anno aliquot dedicatae sunt. una Iunonis Matu-
tae in foro holitorio, uota locataque quadriennio ante a C.
4 Cornelio consule Gallico bello: censor idem dedicauit. al-
tera Fauni: aediles eam biennio ante ex multaticio argento
faciendam locarant C. Scribonius et Cn. Domitius, qui prae-
5 tor urbanus eam dedicauit. et aedem Fortunae Primigeniae
in colle Quirinali dedicauit Q. Marcius Ralla, duumuir
6 ad id ipsum creatus: uouerat eam decem annis ante Punico
bello P. Sempronius Sophus consul, locauerat idem censor.
7 et in insula Iouis aedem C. Seruilius duumuir dedicauit:
uota erat sex annis ante Gallico bello ab L. Furio Purpureo-
ne praetore, ab eodem postea consule locata. haec eo anno
acta.

54 P. Scipio ex prouincia Gallia ad consules subrogandos ue-
nit. comitia consulum fuere quibus creati sunt L. Cornelius
2 Merula et Q. Minucius Thermus. postero die creati sunt
praetores L. Cornelius Scipio, M. Fuluius Nobilior, C. Scri-
bonius, M. Valerius Messalla, L. Porcius Licinus et C.
3 Flaminius. Megalesia ludos scaenicos A. Atilius Serranus
4 L. Scribonius Libo aediles curules primi fecerunt. horum
aedilium ludos Romanos primum senatus a populo secretus
spectauit, praebuitque sermones, sicut omnis nouitas solet,
aliis tandem quod multo ante debuerit tributum existiman-

54.3–8: *u. ad* 44.5

3 Matutae *Bχ* : Sospitae *Glar.* : Mat⟨ris Reginae Sosp⟩itae *Latte* (*168 adn. 5*) **4** locarant *Mg* : locauerunt *Bχ* : locauerant *Lips.* praetor *χ* : populo r. *B* **5** Ralla *Fr.1* : Ahala *Bα*(*Holk. Lips.Esc.* : Haalla *Par.*) : Hahala *ψ* : Achala *φ* **6** cos *B* : (sophus)co *φ* : *sic, sed* -cos *N*, -cor *L* : cor(locaverat) *V* **7** haec eo anno acta *Mg* : haec eo anno *Bχ* : *del. von Boltenstern* (*JPhV 1878, 89*) : *fort. post* malunt (54.8) *ponenda* **54.1** uenit *Mg* : rediit *Bχ* fuere *Bχ* : fuere ⟨a.d. ...⟩ *Madvig* **2** Licinus *Sig.* : M. Licinius *BφVL* : M. Licinus *N* : Licinius *β* **3** A. *Drak.* : C. *Fr.2* : *om. Bχ* **4** existimantibus *Bχ* : censentibus *Mg*

5 tibus amplissimo ordini, aliis demptum ex dignitate populi
quidquid maiestati patrum adiectum esset interpretantibus,
et omnia discrimina talia quibus ordines discernerentur et
6 concordiae et libertatis aequae minuendae esse: ad quin-
gentesimum ⟨quinquagesimum⟩ octauum annum in promis-
cuo spectatum esse; quid repente factum cur immisceri sibi
7 in cauea patres plebem nollent? cur diues pauperem con-
sessorem fastidiret? nouam superbam libidinem, ab nullius
ante gentis senatu neque desideratam neque institutam.
8 postremo ipsum quoque Africanum quod consul auctor
eius rei fuisset paenituisse ferunt; adeo nihil motum ex anti-
quo probabile est: ueteribus, nisi quae usus euidenter argu-
it, stari malunt.
55 Principio anni quo L. Cornelius Q. Minucius consules fu-
erunt terrae motus ita crebri nuntiabantur ut non rei tantum
ipsius sed feriarum quoque ob id indictarum homines taede-
2 ret; nam neque senatus haberi neque res publica admini-
strari poterat sacrificando expiandoque occupatis consuli-
3 bus. postremo decemuiris adire libros iussis, ex responso
4 eorum supplicatio per triduum fuit. coronati ad omnia pu-
luinaria supplicauerunt, edictumque est ut omnes qui ex
una familia essent supplicarent pariter. item ex auctoritate
senatus consules edixerunt ne quis, quo die terrae motu
nuntiato feriae indictae essent, eo die alium terrae motum

5 patrum ψ*Holk.*^{2}*Voss.* : parum *B*φ discernerentur *B*χ : discernuntur *Mg* **6** aequae *sic ed. Med. 1478* : (a)eque (*sic*) *B*ψ*P* : eq3 *AE* ⟨quinquagesimum⟩ *Glar.* : *om.* *B*χ octauum *B*χ : septimum *Mommsen* (*RChr.*^{2}, *121 adn. 210*) in promiscuo *MgVes.*(*in ras.*)A^{z} : in praemis(-ss- *P*)u φ : in praemissis α(*om.* ad ... esse *Holk.*)$A^{2}P^{x}$: in primiscuum *N* : in praemiscuum *VL* : *spat.* *B* spectatum *B*ψ*Esc.Mg.* : conspectatum φ factum *B*χ : factum sit *Mg* **55.1** fuerunt χ : fuerant *B* **4** supplicarent pariter *B* : pariter supplicarent χ edixerunt χ : dixerunt *B*

5 nuntiaret. prouincias deinde consules prius, tum praetores
6 sortiti. Cornelio Gallia Minucio Ligures euenerunt; sortiti
praetores C. Scribonius urbanam, M. Valerius peregrinam,
L. Cornelius Siciliam, L. Porcius Sardiniam, C. Flaminius
Hispaniam citeriorem, M. Fuluius Hispaniam ulteriorem.
56 Nihil eo anno belli exspectantibus consulibus litterae M.
2 Cinci – praefectus is Pisis erat – adlatae: Ligurum uiginti
milia armatorum, coniuratione per omnia conciliabula
uniuersae gentis facta, Lunensem primum agrum depopu-
latos, Pisanum deinde finem transgressos, omnem oram
3 maris peragrasse. itaque Minucius consul, cui Ligures
prouincia euenerat, ex auctoritate patrum in rostra escen-
4 dit, et edixit ut legiones duae urbanae quae superiore anno
conscriptae essent post diem decimum Arretii adessent: in
5 earum locum se duas legiones urbanas scripturum. item
sociis et Latino nomini, magistratibus legatisque eorum qui
6 milites dare debebant, edixit ut in Capitolio se adirent. iis
quindecim milia peditum et quingentos equites pro numero
7 cuiusque iuniorum discripsit, et inde ex Capitolio protinus
ire ad portam, et ut maturaretur res, proficisci ad dilectum
8 iussit. Fuluio Flaminioque terna milia Romanorum pedi-
tum centeni equites in supplementum, et quina milia so-
cium Latini nominis et duceni equites decreti, mandatum-
que praetoribus ut ueteres dimitterent milites cum in

5 Cornelio ... euenerunt *Mg* : *sic, sed* Galliam *B* : Cornelio Galliam Minucio Ligures ψα : Cornelius Galliam Minucius Ligures φ **6** praetores *B* : *om.* χ C. (Scribonius) *B*α(*Lips. Par. Esc.*) : Cn. φ : centum ψ : ceterum *Holk. Voss.* **56.1** is *Mg* : *om. B*χ **2** omnem χ : *om. B* **3** patrum *Mg* : senatus *B*χ, *fort. recte* rostra escendit *B* : rostra a(ad- *P*)scendit φ : rostre (-ę *V*) scendit ψ **4** earum locum φ : locum earum ψ : earum loco *B* **5** et Latino nomini χ : Latino nomini *B* : Latini nominis *Mg*, *fort. recte* : et Latini nominis *Mog.* **6** milia φ : *om. B*ψ*Holk.* cuiusque *B*χ : cuiusque ⟨ciuitatis⟩ *Madvig* (*1884*) **7** ex *B* : e χ ut χ : *om. BEsc.*

9 prouinciam uenissent. cum milites qui in legionibus urbanis
erant frequentes tribunos plebei adissent, uti causas co-
gnoscerent eorum quibus aut emerita stipendia aut morbus
10 causae essent quo minus militarent, eam rem litterae Ti.
Semproni discusserunt, in quibus scriptum erat Ligurum
decem milia in agrum Placentinum uenisse, et eum usque
ad ipsa coloniae moenia et Padi ripas cum caedibus et in-
cendiis perpopulatos esse; Boiorum quoque gentem ad re-
11 bellionem spectare. ob eas res tumultum esse decreuit se-
natus: tribunos plebei non placere causas militares cognos-
12 cere quo minus ad edictum conueniretur. adiecerunt etiam
ut socii nominis Latini qui in exercitu P. Corneli Ti. Sem-
proni fuissent et dimissi ab iis consulibus essent, ut ad quam
diem L. Cornelius consul edixisset et in quem locum edixis-
13 set Etruriae conuenirent, et uti L. Cornelius consul in
prouinciam proficiscens in oppidis agrisque qua iturus es-
set, si quos ei uideretur, milites scriberet armaretque et
duceret secum, dimittendique ei quos eorum quandoque
uellet ius esset.

57 Postquam consules dilectu habito profecti in prouincias
sunt, tum T. Quinctius postulauit ut de iis quae cum decem
legatis ipse statuisset senatus audiret, eaque, si uideretur,
2 auctoritate sua confirmaret: id eos facilius facturos si lega-
torum uerba qui ex uniuersa Graecia et magna parte Asiae
3 quique ab regibus uenissent audissent. eae legationes a C.
Scribonio praetore urbano introductae sunt, benigneque
omnibus responsum.

57–59: *Diod.* 28.15, *App. Syr.* 6; *cf. Syll.*^{3} 601

9 plebei *BV* : plebis φ : pleb'i *N* **10** Ti. *BLips. Voss.* : T. φ : et ψ*Voss.*^{x} eum *Mg* : cum *B* : *om.* χ **11** tumultum *BAE* : tum multum ψ*P* plebei *ed. Rom.* : plebi *B*ψ*Holk. Lips.* : plebis φ **12** Ti. *Lips.* : T. *B*χ **57.1** tum T. Quintius χ : tum Quinctius tum *B* senatus φ : *om. B*ψα

4 Cum Antiocho quia longior disceptatio erat, decem legatis,
quorum pars aut in Asia aut Lysimachiae apud regem fu-
5 erant, delegata est. T. Quinctio mandatum ut adhibitis iis
legatorum regis uerba audiret, responderetque iis quae ex
dignitate atque utilitate populi Romani responderi possent.
6 Menippus et Hegesianax principes regiae legationis erant.
ex iis Menippus ignorare se dixit quidnam perplexi sua le-
gatio haberet, cum simpliciter ad amicitiam petendam iun-
7 gendamque societatem uenisset. esse autem tria genera
foederum quibus inter se paciscerentur amicitias ciuitates
regesque: unum, cum bello uictis dicerentur leges; ubi enim
omnia ei qui armis plus posset dedita essent, quae ex iis
habere uictos quibus multari eos uelit, ipsius ius atque arbi-
8 trium esse; alterum, cum pares bello aequo foedere in pa-
cem atque amicitiam uenirent; tunc enim repeti reddique
per conuentionem res, et si quarum turbata bello possessio
sit, eas aut ex formula iuris antiqui aut ex partis utriusque
9 commodo componi; tertium esse genus cum qui nunquam
hostes fuerint ad amicitiam sociali foedere inter se iungen-
dam coeant; eos neque dicere nec accipere leges; id enim
10 uictoris et uicti esse. ex eo genere cum Antiochus esset,
mirari se quod Romani aequum censeant leges ei dicere
quas Asiae urbium liberas et immunes quas stipendiarias
esse uelint, quas intrare praesidia regia regemque uetent;
11 cum Philippo enim hoste pacem, non cum Antiocho amico
societatis foedus ita sanciendum esse.

5 T. *Mg.* : *om.* *B*χ **6** Hegesianax *B* : Hegesianas φ : Hegesian uiginti (xx *Esc.*) ψ*Esc.* : Egesiam xx α(*a*) : Hegesinax *Voss.* uenisset *B*χ : uenisse⟨n⟩t *Ald.*, *fort. recte* **7** posset *B* : possent χ uictos *B* : uictor χ uelit *B*χ : uel⟨l⟩et *Dušánek* (*181*) **8** sit *B*χ : ⟨es⟩set *Dušánek* (*l. c.*) ex ... antiqui *Mg* : ex eo simul a iuris antiqui χ : *spat.* *B* **9** nec *B*χ : neque *Mg*, *fort. recte* uictoris et χ : *om.* *B* **10** esset *B*α : non esset χ : sit *Dušánek* (*l. c.*) quas (intrare) φ : quasdam *B*ψ : quasnam *Hertz*

58 Ad ea Quinctius: 'quoniam uobis distincte agere libet et
genera iungendarum amicitiarum enumerare, ego quoque
duas condiciones ponam, extra quas nullam esse regi nun-
2 tietis amicitiae cum populo Romano iungendae: unam, si
nos nihil quod ad urbes Asiae attinet curare uelit, ut et ipse
3 omni Europa abstineat; alteram, si se ille Asiae finibus non
contineat et in Europam transcendat, ut et Romanis ius sit
Asiae ciuitatium amicitias et tueri quas habeant et nouas
4 complecti.' enimuero id auditu etiam dicere indignum esse
Hegesianax Thraciae et Chersonesi urbibus arceri Antio-
5 chum, ⟨cum⟩ quae Seleucus, proauus eius, Lysimacho rege
bello uicto et in acie caeso per summum decus parta reli-
querit, pari cum laude eadem, ab Thracibus possessa, par-
tim armis receperit Antiochus, partim deserta, sicut ipsam
Lysimachiam, et reuocatis cultoribus frequentauerit, et
quae strata ruinis atque incendiis erant, ingentibus impen-
6 sis aedificauerit: quid igitur simile esse ex ea possessione,
ita parta ita reciperata, deduci Antiochum, et Romanos
7 abstinere Asia, quae nunquam eorum fuerit? amicitiam ex-
petere Romanorum Antiochum, sed quae impetrata glo-
8 riae sibi non pudori sit. ad haec Quinctius 'quandoquidem'
inquit 'honesta pensamus, sicut aut sola aut prima certe
pensari decet principi orbis terrarum populo et tanto regi,
9 utrum tandem uidetur honestius, liberas uelle omnes quae
ubique sunt Graeciae urbes, an seruas et uectigales facere?

58.3 habeant χ : habeat *B* **4** auditu φ : auditum *B*ψ α(*aEsc.*) Chersonnesi urbibus *ed. Rom.* : Chersones turbibus *B* : Thersones urbibus φ : Thersones turbibus ψ **5** ⟨cum⟩ quae *Madvig* : quae φ : (Antiochum)que *B* : *om.* ψ : urbibus ⟨et locis⟩ ... quae *Crév.* : ⟨omnibus⟩que quae *Weiss.* (*1860*) ab Thracibus possessa partim *ed. Rom.* : ab Thracibus partim possessa *B*φ : partim ab Thracibus possessa ψ; eadem ab Thracibus possessa *ex Mg cit. Carb.* receperit χ : receperit ita *B* deserta φ : desertam *B*ψα **6** parta *Esc.*β : parata *B*χ **7** gloriae χ : *om. B* **9** liberas *B*χ : liberare *Mg*

10 si sibi Antiochus pulchrum esse censet quas urbes proauus
belli iure habuerit, auus paterque nunquam usurpauerint
11 pro suis, eas repetere in seruitutem, et populus Romanus
suspectum patrocinium libertatis Graecorum non deserere
12 fidei constantiaeque suae ducit esse. sicut a Philippo Grae-
ciam liberauit, ita et ab Antiocho Asiae urbes quae Graii
13 nominis sint liberare in animo habet. neque enim in Aeoli-
dem Ioniamque coloniae in seruitutem regiam missae sunt,
sed stirpis augendae causa gentisque uetustissimae per or-
bem terrarum propagandae.'
59 Cum haesitaret Hegesianax, nec infitiari posset honestio-
rem causam libertatis quam seruitutis praetexi titulo, 'quin
mittimus ambages?' inquit P. Sulpicius, qui maximus natu
2 ex decem legatis erat, 'alteram ex duabus condicionibus
3 quae modo diserte a Quinctio latae sunt legite, aut superse-
dete de amicitia agere'. 'nos uero' inquit Menippus 'nec
uolumus nec possumus pacisci quicquam quo regnum An-
tiochi minuatur.'
4 Postero die Quinctius legationes uniuersas Graeciae Asiae-
que cum in senatum introduxisset, ut scirent quali animo
populus Romanus quali Antiochus erga ciuitates Graeciae
5 essent, postulata et regis et sua exposuit: renuntiarent ciui-
tatibus suis populum Romanum, qua uirtute quaque fide
libertatem eorum a Philippo uindicauerit, eadem ab
6 Antiocho, nisi decedat Europa, uindicaturum. tum Menip-
pus deprecari et Quinctium et patres institit ne festinarent
decernere, quo decreto turbaturi orbem terrarum essent:

11 (populus) r. χ : *om. B* **12** Asiae ... sint *Mg* : Graecas Asiae urbes *B*χ **59.2** latae *B* : datae χ legite φ : legit *B*ψ*Esc.* **3** diṣsertae *B* **4** quali (Antiochus) *B*χ : qualique *Mg* **5** fide χ : *om. B* Europa *B*χ : ab Europa *Mg*

7 tempus et sibi sumerent et regi ad cogitandum darent: cogi-
taturum cum renuntiatae condiciones essent, et impetratu-
8 rum aliquid aut pacis causa concessurum. ita integra dilata
res est. legatos mitti ad regem eosdem qui Lysimachiae
apud eum fuerant placuit, P. Sulpicium P. Villium P.
Aelium.

60 Vixdum hi profecti erant, cum a Carthagine legati bellum
haud dubie parare Antiochum Hannibale ministro attule-
runt, inieceruntque curam ne simul et Punicum excitaretur
2 bellum. Hannibal patria profugus peruenerat ad Antio-
chum, sicut ante dictum est, et erat apud regem in magno
honore, nulla alia arte nisi quod uolutanti diu consilia de
Romano bello nemo aptior super tali re particeps esse ser-
3 monis poterat. sententia eius una atque eadem semper
erat, ut in Italia bellum gereretur: Italiam et commeatus et
4 militem praebituram externo hosti; si nihil ibi moueatur
liceatque populo Romano uiribus et copiis Italiae extra Ita-
liam bellum gerere, neque regem neque gentem ullam pa-
5 rem Romanis esse. sibi centum tectas naues et decem milia
peditum mille equites deposcebat: ea se classe primum
Africam petiturum; magno opere confidere et Carthagi-
6 nienses ad rebellandum ab se compelli posse; si illi cuncten-
tur, se aliqua parte Italiae excitaturum Romanis bellum.
regem cum ceteris omnibus transire in Europam debere, et
in aliqua parte Graeciae copias continere, neque traicien-
tem, et – quod in speciem famamque belli satis sit – para-
tum traicere.

60–62: *Nep. Hann.* 8.1, *App. Syr.* 7–8, *Iust.* 31.3.5–4.3, *Zon.* 9.18.12

7 cum ... impetraturum χ : *om. B* : cum ... et ⟨aut⟩ impetraturum *Wesenberg* (*ad* 21.19.6) concessurum *B* : consessurum ψ : consensurum φ **60.4** ullam χ : ulla *B*

61 In hanc sententiam cum adduxisset regem, praeparandos
sibi ad id popularium animos ratus, litteras, ne quo casu
interceptae palam facerent conata, scribere non est ausus.
2 Aristonem quendam Tyrium nanctus Ephesi, expertusque
sollertiam leuioribus ministeriis, partim donis partim spe
praemiorum oneratum, quibus etiam ipse rex adnuerat,
3 Carthaginem cum mandatis mittit. edit nomina eorum qui-
bus conuentis opus esset; instruit etiam secretis notis, per
4 quas haud dubie agnoscerent sua mandata esse. hunc Ari-
stonem Carthagine obuersantem non prius amici quam ini-
5 mici Hannibalis qua de causa uenisset cognouerunt. et pri-
mo in circulis conuiuiisque celebrata sermonibus res est;
6 deinde in senatu quidam nihil actum esse dicere exsilio Han-
nibalis si absens quoque nouas moliri res, et sollicitando
7 animos hominum turbare statum ciuitatis posset: Aristo-
nem quendam, Tyrium aduenam, instructum mandatis ab
Hannibale et rege Antiocho uenisse; certos homines cotidie
cum eo secreta conloquia serere; in occulto concoqui quod
8 mox in omnium perniciem erupturum esset. conclamare
omnes uocari Aristonem debere et quaeri quid uenisset, et
nisi expromeret, cum legatis Romam mitti: satis pro teme-

61.1 regem praeparandos χ : rege praeparando *B*   facerent χ : faceret *B*   **2** nanctus *Bekker* : nancius *B*ψ : nactus *Gel.* ("*illic legitur*") : nautum *AE* : natum *P*A^x*Esc.*   expertusque ψ : expertumque φ : exercitusque *B*   sollertiam *B* : ol(l)ertia in φ : col(l)ertiam ψ : sol(l)ertia in A^2P^x **3** edit *B*χ : edita *Mg*   **4** Carthagine *EP* : Carthaginem *B*ψα*A*   obuersantem *BPar.* : obseruantem χ   quam inimici χ : *spat. B*   qua de *B*χ : qua-q⟨u⟩e *uel* qua⟨que⟩ de *Harant*   **5** conuiuiisque χ : conuiuiis *B*   **6** actum χ : actus *B*   **7** rege *B* : ab rege χ   in (occulto) *B*χ : et in *Mg*   concoqui *Tafel* (*H*) : con(l)loqui *B*χ*Mg** : coqui *Crév.*   in omnium χ : *om. B*   **8** conclamare *Mg*β : conclamauere *B*χ

9 ritate unius hominis suppliciorum pensum esse; priuatos suo periculo peccaturos, rem publicam non extra noxam modo sed etiam extra famam noxae conseruandam esse.
10 uocatus Ariston purgare sese, et firmissimo propugnaculo
11 uti quod litterarum nihil ad quemquam attulisset; ceterum nec causam aduentus satis expediebat, et in eo maxime haesitabat quod cum Barcinae solum factionis hominibus
12 conlocutum eum arguebant. orta inde altercatio est, aliis pro speculatore comprehendi iam et custodiri iubentibus, aliis negantibus tumultuandi causam esse: mali rem exem-
13 pli esse de nihilo hospites corripi; idem Carthaginiensibus et Tyri et in aliis emporiis quo frequenter commeent euentu-
14 rum. dilata eo die res est. Ariston, Punico ingenio inter Poenos usus, tabellas conscriptas celeberrimo loco super sedem cotidianam magistratuum prima uespera suspendit,
15 ipse de tertia uigilia nauem conscendit et profugit. postero die cum sufetes ad ius dicendum consedissent, conspectae tabellae demptaeque et lectae. scriptum erat Aristonem priuatim ad neminem, publice ad seniores – ita senatum
16 uocabant – mandata habuisse. publicato crimine minus intenta de paucis quaestio erat; mitti tamen legatos Romam qui rem ad consules et senatum deferrent placuit, simul qui de iniuriis Masinissae quererentur.

10 Ariston *B*χ : Aristo *Mg*; *sic etiam* §14 **11** nec χ : n̄e *B* Barcinae *Gron.* : Barchinae *B*φ : Barchinea ψ **13** Carthaginensibus et *Lips. Voss.* : Carthaginiensi est *B* : Carthagin(i)ensi et χ Tyri φ : Tyrii *B*ψ quo *Holk. 356* : quae *B*χ : ⟨in⟩ quae *ed. Ven. 1498* commeent euenturum *Fr.2* : commeante uenturum *B*ψ : commeant euenturum φ : commea⟨re⟩nt (*uel* commea⟨ba⟩nt) euenturum *Weiss.* (*1860*) **15** priuatim φ : priuata *BEsc.* : priuatam ψα(*Holk. Par. Voss.* : priuatum *Lips.*) **16** senatum *B*χ : ad senatum *Mg* deferrent *Mg* : referrent *B*χ

62 Masinissa postquam et infames Carthaginienses et inter se
ipsos discordes sensit, principibus propter conloquia Ari-
stonis senatui, senatu propter indicium eiusdem Aristonis
2 populo suspecto, locum iniuriae esse ratus, agrum mariti-
mum eorum et depopulatus est, et quasdam urbes uectiga-
3 les Carthaginiensium sibi coegit stipendium pendere. Em-
poria uocant eam regionem: ora est minoris Syrtis et agri
uberis; una ciuitas eius Lepcis: ea singula in dies talenta
4 uectigal Carthaginiensibus dedit. hanc tum regionem et to-
tam infestam Masinissa et ex quadam parte dubiae posses-
5 sionis, sui regni an Carthaginiensium esset, effecerat. et
quia simul ad purganda crimina et questum de se Romam
eos ituros comperit, qui et illa onerarent suspicionibus et de
iure uectigalium disceptarent legatos et ipse Romam mittit.
6 auditi de Tyrio aduena primum Carthaginienses curam
iniecere patribus ne cum Antiocho simul et Poenis bellan-
7 dum esset. maxime ea suspicio crimen urgebat quod quem
comprensum Romam mitti placuisset nec ipsum nec nauem
8 eius custodissent. de agro deinde cum regis legatis discepta-
ri coeptum. Carthaginienses iure finium causam tutaban-
9 tur, quod intra eos terminos esset quibus P. Scipio uictor
agrum qui iuris esset Carthaginiensium finisset, et confes-
10 sione regis, qui cum Apthirem profugum ex regno suo cum
parte Numidarum uagantem circa Cyrenas persequeretur,
precario ab se iter per eum ipsum agrum tamquam haud

62.1 sensit, principibus ... senatui, senatu ... suspecto *Gel.* (“*germana scriptura*”) : principibus ... senatui senatum ... suspectum *B*χ (principes *pro* principibus φ*mg*) : principes ... sensit, senatum ... suspectum *Mog.* : sensit principes ... senatui, senatum ... suspectum *Gron.* : *sic, sed* sensit *post* Carthaginienses *Hertz* **2** locum χ : *om. B* **3** Emporia *Fr.1* : Emporiam *B*χ ora *B*χ : ⟨in⟩ ora *Harant* Lepcis *B*ψ : Leptis φ **6** iniecere χ : inicere *B* ne χ : nec *B* **7** ea χ : *om. B* **10** Apthirem *scripsi* : Amphirem *B* : Aphirem χ : Anthirem *Mg* : Aphthirem *Weiss.* ab se *ed. Rom.* : ad se χ : *om. B* dubie *B*χ : dubii *Gron.*

11 dubie Carthaginiensium iuris petisset. Numidae et de ter-
minatione Scipionis mentiri eos arguebant, et si quis ueram
originem iuris exigere uellet, quem proprium agrum Car-
12 thaginiensium in Africa esse? aduenis, quantum secto bo-
uis tergo amplecti loci potuerint, tantum ad urbem commu-
niendam precario datum: quidquid Bursam, sedem suam,
13 excesserint, ui atque iniuria partum habere. neque eum de
quo agatur probare eos posse non modo semper ex quo
ceperint sed ne diu quidem possedisse. per opportunitates
nunc illos nunc reges Numidarum usurpasse ius, semperque
penes eum possessionem fuisse qui plus armis potuisset.
14 cuius condicionis res fuerit priusquam hostes Romanis Car-
thaginienses, socius atque amicus rex Numidarum esset,
eius sinerent esse, nec se interponerent quo minus qui pos-
15 set teneret. responderi legatis utriusque partis placuit mis-
suros se in Africam qui inter populum Carthaginiensem et
16 regem in re praesenti disceptarent. missi P. Scipio Africa-
nus et C. Cornelius Cethegus et M. Minucius Rufus, audita
inspectaque re, suspensa omnia neutro inclinatis sententiis
17 reliquere. id utrum sua sponte fecerint, an quia mandatum

11 iuris χ : *om. B* Affrica *Lips.* : Africam *B*χ **13** agatur *B*χ : agitur *Mg* posse ... possedisse (*uel* posse se ... possedisse) *Madvig* : posse ... eos possedisse *B*χ : posse ... se possedisse *Crév.* coeperint *B* **14** posset teneret *B* : possent tenerent φ : possent tenere ψ **16** re χ : *om. B* suspensa omnia χ : omnia impensa *B* : omnia suspensa *Bekker* inclinatis ψ*Lips. Esc.* : inclinati φ : declinatis *B* sententiis *B* : sequentis ψα(*Lips. Par. Esc.*) : sequentibus φ reliquere *Voss.* : relinquere *B*χ

ita fuerit, non tam certum est quam uidetur tempori aptum
18 fuisse integro certamine eos relinqui; nam ni ita esset, unus Scipio uel notitia rei uel auctoritate, ita de utrisque meritus, finire nutu disceptationem potuisset.

Subscriptiones : Titi Liui(i) ab urbe condita liber xxxiiii explicit incipit liber xxxv *BN* : Titi Liuii de bello Macedonico liber quartus incipit *E* : Titi Liuii Patauini de bello Macedonico liber iiii' explc̄ incipit liber v' lege feliciter *V* : Titi Liuii Patauini hystoriographi de bello Macedonico liber quartus explicit incipit quintus *Lips.* : Titi Liuii Patauini hystoriographi de bello Macedonico incipit liber quintus *Par.* : Titi Liuii liber iii explicit de bello Macedonico incipit liber iiii in eodem *Voss.*

TITI LIVI
AB VRBE CONDITA
LIBER XXXV

1 Principio anni quo haec gesta sunt Sex. Digitius praetor in
Hipania citeriore cum ciuitatibus iis quae post profectionem
M. Catonis permultae rebellauerant creba magis quam di-
2 gna dictu proelia fecit, et adeo pleraque aduersa ut uix
dimidium militum quam quod acceperat successori tradide-
3 rit. nec dubium est quin omnis Hispania sublatura animos
fuerit, ni alter praetor P. Cornelius Cn. f. Scipio trans Hi-
4 berum multa secunda proelia fecisset, quo terrore non mi-
nus quinquaginta oppida ad eum defecerunt. praetor haec
5 gesserat Scipio: idem pro praetore Lusitanos, peruastata
ulteriore prouincia cum ingenti praeda domum redeuntes,
in ipso itinere adgressus ab hora tertia diei ad octauam
incerto euentu pugnauit, numero militum impar, superior
6 aliis; nam et acie frequenti armatis aduersus longum et im-
peditum turba pecorum agmen, et recenti milite aduersus
7 fessos longo itinere concurrerat. tertia namque uigilia exi-

1: *Front. Str.* 4.1.15, *Oros.* 4.20.16

1.1 haec gesta sunt *Mg* : gesta sunt haec *Bχ* permultae *Mg* : *om. Bχ* rebellauerant *Bχ* : rebellauerunt *Mg*, *fort. recte* **2** quam quod *Bχ* : quam *Voss.* : quos *Drak.* : quam quot *H.J.M.* acceperat *Bχ* : acceperit *Mg* **3** f. χ : .p. *B* **4** praetor haec gesserat *Mg* : praecesserat *B* : praegesserant χ **5** pro praetore *Bχ* : propraetor *Mg*, *fort. recte* **6** impeditum χ : in peditum *B*

erant hostes; huic nocturno itineri tres diurnae horae acces-
serant, nec ulla quiete data laborem uiae proelium excepe-
8 rat. itaque principio pugnae uigoris aliquid in corporibus
animisque fuit, et turbauerant primo Romanos; deinde
aequata paulisper pugna est. in hoc discrimine ludos Ioui, si
9 fudisset cecidissetque hostes, praetor uouit. tandem gra-
dum acrius intulere Romani cessitque Lusitanus, deinde
prorsus terga dedit; et cum institissent fugientibus uictores,
10 ad duodecim milia hostium sunt caesa, capti quingenti qua-
draginta, omnes ferme equites, et signa militaria capta cen-
tum triginta quattuor; de exercitu Romano septuaginta et
11 tres amissi. pugnatum haud procul Ilipa urbe est: eo uicto-
rem opulentum praeda exercitum P. Cornelius reduxit. ea
12 omnis ante urbem exposita est, potestasque dominis suas
res cognoscendi facta est; cetera uendenda quaestori data;
quod inde refectum est, militi diuisum.

2 Nondum ab Roma profectus erat C. Flaminius praetor cum
2 haec in Hispania gerebantur. itaque aduersae quam secun-
dae res per ipsum amicosque eius magis sermonibus cele-
3 brabantur; et temptauerat, quoniam bellum ingens in
prouincia exarsisset, et exiguas reliquias exercitus ab Sex.
Digitio atque eas ipsas plenas pauoris ac fugae accepturus
4 esset, ut sibi unam ex urbanis legionibus decernerent, ad
quam cum militem ab se ipso scriptum ex senatus consulto
adiecisset, eligeret ex omni numero sex milia et ducentos
5 pedites, equites trecentos: ea se legione – nam in Sex. Digi-

8 fudisset cecidissetque *B Voss.* : fudissent cecidissetque ψ*Par.* (*sic*, *sed. om.* -que *Lips.*) : fudissent cecidissentque φ hostes φ : hostiis *B*ψ praetor *B*χ : propraetor *Mog.* **10** quingenti *Mg* : ducenti *B*χ, *fort. recte* : septingenti *Weiss.* ferme *B*χ : fere *Mg* de *B Voss.* : et χ : et de *Esc.* **11** praeda *B* : praedae χ **12** (facta) est *B*χ : *om. Fr.2* refectum *B*χ : effectum *Gel.* (“*legi debet*”) : redactum *Cobet* est χ : *om. B*, *fort. recte* **2.3** ipsas χ : *om. B* fugae *Ves.* (*in ras.*) : fuga *B*χ **4** ducentos *B*χ : quingentos *Mg* pedites equites *Burn. mg* : equites pedites *B*χ **5** in φ : id *B*ψ

6 ti exercitu haud multum spei esse – rem gesturum. seniores
negare ad rumores a priuatis temere in gratiam magistratu-
um confictos senatus consulta facienda esse: nisi quod aut
praetores ex prouinciis scriberent aut legati renuntiarent,
7 nihil ratum haberi debere; si tumultus in Hispania esset,
placere tumultuarios milites extra Italiam scribi a praetore.
mens ea senatus fuit ut in Hispania tumultuarii milites
8 legerentur. Valerius Antias et in Siciliam nauigasse dilectus
causa C. Flaminium scribit, et ex Sicilia Hispaniam peten-
tem tempestate in Africam delatum, uagos milites de exer-
9 citu P. Africani sacramento rogasse; his duarum prouin-
ciarum dilectibus tertium in Hispania adiecisse.
3 Nec in Italia segnius Ligurum bellum crescebat. Pisas iam
quadraginta milibus hominum, adfluente cotidie multitudi-
2 ne ad famam belli spemque praedae, circumsedebant. Mi-
nucius consul Arretium die quam edixerat ad conuenien-
dum militibus uenit. inde quadrato agmine ad Pisas duxit, et
cum hostes non plus mille passuum ab oppido trans fluuium
mouissent castra, consul urbem haud dubie seruatam ad-
3 uentu suo est ingressus. postero die et ipse trans fluuium
quingentos ferme passus ab hoste posuit castra. inde leui-

6 a priuatis *Mg* : priuatis *B*α(*Lips. Par. Esc.*) : priuatos χ temere χ : *om. B* aut praetores *Mg* : *om. B*χ **7** tumultuarios *Mg* : tumultuari *B*ψ*Holk.* : tumultuarii φ scribi ... milites *Mg* : *om. B*χ legerentur *B*χ : eligerentur *Mg* **8** et (in) *B*χ : etiam *Mg* scribit *B*χ : scripsit *Mg* Hispaniam *BA* : Hispania ψ*EP* **9** adiecisse *Mg* : adlegisse *B*χ **3.1** Italia χ : Italiam *B* Pisas χ : Pisa *B* quadraginta *ed. Rom.* : quadringentis *B*χ milibus *B*χ : millia *J. Gron.* quotidie *Mg* : *om. B*χ circumsedebant *Voss.* : circumsedebat *B*χ **2** quam edixerat *Baumgarten-Crusius* : qua edixerat *B* : quae dixerat ψ : quem dixerat φ : qua dixerat *Mg* : quam dixerat *Voss.* : quem edixerat *Ald.* quum *Mg* : dum *B*χ non plus *B*χ : *om. Mg* mille (∞) *B* : *om.* χ **3** quingentos ferme *B* : *sic, sed* fere *Mg* : ferme mille ψ*Voss.* : ferme φ : *spat.* ferme *Esc.*

4 bus proeliis a populationibus agrum sociorum tutabatur: in
aciem exire non audebat nouo milite et ex multis generibus
hominum conlecto, necdum noto satis inter se ut fidere alii
5 aliis possent. Ligures multitudine freti et in aciem exibant,
parati de summa rerum decernere, et abundantes militum
numero passim multas manus per extrema finium ad prae-
6 dandum mittebant, et cum coacta uis magna pecorum
praedaeque esset, paratum erat praesidium per quos in ca-
stella eorum uicosque ageretur.
4 Cum bellum Ligustinum ad Pisas constitisset, consul alter,
L. Cornelius Merula, per extremos Ligurum fines exerci-
tum in agrum Boiorum induxit, ubi longe alia belli ratio
2 quam cum Liguribus erat. consul in aciem exibat, hostes
pugnam detractabant; praedatumque ubi nemo obuiam ex-
iret discurrebant Romani, Boii diripi sua impune quam tu-
3 endo ea conserere certamen malebant. postquam omnia
ferro ignique satis euastata erant, consul agro hostium ex-
cessit, et ad Mutinam agmine incauto, ut inter pacatos,
4 ducebat. Boii ut egressum e finibus suis hostem sensere,
sequebantur silenti agmine, locum insidiis quaerentes. noc-
te praetergressi castra Romana saltum qua transeundum
5 erat Romanis insederunt. id cum parum occulte fecissent,
consul, qui multa nocte solitus erat mouere castra, ne nox
terrorem in tumultuario proelio augeret, lucem exspecta-
uit, et cum luce moueret, tamen turmam equitum explora-

4 ex χ : *om. B* ut *BVoss.* : ui χ : uix *Burn.*[x]*mgPar.5741* : ut uix *ed. Rom.* **5** freti χ : frequenti *B* mittebant *B*χ : emittebant *Mg* **6** quos *B*χ : quod *Vat. Lat. 1852*[2] **4.1** constitisset ψα*E* : constituisset *BAP* per *Mg* : praeter *B*χ **3** euastata *Mg* : uastata *B*χ pacatos *B*χ : pacatos agros *Mg* **4** ut *B* : ubi χ e finibus suis *Mg* : finibus suis χ : suis finibus *B* locum χ : locum cum *B* **5** nocte χ : *om. B* terrorem χ : in terrorem *B*

6 tum misit. postquam relatum est quantae copiae et in quo
loco essent, totius agminis sarcinas in medium coici iussit,
et triarios uallum circumicere; cetero exercitu instructo ad
7 hostem accessit. idem et Galli fecerunt, postquam apertas
esse insidias et recto ac iusto proelio, ubi uera uinceret
uirtus, dimicandum uiderunt.

5 Hora secunda ferme concursum est. sinistra sociorum ala et
extraordinarii prima in acie pugnabant; praeerant duo con-
sulares legati, M. Marcellus et Ti. Sempronius prioris anni
2 consul. nouus consul nunc ad prima signa erat, nunc legio-
nes continebat in subsidiis, ne certaminis studio prius pro-
3 currerent quam datum signum esset. equites earum extra
aciem in locum patentem Q. et P. Minucios tribunos mili-
tum educere iussit, unde cum signum dedisset impetum ex
4 aperto facerent. haec agenti nuntius uenit a Ti. Sempronio
5 Longo non sustinere extraordinarios impetum Gallorum: et
caesos permultos esse, et qui supersint partim labore par-
tim metu remisisse ardorem pugnae; legionem alteram ex
duabus, si uideretur, submitteret, priusquam ignominia ac-
6 ciperetur. secunda missa est legio et extraordinarii recepti.
tum redintegrata est pugna, cum et recens miles et frequens
ordinibus legio successisset; et sinistra ala ex proelio sub-
7 ducta est, dextra in primam aciem subiit. sol ingenti ardore
torrebat minime patientia aestus Gallorum corpora; densis

6 et in χ : in *B* triarios χ : triario *B* **7** uiderunt *B*χ : uiderent *Mg* **5.1** sociorum *Voss.* : sociorum equitum *B*χ ala χ : *om. B* Ti. *Lips.* : T. *B*χ cos. *B* (consul A^x) : consules χ **3** Minucios B^1(Mimicios *B*)*VL*(-ti- *L*) : Mucios φ*N* unde *B*χ : inde *Mg*α(*aVoss.*) : *sic, sed* facere *Gron.* **4** a *B* : ab χ **6** redintegrata χ : re *spat.* grata *B* **7** Gallorum corpora *B* : corpora Gallorum χ densis *MgHolk.* : densi *B*χ

tamen ordinibus nunc alii in alios nunc in scuta incumben-
8 tes sustinebant impetus Romanorum. quod ubi animaduer-
tit consul, ad perturbandos ordines eorum C. Liuium Sali-
natorem, qui praeerat alariis ẹquitibus, quam concitatissi-
mos equos immittere iubet, et legionarios equites in subsi-
9 diis esse. haec procella equestris primo confudit et turbauit
deinde dissipauit aciem Gallorum, non tamen ut terga da-
10 rent. obstabant duces, hastilibus caedentes terga trepidan-
tium et redire in ordines cogentes; sed interequitantes alarii
11 non patiebantur. consul obtestabatur milites ut paulum ad-
niterentur: uictoriam in manibus esse; dum turbatos et tre-
pidantes uiderent, instarent; si restitui ordines siuissent, inte-
gro rursus eos proelio et dubio dimicaturos. inferre uexilla-
12 rios iussit signa. omnes conisi tandem auerterunt hostem.
postquam terga dabant et in fugam passim effundebantur,
13 tum ad persequendos eos legionarii equites immissi. quat-
tuordecim milia Boiorum eo die sunt caesa; uiui capti mille
nonaginta duo, equites septingenti uiginti unus, tres duces
eorum, signa militaria ducenta duodecim, carpenta sexa-

8 ordines *B*χ : animos *Mg* praeerat φ : praeerant *B*ψ **10–6.1** *exstant fragmenta F*; *u.* 33.19.1–5 *adn.* **11** obtestabatur *Mg* : obstabat *B* : orabat χ : obtestatus ... dimicaturos: inferre *Gron.* paulum *B*φ*VL* : paululum *MgN* adniterentur *Mg* : niterentur *B*χ, *fort. recte* d ... *F* : dum *B*χ*Mg** : cum *Gron.* turbatos *B*χ : perturbatos *Mg*, *fort. recte* siuissent *Holk. 345* : *sic fort. F* (si ...); *u. Traube, 37* : sinissent *B* : sissent χ proelio et dubio χ : *om. B*, bello *in mg post* integro *add.* **13** unus *B* : unum χ duodecim χ : duo *B* sexaginta tria *Mg* : centum duo *B*χ, *fort. recte*

14 ginta tria. nec Romanis incruenta uictoria fuit: supra quin-
que milia militum, ipsorum aut sociorum, amissa, centurio-
nes tres et uiginti, praefecti socium quattuor, et M. Genu-
cius et Q. et M. Marcii tribuni militum secundae legionis.
6 Eodem fere tempore duorum consulum litterae adlatae
sunt, L. Corneli de proelio ad Mutinam cum Boiis facto et
2 Q. Minuci a Pisis: comitia suae sortis esse, ceterum adeo
suspensa omnia in Liguribus se habere ut abscedi inde sine
3 pernicie sociorum et damno rei publicae non posset. si ita
uideretur patribus, mitterent ad collegam ut is, qui profli-
4 gatum bellum haberet, ad comitia Romam rediret; si id
facere grauaretur, quod non suae sortis id negotium esset,
se quidem facturum quodcumque senatus censuisset; sed
etiam atque etiam uiderent ne magis e re publica esset
interregnum iniri quam ab se in eo statu relinqui prouin-
5 ciam. senatus C. Scribonio negotium dedit ut duos legatos
ex ordine senatorio mitteret ad L. Cornelium consulem,
qui litteras collegae ad senatum missas deferrent ad eum,
6 et nuntiarent senatum, ni is ad magistratus subrogandos
Romam ueniret, potius quam Q. Minucium a bello integro
7 auocaret interregnum iniri passurum. missi legati renuntia-
runt L. Cornelium ad magistratus subrogandos Romam

14 amissa *B* : *sic, ut uid.*, *F* (a ...); *u. Traube, 37* : sunt amissa χ et Q. ... tribuni *Drak.* : *sic, sed om.* et (Q.) *B* : eques et M. Martius tribunus *Mg* : et M. Marcius tribuni *Gel.* ("*secuti archetypa*") : et M. Marci tribuni ψα(trib' *Esc.*) : et M. Marcus tribunus φ **6.4** se *B*χ : se id *Mg* **5** C. Scribonio *B* : G. Scriboni χ mitteret χ : mitterent *B* **6** ni is *B*φ : in is ψ*Lips.Voss.* : uelle ut is *Mg* : uelle ut is ... ueniret. ni ⟨ueniret⟩ *Madvig* Minucium ... auocaret *B*ψ : Minutium ... auocarent *Mg* : Minucius ... auocaretur *AE* : *sic, sed* aduoc- *P* **7** renunt(c)iarunt *B*χ : renuntiauerunt *Mg* L. *Mg* : *om.* *B*χ

8 uenturum. de litteris L. Corneli, quas scripserat secundum
proelium cum Boiis factum, disceptatio in senatu fuit, quia
priuatim plerisque senatoribus legatus M. Claudius scripse-
9 rat fortunae populi Romani et militum uirtuti gratiam ha-
bendam quod res bene gesta esset: consulis opera et mili-
tum aliquantum amissum et hostium exercitum, cuius de-
10 lendi oblata fortuna fuerit, elapsum. milites eo plures peris-
se quod tardius ex subsidiis qui laborantibus opem ferrent
successissent; hostes e manibus emissos quod equitibus le-
gionariis et tardius datum signum esset et persequi fugien-
tes non licuisset.

7 De ea re nihil temere decerni placuit; ad frequentiores
2 consultatio dilata est. instabat enim cura alia, quod ciuitas
faenore laborabat, et quod, cum multis faenebribus legibus
constricta auaritia esset, uia fraudis inita erat ut in socios,
qui non tenerentur iis legibus, nomina transcriberent; ita
3 libero faenore obruebantur debitores. cuius coercendi cum
ratio quaereretur, diem finiri placuit Feralia quae proxime
fuissent, ut qui post eam diem socii ciuibus Romanis credi-
dissent pecunias profiterentur, et ex ea die pecuniae credi-
4 tae quibus debitor uellet legibus ius creditori diceretur. in-
de postquam professionibus detecta est magnitudo aeris
alieni per hanc fraudem contracti, M. Sempronius tribunus
5 plebis ex auctoritate patrum plebem rogauit, plebesque
sciuit ut cum sociis ac nomine Latino creditae pecuniae ius
idem quod cum ciuibus Romanis esset.

8 priuatim χ : priuatum *B* plerisque *Voss.* : plerumque *B*χ **9** fuerit elapsum *B*χ : fuerat non deletum *Mg* **10** quod φ : quos *B*ψα(*aEsc.*) fugientes *B*χ : fugientes ⟨longius⟩ *Damsté* **7.2** (et) quod *Mg* : *om.* *B*χ libero *B* *Gel.* ("*non* liberos") : liberos *Mg* : (ita)li uero χ obruebantur *B*χ : obruebant *Mg* **3** finiri *B*χ : inire *Mg* et χ : ei *B* diceretur *Mg* : redderetur *B*χ **4** inde *B*χ : deinde *Mg* detecta χ : deiecta *B* **5** sciuit χ : *om.* *B* cum (ciuibus) *B*χ : *om.* *Mg*

6 Haec in Italia domi militiaeque acta. in Hispania nequa-
7 quam tantum belli fuit quantum auxerat fama. C. Flami-
nius in citeriore Hispania oppidum Iluciam in Oretanis ce-
pit, deinde in hibernacula milites deduxit; et per hiemem
proelia aliquot nulla memoria digna aduersus latronum ma-
gis quam hostium excursiones, uario tamen euentu nec sine
8 militum iactura sunt facta. maiores gestae res a M. Fuluio.
is apud Toletum oppidum cum Vaccaeis Vettonibusque et
Celtiberis signis conlatis dimicauit, exercitum earum gen-
tium fudit fugauitque, regem Hilernum uiuum cepit.
8 Cum haec in Hispania gerebantur, comitiorum iam appete-
bat dies. itaque L. Cornelius consul, relicto ad exercitum
2 M. Claudio legato, Romam uenit. is in senatu cum de rebus
3 ab se gestis disseruisset quoque statu prouincia esset, que-
stus est cum patribus conscriptis quod tanto bello una se-
cunda pugna tam feliciter perfecto non esset habitus dis
immortalibus honos; postulauit deinde supplicationem si-
4 mul triumphumque decernerent. prius tamen quam relatio
fieret, Q. Metellus, qui consul dictatorque fuerat, litteras
eodem tempore dixit et consulis L. Corneli ad senatum et
M. Marcelli ad magnam partem senatorum adlatas esse in-

7.6–8: *Oros.* 4.20.16,19

6 auxerat α : auxerant *B*χ **7** Iluciam *ed. Rom.* : Inluciam *B*χ : Illuciam *Holk. 356*; *forma nominis incerta* hybernacula *ed. Rom.* : hiberna loca *B* : hibernala ψ : hibernalia φ milites χ : *om. B* magis χ : *om. B* **8.1** gerebantur *Mg* : agerentur *B*χ M. *Mg* : *om. B*χ **2** is χ : *om. B* **3** tam *B* : iam χ deinde *B*χ : deinde ut *Mg* **4–9** *exstant fragmenta F*; *u.* 33.19.1–5 *adn.*

5 ter se pugnantes, eoque dilatam esse consultationem ut praesentibus auctoribus earum litterarum disceptaretur; itaque exspectasse sese ut consul, qui sciret ab legato suo aduersus se scriptum aliquid, cum ipsi ueniendum esset,
6 deduceret eum secum Romam, cum etiam uerius esset T⟨i⟩. Sempronio imperium habenti tradi exercitum quam legato:
7 nunc uideri esse amotum de industria qui, ⟨si⟩ ea quae scripsisset praesens diceret, arguere coram, et si quid uani adferret, argui posset, donec ad liquidum ueritas explorata
8 esset; itaque nihil eorum quae postularet consul decernen-
9 dum in praesentia censere. cum pergeret nihilo segnius referre ut supplicationes decernerentur triumphantique sibi urbem inuehi liceret, M. et C. Titinii tribuni plebis se intercessuros si de ea re fieret senatus consultum dixerunt.

9 Censores erant priore anno creati Sex. Aelius Paetus et C.
2 Cornelius Cethegus. Cornelius lustrum condidit. censa sunt ciuium capita ⟨du⟩centa quadraginta tria milia septingenta quattuor. aquae ingentes eo anno fuerunt et Tiberis loca

5 auctoribus χ : auribus *B* : *prius* -u- *in F legitur* deduceret *F* : duceret *Mg* **6** T⟨i⟩. *Sig.* : T. *F* **7** uideri esse amotum *Fr. 2* : uidere ... mon ... *F* : uidere se admonitum *B*χ : uidere sese amotum *ed. Rom.* : uideri amotum *Novák* (*JPhV 1902, 11*) qui ... arguere *H. J. M.* : *sic, sed* qui ea quae *B*, qui eque (*sic* φ, eqȝ ψ) χ : quie....... ripsis ... prae....... ereta ... ere *F* : ne ea quae scripsisset *et* aut argueret *ex Mg citat Carb.* : *sic, sed* ... coram a⟨u⟩t si *Crév.*, ⟨et⟩ aut argueret coram a⟨u⟩t si *Madvig* : qui ea ... dicere et arguere *Weiss.* (*1862*) : qui ⟨si⟩ ea quae ... diceret, et arguere *M. Müller* : qui ⟨cum⟩ ea quae ... *H. J. M.* **9** supplicationes decernerentur *B*χ : -ones *in F leguntur* : supplicatio decerneretur *Mg* **9.1** Cornelius Cethegus Cornelius χ : Cornelius *B* **2** ⟨du⟩centa *Pighius* : centum *B*χ milia (*linea superscripta Par.*) *Par. Voss.* : *om. B*χ septingenta *B*χ : septuaginta *Mg* fuerunt *Vat. Lat. 1852* : fuerant *B*χ

3 plana urbis inundauit; circa portam Flumentanam etiam
conlapsa quaedam ruinis sunt. et porta Caelimontana ful-
4 mine icta est, murusque circa multis locis de caelo tactus; et
Ariciae et Lanuuii et in Auentino lapidibus pluit; et a Ca-
pua nuntiatum est examen uesparum ingens in forum aduo-
lasse et in Martis aede consedisse: eas conlectas cum cura et
5 igni crematas esse. horum prodigiorum causa decemuiri li-
bros adire iussi, et nouendiale sacrum factum, et supplica-
6 tio indicta est atque urbs lustrata. iisdem diebus aediculam
Victoriae Virginis prope aedem Victoriae M. Porcius Cato
dedicauit biennio post quam uouit.
7 Eodem anno coloniam Latinam in castrum Frentinum tri-
umuiri deduxerunt A. Manlius Vulso L. Apustius Fullo Q.
Aelius Tubero, cuius lege deducebatur. tria milia peditum
8 iere, trecenti equites, numerus exiguus pro copia agri. dari
potuere tricena iugera in pedites, sexagena in equites: Apu-
stio auctore tertia pars agri dempta est, quo postea, si uel-
lent, nouos colonos adscribere possent; uicena iugera pedi-
tes, quadragena equites acceperunt.
10 In exitu iam annus erat, et ambitio magis quam unquam
2 alias exarserat consularibus comitiis. multi et potentes pe-
tebant patricii plebeiique: P. Cornelius Cn. filius Scipio,
qui ex Hispania prouincia nuper decesserat magnis rebus
gestis, et L. Quinctius Flamininus, qui classi in Graecia

9.6: *I. I.* 13.2.489

3 ruinis *B*χ : ruina *Zingerle*   murusque *Mg* : murus *B*χ
4 Lanuuii *ed. Ven. 1470* : Lanuuio *B*χ   in *Mog.* : *om.* *B*χ
7 Frentinum *BA* : Ferentinum ψ*EPA*^{2} : Thurinum (*sed* agrum *pro* castrum) *Sig.* : *de Terina cog. Madvig* (*Op. Ac.*^{2}, *244–5 adn. 2*) : Traentinum *Unger* (*92*)   triumuiri φ : iiiuiri *B* : tertiouiri ψ   Q. *Sig.* : P. *B*χ   iere *B*φ*mg* : gere χ   trecenti *B* : tre(ter-*V*)centos χ   **8** potuere *B*φ*mg Holk.* : post uere χ   tricena *Glar.* : quadraginta *B*ψα : quadragena φ   quadragena φ : quadraginta *B*ψα   **10.1** consularibus χ : consulariis *B*   **2** decesserat *Mg* : recesserat χ : excesserat *BEsc.*   Flamininus ψ*AP* : Flaminius *BE*α

3 praefuerat, et Cn. Manlius Vulso, hi patricii; plebeii autem
C. Laelius, Cn. Domitius, C. Liuius Salinator, M'. Acilius.
4 sed omnium oculi in Quinctium Corneliumque coniecti;
nam et in unum locum petebant ambo patricii, et rei mili-
5 taris gloria recens utrumque commendabat. ceterum ante
omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo
clarissimi aetatis suae imperatores. maior gloria Scipionis
et quo maior eo propior inuidiam, Quincti recentior ut qui
6 eo anno triumphasset. accedebat quod alter decimum iam
prope annum adsiduus in oculis hominum fuerat, quae res
minus uerendos magnos homines ipsa satietate facit: consul
7 iterum post deuictum Hannibalem censorque fuerat; in
Quinctio noua et recentia omnia ad gratiam erant; nihil nec
8 petierat a populo post triumphum nec adeptus erat. pro
fratre germano non patrueli se petere aiebat, pro legato et
participe administrandi belli: se terra fratrem mari rem ges-
9 sisse. his obtinuit ut praeferretur candidato quem Africa-
nus frater ducebat, quem Cornelia gens Cornelio consule
comitia habente, quem tantum praeiudicium senatus, ui-
rum e ciuitate optimum iudicatum qui matrem Idaeam Pes-
sinunte uenientem in urbem acciperet.
10 L. Quinctius et Cn. Domitius Ahenobarbus consules facti:
adeo ne in plebeio quidem consule, cum pro C. Laelio

3 M'. *Sig.* : M. *Bχ* **4** Quintium *Mg*Lips.Voss.* : Q. *Bχ* Corneliumque *Mg* : Cornelium *Bχ* petebant *Gel.* ("*antiquior lectio*") : *om. Bχ* **5** Scipionis *Bχ* : in P. Scipione *Mg* et *Bχ* : ⟨s⟩ed *Drak.* **6** accedebat α(*aVoss.*)*A* : accendebat *BψEP* **7** adeptus χ : ademptus *B* **8** aiebat *BLips.* : agebat χ legato *Mg* : collega *Bχ* administrandi *Bψ*α(-nti *Holk.*) : administrati φ*Mg** **9** habente *B* : habentem χ Pessinunte *Bχ* : ⟨a⟩ Pessinunte *Weiss.* **10** L. χ : T. L. *B*

11 niteretur, Africanus ualuit. postero die praetores creati L.
Scribonius Libo, M. Fuluius Centumalus, A. Atilius Serra-
nus, M. Baebius Tamphilus, L. Valerius Tappo, Q. Salo-
nius Sarra. aedilitas insignis eo anno fuit M. Aemili Lepidi
12 et L. Aemili Paulli: multos pecuarios damnarunt; ex ea pe-
cunia clipea inaurata in fastigio Iouis aedis posuerunt, por-
ticum unam extra portam Trigeminam, emporio ad Tibe-
rim adiecto, alteram ab porta Fontinali ad Martis aram qua
in Campum iter esset perduxerunt.

11 Diu nihil in Liguribus dignum memoria gestum erat: extre-
mo eius anni bis in magnum periculum res adducta est; nam
2 et castra consulis oppugnata aegre sunt defensa, et non ita
multo post per saltum angustum cum duceretur agmen Ro-
3 manum, ipsas fauces exercitus Ligurum insedit. qua cum
exitus non pateret, conuerso agmine redire institit consul.
et ab tergo fauces saltus occupatae a parte hostium erant,
Caudinaeque cladis memoria non animis modo sed prope
4 oculis obuersabatur. Numidas octingentos ferme equites in-
ter auxilia habebat. eorum praefectus consuli pollicetur se
parte utra uellet cum suis erupturum, tantum uti diceret
5 utra pars frequentior uicis esset: in eos se impetum factu-
rum, et nihil prius quam flammam tectis iniecturum, ut is
pauor cogeret Ligures excedere saltu quem obsiderent et

11: *Front. Str.* 1.5.16, *Oros.* 4.20.17

11 creati *Mg* : facti creati *Bχ* Tamphilus *Bχ* : Pamphilus *Mg* Tappo *Bψ* : Tappus *Mg* : Tamphilus *E* : Taphilus *P* : Thaphilus *A* L. *Mg* : P. *Bχ* **12** ab *Weiss.* : ad *Bχ* : a *L*, *fort. recte* porta Fontinali *Weiss.* : portam Fontinalem (Fortimalem *Lips.*) *Bα* : portam Fontinal *ψ* : portam Fontinalam *φ* : porta Fontinal *L* perduxerunt *χ* : reduxerunt *B* **11.2** multo B^1*φ* : multum *Bψα* exercitus Ligurum *χ* : Ligurum *B* : Ligurum ⟨turba⟩ *Rossbach* **3** et *Bχ* : ⟨s⟩ed *uel* ⟨sed⟩ et *Gron.* **4** uicis esset *φ* : uicisset *Bψ* **5** in eos *χ* : *om. B* ut is *χ* : *om. B*

6 discurrere ad opem ferendam suis. conlaudatum eum con-
sul spe praemiorum onerat. Numidae equos conscendunt et
obequitare stationibus hostium, neminem lacessentes, coe-
7 perunt. nihil primo adspectu contemptius: equi homines-
que paululi et graciles, discinctus et inermis eques, praeter-
8 quam quod iacula secum portat, equi sine frenis, deformis
ipse cursus rigida ceruice et extento capite currentium.
hunc contemptum de industria augentes labi ex equis et per
9 ludibrium spectaculo esse. itaque qui primo intenti parati-
que si lacesserentur in stationibus fuerant, iam inermes se-
10 dentesque pars maxima spectabant. Numidae adequitare,
dein refugere, sed propius saltum paulatim euehi, uelut
quos impotentes regendi equi inuitos efferrent. postremo
11 subditis calcaribus per medias stationes hostium erupere, et
in agrum latiorem euecti omnia propinqua uiae tecta incen-
dunt. proximo deinde uico inferunt ignem, ferro flamma-
12 que omnia peruastant. fumus primo conspectus, deinde cla-
mor trepidantium in uicis auditus, postremo seniores pueri-
13 que refugientes tumultum in castris fecerunt. itaque sine
consilio sine imperio pro se quisque currere ad sua tutanda;
momentoque temporis castra relicta erant, et obsidione li-
beratus consul quo intenderat peruenit.

6 collaudatum *Mg* : laudatum *Bχ* spe ... onerat BP^3 : per ... onerum ad *ψEsc.* : spe ... honorumque ad *Par.* : per ... honorum ad *Voss.* : per ... onerum at φ hostium *Mg* : *om. Bχ*, *fort. recte* **7** et (graciles) χ : *om. B* eques *Holk.* P^x : et eques *Bχ* **8** deformis *Lips.* : deformes *Bχ* **10** regendi equi *Gel.* ("*non* equos") : regendi equos *B* : gerendi equos χ per medias *Bχ* : inter medias *Mg* : per intermissas *Oudendorp* hostium erupere χ : erupere *BHolk.* : erupere hostium α(*exc. Holk.*) **11** propinqua ... omnia *Mg* : *om. Bχ*

12 Sed neque Boii neque Hispani, cum quibus eo anno bellatum
erat, tam inimic⟨i⟩ e⟨t⟩ infesti erant Romanis quam Aeto-
2 lorum gens. ii post deportatos ex Graecia exercitus primo
in spe fuerant et Antiochum in uacuam Europae possessio-
3 nem uenturum, nec Philippum aut Nabim quieturos. ubi
nihil usquam moueri uiderunt, agitandum aliquid miscen-
dumque rati ne cunctando senescerent consilia, concilium
4 Naupactum indixerunt. ibi Thoas praetor eorum conque-
stus iniurias Romanorum statumque Aetoliae, quod
omnium Graeciae gentium ciuitatiumque inhonoratissimi
5 post eam uictoriam essent cuius causa ipsi fuissent, legatos
censuit circa reges mittendos, qui non solum temptarent
animos eorum, sed suis quemque stimulis mouerent ad Ro-
6 manum bellum. Damocritus ad Nabim, Nicander ad Philip-
pum, Dicaearchus frater praetoris ad Antiochum est missus.
7 tyranno Lacedaemonio Damocritus ademptis maritimis ciui-
tatibus eneruatam tyrannidem dicere: inde militem inde
naues naualesque socios habuisse; inclusum suis prope mu-
8 ris Achaeos uidere dominantes in Peloponneso; nunquam
habiturum reciperandi sua occasionem si eam quae tum
esset praetermisisset. nullum exercitum Romanum in Grae-
cia esse, nec Gytheum aut maritimos alios Laconas dignam
causam existimaturos Romanos cur legiones rursus in Grae-
9 ciam transmittant. haec ad incitandum animum tyranni

12.1 (sed) neque *Bχ* : neque ⟨Ligures neque⟩ *Heus.* inimic⟨i⟩ e⟨t⟩ infesti *scripsi* : inimice infesti *Bχ* : inimice infestique *Lips.* **2** uacuam *B* : uacua χ **4** Thoas *ed. Rom.* : Thoans *Bχ* (ciuitatium)que χ : *om. BLips.* essent χ : esse *B* ipsi χ : ipsis *B* **5** suis χ : uis *B* **6** Damocritus ... Nab(u)im *Bχ* : Democritus ... Nabin *Mg** Nicander ad Philippum *Mg* : nauigat ad Philippum *Bψ* : nauigat ad Philippum Nicander φ **7** ademptis χ : adeptis *BLips.Par.* **8** nullum *Fr.2* : et nullum *Bχ* nec *Gron.* : nec propter *Bχ* : nec profect⟨o⟩ *Ruperti* : nec repetit⟨um⟩ *uel* nec praerept⟨um⟩ *M. Müller* Gytheum *Det. ap. Drak.* : Cithelum *B* : Cythelum χ Romanos *Bχ* : *del. Gron.* transmittant *Bφ* : transmittans ψ : transmitt⟨er⟩ent *Dušánek* (*192*)

dicebantur, ut cum Antiochus in Graeciam traiecisset,
conscientia uiolatae per sociorum iniurias Romanae amici-
10 tiae coniungeret se cum Antiocho. et Philippum Nicander
haud dissimili oratione incitabat; erat etiam maior orationis
materia, quo ex altiore fastigio rex quam tyrannus detrac-
11 tus erat, quoque plures ademptae res. ad hoc uetusta re-
gum Macedoniae fama peragratusque orbis terrarum uicto-
riis eius gentis referebatur: et tutum uel incepto uel euentu
12 se consilium adferre; nam neque ut ante se moueat Philip-
pus quam Antiochus cum exercitu transierit in Graeciam
13 suadere, et qui sine Antiocho aduersus Romanos Aetolos-
que tam diu sustinuerit bellum, ei adiuncto Antiocho, sociis
Aetolis qui tum grauiores hostes quam Romani fuerint,
14 quibus tandem uiribus resistere Romanos posse? adiciebat
de duce Hannibale, nato aduersus Romanos hoste, qui plu-
res et duces et milites eorum occidisset quam quot superes-
15 sent. haec Philippo Nicander: alia Dicaearchus Antiocho;
et omnium primum praedam de Philippo Romanorum esse
dicere, uictoriam Aetolorum, et aditum in Graeciam Ro-
manis nullos alios quam Aetolos dedisse, et ad uincendum
16 uires eosdem praebuisse; deinde quantas peditum equitum-
que copias praebituri Antiocho ad bellum essent, quae loca
17 terrestribus copiis, quos portus maritimis. tum de Philippo
et Nabide libero mendacio abutebatur: paratum utrumque
ad rebellandum esse, et primam quamque occasionem reci-

9 conscientia *Holk.* : conscientiae *Bχ* Romanae amicitiae *Holk.* : Romae amicitias *Bχ* coniungeret se *Mg* : iungerent *Bχ* : iungeret *Vasc.* **10** orationis *Bχ* : orationi *Mg*, *fort. recte* **12** nam neque *Mg* : namque *Bχ* : neque *Holk.* **13** ei *Gel.* (“*addidimus*”; *om. ed. Rom.*) : et *Bχ* quam Romani fuerint *Mog.* : *sic*, *sed* fuerant *Mg* : cum Romanis fuerunt *Bχ* : *sic*, *sed* fuerint *ed. Rom.* **14** adiciebat φ : adiciebant *Bψ* quot *EP* : quod *BψA* : *del. Drak.* **15** eosdem *AEP*^{x} : eodem *BψP* **17** et (Nabide) φ : *om. Bψα*(*aEsc.*) abutebatur *MgPar.* : abutebantur *Bχ*

18 perandi ea quae bello amisissent arrepturos. ita per totum
simul orbem terrarum Aetoli Romanis concitabant bellum.
13 Et reges tamen aut non moti aut tardius moti sunt. Nabis
extemplo circa omnes maritimos uicos dimisit ad seditiones
in iis miscendas, et alios principum donis ad suam causam
perduxit, alios pertinaciter in societate Romana manentes
2 occidit. Achaeis omnium maritimorum Laconum tuendo-
rum a T. Quinctio cura mandata erat. itaque extemplo et ad
3 tyrannum legatos miserunt qui admonerent foederis Roma-
ni, denuntiarentque ne pacem quam tantopere petisset tur-
baret, et auxilia ad Gytheum, quod iam oppugnabatur ab
tyranno, et Romam qui ea nuntiarent legatos miserunt.
4 Antiochus rex, ea hieme Raphiae in Phoenice Ptolomaeo
regi Aegypti filia in matrimonium data, cum Antiochiam se
recepisset, per Ciliciam Tauro monte superato extremo iam
5 hiemis Ephesum peruenit. inde principio ueris Antiocho
filio misso in Syriam ad custodiam ultimarum partium re-
gni, ne quid absente se ab tergo moueretur, ipse cum omni-
bus terrestribus copiis ad Pisidas, qui circa Sidam incolunt,
6 oppugnandos est profectus. eo tempore legati Romani P.
Sulpicius et P. Villius, qui ad Antiochum, sicut ante dictum
est, missi erant, iussi prius Eumenem adire Elaeam uenere;
inde Pergamum – ibi regia Eumenis fuit – escenderunt.

13.1 et *B*χ : *om. Fr.2*; reges ... sunt *c. 12 attribuit Grut.* maritimos uicos *B*χ : uicos maritimos *Mg* **3** foederis *B*χ : foederis eum *Mg* Gytheum *Asc.* : Citheum *B*α(*Par. Esc. Voss.* : Citeum *Holk.*) : Cytheum χ **4** Raphiae *Mog.* : Raphae *B* : Raphei χ filia φ : filiae *B*ψ*Par. Esc.* **5** Sidam *Glar.* : Sicam *B*χ : Selgam *Gel.* ("*non* Sicam") : Sindam *Gron.* incolunt χ : incolunt et *B* : incolunt et ⟨Oroanda⟩ *Rossbach* **6** P. ... Villius *B*χ : *nomen P. Aeli excidisse coni. Hertz* Eleam *B* escenderunt *J. Gron.* : descenderunt *B*ψα : exscenderunt φ

7 cupidus belli aduersus Antiochum Eumenes erat, grauem,
si pax esset, accolam tanto potentiorem regem credens,
eundem, si motum bellum esset, non magis parem Romanis
8 fore quam Philippus fuisset, et aut funditus sublatum iri,
aut si pax uicto daretur, multa illi detracta sibi accessura, ut
facile deinde se ab eo sine ullo Romano auxilio tueri pos-
9 set: etiam si quid aduersi casurum foret, satius esse Roma-
nis sociis quamcumque fortunam subire quam solum aut
imperium pati Antiochi aut abnuentem ui atque armis cogi.
10 ob haec, quantum auctoritate quantum consilio ualebat,
incitabat Romanos ad bellum.
14 Sulpicius aeger Pergami substitit; Villius cum Pisidiae bello
2 occupatum esse regem audisset, Ephesum profectus, dum
paucos ibi moratur dies, dedit operam ut cum Hannibale,
3 qui tum ibi forte erat, saepe congrederetur, ut animum eius
temptaret, et si qua posset, metum demeret periculi quic-
4 quam ei ab Romanis esse. iis conloquiis aliud quidem ac-
tum nihil est, secutum tamen sua sponte est, uelut consilio
petitum esset, ut uilior ob ea regi Hannibal et suspectior ad
omnia fieret.
5 Claudius, secutus Graecos Acilianos libros, P. Africanum
in ea fuisse legatione tradit eumque Ephesi conlocutum
6 cum Hannibale, et sermonem unum etiam refert: quaerenti
Africano quem fuisse maximum imperatorem Hannibal
crederet, respondisse Alexandrum Macedonum regem,

14.3–12: *Pol.* 3.11.2, *Nep. Hann.* 2.1–2, *Plut. Flam.* 21.3–5, *Pyrr.* 8.5, *App. Syr.* 9–10, *Zon.* 9.18.12–13

7 Antiochum B^1φ : Antiochus *B*ψ tanto χ : *om. B* **8** sibi accessura χ : si accessuri *B* Romano auxilio χ : auxilio Romano *B, fort. recte* **9** abnuentem β : annuentem *B*χ **14.3** eius *B* : eius et χ et si ... metum *B* : si ... et metum χ ei χ : et *B* **4** aliud quidem actum *Fr. 2* : alii ut qui tactum *B* : aliud qui tactum ψ : aliud quod (aliudque *Lips. Par.*) tactum α : aliud quid actum φ et suspectior *Par. 5741 Fr. 2* : suspectior *B*χ : suspectiorque γ **6** quaerenti *B* : quo quaerenti ψ : quem quaerenti φ

7 quod parua manu innumerabiles exercitus fudisset, quod
ultimas oras, quas uisere supra spem humanam esset,
8 peragrasset. quaerenti deinde quem secundum poneret,
9 Pyrrhum dixisse: castra metari primum docuisse, ad hoc
neminem elegantius loca cepisse praesidia disposuisse; ar-
tem etiam conciliandi sibi homines eam habuisse ut Italicae
gentes regis externi quam populi Romani, tam diu principis
10 in ea terra, imperium esse mallent. exsequenti quem ter-
tium duceret, haud dubie semet ipsum dixisse. tum risum
11 obortum Scipioni et subiecisse 'quidnam tu diceres, si me
uicisses?' 'tum uero me' inquit 'et ante Alexandrum et ante
12 Pyrrhum et ante alios omnes imperatores esse.' et perple-
xum Punico astu responsum et improuisum adsentationis ge-
nus Scipionem mouisse, quod e grege se imperatorum uelut
inaestimabilem secreuisset.

15 Villius ab Epheso Apameam processit. eo et Antiochus,
2 audito legatorum Romanorum aduentu, occurrit. Apa-
meae congressis disceptatio eadem ferme fuit quae Romae
inter Quinctium et legatos regis fuerat. mors nuntiata An-
tiochi filii regis, quem missum paulo ante dixeram in Sy-
3 riam, diremit conloquia. magnus luctus in regia fuit, ma-
gnumque eius iuuenis desiderium; id enim iam specimen
sui dederat, uti si uita longior contigisset, magni iustique

15: *App. Syr.* 12.45–46

7 quod *BχMg* : quodque β, *fort. recte* : ⟨et⟩ quod *Drak.* ultimas *Bχ* : *om. Mg* quas ... esset *Mg* : supra spem humanam *Bχ* *cf. per. 35* **10** Scipioni et *Mg* : Scipioni *Bα*(-nī *Lips.*) : Scipionis ψ : Scipionem φ **12** e grege se A^2 : egre se *Bα* : egresse χ : egrege *EmgPmg* **15.2** Antiochi χ : *om. B*, *fort. recte* di(de-*Holk.*)remit α : dirimit *Bχ*, *fort. recte* **3** id enim iam *B* : de nimiam (*uarie diuisum*) *APV* : deminiam *E* : de nimia *NL* : idem nimium *EmgPmg* sui *ed. Rom.* : suum χ : (specimen)sum *B* : suis α si *Bχ* : si ⟨ei⟩ *H.J.M.* : si ... contigisset *del. Novák*

4 regis in eo indolem fuisse appareret. quo carior acceptiorque omnibus erat, eo mors eius suspectior: grauem successorem eum instare senectuti suae patrem credentem per spadones quosdam, talium ministeriis facinorum accep-
5 tos regibus, ueneno sustulisse. eam quoque causam clandestino facinori adiciebant quod Seleuco filio Lysimachiam dedisset, Antiocho quam similem daret sedem, ut procul ab
6 se honore eum quoque ablegaret, non habuisset. magni tamen luctus species per aliquot dies regiam tenuit, legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obuersaretur, Pergamum concessit; rex Ephesum, omisso quod in-
7 cohauerat bello, redit. ibi per luctum regia clausa cum Minnione quodam, qui princeps amicorum eius erat, secreta
8 consilia agitauit. Minnio, ignarus omnium externorum, uiresque aestimans regis ex rebus in Syria aut Asia gestis, non causa modo superiorem esse Antiochum, quod nihil aequi postularent Romani, sed bello quoque superaturum crede-
9 bat. fugienti regi disceptationem cum legatis, seu iam experto eam minus prosperam seu maerore recenti confuso, professus Minnio se quae pro causa essent dicturum, persuasit ut a Pergamo accerserentur legati.

16 Iam conualuerat Sulpicius; itaque ambo Ephesum uenerunt. rex a Minnione excusatus et absente eo agi res coepta

4 suspectior *B* : suspectior fuit χ, *fort. recte* senectuti χ : senectutis *B* ministeriis *Mg* : ministerio *B*χ **5** honore *B* : honorem χ : per honorem *Gel.* ("*scribo*") **6** redit *B*χ : redi⟨i⟩t *Ald.* **7** Minnione *Weiss.* : Minione *B*χ : Mimnione *Mg* **8** Minnio B^1 : Minnius *B* : Mimnio *Mg* : Minio φ : Minucio ψ **9** professus φ : professum *B* : professos ψ ac(c)erserentur *BVoss.* : accesserentur χ : arces(s)erentur *Mg*α(*aEsc.*) **16.1** Minnione *B*ψ : Mimnione *Mg* : Minione *EP* : Minimone *A*

2 est. ibi praeparata oratione Minnio 'specioso titulo' inquit
'uti uos, Romani, Graecarum ciuitatium liberandarum ui-
deo; sed facta uestra orationi non conueniunt, et aliud An-
3 tiocho iuris statuistis, alio ipsi utimini. qui enim magis
Zmyrnaei Lampsacenique Graeci sunt quam Neapolitani et
Regini et Tarentini, a quibus stipendium a quibus naues ex
4 foedere exigitis? cur Syracusas atque in alias Siciliae Grae-
cas urbes praetorem quotannis cum imperio et uirgis et
securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis quam armis
5 superatis uos iis has leges imposuisse. eandem de Zmyrna
Lampsaco ciuitatibusque quae Ioniae aut Aeolidis sunt
6 causam ab Antiocho accipite. bello superatas a maioribus,
et stipendiarias ac uectigales factas, in antiquum ius repetit.
itaque ad haec ei responderi uelim, si ex aequo disceptatur
7 et non belli causa quaeritur.' ad ea Sulpicius 'fecit uerecun-
de' inquit 'Antiochus, qui, si alia pro causa eius non erant
8 quae dicerentur, quemlibet ista quam se dicere maluit. quid
enim simile habet ciuitatium earum quas comparasti causa?
ab Reginis et Neapolitanis et Tarentinis, ex quo in nostram
uenerunt potestatem, uno et perpetuo tenore iuris, semper
usurpato nunquam intermisso, quae ex foedere debent ex-
9 igimus. potesne tandem dicere ut ii populi non per se non

2 uestra χ : uestrae *B* statuistis *B*χ : statuitis *J. Gron.*, *fort. recte* **3** Zmyrnaei (Smi- β, Smy- *ed. Rom.*) *Weiss.* (*1862*) : Zmurnae *B* : Zimirne φ : Zmurne *V* : et murne *N* : Zmirne *L* Lampsacenique *B* : Lapsacenique φ : (Zmurne)lam psacęnique *V* : (et murne)lam precemque *N* : Lapsacemque *L* **4** quot annis φ : quod annis *BVL* : (praetorem)que annis *N* **5** Zmyrna *Weiss.* (*1862*) : Zmirna *BEP* : Zimirna *A* : Zmurna *V* : et mirna *N* : Smyrna *ed. Rom.*; *sic etiam* 17.6 Lampsaco *B* : Lapsaco χ causam *BE* : causa ψ*AP* **6** et (stipendiarias) *Mg* : *om.* *B*χ, *fort. recte* in antiquum ius *Gel.* ("*lege*") : Antiochum *B* : Antiochus χ ei *ed. Rom.* : ego *B* : eo χ disceptatur et *Mg* : disceptaturi *B*χ : disceptatur *Voss.* **7** uerecunde inquit χ : uere cum dein quid *B*

10 per alium quemquam foedus mutauerunt, sic Asiae ciuita-
tes, ut semel uenere in maiorum Antiochi potestatem, in
perpetua possessione regni uestri mansisse, et non alias ea-
rum in Philippi alias in Ptolomaei fuisse potestate, alias per
11 multos annos nullo ambigente libertatem usurpasse? nam si
quod aliquando seruierunt, temporum iniquitate pressi, ius
12 post tot saecula adserendi eos in seruitutem faciet, quid
abest quin actum nobis nihil sit quod a Philippo liberauimus
Graeciam, et repetant posteri eius Corinthum Chalcidem
13 Demetriadem et Thessalorum totam gentem? sed quid ego
causam ciuitatium ago quam ipsis agentibus et nos et regem
ipsum cognoscere aequius est?'

17 Vocari deinde ciuitatium legationes iussit, praeparatas iam
ante et instructas ab Eumene, qui quantumcumque uirium
Antiocho decessisset, suo id accessurum regno ducebat.
2 admissi plures, dum suas quisque nunc querellas nunc
postulationes inserit et aequa iniquis miscent, ex discepta-
tione altercationem fecerunt. itaque nec remissa ulla re nec
impetrata, aeque ac uenerant omnium incerti legati Ro-
mam redierunt.
3 Rex dimissis iis consilium de bello Romano habuit. ibi alius
alio ferocius, quia quo quisque asperius aduersus Romanos
4 locutus esset, eo spes gratiae maior erat, superbiam postu-
latorum increpare, tamquam Nabidi uicto sic Antiocho,
5 maximo Asiae regum, imponentium leges: quamquam Na-

9 mutauerunt *Det. ap. Drak.* : mutauerint *B*χ, *fort. recte* **10** uenere *B*ψ : ueneret φ : uenerunt *Holk.* P^x : uenerint β **11** quod φ : qui *B* : quin ψ : quia *Weiss.* **12** nobis nihil χ*Mg** : nihil nobis *B* sit *B*χ : est *Mg* Demetriadem et Thessalorum *BP* : Demetriadem ethessalorum *AE* : *sic, sed* -de met- ψ **17.2** postulationes *B*χ : expostulationes *Mg*, *fort. recte* miscent ex *B* : miscentes χ : miscent *ex Mg cit. Carb.* (miscentes e *ed. Rom.*, miscent e *Mog.*) **3** esset χ : *om. B* spes *B*χ *Gel.* ("*non* spe") : spe *Mg* erat *B*χ : erit *Mg* **4** superbiam *Crév.* : alius superbiam *B*χ : erat. alius *distinxit Walsh* imponentium χ : inpotentium *B*

bidi tamen dominationem in patria sua + et patriam Lace-
6 daemonem + remissam, Antiocho si Zmyrna et Lampsacus
7 imperata faciant indignum uideri; alii paruas et uix dictu
dignas belli causas tanto regi eas ciuitates esse, sed initium
semper a paruis iniusta imperandi fieri, nisi crederent Per-
sas, cum aquam terramque ab Lacedaemoniis petierint,
8 gleba terrae et haustu aquae eguisse. per similem tempta-
tionem ⟨a⟩ Romanis de duabus ciuitatibus agi, et alias ciui-
tates, simul duas iugum exuisse uidissent, ad liberatorem
9 populum defecturas. si non libertas seruitute potior sit, ta-
men omni praesenti statu spem cuique nouandi res suas
blandiorem esse.
18 Alexander Acarnan in consilio erat: Philippi quondam ami-
cus, nuper relicto eo secutus opulentiorem regiam Antio-
2 chi, et tamquam peritus Graeciae nec ignarus Romanorum,
in eum gradum amicitiae regis ut consiliis quoque arcanis
3 interesset acceptus erat. is, tamquam non utrum bellandum
esset necne consuleretur, sed ubi et qua ratione bellum
gereretur, uictoriam se haud dubiam proponere animo ad-
firmabat, si in Europam transisset rex et in aliqua Graeciae
4 parte sedem bello cepisset: iam primum Aetolos, qui umbi-
licum Graeciae incolerent, in armis eum inuenturum, ante-
5 signanos ad asperrima quaeque belli paratos; in duobus
uelut cornibus Graeciae Nabim a Peloponneso concitatu-
rum omnia, repetentem Argiuorum urbem, repetentem
maritimas ciuitates quibus eum depulsum Romani Lacedae-

5 + et patriam Lacedaemonem + *B*χ : et patria Lacedaemone *Madvig* : *fort. delenda* remissam φ : remissa *B*ψ **6** Lampsacus *BEP* : Lapsacus ψ*A* **7** a paruis *Bod. Laud. Lat. 112* : paruis *B*χ : per ius *ed. Rom.* iniusta imperandi *hic B*χ, *ante* semper *Novák* (*JPhV 1903, 13*) ab φ : ob *B*ψ **8** ⟨a⟩ *Gron.* : *om. B*χ et *B*χ : ⟨s⟩ed *Crév.* **9** seruitute φ : seruituti *B*ψ omni *Gel.* ("*sincera lectio*") : omnem *B*φ : omne ψ cuique *Asc.* : cuiusque *B*χ **18.1** Acarnan *Asc.* : Acarnas *B*χ Philippi *Mg* : Philippo *B*χ **2** erat *B*χ : *del. Duker* **3** dubiam χ : dubie *B* ad(f)firmabat χ : firmabat *B*

6 monis muris inclusissent, a Macedonia Philippum, ubi pri-
mum bell⟨ic⟩um cani audisset, arma capturum; nosse se
spiritus eius nosse animum; scire ferarum modo quae clau-
stris aut uinculis teneantur ingentes iam diu iras eum in
7 pectore uoluere. meminisse etiam se quotiens in bello pre-
cari omnes deos solitus sit ut Antiochum sibi darent adiuto-
rem; cuius uoti si compos nunc fiat, nullam moram rebel-
8 landi facturum. tantum non cunctandum nec cessandum
esse; in eo enim uictoriam uerti si et loca opportuna et socii
praeoccuparentur. Hannibalem quoque sine mora mitten-
dum in Africam esse ad distringendos Romanos.
19 Hannibal non adhibitus est in consilium, propter conloquia
cum Villio suspectus regi et in nullo postea honore habitus.
2 primo eam contumeliam tacitus tulit; deinde melius esse
ratus et percunctari causam repentinae alienationis et pur-
gare se, tempore apto quaesita simpliciter iracundiae causa
3 auditaque, 'pater Hamilcar' inquit, 'Antioche, paruum ad-
modum me, cum sacrificaret, altaribus admotum iureiuran-
4 do adegit nunquam amicum fore populi Romani. sub hoc

19: *Pol.* 3.11.3–12.1, *Nep. Hann.* 2.3–6
19.1: *cf. Enn. Ann.* 381–3*V* = 371–3*Sk*

6 bell⟨ic⟩um *ed. Rom.* : bellum *B*χ : belli α(*a*) ferarum ... iras eum *Mg* : ferum ferarum ... iras *B*χ : *sic, sed* eum ferarum *Asc.*, se eum ferarum *Harant* teneantur *B*χ : tenentur *Mg* **7** rebellandi *B* : debellandi χ **8** si et *Mg* : si *B* : *om.* χ ad distringendos *ed. Med. 1505* : ad destringendos *B* : ad estringendos φ : hac de is tri(n)gentos ψ **19.2** tempore apto *Mg* : a tempore *B*χ : tempore ⟨c⟩apto *Gron.* : apto tempore *H. J. M.* : tempore dato *uel* dato tempore *Damsté* **3** Hamilcar χ : Hamilcari *B* sacrificaret χ : sacrificare et *B*

sacramento sex et triginta annos militaui, hoc me in pace
patria mea expulit, hoc patria extorrem in tuam regiam
adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicumque
uires ubi arma esse sciam ueniam, toto orbe terrarum quae-
5 rens aliquos Romanis hostes. itaque si quibus tuorum meis
criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi
6 ex me quaerant. odi odioque sum Romanis. id me uerum
dicere pater Hamilcar et di testes sunt. proinde cum de
bello Romano cogitabis, inter primos amicos Hannibalem
habeto: si qua res te ad pacem compellet, in id consilium
7 alium cum quo deliberes quaerito.' non mouit modo talis
oratio regem sed etiam reconciliauit Hannibali. ex consilio
ita discessum est ut bellum gereretur.

20 Romae destinabant quidem sermonibus hostem Antio-
chum, sed nihildum ad id bellum praeter animos parabant.
2 consulibus ambobus Italia prouincia decreta est, ita ut inter
se compararent sortirenturue uter comitiis eius anni praees-
3 set: ad utrum ea non pertineret cura, ut paratus esset si quo
4 eum extra Italiam opus esset ducere legiones. huic consuli
permissum ut duas legiones scriberet nouas, et socium no-
5 minis Latini uiginti milia et equites octingentos. alteri con-
suli duae legiones decretae quas L. Cornelius consul supe-
rioris anni habuisset, et socium ac Latini nominis ex eodem

4 ueniam *Madvig* : inueniam *Bχ Gel.* ("*uetusta scriptura*") : hu⟨c⟩ ueniam *ed. Rom.* : eo ueniam *Weiss.* (*1862*) : il⟨ico⟩ ueniam *Zingerle* : ueniam, in *Heraeus* (*JAW 1894, 154*) **5** quibus *Mg* : qui *Bψ* : cui ... quaerat φ meis *Bχ* : ⟨ali⟩enis *Dobree* crescendi ex me *Bχ* : crescendi quam ex me *Mg* : *del.* crescendi *uel* crescendi ex me *Dobree* **6** odi *Gel.* ("*legi debet*") : *om. Bχ* amicos *Bχ* : amicos hos *Mg* : amicos ⟨t⟩uos *Weiss.* ad *Mg* : in *Bχ* in id *Bχ* : id in *Mg* alium *Mg* : *om. Bχ* deliberes *Bχ* : deliberares *Mg* **20.1** sed nihildum χ : nildum *B* **2** Italia χ : ita *B* **3** esset ducere *Mg* : duceret *Bχ* **4** huic ... scriberet *Mg* : *om. Bχ* nominis Latini *Bχ* : Latini nominis *Mg*, *fort. recte* mil(l)ia *hic Mg*, *ante* uiginti *Bχ*

6 exercitu quindecim milia et equites quingenti. Q. Minucio
cum exercitu quem in Liguribus habebat prorogatum impe-
rium; additum in supplementum ut quattuor milia peditum
Romanorum scriberentur, centum quinquaginta equites, et
sociis eodem quinque milia peditum imperarentur, ducenti
7 quinquaginta equites. Cn. Domitio extra Italiam quo sena-
tus censuisset prouincia euenit, L. Quinctio Gallia et co-
8 mitia habenda. praetores deinde prouincias sortiti, M. Ful-
uius Centumalus urbanam, L. Scribonius Libo peregri-
nam, L. Valerius Tappo Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardi-
niam, M. Baebius Tamphilus Hispaniam citeriorem, A.
9 Atilius Serranus ulteriorem. sed his duobus primum sena-
tus consulto, deinde plebei etiam scito permutatae prouin-
10 ciae sunt: Atilio classis et Macedonia, Baebio Bruttii decre-
11 ti. Flaminio Fuluioque in Hispaniis prorogatum imperium.
Atilio in Bruttios duae legiones decretae quae priore anno
urbanae fuissent, et ut sociis eodem milia peditum quinde-
12 cim imperarentur et quingenti equites. Baebius Tamphilus
triginta naues quinqueremes facere iussus, et ex naualibus
ueteres deducere si quae utiles essent, et scribere nauales
socios; et consulibus imperatum ut ei duo milia socium ac

6 milia *hic* ψ, *post* peditum *P* (*del.* P^x) : *om. BE* : *spat. A* centum *B*χ : et centum *Mg* ⟨quinque⟩ milia φ*Mg* : *om. B*ψ*Holk.* **7** habenda *Gel.* ("*ex fide archetyporum*") : habita *B*χ **8** Sarra *ed. Rom.* : S(a)era *B*χ Serranus χ : Saerannus *B* **9** plebei *B*ψα : plebis φ*Mg*, *fort. recte* **10** Attilio *Fr.2* : A. (a *N*) Atilio *B*χ classis *B* : classi χ Baebio *B*A^x *Fr.2* : a Baebio χ **11** Atilio *B*χ : Bebio Pamphilo (*sic*) *Mog. e. e.* urbanae χ : *om. B* millia peditum *Mg* : milia χ : *om. B* imperarentur χ : imperaretur *B* **12** Baebius φ : Rebius *B*ψ : A. Attilius (*pro* Bebius Pamphilus) *Mog. e. e.* naualibus *BEsc.* : nauibus χ consulibus *Mg* : consuli *B*χ ut ei *Gel.* ("*scribo*") : uti *B*χ Romanos ... pedites *B*χ : pedites ... Romanos *Mg*

13 Latini nominis et mille Romanos darent pedites. hi duo
praetores et duo exercitus, terrestris naualisque, aduersus
Nabim aperte iam oppugnantem socios populi Romani di-
14 cebantur parari; ceterum legati ad Antiochum missi exspec-
tabantur, et priusquam ii redissent uetuerat Cn. Domitium
21 consulem senatus discedere ab urbe. praetoribus Fuluio et
Scribonio, quibus ut ius dicerent Romae prouincia erat,
negotium datum ut praeter eam classem cui Baebius prae-
futurus erat centum quinqueremes pararent.
2 Priusquam consul praetoresque in prouincias proficisce-
3 rentur, supplicatio fuit prodigiorum causa. capram sex
haedos uno fetu edidisse ex Piceno nuntiatum est, et Arreti
4 puerum natum unimanum, Amiterni terra pluuisse, Formi-
is portam murumque de caelo tacta, et quod maxime terre-
bat, consulis Cn. Domiti bouem locutum 'Roma, caue tibi'.
5 ceterorum prodigiorum causa supplicatum est: bouem cum
cura seruari alique haruspices iusserunt. Tiberis, infestiore
quam priore impetu inlatus urbi, duos pontes aedificia mul-
6 ta, maxime circa Flumentanam portam, euertit. ṣaxum in-
gens, siue imbribus seu motu terrae leniore quam ut alio-
que sentiretur labefactatum, in uicum Iugarium ex Capito-
lio procidit et multos oppressit. in agris passim inundatis
pecua ablata, uillarum strages facta est.

13 aperte φ : a parte *B*ψ **14** priusquam χ : prius (*in ima columna*) usquam *B* consulem senatus *ed. Rom.* : senatus cons. *B* : senatus consul ψ : senatus consultum φ : senatus consulis *Holk.* : sen̄. consulum *Lips.* : senatum ɔ̄s *Par.* : secus consul *Voss.* **21.1** Baebius *B*χ : Attilius *Mog. e. e.* pararent *Holk.* : pararentur *B*χ **3** terra ψα *Fr.2* : terram *B*φ, *fort. recte* **4** consulis ψα(*Lips. Esc. Voss.* : -es *Holk.*) : consulem φ : *om. B*, *fort. recte* : *del.* consulis Cn. Domiti *Madvig* (*1884*) **5** alique χ : aliique *B* priore *B*χ : priore ⟨anno⟩ *T. Faber* : prius *Gron.* **6** pecua *B Fr.2* : pecora φ : pecunia ψ

7 Priusquam L. Quinctius consul in prouinciam perueniret,
Q. Minucius in agro Pisano cum Liguribus signis conlatis
pugnauit: nouem milia hostium occidit, ceteros fusos fuga-
8 tosque in castra compulit. ea usque in noctem magno certa-
9 mine oppugnata defensaque sunt. nocte clam profecti Ligu-
res, prima luce uacua castra Romanus inuasit; praedae mi-
nus inuentum est, quod subinde spolia agrorum capta do-
10 mos mittebant. Minucius nihil deinde laxamenti hostibus
dedit: ex agro Pisano in Ligures profectus castella uicosque
11 eorum igni ferroque peruastauit. ibi praeda Etrusca, quae
missa a populatoribus fuerat, repletus est miles Romanus.
22,2 Sub idem tempus legati ab regibus Romam reuerterunt. qui
cum nihil quod satis maturam causam belli haberet nisi
aduersus Lacedaemonium tyrannum attulissent, quem et
Achaei legati nuntiabant contra foedus maritimam oram
Laconum oppugnare, Atilius praetor cum classe missus in
3 Graeciam est ad tuendos socios. consules, quando nihil ab
Antiocho instaret, proficisci ambo in prouincias placuit.
Domitius ab Arimino, qua proximum fuit, Quinctius per
4 Ligures in Boios uenit. duo consulum agmina diuersa late
agrum hostium peruastarunt. primo equites eorum pauci
cum praefectis, deinde uniuersus senatus, postremo in qui-
bus aut fortuna aliqua aut dignitas erat, ad mille quingenti
ad consules transfugerunt.
5 Et in utraque Hispania eo anno res prospere gestae; nam et
C. Flaminius oppidum Licabrum munitum opulentumque
uineis expugnauit, et nobilem regulum Corribilonem

22.3–4: *cf. SEG* 15.254

7 consul A^x*Lips. Par.* : procos. *B* : proconsul χ   Pisano χ : Piseno *B*; *sic etiam* §10   **9** Romanus *hic B*, *ante* uacua χ   **10** eorum χ : *om. B*   **22.2** tuendos socios *B* : socios tuendos χ, *fort. recte*   **4** ad *MgE* : aut *B*ψ*AP*   **5** in χ : *om. B*   C. χ : Cn. *B*   regulum *Holk. 345* : regium *B*χ   Corribilonem *PVL* : (regium) Corribilem regium Corribilonem *E* : Conribilonem *BAN*

6 uiuum cepit, et M. Fuluius proconsul cum duobus exerciti-
bus hostium duo secunda proelia fecit, oppida duo Hispa-
norum, Vesceliam Helonemque, et castella multa expu-
7 gnauit; alia uoluntate ad eum defecerunt. tum in Oretanos
progressus et ibi duobus potitus oppidis, Noliba et Cusibi,
ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi parua urbs erat,
sed loco munito. eam cum oppugnaret, Vettonum magnus
8 exercitus Toletanis subsidio uenit. cum iis signis conlatis
prospere pugnauit, et fusis Vettonibus operibus Toletum
cepit.

23 Ceterum eo tempore minus ea bella quae gerebantur curae
patribus erant quam exspectatio nondum coepti cum An-
2 tiocho belli. nam etsi per legatos identidem omnia explora-
bantur, tamen rumores temere sine ullis auctoribus orti
3 multa falsa ueris miscebant; inter quae adlatum erat cum in
Aetoliam uenisset Antiochus, extemplo classem eum in Si-
4 ciliam missurum. itaque senatus, etsi praetorem Atilium
5 cum classe miserat in Graeciam, tamen, quia non copiis
modo sed etiam auctoritate opus erat ad tenendos sociorum
animos, T. Quinctium et Cn. Octauium et Cn. Seruilium et
P. Villium legatos in Graeciam misit; et ut M. Baebius ex
Bruttiis ad Tarentum et Brundisium promoueret legiones

6 proconsul χ : procos. *B* : *fort.* pro consule   Vesceliam *P^{x}Esc.* : Vescelia *B*χ : Vescellam *Mg*; *forma nominis incerta*   Helonemque *B*χ : Belonemque *J. Gron.*   et ... multa *B*χ : *om. Mg*   **7** munito *B*χ : munita *Mog.*   **8** Toletum χ : tonibus (uetolu *B^{1}*) tum *B*   **23.2** etsi *Mog.* : et *B*χ   explorabantur tamen *Mg* : expromebantur et quod *B* : *sic, sed om.* et χ : (etsi) ... expromebantur, quidam *Otto* (*84*) : (et) ... expromebantur ... et quidam *Rossbach*   **5** tenendos *T. Faber* : tuendos *B*χ*Mg*   T. *Mg* : L. *B*χ

6 decreuit, inde, si res posceret, in Macedoniam traiceret; et
ut M. Fuluius praetor classem nauium uiginti mitteret ad
tuendam Siciliae oram; et ut cum imperio esset qui classem
7 eam duceret – duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno
aedilis plebi fuerat; et ut idem praetor L. Valerio collegae
8 scriberet periculum esse ne classis regis Antiochi ex Aetolia
in Siciliam traiceret, itaque placere senatui ad eum exerci-
tum quem haberet tumultuariorum militum ad duodecim
milia et quadringentos equites scriberet, quibus oram mari-
timam prouinciae qua uergeret in Graeciam tueri posset.
9 eum dilectum praetor non ex Sicilia ipsa tantum sed ex
circumiacentibus insulis habuit, oppidaque omnia maritima
10 quae in Graeciam uersa erant praesidiis firmauit. addidit
alimenta rumoribus aduentus Attali, Eumenis fratris, qui
nuntiauit Antiochum regem Hellespontum cum exercitu
transisse, et Aetolos ita se parare ut sub aduentum eius in
11 armis essent. et Eumeni absenti et praesenti Attalo gratiae
actae, et aedes liberae locus lautia decreta, et munera data
equi duo, bina equestria arma, et uasa argentea centum
pondo et aurea uiginti pondo.

23.11: *Prisc. fig. num.* 25 (= *GL* 3.414)

6 inde *B*χ : ut inde *Fr. 2* : et inde *H. J. M.* ut (M.) *Fr. 2* : *om. B*χ esset χ : esse *B* **8** ad ... scriberet *B*ψα : ut ad ... scriberet φ : ad ... scribere eum *Fr. 2* qua *Fr. 2* : quae *B*χ **9** ex (Sicilia) χ : *om. B* **10** alimenta rumoribus χ : alimentarum operibus *B* et *B*χ : *om. Mg*, *fort. recte* **11** data equi duo, bina *Gel.* (*"antiqua scriptura"*) : data equi duobus in *B* : datae qui duo binae (questria) ψ : data quina boum φ : et bina equestria arma *citat Prisc.*, *unde* data equi duo et bina *H. J. M.* (*JPhV 1907*, *9*), *fort. recte* et aurea xx pondo *Gel.* (*ut supra*) : *om. B*χ

24 Cum alii atque alii nuntii bellum instare adferrent, ad rem
pertinere uisum est consules primo quoque tempore creari.
2 itaque senatus consultum factum est ut M. Fuluius praetor
litteras extemplo ad consulem mitteret, quibus certior fi-
eret senatui placere prouincia exercituque tradito legatis Ro-
3 mam reuerti eum, et ex itinere praemittere edictum quo
comitia consulibus creandis ediceret. paruit iis litteris con-
sul et praemisso edicto Romam uenit.
4 Eo quoque anno magna ambitio fuit, quod patricii tres in
unum locum petierunt, P. Cornelius Cn. f. Scipio, qui prio-
re anno repulsam tulerat, et L. Cornelius Scipio et Cn.
5 Manlius Vulso. P. Scipioni, ut dilatum uiro tali non negatum
honorem appareret, consulatus datus est; additur ei de ple-
6 be collega M'. Acilius Glabrio. postero die praetores creati
L. Aemilius Paullus, M. Aemilius Lepidus, M. Iunius Bru-
tus, A. Cornelius Mammula, C. Liuius et L. Oppius, utri-
que eorum Salinator cognomen erat; Oppius is erat qui
7 classem uiginti nauium in Siciliam duxerat. interim dum
noui magistratus sortirentur prouincias, M. Baebius a
Brundisio cum omnibus copiis transire in Epirum est iussus
8 et circa Apolloniam copias continere, et M. Fuluio praetori
urbano negotium datum est ut quinqueremes nouas quin-
quaginta faceret.

24.4 eo quoque anno *BEsc.Voss.* : eoque anno *AP* : eo queque anno ψ : eo annoque *E* **5** M'. *Grut.* : M. *B*χ **6** Paulus M. Aemilius χ : *om. B* Brutus *Mg* : *om. B*χ A. *Fr.2* : L. *B*χ **7** M. *Esc. Mog.* : Cn. *B*χ : C. *Mg Holk.* Baebius χ : Baebilis *B*

25 Et populus quidem Romanus ita se ad omnes conatus An-
2 tiochi praeparabat: Nabis iam non differebat bellum sed
summa ui Gytheum oppugnabat, et infestus Achaeis, quod
3 miserant obsessis praesidium, agros eorum uastabat. Achaei
non antea ausi capessere bellum quam ab Roma reuertis-
4 sent legati, ut quid senatui placeret scirent, post reditum
legatorum et Sicyonem concilium edixerunt, et legatos ad
5 T. Quinctium miserunt qui consilium ab eo peterent. in
concilio omnium ad bellum extemplo capessendum inclina-
tae sententiae erant; litterae T. Quincti cunctationem inie-
cerunt, quibus auctor erat praetorem classemque Roma-
6 nam exspectandi. cum principum alii in sententia permane-
rent, alii utendum eius quem ipsi consuluissent consilio
censerent, multitudo Philopoemenis sententiam exspecta-
7 bat. praetor is tum erat, et omnes eo tempore et prudentia
et auctoritate anteibat. is praefatus bene comparatum apud
Aetolos esse ne praetor, cum de bello consuluisset, ipse
sententiam diceret, statuere quam primum ipsos quid uel-
8 lent iussit: praetorem decreta eorum cum fide et cura exse-
cuturum, adnisurumque ut quantum in consilio humano
9 positum esset, nec pacis eos paeniteret nec belli. plus ea
oratio momenti ad incitandos ad bellum habuit quam si
10 aperte suadendo cupiditatem res gerendi ostendisset. ita-
que ingenti consensu bellum decretum est, tempus et ratio
11 administrandi eius libera praetori permissa. Philopoemen,
praeterquam quod ita Quinctio placeret, et ipse existima-

25–30: *Plut. Phil.* 14–15.3, *Flam.* 17.2, *Paus.* 8.50.7–10, *Iust.* 31.3.3–4, *Syll.*^{3} 600

25.2 Gytheum *B* : Cytheum χ infestus *B*χ : infensus *Mg*, *fort. recte* **5** extemplo *B* : exemplo χ iniecerunt *Mg* : fecerunt *B*χ **6** Philopemenis (Philomenis *E*) χ : Philipo Eumenis *B* **9** oratio *Mg* : ratio *B*χ aperte χ : a parte *B* **10–11** permissa. Philopoemen *Bekker* : permissa Philipo Eumenes *B* : permissa Phi(y)lope(o)mene sunt χ : permissa sunt. Philopoemen *Fr.2* **11** a *Mg* : *om.* *B*χ

bat classem Romanam exspectandam, quae a mari Gy-
12 theum tueri posset; sed metuens ne dilationem res non pa-
teretur, et non Gytheum solum sed praesidium quoque
missum ad tuendam urbem amitteretur, naues Achaeorum
deduxit.
26 Comparauerat et tyrannus modicam classem ad prohibenda
si qua obsessis mari submitterentur praesidia, tres tectas
naues et lembos pristesque, tradita uetere classe ex foedere
2 Romanis. harum nouarum nauium agilitatem ut experire-
tur, simul ut omnia satis apta ad certamen essent, prouec-
tos in altum cotidie remigem militemque simulacris naualis
pugnae exercebat, in eo ratus uerti spem obsidionis si prae-
3 sidia maritima interclusisset. praetor Achaeorum sicut ter-
restrium certaminum arte quemuis clarorum imperatorum
uel usu uel ingenio aequabat, ita rudis in re nauali erat,
4 Arcas, mediterraneus homo, externorum etiam omnium,
nisi quod in Creta praefectus auxiliorum militauerat, igna-
5 rus. nauis erat quadriremis uetus, capta annis ante + octo-
ginta +, cum Crateri uxorem Nicaeam ab Naupacto Corin-
6 thum ueheret. huius fama notus – fuerat enim nobile in
classe regia quondam nauigium – deduci ab Aegio putrem

11–12 Gytheum (*bis*) *Asc.* : Cythelum (*bis*) *BφV* : Cytheum ... Cythelum *N* : Cytheum (*bis*) *L* **26.1** pristeisque *Gel.* ("*lege*") : tris isque (*unum uerbum* ψ) *Bχ* **2** nouarum *Mg* : ut nouarum tum *Bφ* : aut nouarum tum ψ : nouarum tum *Ald.* ut (*bis*) *Mg* : *om. Bχ* simulacris naualis pugnae *Mg* : simul Achaeis nauibus pugnam *Bχ* **3** uel (usu) *Mg* : *om. Bχ* **4–5** ignarus ... erat *Mg* : *om. Bχ* **5** ante *hic Bχ*, *post* octoginta (*sed* antequam; ante, cum *Fr. 1*) *Mg* + octoginta + *BχMg* : τεσσαράκοντα *Plut. Phil.* 14.5 : *fort.* sexaginta Crateri *Bχ* : Cratere *Mg* : Crateri ⟨filii⟩ *Schorn* (*271 adn. 1*) : *sic, sed* ⟨filii Alexandri⟩ *McDonald* Nicaeam *Mg* : Nicolam *B* : Nicalam χ **6** fuerat *Mg* : uenit χ : *spat. B* nobile α : nobilem *Bχ* Aegio *Mg* : Aegeo *B* : haec eo χ

7 iam admodum et uetustate dilabentem iussit. hac tum prae-
toria naue praecedente classem, cum in ea Patrensis Piso
praefectus classis ueheretur, occurrerunt a Gytheo Laco-
8 num naues; et primo statim incursu ad nouam et firmam
nauem uetus, quae per se ipsa omnibus compagibus aquam
acciperet, diuolsa est, captique omnes qui in naue erant.
9 cetera classis, praetoria naue amissa, quantum quaeque re-
mis ualuit fugerunt. ipse Philopoemen in leui speculatoria
naue fugit, nec ante fugae finem quam Patras uentum est
10 fecit. nihil ea res animum militaris uiri et multos experti
casus imminuit: quin contra, si in re nauali, cuius esset
ignarus, offendisset, eo plus in ea quorum usu calleret spei
nactus, breue id tyranno gaudium se effecturum adfir-
mabat.
27 Nabis cum prosper⟨a re⟩ elatus, tum spem etiam haud du-
2 biam nactus nihil iam a mari periculi fore, et terrestes ad-
itus claudere opportune positis praesidiis uoluit. tertia par-
te copiarum ab obsidione Gythei abducta ⟨castra⟩ ad Pleias

iam *Bχ* : eam *Mg* **7** tum *Bχ* : cum *Mg* praecedente φ : praecedentem *Bψ* Piso *Bχ* : Tiso *Gel.* ("*non* Piso") Gytheo *Asc.* : Gythio *BAP*, *fort. recte* (*cf.* 34.29.2 *adn.*) : Githio *E* : Guthio ψ **8** uetus quae χ : uetusque *B* omnibus *Bα*(*Par. Esc. Voss.*) : omnis χ captique χ : capitique *B* **9** fugerunt *Bχ* : fugit *Mg* (*sed fort.* fugerunt *uoluit Carb.*; *nam* fugit *edd.*) Philopoemen *Gel.* ("*ut dissimulem quod* Philopoemenes *ubique contra fidem archetyporum legitur*, *quum* Philopoemen *legendum sit*") : Philopo Eumenes *B* : Phi(y)lope(o)mene φ*V* (*om.* amissa ... naue *N*) fugit χ : fuit *BMgHolk. Esc.* Patras *Bχ* : Pras⟨i⟩as *Ruhl* (*NJPhP 1883*, *36*) est *Par. Lat. 14360* : sit *Bχ* **27.1** cum prosper⟨a re⟩ elatus *Ald.* : quum prospere latus *Mg* : cum prospera elatus re *Fr.2* : *om. Bχ* spem etiam *B* : etiam *Mg* : spem iam χ **1–2** fore et *Mog.* : fore *Mg* : timens *Bχ* : timens ⟨et⟩ *ed. Rom.* **2** Gythei *B* : Cythei χ ⟨castra⟩ *hic scripsi*, *post* posuit *ed. Rom.* : *om. Bχ* Pleias φ : plebeias *Bψ*

3 posuit; imminet is locus et Leucis et Acriis, qua uidebantur
hostes exercitum admoturi. cum ibi statiua essent ⟨et⟩ pau-
ci tabernacula haberent, multitudo alia casas ex harundine
textas fronde, quae umbram modo praeberent, texissent,
4 priusquam in conspectum hostis ueniret, Philopoemen ne-
copinantem eum improuiso genere belli adgredi statuit.
5 nauigia parua in stationem occultam agri Argiui contraxit;
in ea expeditos milites, caetratos plerosque, cum fundis et
6 iaculis et alio leui genere armaturae imposuit. inde litora
legens cum ad propinquum castris hostium promunturium
uenisset, egressus callibus notis nocte Pleias peruenit, et
sopitis uigilibus ut in nullo propinquo metu, ignem casis ab
7 omni parte castrorum iniecit. multi prius incendio absumpti
sunt quam hostium aduentum sentirent, et qui senserant
8 nullam opem ferre potuerunt. ferro flammaque omnia ab-
sumpta; perpauci ex tam ancipiti peste ad Gytheum in
9 maiora castra perfugerunt. ita perculsis hostibus Philopoe-
men protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui
10 proximus finem Megalopolitarum est, duxit, et magna ui
pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gytheo

3 ⟨et⟩ pauci *Asc.(1510)* : *om. BχMg* haberent B^1χ : erant haberent *B* : habere *Mg* ex arundine *Mg* : ex harundinibus *B*χ : harundine *M. Müller* praeberent *B*χ : praeberet *Fr. 1*, *fort. recte* texissent *Par.*β : erexisset *B*ψ : erexissent φ **4** hostis *B* : hosti χ : hostium *Mg* Philopoemen *Gel.* (*u.* 26.9 *adn.*) : Philop(o)emenes *BφVL* : Philomenes *N* **6** uenisset *B*α(*Lips. Par. Voss.*) : uenissent χ **7** a(b)sumpti α(*Esc. Voss.*) : adsumpti *B*χ **8** asumpta α(*Esc. Voss.* : asupta *Holk.*) : as(d)sumpta *B*χ ex tam *Bekker* : tam *B*ψ : tamen φ : tamen ex tam *Mg* : tam ex *Madvig* **9** Philopoemen *Mg* : Philop(o)emenes *B*χ Megalopolitarum *Lips.* : *sic*, *sed* N- φ*NL* : Negalopolitan' (-n' *in ras.*) *V* : Megalopitarum *B* **10** Gytheo *Asc.* : Gytelo *B* : Gy(i)thelo χ

11 tyrannus praesidium agris mitteret, discessit. inde Tegeam
exercitu contracto, concilioque eodem et Achaeis et sociis
indicto, in quo et Epirotarum et Acarnanum fuere princi-
12 pes, statuit, quoniam satis + essent testes suorum et + a
pudore maritimae ignominiae restituti animi et hostium
conterriti essent, ad Lacedaemonem ducere, eo modo uno
ratus ab obsidione Gythei hostem abduci posse. ad Caryas
13 primum in hostium terra posuit castra. eo ipso die Gy-
theum expugnatum est. cuius rei ignarus Philopoemen ca-
stra ad Barbosthenem – mons est decem milia passuum ab
14 Lacedaemone – promouit. et Nabis recepto Gytheo cum
expedito exercitu inde profectus, cum praeter Lacedaemo-
nem raptim duxisset, Pyrrhi quae uocant castra occupauit,
quem peti locum ab Achaeis non dubitabat. inde hostibus
15 occurrit. obtinebant autem longo agmine propter angustias
uiae prope quinque milia passuum; cogebatur agmen ab
equitibus et maxima parte auxiliorum, quod existimabat
Philopoemen tyrannum mercennariis militibus, quibus plu-
16 rimum fideret, ab tergo suos adgressurum. duae res simul
inopinatae perculerunt eum: una praeoccupatus quem pe-

11 Tegeam *Gel.* ("*in* Telegam *nescioquis deprauauit*") : Tegelam *B* : Telegam χ exercitu *B* : exercitum χ et (Acarnanum) *Voss.* : *om.* *B*χ **12** + essent testes suorum et + *B*χ : et suorum *Asc.* : essent et suorum, *del.* essent *infra Otto* (*72*) : praesentes suorum *M. Müller* (*1866*) : essent fortes (*uel* alacres) suorum *Rossbach* pudore χ : pu *spat.* *B* Gythei *B* : Cythei χ Caryas *Vasc.* : Carias *B*χ **13** Gytheum *Asc.* : Cythelum χ : *om.* *B* (expugnatum) est *Mg* : *om.* *B*χ Philopoemen *Gel.* (*u.* 26.9 *adn.*) : Phi(y)lop(o)emenes *B*χ; *sic etiam infra*, *nisi* Philopoemen *Mg* 27.15, 28.1 Barbosthenem *Asc.* : Barbosthenes *B* : Barbasthenes χ : Barnost(h)enem *Curtius* (*Peloponnesos*, *2.321*) : Parnostene *Harant*; *forma nominis incerta* promouit *Mog.* : processit *B*χ : *sic Hertz*, *del.* castra *supra* **15** parte *Perizonius* : a parte *B*χ militibus χ : equitibus *B* **16** inopinatae *B*χ : inopinantem *Mg*, *fort. recte*, eum *deleto*

tebat locus, altera quod primo agmini occurrisse hostem cernebat, ubi, cum per loca confragosa iter esset, sine leuis armaturae praesidio signa ferri non uidebat posse.

28 Erat autem Philopoemen praecipuae in ducendo agmine locisque capiendis sollertiae atque usus, nec belli tantum temporibus sed etiam in pace ad id maxime animum exer-
2 cuerat. ubi iter quopiam faceret et ad difficilem transitu saltum uenisset, contemplatus ab omni parte loci naturam, cum solus iret secum ipse agitabat animo, cum comites ha-
3 beret ab his quaerebat, si hostis eo loco apparuisset, quid si a fronte, quid si ab latere hoc aut illo, quid si ab tergo adoriretur capiendum consilii foret: posse instructos derecta acie, posse inconditum agmen et tantummodo aptum
4 uiae occurrere. quem locum ipse capturus esset cogitando aut quaerendo exsequebatur, aut quot armatis aut quo genere armorum – plurimum enim interesse – usurus; quo impedimenta, quo sarcinas, quo turbam inermem reiceret;
5 quanto ea aut quali praesidio custodiret; et utrum pergere qua coepisset ire uia an eam qua uenisset repetere melius
6 esset; castris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci, qua opportuna aquatio, qua pabuli lignorumque copia esset; qua postero die castra mo-
7 uenti tutum maxime iter, quae forma agminis esset. his curis cogitationibusque ita ab ineunte aetate animum agitauerat
8 ut nulla ei noua in tali re cogitatio esset. et tum omnium primum agmen constituit; dein Cretenses auxiliares et quos Tarentinos uocabant equites, binos secum trahentes equos, ad prima signa misit, et iussis equitibus subsequi super tor-

28.1 ad id maxime animum *Mg* : se ad id maxime *Bχ* **2** et φ : *om. Bψα* **3** illo χ : illos *B* posse *ed. Camp.* : hos se *Bχ* : hostes *Holk. 353* derecta *H. J. M.* : directa *B* : recta χ inconditum *EmgPmg* : incognitum *Bχ* **5** esset χ : esse *B* **6** (agminis) esset *Bχ* : foret *Fr. 2* **7** hiis *AP* : hoc hiis *E* : iis *Bψ* **8** et (tum) χ : *om. B*

9 rentem unde aquari possent rupem occupauit. eo impedi-
menta omnia et calonum turbam conlectam armatis circum-
dedit, et pro natura loci castra communiuit; tabernacula
10 statuere in aspretis et inaequabili solo difficile erat. hostes
quingentos passus aberant. ex eodem riuo utrique cum prae-
sidio leuis armaturae aquati sunt; et priusquam, qualia in
propinquis castris solent, contraheretur certamen, nox inter-
11 uenit: postero die apparebat pugnandum pro aquatoribus
circa riuum esse. nocte in ualle a conspectu hostium auersa
quantam multitudinem locus occulere poterat condidit cae-
tratorum.

29 Luce orta Cretensium leuis armatura et Tarentini equites
super torrentem proelium commiserunt. Telemnastus Cre-
tensis popularibus suis, equitibus Lycortas Megalopolita-
2 nus praeerat. Cretenses et hostium auxiliares equitumque
idem genus, Tarentini, praesidio aquatoribus erant. ali-
quamdiu dubium proelium fuit, ut eodem ex parte utraque
3 hominum genere et armis paribus. procedente certamine et
numero uicere tyranni auxiliares, et quia ita praeceptum a
Philopoemene praefectis erat ut modico edito proelio in
fugam inclinarent, hostemque ad locum insidiarum pertra-
herent. effuse secuti fugientes per conuallem plerique et
uolnerati et interfecti sunt, priusquam occultum hostem ui-
4 derent. caetrati ita, quantum latitudo uallis patiebatur, in-
structi sederant ut facile per interualla ordinum fugientes
5 suos acciperent. consurgunt deinde ipsi integri recentes in-
structi, et in hostes inordinatos effusos, labore etiam et

10 utrique *Bχ* : utrinque *Mg* in *Bχ* : *del. Duker* : t⟨a⟩m *Weiss.* **29.1** Telemnastus *Valesius* : Letemnastus *Bχ* Lycortas *Mg* : Ly(i)portas *Bχ* Megalopolitanus *χ* : Megalitanus *B* **2** Cretenses . . . Tarentini *Bχ* : *del.* Cretenses *et* Tarentini *Madvig*, Tarentini *Damsté* : Tarentini; *distinxit M. Müller* erant *χ* : *om. B* **3** tyranni *χ* : *om. B* effuse *Vat. Lat. 1852* : effusi *Bχ* et (uolnerati) *Bχ* : *fort. delendum* **4** cetrati *ψAP* : certati *B* : creati *E* **5** et (in) *χ* : *om. Bα*(*a*), *fort. recte*

6 uolneribus fessos, impetum faciunt. nec dubia uictoria fuit.
extemplo terga dedit tyranni miles, et haud paulo concita-
tiore cursu quam secutus erat fugiens ad castra est compul-
7 sus; multi caesi captique in ea fuga sunt. et ⟨in⟩ castris
quoque foret trepidatum, ni Philopoemen receptui cani ius-
sisset, loca magis confragosa et quacumque temere proces-
sisset iniqua quam hostem metuens.
8 Inde et ex fortuna pugnae et ex ingenio ducis coniectans in
quo tum is pauore esset, unum de auxiliaribus specie trans-
9 fugae mittit ad eum, qui pro comperto adferret Achaeos
statuisse postero die ad Eurotan amnem, qui prope ipsis
adfluit moenibus, progredi, ut intercluderent iter, ne aut
10 tyrannus cum uellet receptum ad urbem haberet, aut com-
meatus ab urbe in castra portarentur, simul et temptaturos
si quorum animi sollicitari ad defectionem a tyranno pos-
11 sent. non tam fidem dictis perfuga fecit quam perculso me-
12 tu relinquendi castra causam probabilem praebuit. postero
die Pythagoram cum auxiliaribus et equitatu stationem age-
re pro uallo iussit: ipse tamquam in aciem cum robore exer-
citus egressus, signa ocius ferri ad urbem iussit.

6 tyranni χ : tyrannum *B* **7** ea *Mg* : *om.* *B*χ ⟨in⟩ (castris) *ed. Rom.* : *om.* *B*χ et (quacumque) *Fr. 2* : *om.* *B*χ iniqua quam *Fr. 1* : nequaquam *B*χ **8** et ex ... et ex *Fr. 2* (*prius* et ex *ex Mg citat Carb.*) : ex ... et ex *B* : ex ... ex χ : ex ... et *Par. 5741* : et ex ... et (*sic ed. Rom.*) *Mog.* **9** Eurotan *Bekker* : Euroan *BLips.* : Eurotam φ : curo an ψ : *sic, sed unum uerbum Par.* : (die) acturos *Holk.* : Curon *Esc.* : Clitoan *Voss.* progredi *Mg* : procedere *B*χ, *fort. recte* intercluderent iter *Mg* : intercluderentur *B*χ **10** et *Mg* : etiam *B*χ temptaturos *B*χ : tentaturus *Mg** possent χ : posset *B* **12** Pythagoram (-ā *ENL*) *B*χ : Pythagoran *McDonald*

30 Philopoemen postquam citatum agmen per angustam et
procliuem uiam duci raptim uidit, equitatum omnem et
Cretensium auxiliares in stationem hostium quae pro ca-
2 stris erat emittit. illi ubi hostes adesse et a suis se desertos
3 uiderunt, primo in castra recipere se conati sunt: deinde
postquam instructa acies tota Achaeorum admouebatur,
metu ne cum ipsis castris caperentur, sequi suorum agmen
4 aliquantum praegressum insistunt. extemplo caetrati Achae-
orum in castra impetum faciunt et diripiunt; ceteri ad per-
sequendos hostes ire pergunt. erat iter tale per quod uix
5 tranquillum ab hostili metu agmen expediri posset. ut uero
ad postremos proelium ortum est, clamorque terribilis ab
tergo pauentium ad prima signa est perlatus, pro se quisque
6 armis abiectis in circumiectas itineri siluas diffugiunt, mo-
mentoque temporis strage armorum saepta uia est, maxime
hastis, quae pleraeque aduersae cadentes uelut uallo obiec-
7 to iter impediebant. Philopoemen utcumque possent insta-
re et persequi auxiliaribus iussis – utique enim equitibus
haud facilem futuram fugam – ipse grauius agmen uia pa-
8 tentiore ad Eurotan amnem deduxit. ibi castris sub occa-
sum solis positis, leuem armaturam, quam ad persequen-
dum reliquerat hostem, opperiebatur. qui ubi prima uigilia
uenerunt, nuntiantes tyrannum cum paucis ad urbem pene-
trasse, ceteram multitudinem inermem toto sparsam uagari

30.1 procliuem *B*χ : procliuam *MgVoss.* : produiam *Lips.* **2** a *B* : *om.* χ **4** et diripiunt *Mg* : *om. B*χ, *fort. recte* : et ⟨ea⟩ (*uel* ea) diripiunt *Gron.* uix *Mg* : uia *B*χ : uia ... metu uix *Holk.* expediri *Holk.345 Mog.* : expedire *B*χ **6** aduersae *B*χ : ⟨tr⟩an⟨s⟩uersae *Duker* **7** facilem *Asc.(1510)* : facile *B*χ **8** reliquerat B^{1}*EP* : relinquerat *BAHolk.Voss.* : relinqueret ψ inermem χ : *om. B*

9 saltu, corpora curare eos iubet. ipse ex cetera copia militum
qui, quia priores in castra uenerant, refecti et cibo sumpto
et modica quiete erant delectos, nihil praeter gladios secum
ferentes, extemplo educit et duarum portarum itineribus
quae Pharas quaeque Barbosthenem ferunt eos instruxit,
10 qua ex fuga recepturos sese hostes credebat. nec eum opi-
nio fefellit. nam Lacedaemonii, quoad lucis superfuit quic-
quam, deuiis callibus medio saltu recipiebant se; primo
uespere, ut lumina in castris hostium conspexere, ⟨e⟩ regio-
11 ne eorum occultis semitis se tenuerunt; ubi praegressi ea
sunt, iam tutum rati in patentes uias descenderunt. ibi ex-
cepti ab insidente hoste passim ita multi caesi captique sunt
12 ut uix quarta pars de toto exercitu euaserit. Philopoemen,
incluso tyranno in urbem, insequentes dies prope triginta
uastandis agris Laconum absumpsit, debilitatisque ac prope
13 fractis tyranni uiribus domum rediit, aequantibus eum glo-
ria rerum Achaeis imperatori Romano, et quod ad Laco-
num bellum attineret, praeferentibus etiam.

9 ex (cetera) *Mg* : cum ex *B*ψ : *sic, sed* ex(tera) (ex terra *Holk.*) α(*a*), *om.* ex *Voss.* : tum ex φ   modica χ : medica *B*   Pharas *Valesius* : Phacas *B*φ : Phagas ψ   Barbosthenem *Asc.* : Barnosthenes *B*χ : ⟨ad⟩ Barbosthenem *Wesenberg*; *cf.* 27.13 *adn.*   credebat *B* : credebant χ   **10** quicquam *Mg* : qua *B*χ   ⟨e⟩ regione *ed. Rom.* : regione *B*χ   **11** praegressi ea sunt *B*χ : ea sunt praegressi *Mg*, *fort. recte* : praetergressi ea sunt *EmgPmg* : ea sunt praetergressi *Pluygers*   descenderunt *Ald.* : descenderant *B*χ : descendebant *Hertz*   ibi χ : ubi *B*

31 Dum inter Achaeos et tyrannum bellum erat, legati Roma-
norum circuire sociorum urbes, solliciti ne Aetoli partis
2 alicuius animos ad Antiochum auertissent. minimum ope-
rae in Achaeis adeundis consumpserunt, quos, quia Nabidi
infesti erant, ad cetera quoque satis fidos censebant esse.
3 Athenas primum, inde Chalcidem, inde in Thessaliam iere,
adlocutique concilio frequenti Thessalos Demetriadem iter
4 flexere. eo Magnetum concilium indictum est. accuratior
ibi habenda oratio fuit, quod pars principum alienati Ro-
5 manis totique Antiochi et Aetolorum erant, quia cum reddi
obsidem filium Philippo adlatum esset stipendiumque impo-
situm remitti, inter cetera uana adlatum erat Demetriadem
6 quoque ei reddituros Romanos esse. id ne fieret, Eurylo-
chus princeps Magnetum factionisque eius quidam omnia
7 nouari Aetolorum Antiochique aduentu malebant. aduer-
sus eos ita disserendum erat ne timorem uanum iis demendo
spes incisa Philippum abalienaret, in quo plus ad omnia mo-
8 menti quam in Magnetibus esset. illa tantum commemora-
ta, cum totam Graeciam beneficio libertatis obnoxiam Ro-
9 manis esse, tum eam ciuitatem praecipue; ibi enim non
praesidium modo Macedonum fuisse sed regiam exaedifi-
catam, ut praesens semper in oculis habendus esset domi-
10 nus; ceterum nequiquam ea facta, si Aetoli Antiochum in
Philippi regiam adducerent et nouus et incognitus pro uete-
11 re et experto habendus rex esset. Magnetarchen summum

31–33: *Plut. Flam.* 15.1–4, *Zon.* 9.19.4

31.1 circuire *B* : circumire χ*Mg* (circumiere *Asc.Mog.*) sociorum urbes solliciti *B*χ *Fr.2* : circumire solliciti *ex Mg citantur* (solliciti sociorum urbes *Asc.*) **3** flexere *Mg* : direxere *B*χ **4** alienati *B*χ : alienati ⟨a⟩ *ed. Rom.* **5** remitti χ : remittit *B* ei *AE* : et *B*ψ*P*α(*aEsc.* : *om. Voss.*) **6** Eurylochus *ed. Ven. 1470* : Euri locus (*unum uerbum AP*) *B*χ aduentu *Mog.e.e.* : aduentum *B*χ **8** obnoxiam *Holk.* : obnoxia *B*χ esse *BHolk.* : esset χ **10** uetere *Mg* : noto *B*χ

magistratum uocant; is tum Eurylochus erat, ac potestate ea fretus negauit dissimulandum sibi et Magnetibus esse quae fama uolgata de reddenda Demetriade Philippo foret:
12 id ne fieret, omnia et conanda et audenda Magnetibus esse. et inter dicendi contentionem inconsultius euectus proiecit tum quoque specie liberam Demetriadem esse, re uera om-
13 nia ad nutum Romanorum fieri. sub hanc uocem fremitus uariantis multitudinis fuit partim adsensum partim indignationem dicere id ausum eum; Quinctius quidem adeo exarsit ira ut manus ad caelum tendens deos testes ingrati ac
14 perfidi animi Magnetum inuocaret. hac uoce perterritis omnibus, Zeno ex principibus unus, magnae cum ob eleganter actam uitam auctoritatis tum quod semper Romanorum haud dubie partis fuerat, ab Quinctio legatisque aliis flens
15 petit ne unius amentiam ciuitati adsignarent: suo quemque periculo furere. Magnetas non libertatem modo sed omnia quae hominibus sancta caraque sint T. Quinctio et populo
16 Romano debere: nihil quemquam ab dis immortalibus precari posse quod non Magnetes ab illis haberent, et in corpora sua citius per furorem saeuituros quam ut Romanam amicitiam uiolarent.

32 Huius orationem subsecutae multitudinis preces sunt; Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam atque inde
2 protinus in Aetoliam profugit. iam enim, et id magis in dies, Aetoli defectionem nudabant, eoque ipse forte tempore Thoas princeps gentis, quem miserant ad Antiochum,

13 hanc uocem *Mog.* : hac uoce *B*χ adsensum ... indignationem χ : adsensu ... indignatione *B* : assentientium ... indignantium *Vat. Lat. 1852*^{2} manus χ : manum *B* deos *ed. Rom.* : ac deos *B*χ : ⟨homines⟩ ac deos *Rossbach* **14** ne χ : *om.* *B* **15** furere ψ*AE* : fuere *BPHolk. Esc.* **32.1** Eurylochus *ed. Ven. 1470* : Eurilochus *B*χ concilio *Lips. Par.* : consilio *B*χ inde *Mg* : *om.* *B*χ **2** forte tempore χ : tempore forte *B* Thoas β : Phoas *B*χ : Thoans *Voss.*; *sic etiam* §8

redierat inde Menippumque secum adduxerat regis lega-
3 tum. qui, priusquam concilium iis daretur, impleuerant om-
nium aures terrestres naualesque copias commemorando:
4 ingentem uim peditum equitumque uenire, ex India ele-
phantos accitos, ante omnia, quo maxime credebant moue-
ri multitudinis animos, tantum aduehi auri ut ipsos emere
5 Romanos posset. apparebat quid ea oratio in concilio mo-
tura esset; nam et uenisse eos et quae agerent omnia legatis
6 Romanis deferebantur; et quamquam prope abscisa ⟨s⟩pes
erat, tamen non ab re esse Quinctio uisum est sociorum
aliquos legatos interesse ei concilio, qui admonerent Ro-
manae societatis Aetolos, qui uocem liberam mittere ad-
7 uersus regis legatum auderent. Athenienses maxime in eam
rem idonei uisi sunt et propter ciuitatis dignitatem et uetu-
stam societatem cum Aetolis. ab iis Quinctius petit ut lega-
8 tos ad Panaetolicum concilium mitterent. Thoas primus in
eo concilio renuntiauit legationem. Menippus post eum in-
tromissus optimum fuisse omnibus qui Graeciam Asiamque
incolerent ait integris rebus Philippi potuisse interuenire
9 Antiochum: sua quemque habiturum fuisse, neque omnia
10 sub nutum dicionemque Romanam peruentura. 'nunc quo-
que' inquit, 'si modo uos quae incohastis consilia constan-
ter perducitis ad exitum, poterit dis iuuantibus et Aetolis
sociis Antiochus quamuis inclinatas Graeciae res restituere
11 in pristinam dignitatem. ea autem in libertate posita est,

redierat *ed. Rom.* : redibat *B*χ inde Menippumque *Drak.* : inde Menippum quem *Mg* : indeque (.q. *B*) Menippum *B*χ **4** accitos *Mg* : *om.* *B*χ ante *Mg* : ad *B*χ emere Romanos posset *B*χ : emere possit *Mg* **6** ⟨s⟩pes *Duker* : res *B*χ **7** et propter *Mg* : propter et *B*χ uestustam societatem *Mg* : amicit(c)iam *B*χ petit *B*χ : peti⟨i⟩t *ed. Rom.* **8** intromissus *ed. Rom.* : est intromissus *B*χ : *sic, sed* intromissus. ⟨is⟩ *Otto* (*71*)

12 quae suis stat uiribus, non ex alieno arbitrio pendet.' Athe-
nienses, quibus primis post regiam legationem dicendi quae
uellent potestas facta est, mentione omni regis praetermis-
sa, Romanae societatis Aetolos meritorumque in uniuer-
13 sam Graeciam T. Quincti admonuerunt: ne temere eam
nimia celeritate consiliorum euerterent; consilia calida et
audacia prima specie laeta, tractatu dura, euentu tristia
esse. legatos Romanos, et in iis T. Quinctium, haud procul
14 inde abesse; dum integra omnia essent, uerbis potius de iis
quae ambigerentur disceptarent quam Asiam Europamque
ad funestum armarent bellum.
33 Multitudo auida nouandi res Antiochi tota erat, et ne ad-
mittendos quidem in concilium Romanos censebant; princi-
pum maxime seniores auctoritate obtinuerunt ut daretur iis
2 concilium. hoc decretum Athenienses cum rettulissent,
3 eundum in Aetoliam Quinctio uisum est: aut enim motu-
rum aliquid aut omnes homines testes fore penes Aetolos
culpam belli esse, Romanos iusta ac prope necessaria
4 sumpturos arma. postquam uentum est eo, Quinctius in
concilio orsus a principio societatis Aetolorum cum Roma-
nis et quotiens ab iis fides mota foederis esset, pauca de
5 iure ciuitatium de quibus ambigeretur disseruit: si quid ta-
men aequi se habere arbitrarentur, quanto esse satius Ro-
mam mittere legatos, seu disceptare seu rogare senatum
6 mallent, quam populum Romanum cum Antiocho, lanistis
Aetolis, non sine magno motu generis humani et pernicie
Graeciae dimicare? nec ullos prius cladem eius belli sensu-
7 ros quam qui mouissent. haec nequiquam uelut uaticinatus
Romanus. Thoas deinde ceterique factionis eiusdem, cum

12 meritorumque χ : meritorum *B* **13** calida *Holk. Esc.* : callida *B*χ **33.3** necessaria χ : necessarios *B* **6** pernicie Graeciae dimicare χ : permitti e Graecia edimicature (*sic* B^1, -ros *B*) *B* **7** Thoas φ : Thoans *B*ψα (Ch- *Holk. Par.*)

8 adsensu omnium auditi, peruicerunt ut ne dilato quidem concilio et absentibus Romanis decretum fieret, quo accerseretur Antiochus ad liberandam Graeciam disceptandum-
9 que inter Aetolos et Romanos. huic tam superbo decreto addidit propriam contumeliam Damocritus praetor eorum; nam cum id ipsum decretum posceret eum Quinctius, non
10 ueritus maiestatem uiri, aliud in praesentia quod magis instaret praeuertendum sibi esse dixit: decretum responsumque in Italia breui castris super ripam Tiberis positis datu-
11 rum. tantus furor illo tempore gentem Aetolorum, tantus magistratus eorum cepit.
34 Quinctius legatique Corinthum redierunt; + inde ut quaeque de Antiocho nihil + per se ipsi moti et sedentes exspec-
2 tare aduentum uiderentur regis, concilium quidem uniuersae gentis post dimissos Romanos non habuerunt, per apocletos autem – ita uocant sanctius consilium: ex delectis constat uiris – id agitabant quonam modo in Graecia res

8 concilio *Par. Voss.* : consilio *B*χ disceptandumque *BPar.* : disceptatumque χ **9** eum *Gel.* ("*in ueteribus archetypis*") : tum *B*ψ : T. φ **10** aliud *Gel.* ("primo *in neutro inuenitur*) : primo aliud *B*φ : primus aliud ψ : prius aliud *Weiss.* : prima⟨rii⟩ aliud *Hertz* **11** tantus *B* : tantusque χ **34.1** + inde ut quaeque de Antiocho nihil + ψα : *sic, sed* quemque φ, *om.* nihil *B* : inde ut quieti de Antiocho nihil *T. Faber* : ⟨Ae⟩toli ne quaeque de Antiocho nihil *Heus.* : inde ut ⟨...⟩ quaeque de Antiocho nihil *Weiss.* : inde ut quaeque de Antiocho ⟨...⟩ nihil, ⟨adferebantur (*uel* adferrentur *uel* nuntiarentur), in ea intenti Aetoli, ut⟩ nihil *uel* illi ut quaeque de Antiocho ⟨adferrentur, opperientes,⟩ nihil *coniciens*, *id.* (*1862*) : inde ut quaeque de Antiocho ⟨fama adlata erat, Aetoli excipiebant, et ne⟩ nihil *Madvig* : ii metu quoque ne Antiocho nihil *Harant* : inde ut quaeque de Antiocho ⟨innotescebant, Aetoli ne⟩ nihil *Rossbach* : inde ut quaeque de Antiocho ⟨adferrentur excipiebant. Aetoli ne⟩ nihil *McDonald* moti *B*χ : mot⟨ur⟩i *Asc.* **2** consilium *Esc.* : concilium *B*χ in Graecia res *B*χ : res in Graecia *Mg**

3 nouarentur. inter omnes constabat in ciuitatibus principes
et optimum quemque Romanae societatis esse et praesen-
ti statu gaudere, multitudinem et quorum res non ex sen-
4 tentia ipsorum essent omnia nouare uelle. Aetoli consilium
+ uno die + spei quoque non audacis modo sed etiam
impudentis ceperunt, Demetriadem Chalcidem Lacedae-
5 monem occupandi. singuli in singulas principes missi sunt,
Thoas Chalcidem, Alexamenus Lacedaemonem, Diocles
6 Demetriadem. hunc exsul Eurylochus, de cuius fuga causa-
que fugae ante dictum est, quia reditus in patriam nulla alia
7 erat spes, adiuuit. litteris Eurylochi admoniti, propinqui
amicique et qui eiusdem factionis erant liberos et coniugem
eius cum sordida ueste, tenentes uelamenta supplicum, ⟨in⟩
contionem frequentem ac⟨c⟩ierunt, singulos uniuersosque
obtestantes ne insontem indemnatum consenescere in exsi-

3 et (optimum) *B* : *om.* χ nouare uelle *BMg* : nouare bella χ : nouari uelle *Det. ap. Sig.* **4** + uno die + *B*χ : rei (spe) *uel* non dic⟨o rei sed⟩ (*1884*) *Madvig* : ⟨i⟩mmodic⟨um⟩ *Koch* : inde *Seyffert* : eo (*uel* illo) die (*1862*) *uel* haud ⟨dub⟩ie (*1873*) *Weiss.* : ⟨ple⟩num ⟨quum cupi⟩dit⟨atis tum⟩ *Wesenberg* : uno die *post* ceperunt *Pluygers* : cum rei ⟨tum⟩ *M. Müller* : *del.* *Novák* (*JPhV 1889, 54*) : inane *Rossbach* **6** exul *B*χ : exulem *Mg* alia erat spes χ : alia erat *B* : erat alia spes *Mg* **6,7** Eurylochus, -i *B* : Eurilochus, -i φ : (exule) uiri locus (-ch- *N*), Eurilochi ψ **7** ⟨in⟩ contionem ... ad⟨c⟩ierunt *Madvig* : *sic, sed* ac⟨c⟩i⟨u⟩erunt *M. Müller* : contionem ... adierunt *B*χ*Mg** : contionem ... adire ⟨i⟩u⟨be⟩nt *Fr. 1* : ueste ⟨...⟩ tenentes ... contionem ... adierunt *Weiss.* indemnatum *B*χ : inde natum *Mg Holk. Esc.*

8 lio sinerent. et simplices homines misericordia et improbos
seditiososque immiscendi res tumultu Aetolico spes mouit,
9 et pro se quisque reuocari iubebant. his praeparatis Diocles
cum omni equitatu – et erat tum praefectus equitum – spe-
cie reducentis exsulem hospitem profectus, die ac nocte
ingens iter emensus, cum milia sex ab urbe abesset, luce
prima tribus electis turmis, cetera multitudine equitum sub-
10 sequi iussa, praecessit. postquam portae adpropinquabat,
desilire omnes ex equis iussit et loris ducere equos, itineris
maxime modo solutis ordinibus, ut comitatus magis prae-
11 fecti uideretur quam praesidium. ibi una ex turmis ad por-
tam relicta ne excludi subsequens equitatus posset, media
urbe ac per forum manu Eurylochum tenens, multis occur-
12 rentibus gratulantibusque, domum deduxit. mox equitum
plena urbs erat et loca opportuna occupabantur; tum in
domos missi qui principes aduersae factionis interficerent.
ita Demetrias Aetolorum facta est.
35 Lacedaemone non urbi uis adferenda sed tyrannus dolo
2 capiendus erat; quem spoliatum maritimis oppidis ab Ro-
manis, tunc intra moenia etiam Lacedaemonis ab Achaeis
compulsum qui occupasset occidere, eum totius gratiam rei
3 apud Lacedaemonios laturum. causam mittendi ad eum ha-
buerunt quod fatigabat precibus ut auxilia sibi, cum illis

35–37.3: *Plut. Phil.* 15.3, *Paus.* 8.50.10, *Zon.* 9.19.2

8 Aetholico *Holk. 353* : Aetolio χ : Aetolios *B* : *fort.* Aetolo   et (pro) *Mg* : *om.* *B*χ : it⟨a⟩ *M. Müller*   **9** luce prima χ : prima luce *B*   **10** ex *Mg* : *om.* *B*χ   **12** domos χ : domus *B*   **35.1** Lacedaemone *Mg* : Lacedaemoni *B*χ   erạt χ : *om. B*, *fort. recte*   **2** spoliatum φ : spoliandum *B*ψ   totius *Mg* : socius *B* : potius χ   eum ... rei ... laturum ... *B*χ : eum ... rei ⟨apparebat⟩ ... laturum *Heus.* : eum ... rei ... laturum ⟨apparebat⟩ *Novák* : ⟨credidere⟩ eum ... rei ... laturum *Brakman*   **3** fatigabat *B*χ : fatigaret *Mg*

4 auctoribus rebellasset, mitterentur. mille pedites Alexame-
no dati sunt et triginta delecti ex iuuentute equites. iis a
praetore Damocrito in consilio arcano gentis, de quo ante
5 dictum est, denuntiatur ne se ad bellum Achaicum aut rem
ullam quam sua quisque opinione praecipere posset crede-
rent missos esse: quidquid Alexamenum res monuisset
subiti consilii capere, ad id, quamuis inopinatum temera-
rium audax, oboedienter exsequendum parati essent, ac
pro eo acciperent tamquam ad id unum agendum missos ab
6 domo se scirent. cum his ita praeparatis Alexamenus ad
tyrannum uenit, quem aduentens extemplo spei impleuit:
7 Antiochum iam transisse in Europam, mox in Graecia fore,
terras maria armis uiris completurum; non cum Philippo
rem esse credituros Romanos; numerum iniri peditum
equitumque ac nauium non posse; elephantorum aciem
8 conspectu ipso debellaturam. Aetolos toto suo exercitu pa-
ratos esse uenire Lacedaemonem, cum res poscat, sed fre-
9 quentes armatos ostendere aduenienti regi uoluisse. Nabidi
quoque et ipsi faciendum esse ut quas haberet copias non
sineret sub tectis marcescere otio, sed educeret et in armis
decurrere cogeret, simul animos acueret et corpora exerce-

rebellasset *Bχ* : rebellaret *Mg* **4** Alexameno α(*Holk. Lips. Esc.*) : Alaxameno *Par.* : a Laxameno φ : Laxameno *Bψ* consilio χ : concilio *B* **5** quam χ : qua *B* Alexamenum *Par. 5741* : Alaxamenum *Bχ* : Alexamonum *Holk. Lips.* monuisset *Holk. 345* : mouisset χ*Mg* : mouisset et *B* **6** praeparatis φ : praeparati *Bψ* Alexamenus *Lips.* : Alaxamenus *Bχ* : Alexamenis *Holk.* : Alexemenus *Par.* **7** iam *Mg* : *om. Bχ* transisse in Europam *Mg* : in Europam transisse *Bχ*, *fort. recte* completurum χ : inpleturum *B*, *fort. recte* **8** toto *Mg* : *om. Bχ* **9** Nabidi quoque et ipsi *Bχ* : nam id quoque ipsi *Mg* : Nabidi quoque ipsi *Madvig* : Nabidi et ipsi *uel* Nabidi quoque *M. Müller* : Nabidi quoque id ipsu⟨m⟩ *H.J.M.* faciendum *Bα* : faciundum φ*V* : facundum *N* simul *Bχ* : ⟨ut⟩ simul *H.J.M.* exerceret *ed. Rom.* : exerceret et φ : exercere et *Bψα*(*Holk. Esc. Voss.*)

10 ret. consuetudine leuiorem laborem fore, et comitate ac
benignitate ducis etiam non iniucundum fieri posse. educi
inde frequenter ante urbem in campum ad Eurotan amnem
11 coepere. satellites tyranni media fere in acie consistebant;
tyrannus cum tribus summum equitibus, inter quos plerum-
que Alexamenus erat, ante signa uectabatur, cornua extre-
12 ma inuisens; in dextro cornu Aetoli erant, et qui ante auxi-
liares tyranni fuerant et qui uenerant mille cum Alexame-
13 no. fecerat sibi morem Alexamenus nunc cum tyranno inter
paucos ordines circumeundi monendique eum quae in rem
14 esse uidebantur, nunc in dextrum cornu ad suos adequitan-
di, mox inde, uelut imperato quod res poposcisset, reci-
15 piendi ad tyrannum. sed quem diem patrando facinori sta-
tuerat, eo paulisper cum tyranno uectatus cum ad suos con-
16 cessisset, tum equitibus ab domo secum missis 'agenda' in-
quit 'res est, iuuenes, audendaque quam me duce impigre
exsequi iussi estis. parate animos dextras, ne quis in eo
17 quod me uiderit facientem cesset. qui cunctatus fuerit et
suum consilium meo interponet, sciat sibi reditum ad pena-
tes non esse.' horror cunctos cepit et meminerant cum qui-

10 leuiorem *B* : leniorem χ ac *Mg* : et *B*χ **11** media ... in acie χ : in media ... acie *B* : in media ... in acie B^1 consistebant *Voss.*β : consistebat *B*χ Alexamenus *Lips.N* : Alaxamenus *B*φ*VL* **12** mille (∞ *B*, m. ψ) *B*ψ : tres m. *A.* : tres *EP* Alexameno *Holk. Lips. Esc.* : Alaxameno *B*χ **13** morem φ : amorem *B*ψα Alexamenus *Lips.* : Alaxamenus *B*χ esse φ : essent *B*ψα uidebantur *BHolk. Par.* : uidebatur B^1χ **14** adequitandi *B*χ : equitandi *Mg* recipiendi *B*χ : recipiendi ⟨se⟩ *ed. Rom.* : (tyrannum) se quem γ : ⟨se⟩ recipiendi *Rossbach* **15** patrando *Ves.* : parando *B*χ : patrandi *Voss.* (praestandi *Lips. Par.* : praepandi *Holk.* : parandi *Esc.*) **16** dextras *B*χ : dextras⟨ue⟩ *ed. Rom.* : dextras⟨que⟩ *Asc.* in *Mg* : *om.* *B*χ

18 bus mandatis exissent. tyrannus ab laeuo cornu ueniebat.
ponere hastas equites Alexamenus iubet et se intueri: conli-
git et ipse animum confusum tantae cogitatione rei. post-
quam adpropinquabat, impetum facit et transfixo equo ty-
19 rannum deturbat, iacentem equites confodiunt; multis fru-
stra in loricam ictibus datis tandem in nudum corpus uolne-
ra peruenerunt, et priusquam ⟨a⟩ media acie succurreretur
exspirauit.
36 Alexamenus cum omnibus Aetolis citato gradu ad regiam
2 occupandam pergit. corporis custodes, cum in oculis res
3 gereretur, pauor primo cepit; deinde, postquam abire
Aetolorum agmen uidere, concurrunt ad relictum tyranni
corpus, et spectatorum turba ex custodibus uitae mortisque
4 ultoribus est facta. nec mouisset se quisquam si extemplo
positis armis uocata in contionem multitudo fuisset et ora-
tio habita tempori conueniens, frequentes inde retenti in
5 armis Aetoli sine iniuria cuiusquam; sed ut oportuit in con-
silio fraude coepto, omnia in maturandam perniciem eo-
6 rum qui fecerant sunt acta. dux regia inclusus diem ac noc-
tem in scrutandis thesauris tyranni absumpsit; Aetoli uelut
capta urbe quam liberasse uideri uolebant in praedam uer-

18 Alexamenus *Lips.* : Alaxamenus *B*χ   et (se) χ : ei *B* transfixo *B*χ : transfosso *Mg*   **19** datis *Mg* : *om.* *B*χ   ⟨a⟩ *Fr.1* : *om.* *B*χ   **36.1** Alexamenus *Lips.Par.* : Alaxamenus *B*χ   **3** et spectatorum *Mg* : spectatorum *B*, *fort. recte* : peccatorum ψ : per-paucorum φ   est facta χ *Fr.2* : facta est *B*   **4** si *B*χ : ni *Walsh*   frequentes *B*χ : frequenti⟨bu⟩s *Gron.*   ret(c)enti (si non *uel* sine (armis) α) ... Aet(h)oli *Mg*α : retentis ... Aetolis *B*χ   **5** fraude *B*χ : ⟨a⟩ fraude *Novák*   **6** absumpsit *B* : con-sumpsit φ : sumpsit (tyrannie ψ) ψα(*exc. Voss.*)

7 si. simul indignitas rei, simul contemptus animos Lacedae-
moniis ad coeundum fecit. alii dicere exturbandos Aetolos
et libertatem, cum restitui uideretur interceptam, repeten-
dam; alii, ut caput agendae rei esset, regii generis aliquem
8 in speciem adsumendum. Laconicus eius stirpis erat puer
admodum, eductus cum liberis tyranni. eum in equum im-
ponunt et armis arreptis Aetolos uagos per urbem caedunt.
9 tum regiam inuadunt; ibi Alexamenum cum paucis resi-
stentem obtruncant. Aetoli circa Chalcioecon – Mineruae
10 aereum est templum – congregati caeduntur; pauci armis
abiectis pars Tegeam pars Megalen polin perfugiunt; ibi
comprensi a magistratibus sub corona uenierunt.
37 Philopoemen, audita caede tyranni, profectus Lacedaemo-
2 nem cum omnia turbata metu inuenisset, euocatis principi-
bus et oratione habita qualis habenda Alexameno fuerat,
3 societati Achaeorum Lacedaemonios adiunxit, eo etiam fa-
cilius quod ad idem forte tempus A. Atilius cum quattuor
et uiginti quinqueremibus ad Gytheum accessit.
4 Iisdem diebus circa Chalcidem Thoas per Euthymidam
principem, pulsum opibus eorum qui Romanae societatis

7 simul (contemptus) *Gel.* ("ac *redundat*") : ac simul *B*χ cum *B*χ : dum *Gron.* uideretur χ : uidetur *B* **8** Laconicus *B*χ : Laonicus *Gron.* eductus *B*ψα(*Lips.Par.Esc.*) : deducatus φ : educatus *Holk.Voss.*P^x **9** ibi Ala(-e- *Lips.*)xamenum χ : *om. B* Chalcioecon *Fr.1* : Calchioten *B*φ : Calchiote ψ **10** Megalen polin *Bekker* : Megalē polī *B* : Megalepolim *AEV* : Megalopolim *P* : Megalopolon *N* comprensi *B*ψ*Esc.* : comprehensi φ*Mg** **37.1** caede *Mg* : clade *B*χ **2** habenda *B*χ : habenda ⟨ab⟩ *ed. Med. 1478* **3** ad idem forte *B*χ : forte ad idem *Mg* Gytheum *Asc.* : Cythelum *B*χ **4** isdem χ : *om. B* Thoas *Lips.*P^x : Phoas *B*χ Euthymidam *ed. Rom.* : Euthymadam *B* : Eut(c)himidam χ legatorumque χ : legatorum *B*

5 erant, post T. Quincti legatorumque aduentum, et Hero-
dorum, Cianum mercatorem sed potentem Chalcide prop-
ter diuitias, praeparatis ad proditionem iis qui Euthymidae
factionis erant, nequaquam eandem fortunam qua Deme-
6 trias per Eurylochum occupata erat habuit. Euthymidas ab
Athenis – eum domicilio delegerat locum – Thebas primum
7 hinc Salganea processit, Herodorus ad Thronium. inde
haud procul in Maliaco sinu duo milia peditum Thoas, du-
centos equites, onerarias leues ad triginta habebat. eas cum
sescentis peditibus Herodorus traicere in insulam Atalan-
8 ten iussus, ut inde, cum pedestres copias adpropinquare
9 iam Aulidi atque Euripo sensisset, Chalcidem traiceret; ip-
se ceteras copias nocturnis maxime itineribus quanta pote-
rat celeritate Chalcidem ducebat.
38 Micythio et ⟨X⟩enoclides, penes quos tum summa rerum
pulso Euthymida Chalcide erat, seu ipsi per se suspicati
seu indicata re, primo pauidi nihil usquam spei nisi in fuga
2 ponebant; deinde postquam resedit terror et prodi et deseri
non patriam modo sed etiam Romanorum societatem cer-
nebant, consilio tali animum adiecerunt.

5 Herodorum *Mg* : Herodum *B*χ mercatorem φ*Mg** : mercatorum *B*ψ Euthymidae A^x : eum thymidae *B* : Euthimidae *P* : eum t(h)imid(a)e ψ*AE* eandem *Ves.*^{x}*Harl. 2671* : tandem *B*χ Eurylochum *B* : Euriloc(h)um (*duo uerba V*) χ **6** Euthymidas *AP* : Euthimodas *B* : Euthimidas ψ*E* locum χ : *om. B* Salganea *ed. Rom.* : Salginea (-enia *P*) *B*χ ad Thronium *Mg* : ad Thryonium *B* : Arthrionium *APV* : Arthionium *E* : Arthriorium *NL* **7** Thoans *Voss.* : et Thoas *B*χ : Thoas et *Crév.*, *fort. recte* : Ethoas α(*aEsc.*) Atalanten *Mog. e. e.* : Atalantam *Mg* : Adlantem *B*χ **9** ipse ... poterat ... ducebat *Mg* : ipsi ... poterant ... ducebant *B*χ maxime itineribus quanta *B*χ : itineribus quanta maxime (*uel* maxima) *uel* maxime itineribus quanta ⟨maxima⟩ *H. J. M.* **38.1** Micythio *Gron.* : My(i)cti(y)lo *B*ψ*AP* : Mycthilo *E* ⟨X⟩enoclides *Ald.* : Enoclides *B*α(*Holk. Par. Voss.* : Enoclites *Lips.*) : Enochides χ Euthymida φ : Euthimida *B*ψ **2** et prodi et deseri χ : *spat. xi fere litt. B*

3 Sacrum anniuersarium eo forte tempore Eretriae Amaryn-
thidis Dianae erat, quod non popularium modo sed Cary-
4 stiorum etiam coetu celebratur. eo miserunt qui orarent
Eretrienses Carystiosque ut et suarum fortunarum, in ea-
dem insula geniti, misererentur, et Romanam societatem
5 respicerent: ne sinerent Aetolorum Chalcidem fieri; Euboe-
am habituros, si Chalcidem habuissent; graues fuisse Mace-
donas dominos, multo minus tolerabiles futuros Aetolos.
6 Romanorum maxime respectus ciuitates mouit, et uirtutem
nuper in bello et in uictoria iustitiam benignitatemque ex-
pertas. itaque quod roboris in iuuentute erat utraque
7 ciuitas armauit misitque. iis tuenda moenia Chalcidis oppi-
dani cum tradidissent, ipsi omnibus copiis transgressi Euri-
8 pum ad Salganea posuerunt castra. inde caduceator pri-
mum deinde legati ad Aetolos missi, percunctatum quo suo
dicto factoue socii atque amici ad se oppugnandos uenirent.
9 respondit Thoas, dux Aetolorum, non ad oppugnandos sed
10 ad liberandos ab Romanis uenire sese: splendidiore nunc
eos catena sed multo grauiore uinctos esse quam cum prae-
sidium Macedonum in arce habuissent. se uero negare
Chalcidenses aut seruire ulli aut praesidio cuiusquam ege-
11 re. ita digressi ex conloquio legati ad suos; Thoas et Aetoli,
ut qui spem omnem in eo ut improuiso opprimerent habuis-
12 sent, ad iustum bellum oppugnationemque urbis mari ac
13 terra munitae haudquaquam pares, domum rediere. Euthy-
midas postquam castra popularium ad Salganea esse pro-
fectosque Aetolos audiuit, et ipse a Thebis Athenas rediit;

3 Amarynthidis *ed. Rom.* : Amaryntidis *B* : Amarinthy(i)dis φ : (Eretria) eam Marinthidis ψ **4** orarent χ : ornarent *B* Carystiosque *ed. Med. 1478* (-ist- *ed. Rom.*) : Carytheosque *B* : Caristheosque χ **5** habituros *BP* : abituros ψ*AE* **6** et (in) *Holk. 345* : *om. B*χ expertas φ : expertos *B*ψ **8** deinde *B*χ : deinde et *Mg* factoue *B* : pactoue ψα(*exc. Holk.*) : pactoque φ : pacto *Holk.* uenirent *hic B*χ : *ante* ad se *Mg* **10** arce χ : arcte *B* **13** Euthymidas φ : Euthymadas *B* : Euthimidas ψ Salganea *Lips.* : Salgenea *B*χ

14 et Herodorus cum per aliquot dies intentus ab Atalante
signum nequiquam exspectasset, missa speculatoria naue ut
quid morae esset sciret, postquam rem omissam ab sociis
uidit, Thronium unde uenerat repetit.
39 Quinctius quoque his auditis, ab Corintho ueniens nauibus,
2 in Chalcidic⟨o⟩ Euripo Eumeni regi occurrit. placuit quin-
gentos milites praesidii causa relinqui Chalcide ab Eumene
3 rege, ipsum Athenas ire. Quinctius, quo profectus erat,
Demetriadem contendit, ratus Chalcidem liberatam mo-
menti aliquid apud Magnetas ad repetendam societatem
4 Romanam facturam, et ut praesidii aliquid esset suae partis
hominibus, Eunomo praetori Thessalorum scripsit ut arma-
ret iuuentutem, et Villium ad Demetriadem praemisit ad
temptandos animos, non aliter nisi pars aliqua inclinaret ad
5 respectum pristinae societatis rem adgressurus. Villius
quinqueremi naue ad ostium portus est inuectus. eo multi-
tudo Magnetum omnis cum se effudisset, quaesiuit Villius
6 utrum ad amicos an hostes uenisse se mallent. respondit
Magnetarches Eurylochus ad amicos uenisse eum, sed ab-
stineret portu et sineret Magnetas in concordia et libertate
esse, nec per conloquii speciem multitudinem sollicitaret.
7 altercatio inde non sermo fuit, cum Romanus ut ingratos

14 Atalante *Mog. e. e.* : Allante *BψAE* : Allatē *P* nequicquam χ : *om. B* rem omissam χ : remorum missam *B* repetit *B*χ : repet⟨i⟩t *Wesenberg* **39.1** Chalcidic⟨o⟩ *Weiss. (1873)* : Chalc(h)ide *B*χ : Calchidem *Holk.* : Chalcidis *Gel.* ("*non* Chalcidem") **4** et (ut) *Mg* : *om. B*χ Eunomo χ : Eumeno *B* Villium *Fr.2* : ⟨Iulium⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ ad Demetriadem *B*α(*Holk.*[2] *Lips. Voss. Esc.*) : *sic, sed* a ψ*E* : Admetriadem *AHolk. Par.* : Demetriadem *P* **5** ad ostium ψ*AE* : ad hostium *BP*α : ostium *Gel.* ("*non* ad hostium") uenisse se *B* : uenisse ψα(*om. Esc.*) : ueniret φ : sese uenisse *Mg* **6** Eurylochus *B* : Eurilochus *APN* : Eurilocus *EVL* sollicitaret φ : sollicitare *B*ψα(*aEsc.*) **7** ut *B*χ : *om. Par. Lat. 14360*

increparet Magnetas imminentesque praediceret clades,
multitudo obstreperet nunc senatum nunc Quinctium ac-
cusando. ita inrito incepto Villius ad Quinctium sese rece-
8 pit. at Quinctius nuntio ad praetorem misso ut reduceret
domum copias, ipse nauibus Corinthum rediit.
40 Abstulere me uelut de spatio Graeciae res immixtae Roma-
nis, non quia ipsas operae pretium esset perscribere, sed
2 quia causae cum Antiocho fuerunt belli. consulibus desi-
gnatis – inde namque deuerteram – L. Quinctius et Cn. Do-
mitius consules in prouincias profecti sunt, Quinctius in
3 Ligures, Domitius aduersus Boios. Boii quieuerunt, atque
etiam senatus eorum cum liberis et praefecti cum equitatu –
summa omnium mille et quingenti – consuli dediderunt se-
4 se. ab altero consule ager Ligurum late est uastatus castel-
laque aliquot capta, unde non praeda modo omnis generis
cum captiuis parta, sed recepti quoque aliquot ciues socii-
que qui in hostium potestate fuerant.
5 Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex senatus
consulto plebique scito. tria milia et septingenti pedites ie-
6 runt, trecenti equites; triumuiri deduxerunt eos Q. Naeuius
M. Minucius M. Furius Crass⟨ip⟩es; quina dena iugera agri
data in singulos pedites sunt, duplex equiti. Bruttiorum
proxime fuerat ager; Bruttii ceperant de Graecis.
7 Romae per idem tempus duo maximi fuerunt terrores, diu-
tinus alter sed segnior: terra dies duodequadraginta mouit.
per totidem dies feriae in sollicitudine ac metu fuere; tridu-

praediceret *Mg* : praedicaret *B*χ   clades *Mg* : caedes χ : *om.* *B*   **40.3** Boii quieuerunt *Mg* : Boique ui (*ut numerus*) fuerunt *B* : Boi qui fuerunt χ   sese χ : se *B*, *fort. recte*   **4** recepti χ : receptio *B*   **5** Vibonem *Vat. Lat. 1852*[2] : Bibonem *B*χ   **6** eos χ : *om. B*   Crass⟨ip⟩es *Fr. 1* : Crassus *B*χ   equiti *B*χ : equitibus *Mg*   **7** duo χ : dum *B*   diutinus *Mg* : diutius *B*χ   dies *B*χ : dies per *Mg*   triduum *Siesbye* : in triduum *B*χ : fuerunt. triduum *Wesenberg* : ⟨p⟩er triduum *McDonald*

8 um eius rei causa supplicatio habita est. ille non pauor
uanus sed uera multorum clades fuit: incendio a foro boua-
rio orto diem noctemque aedificia in Tiberim uersa arsere
tabernaeque omnes cum magni pretii mercibus confla-
grauerunt.
41 Iam fere in exitu annus erat, et in dies magis fama de bello
2 Antiochi et cura patribus crescebat; itaque de prouinciis
designatorum magistratuum, quo intentiores essent omnes,
3 agitari coeptum est. decreuere ut consulibus Italia et quo
senatus censuisset – eam esse bellum aduersus Antiochum
4 regem omnes sciebant – prouinciae essent; cuius ea sors
esset quattuor milia peditum ciuium Romanorum et trecen-
ti equites, sex milia socium Latini nominis cum quadringen-
5 tis equitibus sunt decreta. eorum dilectum habere L.
Quinctius consul iussus, ne quid moraretur quo minus con-
sul nouus quo senatus censuisset extemplo proficisci posset.
6 item de prouinciis praetorum decretum, prima ut sors duae
urbanaque et inter ciues ac peregrinos iurisdictio esset, se-
cunda Bruttii, tertia classis, ut nauigaret quo senatus censu-
isset, quarta Sicilia, quinta Sardinia, sexta Hispania ulte-
7 rior. imperatum praeterea L. Quinctio consuli est ut duas
legiones ciuium Romanorum nouas conscriberet, et socium
ac Latini nominis uiginti milia peditum et octingentos equi-
tes. eum exercitum praetori cui Bruttii euenisset decreue-
runt.
8 Aedes duae Iouis eo anno in Capitolio dedicatae sunt;
uouerat L. Furius Purpureo praetor Gallico bello unam,

8 uera *B*χ : uere *Mg* uersa χ : *om. B* **41.1** magis fama *Holk. Lips.* : magna fama *B*χ : et fama *Mg* : fama *Weiss.* (*1862*) : magis et fama *Madvig* (*e*) bello Antiochi *Mg* : Antiochi bello *B*χ, *fort. recte* **3** quo χ : quos *B* eam *Madvig* : iam *B*χ **5** ne quid *Mg* : *om. B*χ quo χ : quos *B* nouus *B* : nouos χ **6** decretum *B* : decretum est χ, *fort. recte* duae *B*χ : du⟨pl⟩ex *Madvig* urbanaque χ : urbana *B* **7** milia χ : *om. B* **8** duae *Mg* : *om. B*χ

9 alteram consul; dedicauit Q. Marcius Ralla duumuir. iudi-
cia in faeneratores eo anno multa seuere sunt facta, accu-
santibus priuatos aedilibus curulibus M. Tuccio et P. Iunio
10 Bruto. de multa damnatorum quadrigae inauratae in Capi-
tolio positae et in cella Iouis supra fastigium aediculae duo-
decim clipea inaurata; et iidem porticum extra portam Tri-
geminam inter lignarios fecerunt.

42 Intentis in apparatum noui belli Romanis ne ab Antiocho
2 quidem cessabatur. tres eum ciuitates tenebant, Zmyrna et
Alexandria Troas et Lampsacus, quas neque ui expugnare
ad eam diem poterat neque condicionibus in amicitiam per-
licere, neque ab tergo relinquere traiciens ipse in Europam
3 uolebat. tenuit eum et de Hannibale deliberatio. et primo
naues apertae quas cum eo missurus in Africam fuerat mo-
4 ratae sunt; deinde an omnino mittendus esset consultatio
mota est, maxime a Thoante Aetolo, qui omnibus in Grae-
cia tumultu completis Demetriadem adferebat in potesta-
5 te esse, et quibus mendaciis de rege, multiplicando uerbis
copias eius, erexerat multorum in Graecia animos, iisdem
6 et regis spem inflabat: omnium uotis eum accersi; concur-
sum ad litora futurum, unde classem regiam prospexissent.
hic idem ausus de Hannibale est mouere sententiam prope

42–51: *App. Syr.* 12.46–13.52, *Zon.* 9.19.4–5

10 Iouis *B* : Ioui χ*Mg** : ⟨Ved⟩iouis *uel* ⟨D⟩iouis *Unger* (*101*) : Ioui ⟨et Vedioui⟩ *Torelli* (*Lavinio e Roma, 233*) positae et in ... duodecim *Holk. 356*^{x} : positae et in ... et duodecim *B*χ : positae in ... et duodecim *Fr.2* : positae in ... Iouis, et supra ... duodecim *uel* positae supra fastigium aediculae, et in cella Iouis duodecim *Drak.* **42.2** Troas χ : Throas *B* Lampsacus *BEP* : Lapsacus ψ*A* poterat *B*^{1}φ : poterant *B*ψ : potuerat *Crév.* **3** apertae *B*χ : paratae *Alanus* (*17*) : aptae *Zingerle* : *del. H.J.M.* **4** afferebat *Mg* : deferebat *B*χ **5** eius χ : *om. B* omnium χ : omnibus *B* **6** unde *B*χ : ubi *Doujat*

7 iam certam regis. nam neque dimittendam partem nauium
a classe regia censebat, neque si mittendae naues forent,
minus quemquam ei classi quam Hannibalem praeficien-
8 dum. exsulem illum et Poenum esse, cui mille in dies noua
9 consilia uel fortuna sua uel ingenium possit facere, et ipsam
eam gloriam belli qua uelut dote Hannibal concilietur ni-
miam in praefecto regio esse. regem conspici, regem unum
10 ducem unum imperatorem uideri debere. si classem si exer-
citum amittat Hannibal, idem damni fore ac si per alium
ducem amittantur; si quid prospere eueniat, Hannibalis
11 eam non Antiochi gloriam fore; si uero uniuerso bello uin-
cendi Romanos fortuna detur, quam spem esse sub rege
uicturum Hannibalem, uni subiectum, qui patriam prope
12 non tulerit? non ita se a iuuenta eum gessisse, spe animo-
que complexum orbis terrarum imperium, ut in senectute
13 dominum laturus uideatur. nihil opus esse regi duce Hanni-
14 bale; comite et consiliario eodem ad bellum uti posse. mo-
dicum fructum ex ingenio tali neque grauem neque inuti-
lem fore: si summa petantur, et dantem et accipientem
praegrauatura.
43 Nulla ingenia tam prona ad inuidiam sunt quam eorum qui
genus ac fortunam suam animis non aequant, quia uirtutem
2 et bonum alienum oderunt. extemplo consilium mittendi
Hannibalis, quod unum in principio belli utiliter cogitatum
erat, abiectum est. Demetriadis maxime defectione ab Ro-
manis ad Aetolos elatus, non ultra differre profectionem in

7 (nam) neque χ : *om. B* nauium χ : *om. B* censebat χ : censebant *B* mittendae χ : dimittendae *B* quemquam *B*χ : quempiam *Fr.2* **8** possit *Mg* : posset *B*χ **9** qua χ : quam *B Lips.* concilietur *B*χ : conciliatur *Mg* conspici regem *Mg* : *om. B*χ **11** prope χ : *om. BEsc., fort. recte* **12** laturus χ : *om. B* **13** et χ : *om. B* **43.1** et *B*χ : ut *Rollin*

3 Graeciam constituit. priusquam solueret naues, Ilium a ma-
ri escendit ut Mineruae sacrificaret. inde ad classem regres-
sus proficiscitur quadraginta tectis nauibus apertis sexagin-
ta, et ducentae onerariae cum omnis generis commeatu
4 bellicoque alio apparatu sequebantur. Imbrum primo insu-
lam tenuit; inde Sciathum traiecit; ubi conlectis in alto quae
dissipatae erant nauibus, ad Pteleum primum continentis
5 uenit. ibi Eurylochus ei Magnetarches principesque Ma-
gnetum ab Demetriade occurrerunt; quorum frequentia lae-
tus die postero in portum urbis nauibus est inuectus, co-
6 pias haud procul inde exposuit. decem milia peditum fuere
et quingenti equites, sex elephanti, uix ad Graeciam nudam
occupandam satis copiarum, nedum ad sustinendum Ro-
manum bellum.
7 Aetoli, postquam Demetriadem uenisse Antiochum adla-
tum est, concilio indicto decretum quo accerserent eum
8 fecerunt. iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decre-
9 turos sciebat, Phalara in sinum Maliacum processerat. inde
decreto accepto Lamiam uenit, exceptus ingenti fauore
multitudinis cum plausibus clamoribusque et quibus aliis
44 laetitia effusa uolgi significatur. in concilium ut uentum est,
aegre a Phaenea praetore principibusque aliis introductus
2 silentio facto dicere orsus rex. prima eius oratio fuit excu-
santis quod tanto minoribus spe atque opinione omnium

3 escendit *BψEP* : descendit *B*^{1}*P*^{x} : ascendit *A* tectis *Mg* : lectis *Bχ* **5** Eurylochus *B* : Eurilochus *φNL* : Eurilocus *V* ei *Fr. 2* : et *Bχ* **8** ita *χ* : *om. B* Phalara *ed. Med. 1505* : Phalera *Bχ* **9** Lamiam *Fr. 1* : Lameam *B* : Iameam *χ* uolgi *Mg* : uulgo *Bχ* significatur *Bψα* : significabatur (*ante* uolgi *Mg*) *φMg* **44.1** aegre *hic Mg*, *ante* facto *Damsté* : *om. Bχ* introductus *Mg* : in *Bψ* : inde *φ* : ⟨introductus⟩. inde *ed. Rom.* : *del. Bekker* : in ⟨tribunal est⟩ productus; inde *Weiss.* (*NJPhP 28* (*1840*), *208*) : productus *id.* (*1862*) silentio facto *Bχ* : facto silentio *Mg* dicere orsus rex *Bχ* : rex dicere orsus *Mg* : dicere orsus *Duker* : dicere orsus est *Drak.* **2** fuit *Mg* : fuit primo *Bχ*

3 copiis uenisset: id suae impensae erga eos uoluntatis maxi-
mum debere indicium esse, quod nec paratus satis ulla re,
et tempore ad nauigandum immaturo, uocantibus legatis
eorum haud grauate obsecutus esset, credidissetque cum se
uidissent Aetoli, omnia uel in se uno posita praesidia existi-
4 maturos esse. ceterum eorum quoque se quorum exspecta-
tio destituta in praesentia uideatur spem abunde expletu-
5 rum; nam simul primum anni tempus nauigabile praebuisset
mare, omnem se Graeciam armis uiris equis, omnem oram
6 maritimam classibus completurum, nec impensae nec labo-
ri nec periculo parsurum, donec depulso ceruicibus eorum
imperio Romano liberam uere Graeciam atque in ea princi-
7 pes Aetolos fecisset. cum exercitibus commeatus quoque
omnis generis ex Asia uenturos: in praesentia curae esse
Aetolis debere ut copia frumenti suis et annona tolerabilis
rerum aliarum suppeditetur.
45 In hanc sententiam rex cum magno omnium adsensu locu-
2 tus discessit. post discessum regis inter duos principes
3 Aetolorum Phaeneam et Thoantem contentio fuit. Phae-
neas reconciliatore pacis et disceptatore de iis quae in
controuersia cum populo Romano essent utendum potius
4 Antiocho censebat quam duce belli: aduentum eius et
maiestatem ad uerecundiam faciendam Romanis uim maio-
rem habituram quam arma. multa homines, ne bellare ne-
cesse sit, uoluntate remittere quae bello et armis cogi non
5 possint. Thoas negare paci studere Phaeneam sed discutere
apparatum belli uelle, ut taedio et impetus relanguescat

4 in praesentia *Bχ* : *om. Mg* **5** equis *Fr.2* : equisque *Bχ* **45.1** assensu φ : accensu *Bψ* **2** Phaeneam *Gron.* : Phaneam *E* : Phanean *BψEP* : *fort.* Phaenean **3** censebat φ : censebant *Bψ* **4** bellare necesse sit *Mg* : bellarent *Bχ* **5** Thoas *C* : Thoans *Bχ* Phaeneam *Gron.* : Phaneam *BφV* : Phanem *N* : Phanean *L* : Peneam *Mg* : *fort.* Phaenean taedio et *Bχ* : et taedio *Medcalf*

6 regis et Romani tempus ad comparandum habeant; nihil
enim aequi ab Romanis impetrari posse, totiens legationi-
bus missis Romam, totiens cum ipso Quinctio disceptando,
satis expertum esse, nec nisi abscisa omni spe auxilium An-
7 tiochi imploraturos fuisse. quo celerius spe omnium oblato
non esse elanguescendum, sed orandum potius regem ut
quoniam, quod maximum fuerit, ipse uindex Graeciae ue-
8 nerit, copias quoque terrestres naualesque accersat. arma-
tum regem aliquid impetraturum: inermem non pro Aetolis
modo sed ne pro se quidem ipso momenti ullius futurum
9 apud Romanos. haec uicit sententia, imperatoremque re-
gem appellandum censuerunt, et triginta principes cum qui-
bus, si qua uellet, consultaret delegerunt.
46 Ita dimisso concilio, multitudo omnis in suas ciuitates dilap-
sa est; rex postero die cum apocletis eorum unde bellum
2 orditetur consultabat. optimum uisum est Chalcidem, fru-
stra ab Aetolis nuper temptatam, primum adgredi, et cele-
ritate magis in eam rem quam magno conatu et apparatu
3 opus esse. itaque cum mille peditibus rex, qui Demetriade
secuti erant, profectus per Phocidem est, et alio itinere
principes Aetoli, iuniorum paucis euocatis, ad Chaeroniam
4 occurrerunt et decem constratis nauibus secuti sunt. rex, ad
Salganea castris positis, nauibus ipse cum principibus Aeto-
lorum Euripum traiecit; et cum haud procul portu egressus
esset, magistratus quoque Chalcidensium et principes ante
portam processerunt. pauci utrimque ad conloquium con-

6 expertum *Bχ* : expertos *Gron.* **7** accersat *Bχ* : arcessat *Mg* **9** imperatoremque *χ* : imperatorem quae *B* **46.3** Demetriade *Bχ* : ⟨eum⟩ Demetriade *ed. Med. 1478* : ab Demetriade *Fr. 2* Chaeroniam *BχMg* : Chaeroneam *Gron.*, *fort. recte* et (decem) *Mg* : *om. Bχ* constratis *Bχ Gel.* (“*in manu scriptis*”) : rostratis *EmgPmgEsc. Voss. Mg** **4** Salganea *Mog.* : Selganeam *BφVL* : Salgeneam *N* : Selganea *Mg* portam *χ* : *om. B*

5 gressi sunt. Aetoli magnopere suadere ut salua Romano-
rum amicitia regem quoque adsumerent socium atque ami-
6 cum; neque enim eum inferendi belli sed liberandae Grae-
ciae causa in Europam traiecisse, et liberandae re, non
7 uerbis et simulatione, quod fecissent Romani. nihil autem
utilius Graeciae ciuitatibus esse quam utramque complecti
amicitiam; ita enim ab utriusque iniuria tutas alterius sem-
8 per praesidio et fiducia fore. nam si non recepissent regem,
uiderent quid patiendum iis extemplo foret, cum Romano-
rum procul auxilium, hostis Antiochus, cui resistere suis ui-
9 ribus non possent, ante portas esset. ad haec Micyt⟨h⟩io,
unus ex principibus, mirari se dixit ad quos liberandos An-
10 tiochus relicto regno suo in Europam traiecisset; nullam
enim ciuitatem se in Graecia nosse quae aut praesidium
habeat, aut stipendium Romanis pendat, aut foedere ini-
11 quo adligata quas nolit leges patiatur; itaque Chalcidenses
neque uindice libertatis ullo egere, cum liberi sint, neque
praesidio, cum pacem eiusdem populi Romani beneficio et
12 libertatem habeant. amicitiam regis non aspernari nec ip-
sorum Aetolorum. id primum eos pro amicis facturos, si
13 insula excedant atque abeant; nam ipsis certum esse non
modo non recipere moenibus, sed ne societatem quidem
ullam pacisci nisi ex auctoritate Romanorum.

5 quoque χ : *om. B* **6** et liberandae re *Drak.* : liberandae re φ : liberanda re *B*ψ : et re liberandae *Mg* **7** nihil autem χ : autem nihil *B* tutas *Duker* : tutam χ : tutum *B* **8** quid χ : quod *B* **9** haec φ : ex *B*ψα(*Holk.Esc.Voss.*) Micyt⟨h⟩io *Gron.* : Myctilo *B* : Mictilo χ : Mictio *Gel.* ("*constanter ubique scribitur*") **10** se χ : *om. B*, *fort. recte* habeat χ : habebat *B* aut (foedere) *Mg* : quae *B*χ alligata *B*χ : illigata *Gron.* **12** id *B*χ : et id *Mg* : ⟨s⟩ed id *Modius* excedant χ : cedant *B* **13** ex *B*χ : *om. Mg*

47 Haec renuntiata regi ad naues ubi restiterat cum essent, in
praesentia – neque enim iis uenerat copiis ut ui agere quic-
2 quam posset – reuerti Demetriadem placuit. ibi, quoniam
primum uanum inceptum euasisset, consultare cum Aetolis
rex quid deinde fieret. placuit ⟨Boeotos⟩ Achaeos Amy-
3 nandrum regem Athamanum temptare. Boeotorum gentem
auersam ab Romanis iam inde a Brachylli morte et quae
4 secuta eam fuerant censebant; Achaeorum Philopoeme-
nem principem aemulatione gloriae in bello Laconum in-
5 festum inuisumque esse Quinctio credebant. Amynander
uxorem Apamam, filiam Alexandri cuiusdam Megalopoli-
tani, habebat, qui, se oriundum a magno Alexandro ferens,
filiis duobus Philippum atque Alexandrum et filiae Apa-
6 mam nomina imposuerat; quam regi⟨i⟩s inclutam nuptiis
maior e fratribus Philippus secutus in Athamaniam fuerat.
7 hunc forte ingenio uanum Aetoli et Antiochus impulerant
in spem Macedoniae regni, quod is uere regum stirpis esset,
8 si Amynandrum Athamanesque Antiocho coniunxisset; et
ea uanitas promissorum non apud Philippum modo sed
etiam apud Amynandrum ualuit.

47.1 ui *ed. Rom.* : uel *Bχ* **2** uanum *Mg* : in naue *B* : inane *χ* ⟨Boeotos⟩ *Perizonius* : *om. Bχ* Athamanum *χ* : Athamantum *B* **3** Brachy(i)lli *Bχ* : Brachyllae *Sig.* secuta *Sig.* : secutae *Bχ* **4** Philopemenem *PPar.Esc.* : Philop(o)emenen *BψAE* gloriae *Bχ* : Graeciae gloriae *Mg* **5** Apamam (*bis*) *Sig.* : Apamiam (*fort. recte*), -ian *Bχ* atque *χ* : et *B* imposuerat *Mg* : imposuit *Bχ* **6** regi⟨i⟩s *ed. Rom.* : regis *Bχ* inclutam *Bψ Gel.* (-yt-; "*pro* indultam") : indutam *AE* : indictam *P* : inclusam *Madvig* : iunctam *Koch* : *sic, sed* regi *Novák* (*JPhV 1884, 104*) e *B* : ex *Holk.* : *om. χ* **7** quod *Bχ* : quas⟨i⟩ *Gron.* **8** Amy(i)nandrum *χ* : Minandrum *B*

48 In Achaia legatis Antiochi Aetolorumque coram T. Quinc-
2 tio Aegii datum est concilium. Antiochi legatus prior quam Aetoli est auditus. is, ut plerique quos opes regiae alunt, uaniloquus maria terrasque inani sonitu uerborum com-
3 pleuit: equitum innumerabilem uim traici Hellesponto in Europam, partim loricatos, quos cataphractos uocant, partim sagittis ex equo utentes, et a quo nihil satis tecti sit,
4 auerso refugientes equo certius figentes. his equestribus copiis quamquam uel totius Europae exercitus in unum co-
5 acti obrui possent, adiciebat multiplices copias peditum et nominibus quoque gentium uix fando auditis terrebat, Da-
6 has Medos Elymaeosque et Cadusios appellans; naualium uero copiarum, quas nulli portus capere in Graecia possent, dextrum cornu Sidonios et Tyrios, sinistrum Aradios et ex Pamphylia Sidetas tenere, quas gentes nullae unquam
7 nec arte nec uirtute nauali aequassent. iam pecuniam iam alios belli apparatus referre superuacaneum esse: scire ipsos abundasse auro semper regna Asiae. itaque non cum Philippo nec Hannibale rem futuram Romanis, principe altero unius ciuitatis, altero Macedoniae tantum regni finibus incluso, sed cum magno Asiae totius partisque Europae

48–49: *Plut. Flam.* 17.7–8

48.1 T. *ed. Rom.* : L. *Bχ* Aegii *Mog.* : (A)egei *Bχ* **2** Aetoli *Bχ* : Aetolo⟨rum⟩ *Glar.* terrasque *Bχ* : terras *Fr.2* **3** tecti sit, auerso refugientis *Weiss.* : tectis ita uersos refugientis *B* : tecti sit auersos (tectis ita uersos ψ) refugiente χ : *sic, sed* aduerso β : tecti sit, auerso *Damsté* **4** hi(i)s φ : iis *Bψ* coacti φ : coactis *BψEsc.* **5** Dahas *Bχ* : Dahas ⟨ac⟩ *Wesenberg* Medos *Bχ* : *fort. delendum*; *cf.* 49.8 *adn.* Sidetas *B Gel.* ("*non* Hydetae") : id etas φ : id eas ψ **6** un(m)quam nec arte nec χ : *om. B* **7** auro semper *B* : semper auro χ unius ciuitatis altero *B* : ciuitatis altero *Mg* : *om.* χ

8 rege. eum tamen, quamquam ab ultimis orientis terminis
ad liberandam Graeciam ueniat, nihil postulare ab Achaeis
in quo fides eorum aduersus Romanos, priores socios atque
9 amicos, laedatur; non enim ut secum aduersus eos arma
capiant, sed ut neutri parti sese coniungant petere. pacem
utrique parti, quod medios deceat amicos, optent: bello se
10 non interponant. idem ferme et Aetolorum legatus Archi-
damus peti⟨i⟩t ut, quae facillima et tutissima esset, quietem
praestarent, spectatoresque belli fortunarum alienarum
euentum sine ullo discrimine rerum suarum opperirentur.
11 prouectus deinde est intemperantia linguae in maledicta
nunc communiter Romanorum, nunc proprie ipsius Quinc-
12 ti, ingratos appellans et exprobrans non uictoriam modo de
Philippo uirtute Aetolorum partam sed etiam salutem, ip-
13 sumque et exercitum sua opera seruatos. quo enim illum
unquam imperatoris functum officio esse? auspicantem im-
molantemque et uota nuncupantem sacrificuli uatis modo
in acie uidisse, cum ipse corpus suum pro eo telis hostium
obiceret.

49 Ad ea Quinctius coram quibus magis quam apud quos uer-
2 ba faceret dicere Archidamum rationem habuisse: Achaeos
enim probe scire Aetolorum omnem ferociam in uerbis non
in factis esse, et in conciliis magis contionibusque quam in
3 acie apparere; itaque parui Achaeorum existimationem,
quibus notos esse se scirent, fecisse; legatis regis et per eos
4 absenti regi eum se iactasse. quod si quis antea ignorasset
quae res Antiochum et Aetolos coniunxisset, ex legatorum
sermone potuisse apparere: mentiendo in uicem iactando-
que uires quas non haberent, inflasse uana spe atque infla-

8 ueniat *B*χ : uenit *Mg* **9** ut (neutri) *Mg* : *om.* *B*χ non *B*χ : ne *Wesenberg* interponant *B* : interponent χ **10** peti⟨i⟩t *Fr. 1* : petit χ : peti *B* tutissima *Mg* : iustissima *B*χ **12** exprobrans φ : exprobans *B*α(*Holk. Lips. Voss.*) *Fr. 2* : exprorans ψ **49.4** haberent *Mg* : habent *B*χ

5 tos esse. 'dum hi ab se uictum Philippum, sua uirtute pro-
tectos Romanos, et quae modo audiebatis, narrant uos ce-
terasque ciuitates et gentes suam sectam esse secuturos, rex
contra peditum equitumque nubes iactat et consternit ma-
6 ria classibus suis. est autem res simillima cenae Chalciden-
sis hospitis mei, et hominis boni et sciti conuiuatoris, apud
quem solstitiali tempore comiter accepti cum miraremur
7 unde illi eo tempore anni tam uaria et multa uenatio, homo
+ non quam + isti sunt gloriosus renidens condimentis ait
uarietatem illam et speciem ferinae carnis ex mansueto sue
8 factam.' hoc dici apte in copias regis, quae paulo ante iac-
tatae sint, posse; uaria enim genera armorum et multa no-
mina gentium inauditarum, Dahas ⟨et Medos⟩ et Cadusios
et Elymaeos, Syros omnes esse, haud paulo mancipiorum
9 melius propter seruilia ingenia quam militum genus. 'et
utinam subicere uestris oculis, Achaei, possem concursatio-
nem regis magni ab Demetriade nunc Lamiam in concilium
10 Aetolorum, nunc Chalcidem: uideretis uix duarum male
plenarum legiuncularum instar in castris regis, uideretis re-
gem nunc mendicantem prope frumentum ab Aetolis quod

5 uictum Philippum *B* : Philippum uictum χ   esse secuturos χ : *om. B*   **6** et hominis *Weiss.* (*1862*) : hominis et *B*χ : hominis *Burn. 200*   uaria et multa *B*χ : multa et uaria *Fr.2*   **7** + non quam + *B*χ : numquam α : non quam ut *Mg* : non qua *Asc.* (*1510*) : non quan⟨tum⟩ *Weiss.* : nunquam ⟨ut⟩ *Harant* : ne⟨qua⟩-quam ⟨ut⟩ *Novák* (*JPhV 1883, 340*)   isti χ*Mg** : iusti *B*   ex *B*χ : non *superscriptum* B^1 **8** sint *Mg* : sunt *B*χ   posse *B*χ : possi⟨t⟩ *uel* potes⟨t⟩ *Harant*   uaria enim χ : enim uaria *B*   Dahas *ed. Rom.* : Dacas *B*φ : Datas ψ   ⟨et Medos⟩ *hic ed. Rom.*, *post* Elymaeos *Hertz* : *om. B*χ, *fort. recte*; *cf.* 48.5 *adn.*   Syros *Mg* : Suros *B* : Rusos ψ : Ruros *EP* : Iuros *A*   **9** uestris oculis *B* : oculis uestris χ   **10** uideretis (uix) *ed. Rom.* : uidentes *B*χ   instar χ : instari *B*

11 militi admetiatur, nunc mutuas pecunias faenore ⟨in⟩ sti-
pendium quaerentem, nunc ad portas Chalcidis stantem et
mox, inde exclusum, nihil aliud quam Aulide atque Euripo
spectatis in Aetoliam redeuntem. male crediderunt et An-
12 tiochus Aetolis et Aetoli regiae uanitati; quo minus uos
decipi debetis, sed expertae potius spectataeque Romano-
13 rum fidei credere. nam quod optimum esse dicunt, non in-
terponi uos bello, nihil immo tam alienum rebus uestris est;
quippe sine gratia sine dignitate praemium uictoris eritis.'
50 Nec absurde aduersus utrosque respondisse uisus est, et
facile erat orationem apud fauentes aequis auribus accipi.
2 nulla enim nec disceptatio nec dubitatio fuit quin omnes
eosdem genti Achaeorum hostes et amicos quos populus
Romanus censuisset iudicarent, bellumque et Antiocho et
3 Aetolis nuntiari iuberent. auxilia etiam quo censuit Quinc-
tius, quingentorum militum Chalcidem quingentorum Pi-
4 raeum extemplo miserunt. erat enim haud procul seditione
Athenis res, trahentibus ad Antiochum quibusdam spe lar-
gitionum uenalem pretio multitudinem, donec ab iis qui
Romanae partis erant Quintius est accitus, et accusante
Leonte quodam Apollodorus auctor defectionis damnatus
atque in exsilium est eiectus.
5 Et ab Achaeis quidem cum tristi responso legatio ad regem
rediit; Boeoti nihil certi responderunt: cum Antiochus in
Boeotiam uenisset, tum quid sibi faciendum esset se delibe-
raturos esse.

50.6: *Pol.* 20.2

11 ⟨in⟩ *ed. Rom.* : *om. B*χ nihil χ : *om. B* **12** uos *Mg* : *om. B*χ potius *Mg Voss.* : tot(c)ius *B*ψα : totiens φ **13** dicunt *Holk. 353* : dicant *B*χ interponi *Mg* : interponendi *B*χ **50.1** absurde χ : *om. B* **2** nec ... dubitatio *Mg* : disceptio *BNL* : disceptatio φ*V* eosdem ... hostes *Mg* : eosdem fidos *B* : eosdem genfidos ψ : gentes fidos φ **4** enim χ : autem *B*, *fort. recte* Leonte *Mg* : Leone *B*χ **5** tum χ : *om. B Holk.* faciendum α : faciundum *B*χ

6 Antiochus cum ad Chalcidis praesidium et Achaeos et Eu-
menem regem misisse audisset, maturandum ratus ut et
7 praeuenirent sui, et uenientes, si possent, exciperent, Me-
nippum cum tribus ferme milibus militum et cum omni clas-
se Polyxenidan mittit, ipse paucos post dies sex milia suo-
rum militum et ex ea copia quae Lamiae repente conligi
8 potuit non ita multos Aetolos ducit. Achaei quingenti et ab
Eumene rege modicum auxilium missum, duce Xenoclide
Chalcidensi, nondum obsessis itineribus tuto transgressi
9 Euripum, Chalcidem peruenerunt. Romani milites, quin-
genti ferme et ipsi, cum iam Menippus castra ante Salganea
ad Hermaeum, qua transitus ex Boeotia in Euboeam insu-
10 lam est, haberet, uenerunt. Micythio erat cum iis, legatus
ab Chalcide ad Quinctium ad id ipsum praesidium peten-
11 dum missus. qui postquam obsessas ab hostibus fauces ui-
dit, omisso ad Aulidem itinere Delium conuertit, ut inde in
Euboeam transmissurus.
51 Templum est Apollinis Delium, imminens mari; quinque
milia passuum ab Tanagra abest; minus quattuor inde mi-
2 lium in proxima Euboeae est mari traiectus. ubi et in fano

51: *Diod.* 29.1

7 militum *Mg* : *om.* *Bχ*   cum (omni) *Bχ* : *om.* *Mg*   **8** et *Holk.* *356*[x] : *om.* *Bχ*   obsessis *B*[1]*φ* : obsessit *Bψ*   **9** Salganea *Mog.* : Saginea *Bχ* : Selganea *Mg*   ad Hermaeum *Gron.* : *sic, sed* Hermeum *χMg* : *om.* *B*   **10** Micythio *Gron.* : Mychitio *B* : Michitio *ψ* : Michio *φ* : Pronichit(c)io *Lips. Par.* : Pronich'no *Holk.* : Michicie *Voss.*   a (ab *L*) Chalcide *Holk.* : ad Chalcidem (*uarie scriptum*) *Bχ*   **11** obsessas ab hostibus *χ* : ab hostibus obsessas *B*, *fort. recte*   Delium *φmg* : bellum *Bχ*   ut *Bχ* : *del.* *Ussing*   **51.1** Apollinis *χ* : Apollonis *B*   Tanagra *B* : Tanacra *χ*   inde (deinde *ψ*) milium *χ* : millium inde *Gel.* ("*antiquior lectio*") : inde *B*   proxima Euboeae *Amg Gel.* (*ut supra*) : proxima Euboea *BψEsc.* : proximo Euboea (Euboa *A*) *φ* : proximam Euboeae *Pmg* : proximam Euboea *Emg*

lucoque ea re⟨li⟩gione et eo iure sancto quo sunt templa
quae asyla Graeci appellant, et nondum aut indicto bello
3 aut ita commisso ut strictos gladios aut sanguinem usquam
factum audissent, cum per magnum otium milites alii ad
spectaculum templi lucique uersi, alii in litore inermes
4 uagarentur, magna pars per agros lignatum pabulatumque
dilapsa esset, repente Menippus palatos passim adgressus
+ eos + cecidit, quinquaginta uiuos cepit; perpauci effuge-
5 runt, in quibus Micythio parua oneraria naue exceptus. ea
res Quinctio Romanisque sicut iactura militum molesta, ita
ad ius inferendi Antiocho belli adiecisse aliquantum uide-
6 batur. Antiochus admoto ad Aulidem exercitu, cum rursus
oratores partim ex suis partim Aetolos Chalcidem misisset
qui eadem illa quae nuper cum minis grauioribus agerent,
nequiquam contra Micythione et Xenoclide tendentibus fa-
7 cile tenuit ut portae sibi aperirentur. qui Romanae partis
erant sub aduentum regis urbe excesserunt. Achaeorum et
Eumenis milites Salganea tenebant, et in Euripo castellum
Romani milites pauci custodiae causa loci communiebant.

2 re⟨li⟩gione *Asc.*(*1510*) : regione *B*χ   sancto *Fr. 1* : sancta *B*χ   quo *Fr. 1* : quoque *B*χ   quae *Mg* : *om. B*χ   **3** gladios χ : *om. B*   uersi *B*φ*mg* : uerni χ   **4** + eos + *B*χ : *numerum hic fuisse uid. Crév.* : ccc *Madvig* : ⟨cr⟩e⟨br⟩os *Brakman* : eor⟨um ccc⟩ *Walsh*   perpauci χ : pauci *B*   Micythio *Gron.* : Mychitio *B* : Michitio χ; *sic etiam* §6   **5** adiecisse *Lips. Voss.* : adiecisse se *B*χ   **6** Xenoclide χ : Exenoclide *B*α(*Holk. Lips.*(Exn-)*Voss.*) **7,8** Salganea (*bis*) *Esc.* : Selganea (*bis*) *B* : Seganea, Selganea χ : Saganea, Selganea α(*a Voss.*)   **7** loci *Gel.* ("*non* locum") : locum *B*χ

8 Salganea Menippus, rex ipse castellum Euripi oppugnare
est adortus. priores Achaei et Eumenis milites, pacti ut sine
fraude liceret abire, praesidio excesserunt; pertinacius Ro-
9 mani Euripum tuebantur. hi quoque tamen cum terra mari-
que obsiderentur et iam machinas tormentaque adportari
10 uiderent, non tulere obsidionem. cum id, quod caput erat
Euboeae, teneret rex, ne ceterae quidem insulae eius urbes
imperium abnuerunt; magnoque principio sibi orsus bellum
uidebatur, quod tanta insula et tot opportunae urbes in
suam dicionem uenissent.

8 excesserunt *B*χ : excesserant *Mg* **9** tamen cum *Gel.* (“*legendum*”) : iam cum *B*φ : cum iam ψ : cum iam cum *Holk.* adportari *B* : comportari χ, *fort. recte* **10** id *B*χ : ⟨oppidum⟩ id *Koch* abnuerunt *B* : abnuerent χ tanta insula et *Mg* : tantae insulae *B*χ

Subscriptiones : explicit liber xxxv incipit liber xxxvi *BAN* : Titi Liuii de bello Macedonico liber quintus incipit *E* : Titi Liuii Patauini historiographi ab urbe condita de bello Macedonico liber vi’ incipit feliciter *V* : Titi Liuii Patauini hystoriographi de bello Macedonico liber quintus explicit incipit sextus *Lips.* : Titi Liuii explicit liber quartus de bello Macedonico incipit quintus de eodem *Voss.*